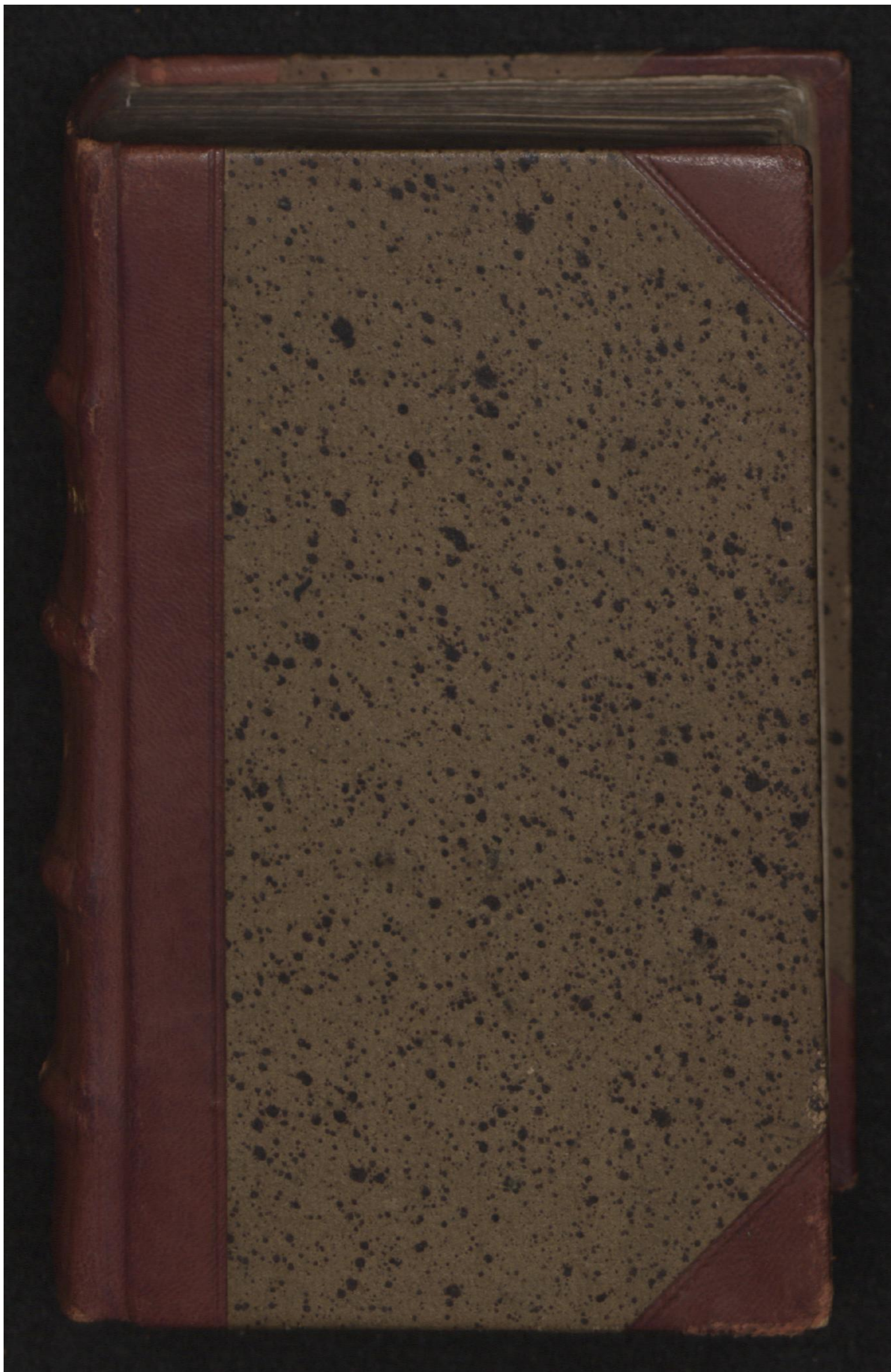

Peder Tideman
Epistler
1560

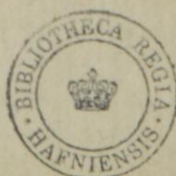

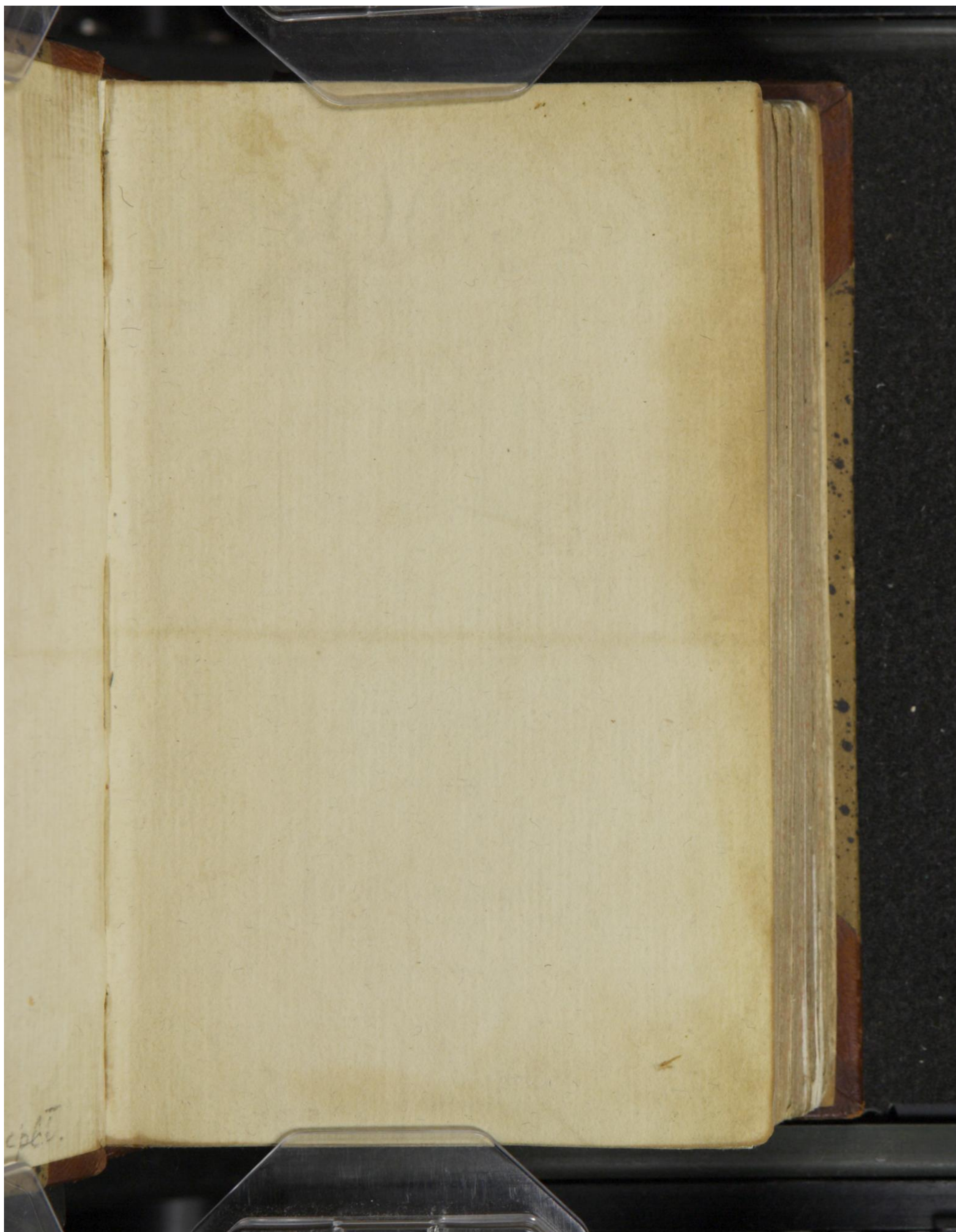

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Udleggelse paa de Søndages Epistler som læsis fra Paaske indtil Aduente besticket paa Spørsmaal aff

Johanne Spangenberg.

Fordansket aff Peder Tidemand.

Jac. Chr. Lindberg.

M. D. LX.

BIBLIOTHECA REGIA
HAFNIENSIS

Paaske dag Epistel i det første Epistel til de Corinther vti det femte Capittel.

KJere Brødre / Udrenser den gamle Surdey / paa det i kun-de vere en ny dey / lige som i ere vsurede. Fordi at wi haffue ocsaa it Paaskelam / huilcket er Christus / for oss offrit. Lader oss fordi holde Paaske / icke i gammel Surdey / oc icke i ondskabs oc skalckheds Sur-dey / men i renheds oc sandheds søde dey.

Huor om taler dette Epistel?

Om Christi opstandelsis fruct / oc om de Christnis Paaske.

Huilcken er Christi opstandelsis fruct?

Scrifften giffuer tuende haande fruct til kiende / Den første / at alle Gudelige men-

niske

niske skulle paa den yderste dag opstaa fra
de Døde met it fuldkommit oc forklarit
legeme / Lige som Christus opstod fra de
Døde met it fuldkommit forklarit legeme/
oc leffuer euindelige. Den anden/at/wi som
opstode met Christo fra synden / skulle be-
gynde it nyt leffnet/tage ny seder / oc van-
dre i it nyt leffnet/ oc bære god fruct.

Huad siger S. paulus?

Saa siger hand til de Corinther / der
hand haffde forstøt oc wdeluct det wkyske
Menniske/ som haffde giort Euangelio en
synderlig skendzel. Vide i icke at en liden
Surdey/giør den gantske dey sur. Vdrenser
fordi den gamle Surdey/at i kunde vere en
ny dey/lige som i ere wsurede.

Huad er Surdey?

Surdey er dey/giort aff mel oc vand/
den søde dey lijg / men dog bitter oc sur / oc
betyder i almindelighed al lerdom / der it
Menniske anammer / oc omuendis der aff
i sit leffnit / enten til got eller til ont. God
Surdey kalder Christus sit hellige Euan-
gelion / der som hand siger Matthei xiij.
Himmerige er lige som en Surdey/ huilcken
en

en Quinde tog / oc blandede hannem i tre skepper mel / indtil det bleff altsammen surt. Ond Surdey kalder hand Menniskens lerdom oc Hygleri / Der faare giffuer hand sine Discipler atuarsel Matthei xvj. oc Marci viij. Seer til / oc vocter eder fra Phariseers / Saduceers oc Herodes Surdey / det er / fra deris falske lerdom oc Hygleri.

Hvad er den gamle Surdey?

Den gamle Surdey kalder her S. Paulus det gamle leffnet / der it Menniske leffuer i Synd / i falsk vren lerdom oc Hygleri / oc giffuer der met den ganske Verden onde Exempel oc forargelse. Denne Surdey skulle wi vdrense / oc bliffue en Ny sød dey / bedre vort leffnet oc vorde fromme / Besynderlige efftersi wi see oc høre / at det er Guds vilie oc befalning / som hand vilde sige / J Corinther ere allerede retferdige oc rene formedelst Guds Ord / Men efftersi eders nature er fordorffuen formedelst Adams fald / oc i haffue end nu megen syndelig lyst oc begæring i eder / da skulle i dag fra dag vdrense hende. Oc vorde ny Menniske.

Huad er ny Surdey?

Den ny Dey kalder S. Paulus den ny fødzel / som skeer formedelst Daaben oc troen til Jesum Christum / De saa ere igenfødde / ere den ny Dey / oc det søde wsyrede Brød / alligeuel der findis end nu nogen Surdey/det er/Synd. Oc lige som det vaar Jøderne budet oc befalet aff Gud / at de skulde paa Paaske høytid lade alt surt brød komme aff deris huss / oc æde wsurit brød. Saa skulle wi Christne/naar wi holde vor Paaske / tencke paa renhed oc fromhed / baade i lerdom oc leffnet / oc holde oss fra skalckheds oc ondskabs Surdey.

Er dog Jødernis paaske nedlagd/oc kommer de Christne intet ved?

Den Mestere som screff det Epistel til de Hebreer siger i det x. Capit. At Louens Ceremonier vaare en skugge til de tilkommende ting / Er det sant / da skulle wi io holde den rette Paaske høytid / som betydis met Jødernis Paaske / Lige som Paulus her oc siger. Wi haffue oc it Paaske lam / huilcket er Christus / for oss offrit / som hand vilde sige / Jødernis Paaske

lam

lam vaar it Aarſſ Lam / det ſkulde de æde ſtegt ved ilden/met bitter lactuke/ſød brød/ ſtaandis / omgiordede / haffue Sko paa deris føder / oc de ſkulde haffue kæppe i deris hender / oc æde haſtelige. Dette bemercker / at wi Chriſtne ſkulle æde vort Paaſke lam / Chriſti legeme oc Blod i en brendende kierlighed / met anger oc ruelſe for vore Synder / met it rent hierte / i en ſtadig tro / oc i ren ſandhed.

Fremdelis ſiger hand. At det gamle Teſtamente haffde/Skyldoffer / Opløfftelſe offer/Syndoffer/Fredoffer/Brendoffer/Køer/ Kalffue / Bucke / Vædre/ Faar/Lam/oc andre flere ting/huilcke der vaare icke andet end it vduortis aberi oc hellighed / der ſom de ſkede wden troen. Men vort offer i det ny Teſtamente Chriſtus / er ſaadant it Offer / at hand icke met Børne leeg / men i ſandhed / met ſit dyre Blod afftor oc borttager vore Synder/ Oc ret lige met dette ſamme Offer/ borttog hand en gong den gantſke Verdens Synder / oc ſkal her effter icke mere offris eller dø/ Døden ſkal icke mere faa mact offuer hannem / Oc wi ſkulle altid tencke paa dette

te eniste Offer / som skede paa kaarssit / som S. Paulus siger j. Corinth. xj.

Huorledis skulle wi da holde vor Paaske?

Wi skulle vere Gud Fader / oc vor Frelsere Christo / det rette Paske lam / som bær verdens Synder Johan. j. tacknemelige for saadanne wsigelige velgerninger / oc giøre / som S. Paulus her siger. Lader oss holde Paske / icke i gammel Surdey / oc icke i skalckheds oc ondskaffs Surdey / men i renheds oc sandheds søde Dey.

Huad vil hand met de Ord?

Saa meget vil hand sige / Efterdi wi i Daaben ere befride oc forløsde fra alle Synder / oc haffue iført Christum / oc den gamle Adam henger alligeuel end nu fast i vort kiød / som er tilbøyligt til alt ont / oc Verden giffuer der til met onde Exempel / oc Sathan fører oss ocsaa imod vor vilie i fald formedelst Synden / da lader oss arbeyde paa / at Synden icke skal haffue mact oc regnere i oss. Fordi at giffue wi Synden rum / oc lade hende regære i oss / da kand det ske / at wi aff retferdige / bliffue Syndere / oc aff Christne / Hedninge

igen / oc wdelyckis aff Himmelen. Thi Christus siger Luce ix. Huo som legger sin haand paa plouen / oc seer sig til bage / hand er icke duelig til Guds rige.

Wi skulle oc beuise oss i saadant it nyt leffnet imod huer mand / met kierlighed oc barmhertigheds gerninger / at mand met sandhed kand sige om oss. See det ere Folck som haffue iført Christũ / oc anammet Euangelij rene lerdom / oc giffuit sig i en erlig Christelig omgengelse / Huo skulde icke ville efterfølge dem / ia huo skulde icke vere dem huld oc tro? Der met prisis da Gud i Himmelen / oc Euangelion faar saa maade it got naffn / at mange mennisker forbedris i den gantske Verden / formedelst Guds naade oc velsignelse / indtil wi endelige formedelst opstandelsen komme til hannem i hans Rige / i det euige liff / Der hielpe oss Gud til / Amen.

Den første Søndag effter Paaske / Epistel j. Johan. v.

Den j. Søndag effter Paaſke

KJere Brødre / Alt det ſom er født aff Gud / offueruinder Verden/oc vor tro er den ſeyer/ ſom haffuer offueruundet Verden/ Oc huo er den ſom offueruinder Verden / wden alene / den ſom tror/at Jeſus er Guds Søn.

Denne er den / ſom kommer/ met Vand oc Blod/Jeſus Chriſtus /icke met vand alene / men met vand oc blod. Oc det er Aanden/ ſom vidner / at Aanden er Sandhed. Thi de ere tre / ſom vidne paa iorden / Aanden oc Vand oc blod/ oc de tre ere it tilſammen. Der ſom wi anamme Menniſkens vidniſbyrd / da er Guds Vidniſbyrd ſtørre. Thi det er Guds vidniſbyrd / der hand vidnede om ſin Søn. Huo ſom tror paa Guds Søn / hand haffuer dette vidniſbyrd hoſſ ſig.

Huad giør Johannes i dette Epiſtel:
Hand priſer Troen/oc giffuer hendis
krafft

krafft til kiende / oc ſtaar dem imod / ſom roſe ſig aff Troen wden gerninger / oc ſiger klarlige / at huor ſom Troen er / der ſkulle ocſaa gerninger følge met. Bliffue de oc borte / da er Troen icke retſindig / men løgn oc mørckhed. Hand ſcriffuer ocſaa imod Cherinthum / oc de falſke Aander / ſom ſige. At Chriſtus kom icke i kiød / oc ville vorde fromme oc ſalige formedelſt deris egne gerninger / der ſom wi dog ſkulle alleniſte formedelſt hans Blod vorde fromme oc ſalige / wden vore gerninger. At dette Epiſtel ſtrider ſaa baade imod dem / ſom ville aldelis vere wden gode gerninger / oc haffue alligeuel Troen / Oc imod dem / ſom ville met gerninger vorde fromme / oc holder oſſ ſaa / paa den rette middelſte Vey / at wi formedelſt Troen ſkulle vorde fromme / oc fri fra Synden. Oc der effter ocſaa naar wi ere nu fromme / giøre gode gerninger / oc bruge oſſ veluillige i kierlighed / oc icke ſøge vor egen nytte der met.

Huorledis priſer S. Johannes Troen?

Hand ſiger. Alt det ſom er født aff Gud / offueruinder Verden / oc vor tro er

den Seyer/som haffuer offuerunndet Verden.

Huilcke ere føde aff Gud?

De som tro paa Jesum Christum/ som Johannes siger i det j. Cap. Saa mange som hannem anammede/dem gaff hand mact at vorde Guds børn / de som trode paa hans Naffn.

Huorledis ere da de andre føde?

Alle Menniske fødis vredens oc den euige døds børn / wi vndfangis fødis oc obfostris i Synd / wi leffue i Synd / oc aff naturen er der i oss idel Synd oc wdyd/ syndelig lyst oc begæring / oc wi foracte Gud oc alle hans bud. Aff vor egen krafft kunde wi aldri komme til Guds børns vduælelse/men aleniste formedelst den ny fødzel oc Troen til Jesum Christum.

Huorledis skeer den ny fødzel?

At wi dræbe den gamle Adam/ det er/ det syndige Legeme. Fordi at skulle wi vorde naadens / oc det euige Liffs Børn / oc giffue oss veluillige vnder kaarssit / for Guds skyld/ da skal vor gamle Adam affleggis

leggis / oc den Menniſkelige nature aldelis fornys / ſom Christus ſiger til Nicodemo. Johan. iij. Sandelige / ſandelige ieg ſiger dig. Uden ſaa er / at nogen fødis end en gong aff Vand oc Aand / da kand hand icke komme i Guds Rige. Huor ſom denne ny fødzel nu icke ſkeer i oſſ / der bliffuer den gamle Adam en Skalck / oc en gammel nequam / ſom tilforn.

Huad vil Johannes der met / at hand ſiger / Vor tro er den Seyer?

Saa meget vil hand ſige. At tro paa Jeſum Chriſtum Guds Søn / vor eniſte Meglere / Frelſere oc Saliggiøre / er icke en gerning ſom ſtaar i Menniſkelig krafft / Men den hellig Aands gerning / ſom i Daaben giør alle tro Menniſke til ny Creature / huilcke der nu tencke / tale oc giøre anderleds / end de tilforn tenckte / talede oc giorde. Oc in Summa / Guds Ord ſom anammis i hiertet / fører met ſig den hellig Aand / den hellig Aand forarbeyder troen / Troen giør arffuinge oc Guds Børn / oc Guds Børn ere Herrer met Chriſto / offuer Dieffuelen / Døden / Synden oc Helffuede / oc

beholde

beholde seyer imod Verden oc alle Helffuedis porte.

Huad kaldis det at offueruinde Verden?

At offueruinde Verden er intet andet/end staa imod den syndelige lyst oc begæring / forfengelige glæde oc løssactighed/ der Menniskien fristis met i Verden oc føris i forderffuelse aff Dieffuelen oc deris eget Legeme/ oc endelige formedelst Troen til Christum offueruinde oc beholde Seyer.

Huad er Verden?

Verden er intet andet / end legemens lyst/øyenis begæring/vort leffnets hofferdighed / som Johannes siger i det andet Capit. Alt det som er i Verden/det er legemens lyst / oc øyenis lyst / oc it hofferdigt leffnet/oc saadant er icke aff Faderen/men aff Verden oc Verden forgaar met hendis lyst.

Huad er Legemens lyst?

Al wskickelig begæring / oc legemens tilbøylighed til wkyskhed oc wrenlighed / til fraadzeri oc druckenskab/ oc andre saadanne Synder / som ere forbudne i Guds Ord etc.

Huad

Huad er øyenis bégæring?

Gerighed oc offueruettis omhyglighed for timelig næring. Oc alle Synder der kommer aff gerighed / ſom løgn / bedrægeri/aager / ſtylt / røffueri/ at beſuige oc forraſke Folck/i dom/met vect/ maal/ aln/breff/ſegel/mynt/icke handle retſindelige met ſin Neſte i handel oc kiøbmandſkab.

Huad er vort leffuets hofferdighed?

At vere ſtaalt / hoffmodig/ oc prale met mad / drick oc klæder / at ophøye ſig offuer alle Menniſke/oc lade ſig bedre tycke met bygning oc plantelſe/oc foracte andre Folck.

Huad er det/at Johannes ſiger. Huo er den ſom offueruinder Verden/ wden den ſom troer/ at Jeſus er Guds Søn / Tro dog Dieffle ocſaa det oc alle wgudelige?

Johannes ſtraffer met diſſe Ord/ Førſt den Kettere Cherintum / oc hans Diſciple/ſom benecte Guddom i Chriſto/ oc ſige / At Chriſtus er icke Guds naturlige Søn / men aleniſte en vduald Søn/ ſom

som Scrifften kalder tro Menniske/ Guds Sønner oc Børn.

Der nest/ giffuer hand tilkiende met disse ord/at hand icke taler her om den Historiske tro/ som mand tror/at Gud er/at hand haffuer en Søn/ at den samme Søn bleff Menniske/døde paa kaarssit/opstod fra de Døde/oc opfor til himmels/huilcket Dieffle oc wgudelige Menniske ocsaa tro. Men hand taler her om den rette leffuende oc krafftige Tro / der holder Christum alene for Verdens eniste Meglere / Frelsere oc Saliggiøre / som døde for alle Menniskens Synder/oc vdgyddede sit dyre Blod. Denne tro beholder alene Seyer / oc giør oss fromme/retferdige oc salige/som disse efterfølgende Ord giffue til kiende. Dette er den / som kommer met Vand oc Blod Jesus Christus / icke aleniste met Vand / men met Vand oc Blod.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Efftherdi det ligger saa offuermaade meget paa vor Herre Christo/da vil hand vel indtrycke den samme Verdens Frelsere oc eniste Meglere / Syndens vdslettere / Dødens dræbere oc helffuedis bestaarme-

re i vore hierter. Thi at tuile paa Christi tilkommelse i legemet / paa hans pine / Død oc Opstandelse / er icke andet / end necte Christum met al sin godhed / velgerninger / verskyld oc fortienste / død oc pine / straffe den hellig Aand for løgn i Scrifften / foracte Guds Ord / oc giøre de høyuerdige Sacramente til intet / som flede aff Christi side / tillycke Himmelen / oc met den tillid til egen fortienste oc gerninger / fare vden troen til Dieffuelen. Thi disse Christi Ord staa fast. Jeg er Veyen / Sandhed oc Liffuit / Ingen kommer til Faderen / vden ved mig. Saa vil hand nu saa sige. Alle Mennisker rose aff / at de tro / Guds Søn er bleffuen Mennisker / døde paa kaarssit / oc opstod fra de Døde igen: Det tror oc Dieffuelen. Men det tro de icke alle / at Christus formedelst sin pine / Død oc dyrebar Blod / frelste dem fra Synden / Dieffuelen / Døden oc Helffuede / men sette andre Frelsere i Christi sted / Som er / deris egne gerninger oc fortienste / deris egen fromhed oc retferdighed.

Huor faare siger Johannes / De ere tre som giffue vidnisbyrd / Aanden / Vand oc Blod:

Paa

Paa det hand skulde io giøre oss vis=
se oc trygge i denne troens sag/ da vil hand
beuise oc stadfeste met try ting / som met
trofaste vidnisbyrde / At hand haffuer
sagd sandhed om Christi tilkommelse oc
hans fortienste.

Først/ vidner hand om Christo/ at hand
er Guds Søn / Vand / det er / Daaben/
Thi Johannes siger obenbare/ See/ det er
Guds lam/ som bær Verdens Synder. Oc
der hand kom til hannem hoss Jordan/
sagde hand. Jeg skulde døbis aff dig / saa
vilt du lade dig døbe aff mig.

Der nest vidner det Blod / som met
Vand fløød aff Christi side paa kaarssit/
huilcket der afftode den gantske Verdens
Synder. Thi at huo som anammer Daa=
ben i troen/ hand er visselige/ lige som hand
bleffue skinbarlige toen i Christi Blod / oc
renset aff Synden. Thi at wi faa icke Syn=
dernis forladelse / formedelst vore gernin=
ger eller fortienste / men formedelst Christi
Død oc Blods vdgydelse / som hand siger
Esaie i det xl. Cap. Jeg er den/ Jeg er den/
som vdsletter dine misgerninger / Denne
forladelse legger Christus i Daaben/ Dette
Blod/

Blod / er icke Oxe eller Bucke blod / men det er it wskyldigt / retferdigt oc helligt Blod / aff det wskyldige lille Lam Christo / oc er liffsens blod. Der faare haffuer det oc saa skarp Sebe / at det afftor alle Synders wrenlighed / fortærer oc vdsletter i it øye-blick Synden oc Døden / oc fører al naade met sig igen / oc det euige Liff.

For det tredie / Vidner Aanden / Først i de hellige Propheter / der nest hoss Jordan der hand kom offuer Christum i due lignelse / Der effter paa Pintzdag / der hand bleff vdsent til Apostlerne / huilcke der predickede oc forkyndede Christum i den gantske Verden / at hand er den leffuende Guds Søn / oc alle tro Menniskis Frelsere oc Saliggiørre.

Dette er so herlige vidnisbyrd om Christo?

Ja visselige er det herlige / faste / sande oc trygge Vidnisbyrde / Huo vilde icke tro saadanne Vidne? Huo vilde fremdelis tuile paa Christo? Tror mand dog Menniske naar de bære vidnisbyrd / Hui skulde mand icke da tro saadanne herlige

Vidnisbyrd / som er / Aanden / Vand oc Blod? besynderlige effterdi Faderens Vidnisbyrd end ocsaa kommer der til/som Johannes siger fremdelis. Der som wi anamme Menniskens Vidnisbyrd / da er Guds Vidnisbyrd end større / Thi det er Guds Vidnisbyrd/at hand vidnede om sin Søn/ Huo som tror paa Guds Søn/hand haffuer dette Vidnisbyrd hoss sig.

Huad vil Johannes met disse Ord?

Hand vil saa meget sige / Der som saadanne Vidnisbyrd om Christo icke opuecke oss / da trøste oss Gud. Daaben bær Vidnisbyrd om hannem / Det Blod vidner om hannem / der hand afftode vore Synder met. Der vidner om hannem sandheds Aand / huilcken der veed aff ingen løgn eller Hygleri. Der offuer bær oc Faderen selff Vidnisbyrd / først hoss Jordan/ der nest paa det bierge Thabor / at denne Christus er hans velsignede Søn / i huilcken hand haffuer behagelighed / huilcken alle Menniske oc skulle vere lydige / huad Vidnisbyrd ville wi mere haffue? O huor salige ere de som anamme dette Vidnisbyrd/

byrd / men we dem / som det foracte. Gud giffue / at wi lære rettelige kiende Christum / oc bliffue hoss hannem euindelige / Amen.

Den anden Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri ij.

KIere brødre / Christus haffuer ledet for oss / oc ladet oss it Exempel / at wi skulle effterfølge hans fodspor / huilcken der giorde ingen Synd / der er oc icke funden suig i hans mund / huilcken der icke bannede igen / der hand bleff bandet / icke truede / der hand leed. Men hand sette det ind til den / der dømer rettelige / huilcken der offrede selff vore Synder / paa sit Legeme / paa Træet / at wi skulde vere døde fra Synden / oc leffue i retferdighed / Formedelst huis Saar i ere bleffne retferdige. Fordi at i

vaare som vildfarende Faar / men i ere nu omuende / til eders Sielis Hyrde oc Biscop.

Huad lærer S. Petrus i dette Epistel?

Effter at hand haffuer underuisd allehaande Statte / huorledis de skulle holde sig i deris kald / oc formanit Suenne trolige / at de skulle vere deris Herrer lydige / icke aleniste de fromme / men ocsaa de vnderlige. Nu kunde Suennene vel saa suare der til / oc sige. Huo kand altid lide oc omdrage de vrede Herrers wret oc fortredelighed / oc ligge vnder huer mands føder? Der holder Petrus dem Christi Exempel faare / oc siger. J Tienere / verer Herrene vnderdanige met al fryct / icke aleniste de gode oc fromme / men ocsaa de onde oc vanartige. Thi det er naade / om nogen fordrager ont oc lider wret for sin Samuittigheds skyld til Gud. Thi huad er det for en Ross / der som i lide hug for eders misgerninger skyld? Men naar i lide oc taale for velgerninger skyld / det er Naade hoss Gud.

Huad giør S. Petrus i dette Epistel?

Hand

Hand holder oſſ try ſtycke faare. Førſt/ at wi ſkulle følge Chriſto. Det andet/ Huor vti wi ſkulle følge hannem. Det tredie / Huor faare wi ſkulle følge hannem.

Huad ſiger hand om det førſte ſtycke?

Hand ſiger ſaa / Huo ſom vil vere Chriſti Diſcipel / hand ſkal bære kaarſſit effter hannem / lide megen friſtelſe / genuordighed / forſølgelſe / drøffuelſe oc angiſt. Huo ſom ſkammer ſig ved Chriſti Rigis Hoffarue oc Hoffklæde / hand ſkal oc ſkamme ſig ved den Kong Chriſto. Jo mere vold oc wret en Chriſten lider / io bedre ſtaar hans ſag: Wi ſkulle endelige bliffue Chriſto Guds Søn lige. Rom. viij. Lide wi met Chriſto / da ſkulle wi oc regnere met hannem.

Huad ſiger hand om det andet ſtycke?

Hand ſiger. Chriſtus giorde ingen Synd / der er oc icke funden ſuig i hans mund / oc der hand bleff bandet / bandede hand icke igen / oc truede icke / der hand leed / Men hand ſette det ind til den / der dømer rettelige. Her giffuer S. Peder til kiende / huor vti wi ſkulle følge Chriſto/

Som hand vilde sige. Christus Guds Søn vaar taalmodig i sin pine/ hand besneg ingen / bandede ingen / truede ingen/ men hand sette al sin pine ind til Gud sin Fader. Der vti skulle wi nu følge hannem/ siger S. Petrus / ia Christus siger selff Matth. xj. Lærer aff mig / thi ieg er sactmodig/oc ydmyg aff hiertet. Oc Luce vj. Elsker eders wuenner / giører dem got som eder hade / Velsigner dem som eder forbande/ Beder for dem/ som forfølge eder/ oc giøre eder ont.

Haffue wi oc Exempel paa denne Efterfølgelse?

Ja sandelige / Huad Christus lerde met Ord/ det beuiste hand oc met gerningen. Hand bad for dem der hannem kaarsfeste/ Fader forlad dem det/ thi de vide icke huad de giøre/ Luce xxiij. Lige saa leed Joseph wret aff sine Brødre taalmodelige/ oc befalede Gud sagen. Disligist leed Dauid wret aff sin Søn Absolon/ oc Semei skendzel. Saa bad oc Stephanus for sine Fiender / Herre beholt dem icke denne Synd. Disse Exempel skulle wi Christne ocsaa følge / icke heffne oss selff/ men befale

fale Gud heffn / som siger / Heffn hører mig til / ieg vil betale.

Huorledis taler hand om det tredie stycke?

Hand siger saa. Hand offrede selff vore Synder paa sit Legeme / paa kaarssit / at wi skulde vere fri fra Synden / oc leffue i retferdighed / formedelst huis Saar i ere bleffne Helbrede. Fordi at i vaare lige som vildfarende Faar / men i ere nu omuende til eder Sielis Hyrde oc Biscop. Her giffuer S. Petrus tilkeende / huor faare wi skulle efterfølge Christo / som er fordi / at hand er vor Forløsere oc Frelsere / ia vor Hyrde oc Biscop. Wi skulle efterfølge Christo i de forbeneffnde stycke / som vnder kaarssit / i pine / i taalmodighed / sactmodighed / ia i en Christelig omgengelse oc leffnet / oc see off dog faare / at wi icke bruge denne omgengelse til retferdighed.

Thi der til tien ingen Menniskelig gerning eller fortienste / men aleniste JEsu Christi fortienste / huilcken der gaff sig alene oc selff hen i døden / oc offrede vore Synder paa sit Legeme / paa kaarssens træ etc. Thi at formedelst Christum ere wi

alenifte forløsde fra Dieffuelen / Døden/ Synden oc Helffuede / Formedelst hans ribler oc Saar ere wi helbredede/ formedelst hans eniste død oc helffuede komme wi til Himmelen oc det euige Liff.

Effterdi Christus nu er kaarsffest/ død oc begraffuen for oss / oc affslette vore Synder formedelst sin død / oc formedelst sin Opstandelse / forhuerffuede oss sin retferdighed igen/ oc gaff oss sin Aand/ til at giøre fremdelis got / da er det tilbørligt / at wi følge hans Aand / oc icke lade den gamle Adam bruge sin vanart / eller tilstede Synden at regnere i eller iblant oss.

Huorledis skal denne Effterfølgelse ske?

Wi skulle loffue oc tacke Gud / kaarssfeste vort legeme / vocte oss fra synd / at wi icke skulle formedelst vor wtacknemelighed/ giøre vor sag argere.

I huad maade?

Wi haffue en gong verit i Dieffuelens/ Dødens oc helfuedis vold/ oc CHRIstus fride oc frelste oss der fra/ oc nedlagde vore Fiender / der skulle wi tilbørlige tacke hannem faare/ oc icke giffue oss fortredelige vnder

der diſſe Fiender igen. Vide i icke/ſiger S. Paulus/at alle wi ſom ere døbte/ ere døbte i hans Død? Som hand vilde ſige. Ere i bleffne Chriſtne / oc haffue anammit Daaben/da følger oc eders Frelſeris Chriſti fodſpor. Falde i aff ſkrøbelighed i ſynd/ da ſtaar op igen / tencker paa den Pact der bleff giort met Gud i Daaben/lader aff at ſynde/oc omuender eder til Gud igen / bedrer eders leffnet/ oc naar i komme paa den rette vey igen / da ſtaar icke ſtille/ gaar oc icke til bage igen/i det gamle ſyndelige leffnet/men farer ſtedze frem/ oc beder met de hellige Apoſtle / om eders trois forøgelſe/ oc beuiſer troens fruct / eder Neſte kierligheds gerninger/ ſkicker Gud eder diſſimellem it kaarſſ/ friſtelſe/ pine oc drøffuelſe til/ da verer taalmodige: Skulle i dø/ da ſkulle i icke frycte for døden. Thi Daaben er it tegn / at Chriſti død er eders død / oc lige ſom Chriſtus offueruant Dieffuelen/Synden oc helffuede / opſtod fra de Døde / oc leffuer euindelige/ Saa ſkulle ocſaa wi offueruinde Dieffuelen / Døden / Synd oc Helffuede i Chriſti naffn / opſtaa igen paa den yderſte dag fra de døde/ oc leffue euindelige.

Huad er nu Summa / paa de sidste Ord/ i dette Epistel?

Wi ere Christi Faar / hand er vor Hyrde oc Erkebiscop / Christus er vor Herre/ wi hans Suenne oc Tienere/ Christus er vor Mestere / wi hans Disciple / wi ere hans henders gerning / oc hans græssgongs Faar / Christus er Timmermand oc Bygmestere / wi ere træ oc sten til bygningen / Christus er Pottemageren / wi iord eller leer. Skal der bliffue noget got aff oss/ da skal hand berede/ høffle/ behugge / skure oc beskicke oss der til / ellers bliffuer der intet aff. Der faare vil S. Petrus saa meget sige / kiere Børn / Lader Christum Guds Søn/ vere oc bliffue eders Hyrde oc Biscop / Lader hannem vere eders fyllistgiørelse / eders retferdighed / forløssning oc Salighed / formindsker hannem intet aff hans fortienste/ lader hannem alene vere eders Syndebod / Døddræbere oc Helffuede staarmere / Hand haffuer oc giort det alene / vdslet Synden / dræbet Døden/ forstyrit helffuede oc oplader Himmelen. Der faare lader hannem oc alene vere den eniste Meglere/ Talssmand / Frelsere

fere oc Saliggiørre / følger hans fodspor i en ret bestandig karsk tro / i ret broderlig wfarffuit kierlighed / i den gamle Adams rette dræbelse / ia i en ret Christelig omgen-gelse / væsen oc leffnet. Giører imod eder Neste / lige som i ville / at hand skal giøre imod eder / oc lader denne gode omgengel-se / vere troens fruct / aff it got træ / ia it ret Christeligt leffnets fruct / saa skal Christus den gode Hyrde / føre eder som sine elskeli-ge Faar / til god salig føde / her i denne Verden til sit hellige Guddommelige Ord oc kundskab / oc i den an-den Verden til det euige Liff / Amen.

Den tredie Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri ij.

KJere Brødre / Jeg formaner eder som Fremmede oc Vdlendinge / at i holde eder fra kiødelig begæring / som stride imod Sielen / oc haffuer en god omgen-gelse /

gelse iblant Hedningene / paa det/ at de som tale ilde paa eder lige som Misdedere / kunde see eders gode gerninger/ oc prise Gud / naar det kommer nu til dagen.

Verer al Menniskelig skick vnderdanige/ for Herrens skyld / vere sig Kongen/som den øffuerste/eller Høffuitzmend / som de der vdsendis aff hannem / til heffn offuer Misdedere / oc de fromme til loff. Thi det er Guds vilie / at i skulle met velgerninger tilstoppe daarlige Menniskis vanuittighed/som de der ere fri / oc icke som i haffde frihed til ondskabs skiul / men som Guds tienere.

Hiører huer mand ære / elsker Brødrene/frycter Gud/ erer Kongen.

J Tienere/ verer Herrene vnderdanige met al fryct/ icke aleniste de gode oc fromme / men ocsaa de vnderlige. Thi det er naade / der

som

ſom nogen fordrager ont / oc lider vret / for ſin Samuittigheds ſkyld til Gud. Thi huad er det for en roſſ/ der ſom i lide hug for eders miſgerninger ſkyld? Men naar ſom i lide oc taale for velgerninger ſkyld/ det er naade hoſſ Gud.

Huad lærer S. Peder i dette Epiſtel?

Try ting. Først/Adams dræbelſe. Der neſt/ En god omgengelſe. Det tredie. Lydighed. Oc at tale klarlige der om/ da giør hand tre deylige formanelſer. Førſt formaner hand alle Chriſtne/ at de ſkulle holde ſig fra kiødelig begæring/ oc haffue en god omgengelſe iblant Hedninge. Der neſt/ at de ſkulle vere al Menniſkelig ſkick / mact oc øffrighed vnderdanige oc lydige. Det tredie/ formaner hand Tienere/ at de ſkulle vere deris Herrer lydige.

Huilken er den førſte formanelſe?

Saa ſiger hand/ kiere Brødre / Jeg formaner eder ſom Fremmede oc Vdlendinge / holder eder fra kiødelig lyſt / ſom ſtrider imod Sielen/ Som hand vilde ſige/ J

ere

ere nu formedelſt troen bygde paa den ret=
te Klippe Chriſtum / oc haffue fuldkom=
men retferdighed i hannem/ſaa vaare vel
det nu det beſte / at i ekon døde oc vaare
hoſſ Chriſto. Men effterdi Gud lader eder
leffue her paa Jorden/ oc end nu beſuaris
met kiød oc blod / oc kunde icke vere vden
ſyndelig lyſt oc begæring / da ſkulle i ſtride
der imod. J taare icke tencke/ at det vil vd=
rettis met ſøffn oc ladhed / met ſkimpt oc
løſſactighed / i ſkulle met mact imodſtaa
Dieffuelen. Thi hand ſoffuer icke / men
gaar omkring/ ſom en brølende Leue oc ſø=
ger/den hand kand opſluge. Jo mere bren=
nende eders tro er/ Jo ſtørre er Dieffuelens
friſtelſe. Før i komme til troen / loed hand
eder haffue god fred / men ſtrax i begynde
at bliffue Chriſtne/ da komme der hundre=
de onde tancker / ia tuſinde flere friſtelſer/
end tilforn.

Er der da ingen fred i denne Verden?

Menniſkens leffnet er icke andet her
paa Jorden/end it Ritteri/ſom Job ſiger/
oc en daglig ſtrid oc ſkernyſſe / Ja en ret
Stridslæger. Herſkarens Gud ligger ſted=

ze i marcken / imod Dieffuelen oc Helffue-
dis Porte / der gaa stedze Euangelij Tro-
meter / Basuner oc Hertromer / met predic-
ken oc formanelse til strid / Vocte her / voc-
te der / sla her / stick der etc. Oc denne kamp
oc strid begyndis effter Daaben / oc varer
indtil graffuen.

Huor faare skulle wi holde oss fra legem-
lig lyst oc begæring?

For tuende sager skyld.

Huilcken er den første sag?

Efftterdi wi ere Gester / Fremmede oc
Vdlendinge i denne Verden / oc Borgere
oppe i Himmelen / oc ere inplantede i Chri-
sto vor Flelsere / da skulle wi icke anderleds
bruge denne Verdens gods / end aleniste
til Guds ære / vor Neste til hielp oc trøst /
oc til vor egen nødtørfft / Wi skulle giøre
som en Pillegrim oc veyfarende Mand /
der kommer om afftenen i it Gesthuss /
hand bruger til sin nødtørfft mad oc øl /
Herbere oc seng / om morgenen aarle bere-
der hand sig igen / oc reyser der fra / Lige
saa skulle oc wi giøre / wi haffue her ingen
bliffuende sted / men wi søge det tilkom-
mende /

mende / Heb. xiij. Saavil nu S. Peder saa meget sige / J mine kiere Christne / effterdi i ere i saadant it Gestehuss / i huilcket Dieffuelen er Hossbonde / som er en Løgnere oc Mordere / tencker huer time oc øyeblick at forderffue eder / Legemlige met Suerd / ild / vand / forgifftelse / Aandelige met falsk lerdom oc vildfarelse / Da lader eders øyen op / seer eder faare / at hand icke wforuarendis offuerfalder oc vndertrycker eder. Thi hand er en Doctor oc Mestere i denne kaanst / hand lader icke aff / men forsøger alle haande / at hand kand føre eder i fald.

Huilcken er den anden sag?

Effterdi de Christne haffue it ont naffn i Verden / da skulle wi saa leffue vdnortis at wi giffue alle Menniske gode Exempel / Som Christus lærer Matth. v. Lader eders Liuss saa skinne faar Mennisken / at de see eders gode gerninger / oc prise eder Fader i Himmelen / at Hedninge oc vantro kunde sige oc bekiende. Det ere retsindige fromme Folck / de giøre ingen wret eller skade. Lige som den Høffuitzmand Plinius Secundus screff til Keyser Traia

Traiano / der hand vilde lade den tredie forſølgelſe gaa offuer de Chriſtne/At hand fant intet ont hoſſ de Chriſtne / men al fromhed/ wſkyldighed oc lydighed / oc at mand kunde intet laſte paa dem / wden at de komme huer morgen aarle tilſammen/ oc ſunge deris Gud Chriſto Pſalmer oc Loffſange etc. Der aff opuactis Keyſeren/ oc loed vdgaa it bud oc befalning/at mand ſkulle der effter lade de Chriſtne vere met fred / oc ingen wrolighed giøre dem.

Huilcke Ord høre til den anden for/ maning?

Verer al Minniſkelig Skick vnder/ danige for Herrens ſkyld / vere ſig Kon/ gen / ſom den Offuerſte / eller Høffuitz/ mend/ ſom de der ere vdſende aff hannem/ til heffn offuer Miſdedere / oc de fromme til loff.

Huad giør S. Petrus met diſſe Ord?

Hand formaner alle Chriſtne / at de ſkulle vere verdzlig øffrighed lydige oc vnderdanige/oc holde huad de giøre/bin/ de/befale oc ſticke/ ſom icke er imod Gud. Oc det ſkulle de giøre for Gud ſkyld / huis

Børn wi ere / hand vil det saa haffue / at mand skal vere øffrighed lydig oc hielpe at forfremme vduortis almindelig fred. Thi / effterdi alle Menniske icke tro oc ere fromme / men den største hob er vantro / ond oc fortredelig / da haffuer Gud skicket det saa / at øffrighed skal føre Suerdet / de Onde til straff / oc de fromme til beskermelse / at det ene Menniske skal icke forderffue oc opsluge det andet. Oc alligeuel wi end ere formedelst Christum befride fra alle Menniskelige louer / som besuare samuittigheden / saa skulle wi dog / vere øffrigheds Louer oc skickelser lydige / icke aff tuang / men veluillige / saa fremt som de icke ere imod Gud / oc det skal ske Gud til behagelighed / oc vor neste til tienste / lige som Christus gaff Skatpendingen Matthei xvij. Der som hand dog vaar fri / oc en Herre offuer alle / at wi skulle icke misbruge den Christelige frihed / men handle som Guds Tienere oc Suenne.

Huad skulle wi giøre / om øffrighed biuder oss at tro eller giøre det som er imod Guds Lou oc Bud?

Spør Paffuen / Bispen / Keyseren / Kon-

Kongen / Borgemestere eller Foget etc. dig at / huad din tro er / da est du skyldig at sige oc bekiende det. Thi saa siger Paulus Rom. x. Tror mand aff hiertet / da bliffuer mand retferdig/oc bekiender mand met munden/da bliffuer mand salig. Men fare de frem / oc ville biude dig / at tro saa oc saa / at holde denne oc den Lou/ da est du plictig til at sige / kiere Herrer / Tage i vare paa eders kald oc Regimente / som Gud haffuer befalit eder / oc lader Gud ocsaa handle oc giøre i sit Regimente/ J haffue icke mact at falde ind i Guds Rige / i kunde icke lide / at mand falder ind i eders skick oc Regimente/oc naar som nogen vandrer at veyen vden leyde/da hugge i oc sla/Mene i da/at Gud skal lide / at i ville støde hannem aff stolen oc sette eder i hans sted / Tage i vare paa eders Regimente / oc Menniskelig skick / som S.Petrus kalder det her / oc lader Guds øffrighed oc skick vere met fred / i giøre hans Regimente oc skick intet bedre / end hand giorde det selff.

Hulcken er den tredie formanelse

J Tienere/ verer eders Herrer vnder‑danige met al fryct / icke aleniste de gode oc sactmodige / men ocsaa de vanartige. Her formaner S. Petrus Tiunde/ Piger oc Drenge/ at de skulle vere deris Hossbonder oc Hustruer vnderdanige oc lydige/ huad heller de ere fromme eller onde / gode eller vanartige. Oc S. Petrus taler her rettelige om de Suenne / som vaare liffegne / huilcke mand kiøbte lige som Fæ / oc bleffue ilde metfarne oc slagne aff deris Herrer / Der giordis det behoff / at Apostlene skulde trøste saadanne Suenne / at de kunde tiene / lide oc omdrage de vanartige Herrer / naar som mand oc giorde dem wret / Oc S. Petrus vil saa meget sige. Huo som er en Christen / hand skal bære kaarssit / oc io mere wret hand lider / io bedre gaar det til met hannem. Thi huad vaare det for en ross / der som nogen bleffue slagen / oc haffde det vel fortient / Der som i lide for velgerningers skyld / det er naade hoss Gud / siger Petrus.

Skulle da Suenne stedze ligge vnder de vnderlige oc vanartige Herrers føder / der ingen kand giøre til tacke?

Der til suarer S. Petrus/ oc siger/ kiere
Suenne ville i vere Christne / oc Gud be-
hagelige/ da skulle i icke ansee/ huor wskicke-
lige oc vnderlige eders Herrer ere / men see
oc høre/ huad Gud biuder eder / oc tencke
saa / Nu vel / din Hossbonde oc Hustru
mue vere huordanne de ville/ gode eller on-
de/ venlige eller vanartige / saa vil ieg ger-
ne tiene dem aff hiertet / oc det vil ieg giøre
Gud til ære/ efterdi hand vil det saa haff-
ue/ oc Christus er for min skyld selff bleff-
uen en Suend / Jeg veed at huad som min
Hossbonde oc Hustru befale mig/ det haff-
uer Gud selff budet mig / oc det er icke it
Menniskis/ men Guds bud. Der faare si-
ger S. Paulus til de Coloss. i det iiij. Capit.
I Suenne verer lydige i alle ting / fordi at i
tiene vor HERre Christo / Huor kunde
Suenne oc Piger haffue en større trøst/
end at S. Paulus siger / De tiene Herren
selff ? Lader alle aandelige Aarden / som
ere/ Muncke/ Nunner / Canicker gaa frem
oc føre saadant vidnisbyrd aff Scrifften
til det som de giøre / som er / at de met de-
ris sang oc lesning/ neyen oc bucken/ røgel-
se oc vielse etc. tiene Christo / det skulle de

kunde giore / naar Dieffuelen far op til Himmels / Christus staar stedze oc siger. De tiene mig forgeffuis / efftedi de lære saadan lerdom / som icke er andet end Menniskens bud. Naar en fattig bonde Dreng / som haffuer en ret tro / bryder møg paa en vogn / Oc en fattig tienste Pige / toer fad oc feyer husit / da ere de vissere faar Gud / paa deris gerning / end alle Carthuser / met alle deris store / skinnende / kaasteli ge Kloster gerninger / Gud giffue at de vilde omuende sig / Amen.

Den fierde Søndag effter Paaske / Epistel Jacobi j.

Kiere brødre / Huer god gaffue / oc huer fuldkommen gaffue / kommer her offuen ned / aff Liussens Fader / hoss huilcken der er ingen omskifftelse eller omuendelse met Liuss oc mørck. Hand fødder oss effter sin vilie formedelst sandheds Ord / at wi skulde vere den

første

første grøde aff hans Creature. Der faare kiere Brødre/skal huert Menniske vere snar til at høre / oc langtsam til at tale / oc langsam til vrede. Thi Menniskens vrede giør icke det/som ret er faar Gud.

Der faare afflegger al wrenlighed oc al ondskab / oc anammer ordet met sactmodighed / som er plantet i eder / huilcket der kand giøre eders Siele salige.

Huad giør S. Jacob i dette Epistel?

Hand formaner alle Christne til retsindige gode gerninger / oc besynderlige ordens Tienere at de skulle vocte sig fra forfengelig ære / Thi der er ingen last / som skendeligere forderffuer Predicke embedet/ end hoffmod/kommer da gerighed der oc saa til/da er det saa meget argere.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Faare denne Text beuisde hand/ at Synd oc ondskab icke kommer aff Gud/ men aff vort hiertis forderffuede lyst. Nu vil hand fremdelis giffue til kiende / at alle

gode gaffuer komme aff Gud / oc siger. Farer icke vild kiere Brødre / Alle gode gaffuer oc alle fuldkomne gaffuer komme her offuen ned/fra liussens Fader etc. Lige som hand vilde sige / Der som Dieffuelen eller eders eget kiød vilde friste eder / eller opuecke til hoffmod oc forfengelig ære/ da samtycker icke i saadan fristelse / giffuer hende oc icke rum eller sted / Der skal ingen hoffmode sig aff sin naade oc gaffue/som hannem ere giffne aff Gud / men ydmyge oc fornedre sig vnder andre/lige som vor Herre Christus ocsaa giorde / oc vider / at alle gode gaffuer / baade til Liff oc Siel/ giffuis aff Gud.

Huad holder S. Jacob oss faare i dette Epistel?

Try stycke/Det første/at alt got kommer aff Gud / baade legemligt oc aandeligt/ocsaa vor ny fødzel/den hellige Daab/ i huilcken wi formedelst den Guddommelig sandhed vorde hans Børn.

Det andet/En maade oc skick/huorledis wi skulle høre Guds Ord/oc predicke oc lære det fra oss igen.

Det

Det tredie/ Huad fruct der skal komme oc flyde aff at mand hører Guds Ord.

Huad siger hand om det første stycke?

Hand siger saa / Alle gode gaffuer/ oc alle fuldkomne gaffuer komme her offuen ned / fra liussens Fader / hoss huilcken der er ingen omskifftelse eller foruendelse paa liuss oc mørck / Som hand vilde sige/ Alt det gode wi haffue oc formue / baade i aandelige oc legemlige sager / det haffue wi aff Gud. Oc dette Sprock er imod dem / som i de sager / der ere retferdighed anrørendis tilscriffue vor krafft oc formue noget. Fordi at naar som de end lenge robe oc skrige / at wi kunde fortiene dette oc det met vore gerninger / saa staar dog Scrifften imod dem / oc siger / At huad wi formue / det kommer icke aff oss / men aff Gud. Der faare siger Paulus / huad ieg er/ det er ieg formedelst Guds naade.

Hůlcke ere de legemlige gode ting oc gaffuer?

Fred / karskhed / styrcke/deylighed/ skarpsindighed / en klar syn / lydighed/ Pendinge/ gods / rigdom/ it got Regimen-

te / timelig verlig / gode venner / trofaste Nabo / en from Hustru / lydige Børn oc Tiunde/oc andet saadant.

Huilcke ere de Aandelige gode ting oc gaffuer?

Fromhed / Venlighed / Tro / kierlighed/Retferdighed / Naade / Sactmodighed / Guds Ord / Euangelium / Daaben / Christi Testamente / Taalmodighed vnder kaarssit / oc anden saadan Aandens fruct. Disse ere alle Guds gaffuer / som skenckis oss aff naade / oc icke forhuerffuis formedelst noget Menniskis gerning eller fortienste. Ja huad got kunde wi fortiene? Wi ere aff naturen onde raadne Træ / oc bære forderffuen fruct. Matthei vij. Det som er ont / syndeligt oc fordømeligt i oss / det haffue wi aff oss selff / Men det gode som er i oss / det er aff Gud : Som den Prophete Oseas siger / i det xiij. Capit. J mig allene staar din Salighed. Gud giør oss alle fromme / retferdige / hellige oc salige / icke vor fri vilie / icke vor fornufft oc gode tycke / icke vore gerninger oc fortienste / Ja wi ere icke duelige aff oss selff til at tencke noget / som aff oss selff / men at wi ere

noget duelige/det er aff Gud ij. Corinth. iij.
Er der en god tancke / it got Ord / en god
gerning i oſſ/ da er det aff Gud / Hand er
en Kilde til al godhed/ oc al viſſdoms Fa-
der / den rette Gaffuegiffuere / ſaligheds
Herre. Oc lige ſom Gud er det høyſte go-
de / ſaa kand hand oc intet andet giffue oc
vddele/ end idel gode ting.

Hui kalder hand Gud / liuſſens Fader?

Der er intet mørck hoſſ Gud / ingen
omſkifftelſe / ingen foruendelſe / men idel
Liuſſ oc klarhed. Hand er oc icke wſtadig /
omſkifftelig/ letferdig / men vden omſkiff-
telſe. Vore dage formørckis offte met
Skyer oc natten / Men hoſſ Gud er in-
tet mørck eller mulm. Vor viſſdom for-
mørckis offte met vildfarelſe / Men hoſſ
Gud er euig ſandhed. Der faare kaldis
hand liuſſens Fader / liffſens kilde / oc it
ligende fæ til al viſſdom. Efterdi wi nu
vide dette / da ſkulle wi giøre vor ſtørſte
flid der til / at wi kunde komme fra mørc-
ket / løgn oc vildfarelſe / oc giøre oſſ delaff-
tige i det Guddommelige liuſſ / ſandhed
oc viſſdom / ſaa vorde wi / ſom fromme
Børn / vor kiere Fader lige.

Huor

Huor faare siger hand/at hand fødde oss effter sin vilie/ formedelst sandheds ord/ at wi skulde vere hans Creaturis første grøde?

Hand vil der met giffue til kiende / at vor fødzel vaar ond/wren/synd oc forbandelse / oc at Gud aff naade kallede oss til Børns vduelelse/oc anammede oss formedelst igenfødzelen / ved Daaben / som nyfødde Børn.

Huorledis gaar denne fødzel til?

Gud Fader lader vdsaa oc predicke iblant oss den hemmelske Sæd / det Guddommelige Ord / formedelst Christum sin elskelige Søn. Huo som nu fatter oc anammer denne Sæd met ærn oc it tro fast hierte/ hand føddis it nyt Menniske formedelst det samme Ord / oc it Guds Barn / som S. Petrus siger j. Petri j. J ere fødde igen icke aff forgengelig / men aff wforgengelig Sæd/som er / aff Guds leffuende Ord/ som bliffuer euindelige. Effter den mening oc maade taler oc her S. Jacob.

Huor faare fødde hand oss ny igen?

At wi skulde vere den første grøde aff hans

hans Creature / det er / at wi skulle vere it helligt frastild Folck/ fra alle andre Folck/ Jøder/ Tørckere/ Hedninge oc falske Christne/ aleniste vere vor Herris Christi Prester oc Konger / ia Guds Børn oc arffuinge/ Thi Scrifften kalder den første grøde/ dem som vaare de beste Arffuinge / oc Herrer offuer alle ting. Lige saa kalder S. Jacob alle døbte Christne/ at de ere Herrer offuer Dieffuelen/ Døden/ Synden oc Helffuede/ oc forvente den Himmelske arffdel.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand siger/ kiere Brødre/ huert Menniske skal vere snar til at høre / oc langsom til at tale/ Som hand vilde sige. Efftersdi i formedelst Guds Ord ere naadelige komne til Guds Børns vduelelse / Oc ordet fører Aanden oc liffuit met sig / giør Guds Børn oc Arffuinge / da formaner ieg eder/ at i ville holde eder skickelige effter den ny fødzel/ oc Guds Ord / flitelige høre oc icke forsøme eller foracte det hellige Euangelium.

Huor faare siger hand / Verer snare til at høre oc sene til at tale?

Wi skulle meget mere vere redebo-
ne til at høre Guds Ord / end at ta-
le.

Hui saa?

Alligeuel hand begærer en god ger-
ning/som begærer lære embedet j. Timoth.
iij. Saa skal hand dog see ocsaa til/at hand
er forstandig oc skickelig til den rette ler-
dom. Thi at lige saa herligt som Embedet
er/naar det vdrettis rettelige / saa skade-
ligt er det ocsaa / naar det befalis dem/
som icke haffue forstand i Scrifften. Der
faare forbiuder oc S. Paulus / at mand
skal icke lettelige legge haanden paa en Ny-
kommen / oc befale hannem Predicke em-
bedet. Saa vil nu S. Jacob saa meget si-
ge. J skulle icke strax / at i haffue hørt fire
eller sex Predickener / traade op / oc vere
Doctor Doctorum / straffe oc sette alting
til rette / J skulle tilforn studere vel vd / før
end i lære andre Folck / at i icke før bliffue
Skolemestere end Peblinge / icke før pre-
dicke / end i ere skickede oc kallede der til/
Verer heller Tilhørere / end Lærere. Det
er mindre fare at høre til end lære. Tempus
enim est loquendi, & tempus audiendi.

Huor

Huor faare siger hand/ Verer langsomme til vrede?

Hand vil saa meget sige. Der som mand straffer eder for eders wskickelige oc wforstandige predicken skyld / da skulle i icke strax bliffue vrede der faare / men tage samme straff til tacke / oc bedre eder. Thi vrede giør intet got / Aff vrede kommer kiff / tuedract / wsamdrectighed / mord/ mandslet oc al wlycke.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Hand siger. Der faare legger aff al wrenlighed / oc al ondskab / oc anammer Ordet met sactmodighed / som er plantet i eder / huilcket der kand giøre eders Siele salige. Lige som hand vilde sige. Ville i/ at den Sæd aff det Guddommelige Ord skal driffuis/ rodfestis oc bære fruct/ oc icke formedelst Synd/ last oc wdyd/ quælis oc vndertryckis / da afflegger al hiertens ondskab oc wrenlighed. Thi denne Sæd/ vil haffue en god ager/ it rent hierte/ it tro- fast moed oc sind / icke en tornefuld eller stenager / I skulle tilforn oprycke oc vdlu- ge tidzel oc torn / afflegge det gamle Men-

nniske

niske met al sin lyst oc begæring / J skulle vere fri fra al Hofferdighed/ gerighed / v-kyskhed / had oc auind / Disligist fra al listighed/finantzeri oc bedrægeri der vor neste kand besuigis met. J skulle giøre imod andre Folck / som i ville at de skulle giøre imod eder. Thi at huor som Mennisken ere hoffmodige oc gerige oc søge deris egen fordel til deris Nestis forderffuelse/ der ere de icke end nu bequemme til at anamme Guds naade. Thi Christus oc Belial / liuss oc mørck komme icke offuer it/ ij. Corinth. vj.

Huad er nu Summa aff dette Epistel?

De Christne skulle intet tilscriffue sig selff / huercken lidet eller meget / men giffue Gud ære alene. Oc efferdi de ere formedelst Daaben bleffne Guds Børn/ oc haffue vel Lært / Troens retferdighed/ som gielder faar Gud/da skulle de oc Lære gerningers retferdighed / som gielder faar Mennisken. Der til tien nu / at icke anamme Guds Ord i trette/ vrede/ fortredelighed/ men met sactmodige hierter. Bereder eders hierte/siger S. Jacob / til en god ager / at det indplantede Ord kand beknyttis i eder/

rodfestis oc bære fruct. Der som det skeer/
da kand ordet giøre eders Siele retferdige
oc salige. Thi Euangelium/siger S. Pau=
lus Roma. vij. er Guds krafft / som salig
giør alle dem der tro paa. Oc Christus si=
ger Johan. viij. Sandelige / sandelige ieg
siger eder/Der som nogen beuarer mit ord/
den skal icke see døden euindelige. Oc Jo=
han. v. Huo som hører mit Ord / oc tror
den / som mig vdsende / hand haffuer det
euige liff/oc kommer icke til dommen/
hand er trengd igennem fra dø=
den / til det euige Liff/
Amen.

Den femte Søndag eff= ter Paaske / Epistel Ja= cabi j.

KJere Brødre/J skulle giøre eff=
ter Ordet / oc icke aleniste høre
det / huor met i bedrage eder
selff. Thi der som nogen hører Or=
det/ oc giør der icke effter / hand er
lige som en Mand / der beskuer sit

legemlige ansict i en Spegel / Thi effter hand haffuer beseet sig / gaar hand strax bort / oc glemmer huorledis hand vaar skicket. Men huo som seer igennem til frihedz fuldkomne Lou / oc bliffuer der vti / oc er icke en forglemmelig Tilhørere / men giør der effter / hand bliffuer salig i sin gerning.

Oc der som nogen iblant eder lader sig tycke / at hand tien Gud / oc spæger icke sin Tunge / men forfører sit hierte / hans Gudstienste er wnytteligt. En reen oc wbesmittet Gudstienste faar Gud Fader / er / at besøge de Faderløse oc Encker i deris bedrøffuelse / oc holde sig wbesmittet fra Verden.

Huad giør S. Jacob i dette Epistel?

Hand handler icke her om Troen / eller om Troens retferdighed etc. Men om gerningers retferdighed / oc straffer dem / som ville vorde retferdige oc salige / alene

per fidem Historicam, det er / naar mand aleniste bekiender met munden Troens Ar/tickler / om Christi Mandom / pine / død oc opstandelse / oc der følger dog icke Troens fruct / som saadant Folck haffuer altid verit oc er end nu meget.

Huad holder dette Epistel off faare?

Try stycke / Først formaner hand de Christne / at de skulle icke aleniste høre Or/det / men ocsaa giøre der effter. Der nest giffuer hand de Christne atuarsel / at de skulle vocte sig fra wnyttig snack / oc siger / at saadant forderffuer oc til intet giør Menniskens gantske Guds tienste. Det tre/die er / at hand giffuer til kiende / huilcken den rette Guds tienste er / som er / at trøste / beskytte oc besKerme Encker oc Faderløse / besøge de Siuge / oc beuare sig ocsaa selff wbesmittet fra Verden.

Huilcke ere formanelsens Ord?

Giører effter Ordet / siger S. Jacob / oc hører det icke aleniste / huor met i be/drage eder selff. Denne formaning er nyt/telig / Thi huad kand nogen stort rose sig aff Troen oc Euangelio / naar som hans

gerninger/seder/ væsen oc leffnet/ ere imod denne Troen oc Euangelij lerdom? Skal nogen vere it got Træ / det er / sigis at haffue Troen/da skal oc god fruct/det er/ it erligt Christeligt leffnet oc omgengelse følge/ellers er det leffnet / ekon idel Hyg-leri oc it vduortis skin.

Huilcke ere de som sigis at giøre effter Order?

De som bevise met gerningen/at de ere Christne/de som icke aleniste høre Euange-lium/met øerne/eller tale der om met mun-den / men lade det oc gaa sig til hierte/ oc leffue der effter.

Huilcke kalder hand Ordens Tilhørere?

Dem/som høre Euangelij Ord met øer-ne/oc rose der aff met munden/men scriff-ne det icke i hiertet/oc rette deris leffnet der effter / oc bære god fruct / men lade det ekon flyde i munden oc paa tungen.

Huad gerninger kreffuer S. Jacob?

Hand taler intet om de gerninger/der ere optenckte aff Mennisken / men aleniste om dem/som ere befattede i Guds Ord oc

Euangelio / ſom at elſke Gud offuer alle ting / oc ſin Neſte lige ved ſig ſelff / giffue de Hungrue mad / de Tørſte dricke / klæde de Nøgne / beſøge de Siuge / trøſte de Bedrøffuede etc. bede / faſte / giffue almiſſe / oc andet ſaadant. Ved denne maade taler oc Chriſtus Matth. vij. Huo ſom hører denne min tale / oc giør hende / den ligner ieg ved en klaag Mand / ſom bygger ſit huſſ paa en klippe etc. Men huo ſom hører min tale / oc giør hende icke / hand er lige ſom en daarlig Mand / der bygger ſit huſſ paa Sand etc.

Huad vil nu S. Jacob met diſſe Ord / Giører effter Ordet?

Hand vil ſaa meget ſige. Ville i vere Chriſtne oc Guds Børn / da ſkulle i icke beſpotte Gud / icke aleniſte priſe hannem met munden oc tungen / robe oc ſkrige / men i ſkulle oc lade finde eder i en ret tro / oc nyt leffnet / icke aleniſte høre ordet met ørerne / men fatte det Ord mand hører met hiertet / oc beuiſe det met gerninger. Thi Chriſtus ſiger Luce xj. Salige ere de ſom høre Guds Ord / oc beuare det. Det er icke nock at høre Guds Ord / Mand ſkal oc fatte

oc beuare det / beuise det met gerninger / oc rette det gantske leffnet der effter / Ville i nu met gerninger giøre eder tro obenbare / da giører de gerninger / som ere befattede i Guds Ord.

Huem ligner S. Jacob den som aleniste hører Ordet?

Hand siger saa. Der som nogen hører Ordet / oc giør der icke effter / hand er lige som en mand / der beskuer sit legemlige an/sict i en Spegel / oc der effter gaar hand strax bort / oc glemmer huorledis hand vaar skicket. Dette er en smuck lignelse / Thi at lige som it Billede forsuinder snart i en Spegel / oc forglemmis / saa er det oc met en blod Tilhørere / der icke beuiser sig met gerninger / oc haffuer icke Guds Ord sted/ze i hiertet / oc retter sit leffnet effter Euan/gelio.

Huad siger hand da om dem / som giøre effter Ordet?

Hand siger saa. Oc huo som seer igen/nem / i friheds fuldkomne Lou / oc bliff/uer der vti / oc er icke en forglemmelig høre/re / men giør der effter / den samme bliffuer salig i sin gerning.

Huad

Huad kalder S. Jacob friheds fuldkomne Lou?

Hand kalder Euangelion saa / Thi Euangelion er en fuldkommen lerdom / som frygder Menniskens samuittighed oc giør hende fri. Thi at huor vaar dog fuldkommenhed i Mosi Lou? Sandelige / haffde Louen kunde giort oss retferdige / fromme / fuldkomne oc salige / som S. Paulus siger / da haffde det icke verit behoff / at CHRIstus skulde kommet til Verden / oc giffuit en anden Euangelij lerdom / ved huilcken louen er borttagen / Disligist huor haffde dog Louen frihed? Der vaar ret Treldom / oc ingen frihed / som Christus oc siger Johan. viij. Der som Sønnen gør eder fri / da ere i ret fri.

Huad vil hand nu met disse Ord?

Hand vil saa meget sige / Huo som saa hører Guds Ord oc Euangelion / at hand haffuer det stedze faar øyen / som en Spegel / oc som den første Psalme siger / aldri vender sine øyen der fra / men taler om Herrens Lou / dag oc nat / oc giffuer ocsaa fruct i sin tid / giør mange gode gerninger / hand er salig / oc huad hand begynder / det

 forfrem-

forfremmis hannem altsammen til det beste.

Kand ieg bliffue salig met gerninger/ huor faare er da Christus død?

At trenge paa de gerninger som ere befattede i Scrifften/ er got/ Thi fructen skal io giffue Træit vidnisbyrd/ om det er got eller ont. Men at tilscriffue gerninger salighed/ Christi fortienste til foractelse/ skal icke ske/ det haffuer oc icke den mening. Thi Scrifften siger. Abraham trode Gud/ oc det er hannem regnet til retferdighed/ Gene. xv. Oc Abacuc ij. Den Retferdige skal leffue aff sin Tro. Oc Johan. iij. Huo som tror paa mig/ hand skal haffue det euige Liff. S. Jacob seer icke her til gerninger/ men meget mere til kilden/ der saadanne gerninger flyde aff/ lige som Scrifften oc giør andre vegne.

Giff der Exempel paa?

Christus siger/ Det skal ske at Mennisk kens Søn skal komme i sin Faders herlighed met sine Engle/ oc paa den dag skal hand betale huer effter sine gerninger. Der seer CHRIstus icke til gerninger/ men til troen/

troen/ der gerninger skulle flyde aff. Eff-terdi wi nu vide/ at Troen giør oss from-me / retferdige oc salige / da skulle wi intet tage hende fra / oc dog icke diss mindre la-de vor Tro til syne met gerninger / icke met Menniskelige optenckte gerninger / men met de gerninger som haffue deris grund i Scrifften.

Hulcken er S. Jacobs formanelse at wi skulle vocte oss fra slem tale eller snack?

Saa siger hand. Der som nogen la-der sig tycke iblant eder/ at hand tien Gud/ oc spæger icke sin Tunge / men forfører sit hierte/ hans Gudstienste er wnyttelig.

Huad er Tungen?

Tungen er Mennisken it stort/ herligt oc ypperligt ligende fæ. Men io herligere/ io skadeligere / der som mand misbruger hende/ som S. Jacob siger i det iij. Capit. Seer/ siger hand/ wi føre heste i tøm/ at de skulle vere osslydige / oc driffue det gantske legeme omkring. See/ alligeuel Skib ere store / oc driffuis aff stercke vær / saa sty-ris de dog met it lidet Roer / Lige saa er oc Tungen en liden lem / oc kommer store ting aff sted. Seer / huor stor en Skou opten-

der en liden ild? Oc tungen er ocsaa en ild / en Verden fuld met wretferdighed/lige saa er Tungen iblant vore lemmer / oc besmitter det gantske legeme/ oc optender alt vort væsen / naar hun optendis aff Helffuede. Thi al naturen paa Diur oc Fule oc Hugorme oc vnderlige ting i haffuit bliffue temde / oc ere temde aff Menniskelig nature / men Tungen kand intet Menniske temme / det wrolige onde / fuld aff dødelig forgifftelse.

Huad er wnyttig snack?

Wnyttelig snack er alt det / der icke sticker sig til sagen. Denne last forbiuder icke aleniste S. Jacob/ men ocsaa S. Paulus Ephe. iiij. der som hand siger / Lader ingen slem tale gaa aff eders mund. Ja Christus siger Matthei xij. Jeg siger eder/ at Mennisken skulle giøre regenskab paa den yderste domme dag/ for huert wnyttelig Ord/ der de haffde talet.

Huad vil nu S. Jacob met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Jblant alle syndelige gerninger / forderffuer intet saa slæt oc aldelis den rette Gudstienste / oc alle

alle Politier/ſom en wtemd Tunge/der icke ſpægis/men ſiger frem/alt huad der kommer i munden/huad heller det er got eller ont/løgn eller ſandhed/nytteligt eller ſkadeligt.

Hui ſaa?

Huad er ſkadeligere i almindelige Politier oc Menniſkens forſamling/end en forgifftig ond Tunge/ſom icke andet giør/en ſtinger oc belacker Folck hemelige oc obenbare/oc giør dem ſkade paa deris gode røcte oc naffn/liuger oc beſuiger/ſuer oc bander/laſter oc formaledider/oc fører idel trette/wfred/kiff/tuedract/had oc wſamdrectighed iblant Menniſken. Huad er oc ſkadeligere i Kircken oc den Chriſtelige forſamling/end en falſk predickeris onde forgifftige Tunge/ſom met ſin falſke lerdom forfører oc forgiffter de enfoldige hierter/oc kaſter dem i Dieffuelens ſtrube: Lige ſom alle Papiſter/Partÿſke aander oc Secter/Hyglere giøre oc icke mindre ſkade/ia de falſke Euangeliſke ocſaa/ſom kunde met ſtore Ord prale oc braſke meget aff Euangelio oc Gudstienſte/oc beuiſe dog icke deris Chriſtendom

met

met en eniste liden gerning eller fruct.

Huad siger S. Jacob om Gudstienste?

Hand siger saa. En reen wbesmittet Gudstienste/ faar Gud Fader er denne/ at besøge Encker oc Faderløse i deris drøffuelse / oc beuare sig wbesmittet fra Verden.

Huor faare kalder S. Jacob disse gerninger en reen Gudstienste?

Fordi at Gud befalede dem selff. Huad Gud biuder oc befaler/ det er god oc ret / oc den eniste sande Gudstienste/ som hannem er behagelig. Mand kand ingen/ større behagelighed giøre Gud/ end at mād er hans Ord lydig. Gud befalede i Louen oc Propheterne/ at mand skal giøre Fattige/ Encker oc Faderløse til gode / oc holde sig selff wstraffelig / oc giffue huer mand it got Exempel met en Christelig omgengelse.

Huilcken er papisters Gudstienste?

Bygge Kircker oc Kloster / sticte Messer oc Altere / siunge Horas / ringe oc læse meget/ tende mange blusslius oc lamper/ giffue sig i Kloster/ kiøbe Afflad/ Brødreskab/

dreſkab/Vigiliÿs/Sielemiſſer/holde aarſſ
Meſſer oc begengelſe / ſtencke vict vand/
giffue røgelſe/ gaa met kaarſſ / vie vand/
ſalt/palmer/kager/voxlius/ ſten oc træ/
døbe Klocker/giøre ørgeuerck/oprette Aff-
guder / oc meget andet ſaadant / der Gud
intet haffuer befalet aff / oc er ekon Men-
niſkens dict oc drøme / lige ſom Børn giø-
re ducker at lege met.

Huilcken er den rette Chriſtelige Guds-
tienſte?

At tro oc forlade ſig paa Gud/fryc-
te oc elſke Gud offuer alle ting/ tiene oc ve-
re ſin Neſte behielpelig i al nød/met trøſt/
Raad oc gods / trøſte fattige ælendige
Folck/Hielpeløſe Børn/Encker oc Fader-
løſe i deris drøffuelſe/beſøge de Siuge/ be-
ſpiſe de Hungrue/ giffue de tørſtige dricke/
klæde de Nøgne / trøſte de bedrøffuede/
handle redelige met alle Menniſke / oc giø-
re dem til gode. Oc at it Menniſke ſkal oc-
ſaa holde ſig ſelff wſtraffelig / icke elſke
Verden met ſin pral / vellyſt oc løſſactig-
hed / fly hofferdighed / gerighed / wkyſk-
hed/had oc auind / fraadzeri oc drucken-
ſkaff/oc beuiſe ſig i alle ting / met ſine ger-
ninger/ ſom en Chriſten. Huad

Huad er nu Summa paa dette Epistel?

Huo som vil tiene Gud rettelige/hand skal holde sig til Guds Ord/ rette sit gantske leffnet der effter/ sla sig fra Verden / oc bliffue Verdens fiende. Thi S. Jacob siger i det iiij. Capitel. Huo som vil vere Verdens Ven/ hand bliffuer Guds vuen.

Huor vti staar Verdens findskab?

Der vti / at mand icke holder sig lige effter Verden / at mand icke praler/ icke er hoffmodig oc stunder effter herlighed oc velde / at mand icke lader gerighed betage sig / icke tracter effter gods oc rigdom/ oc der offuer vndertrycker oc besuiger den Fattige / oc vdsuer hans sued oc blod med aager / at mand icke riffuer oc skraffuer at sig alt det mand seer oc kand offuerkomme / wanseendis huad en anden haffuer oc beholder. Huilcke Menniske som saa ere til finde/de ere visselige icke Menniske/men wskellige Creature / ia Christne / lige som Dieffuelen er hellig.

Huor vti staar Guds venskab?

Der vti / at mand bliffuer lige ved

Guds Søn / ydmyger oc forsiger sig selff / forsager Dieffuelen oc Verden / bær kaarsit met taalmodighed oc sactmodighed efter Christo. Huilcke Menniske som det giøre / de skulle oc vden tuil glæde sig met Christo euindelige i det euige Liff. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den Søndag i bededagene Epistel Jacobi i det sidste Capittel.

KJere Brødre / Den ene bekiende den anden sine Synder / oc beder den ene for den anden / at i kunde bliffue helbrede. Den retferdigis Bøn formaa meget / naar hun er aluerlig. Elias vaar et Menniske / lige som wi / oc hand bad en Bøn / at det skulde icke regne / oc det regnede icke paa iorden / i try aar oc sex manede. Oc hand bad and en gong / oc Himmelen gaff Regn / oc Jorden bar sin fruct.

Kiere

Kiere brødre/ Der som nogen iblant eder far vild fra Sandhed/ oc nogen omuender hannem/ hand skal vide/ at/ den som omuende en Syndere/ fra sin veyis vildfarelse/ hand haffuer hulpet en Siel fra døden/ oc skal skiulle Syndernis mangfoldighed.

Huad lærer S. Jacob i dette Epistel?

Try ting. Først/ at den ene skal scriffte oc bekiende sine Synder faar den anden. Der nest/ at den ene skal bede for den anden. Det tredie/ at mand skal omuende fattige Syndere fra vildfarelse oc vnderuise dem.

Huicket er det første stycke?

Den ene bekiende den anden sine Synder. At bekiende Synderne/ kaldis at scriffte.

Huad er at scriffte?

At scriffte er icke andet/ end hierteli ge bekiende sin egen Synd oc skyld/ oc bede Gud om naade oc Syndernis forladelse/ oc anamme affløssning der paa/ oc tro hende stadelige.

Skeer

Skeer oc saadant Scrifftemaal?

Icke aff alle Menniske. Thi nogle scriffte icke deris egne / men andre Folckis synder / de skylde Dieffuelen oc Menninsken / ia sige de / Jeg kom vden skyld til Synden / Dieffuelen giorde det. Onde Menniske førde mig der til. Men dette klagemaal gielder intet. Dieffuelen kand vel friste oc forsøge dig / men tuinge kand hand dig icke der til. Fristelsen staar hoss hannem / men at efftersølge oc samtycke staar hoss dig.

Nogle scriffte / dog icke aff hiertet / men aff en seduane / oc at de skulle icke actis / som Jøder oc Tørckere. Saadant er aldelis it Pharisaisk scrifftemaal.

Nogle scriffte / oc holde icke affløssning for Guds Ord / men for en Menniskelig gerning. Der faare gaa de strax hen / oc falde i de samme synder oc laster igen som de tilforn leffde vti / Disse bespotte Penitentze / oc laste det Guddommelige Ord.

Huor mangfoldigt er Scrifftemaal?

Scrifftemaal er tredubbelt: Som er / Troens / kierligheds / oc Raads Scrifftemaal.

Huilcket er Troens Scrifftemaal?

Naar som wi læse Fader vor / oc si-
ge / Forlad oss vor skyld / som wi forlade
vore Skyldener. Dette Scrifftemaal skulle
wi daglige giøre faar Gud / oc det er saa
nødtørfftigt / at der kand ingen vden det
samme bliffue salig. Alle Helgen skulle saa
giøre deris Scrifftemaal. Saa scrifftede
Dauid / Psal. lj. Desligist Kong Manasse.
Lige saa scrifftede Taalderen Luce xviij. slo
sig faar sit bryst / oc sagde. Gud ver mig
arme Syndere naadig. Her siger Christus
selff Affløsning til / oc denne Scrifftefader
setter icke anden plict oc bod / end / Gack
hen / oc synde fremdelis icke mere. Dine
Synder ere dig forladne / etc.

Huilcket er kierligheds Scrifftemaal?

At wi bede om forladelse / oc forlige oss
met vor Neste igen / der som wi enten met
Ord eller met gerninger haffue fortørnet
hannem. Dette scrifftemaal er oc nødtørff-
tigt. Thi Christus siger Mat. v. Naar som
du offrer din gaffue paa Alteret / oc kom-
mer der ihu / at din Broder haffuer der
noget imod dig / da lad din gaffue bliffue
der

der faar Alteret / oc gack tilforn bort / oc forlige dig met din Broder / oc kom siden / oc offre din gaffue.

Huilcket er Raads Scrifftemaal?

Naar som ieg besøger den Christelige Menigheds vdualde Tienere / eller huem ieg kand komme til i nød oc trang / oc giffuer hannem mit hierte til kiende / klager mine Synder oc paaliggende nød faar hannem / oc beder hannem / at hand vil giffue mig it got raad / aff den hellige Guddommelige Scrifft / huorledis ieg kand stille min Samvittighed til freds / oc hielpe at bede Gud met mig / om mine Synders forladelse. Dette Scrifftemaal indstickede Christus / Matth. xviij. Huad i binde paa Jorden / det skal oc vere bundet i Himmelen / Oc huad i løse paa Jorden / det skal oc vere løsd i Himmelen. Oc Johan. xx. Tager hen den hellig Aand / huem i forlade Synderne / dem ere de forladne / Oc huem i beholde dem / dem ere de beholdne. Til dette Scrifftemaal / haffuer Gud giort oc sæt drabelige foriettelser / Hand siger Matth. xviij. Der som tho iblant eder bliffue

ne til enſſ paa Jorden/ ehuor om det er/ at de ville bede/ det ſkal vederfaris dem/ aff min Fader i Himmelen.

Huilcket er det andet ſtycke?

Den ene bede for den anden/ at i kunde bliffue helbrede/ Den retferdigis Bøn formaa meget/ der ſom hun er aluorlig.

Huad kaldis at bede?

Bede er intet andet/ end at wi tale met Gud/ oc klage vor nød oc bære hende frem/ met it brennende frimodigt hierte/ met en alverlig oc idelig beſtandighed/ met it ydmygt oc fornedrit hierte/ oc Syndernis bekiendelſe.

Huad er en Bøn?

Hiertens opløfftelſe til Gud/ oc Aandens hiertelige ſuck oc beklagelſe til Gud/ oc en Stige/ ved huilcken wi ſtige op i himmelen/ faar Guds anſict/ oc bære vor nød frem/ ſom Jeſus Syrach ſiger i det xxxv. Capit. De ælendigis Bøn trenger igennem ſkyerne/ oc lader icke aff/ før hun kommer til Gud/ oc ſtillis icke/ før den Høyſte ſeer der til.

Hvad hører til en Bøn / at mand kand bliffue Bønhørt ?

Fem ſtycke. Det første / at der ſkal være Guds befalning. Thi at haffde Gud icke befalit at bede / oc tilſagd Bønhørelſe / da kunde alle Creature icke forhuerffue it lidet Korn eller en ſmole met deris Bøn / Men nu befaler hand at bede / oc ſiger / Beder / da ſkulle i anamme / etc.

Det andet / At wi ſkulle bede i Troen paa Guds foriettelſe / Jacob. j. Der ſom nogen iblant eder fattis viſſdom / da ſkal hand bede Gud der om / Oc hand ſkal bede i Troen / oc intet tuile.

Det tredie / At wi ſkulle bede i Jeſu Naffn / Johan. xvj. ſiger Chriſtus / Sandelige ieg ſiger eder / Der ſom i bede Faderen om noget i mit Naffn / da ſkal hand giffue eder det.

Det fierde / At mand ſkal bede i Aanden oc i ſandhed / oc ſette dog ſagen i Guds vilie oc velbehagelighed.

Det femte / At wi ſkulle met faa Ord ſette vor nød oc trang frem. Trang oc nød er mangfoldig / ſom friſtelſe / genuordighed / forfølgelſe / drøffuelſe / angiſt / ſiugdom /

dom / Pestilentze / hunger / dyr tid / krig / oprør / offuerfald aff Tørcken / Papisters had oc auind / oc huad anden fristelse der daglige tilfalder baade i en maade oc anden.

Huad krafft haffuer vor Bøn?

Vor Bøn giør oss en naadig barmhertig Gud / saa at wi bekomme alt det wi bede om.

Giff der Exempel paa?

Helias vaar it Menniske lige som wi / oc bad en Bøn / at det skulde icke regne / oc det regnede icke paa Jorden i try aar oc sex maanede. Oc hand bad atter / oc Himmelen gaff regn / oc Jorden bar sin fruct. Dette Exempel setter S. Jacob. Haffuer nu it Menniskis Bøn saadan krafft / Huad skulde icke da mange Menniskers Bøn giøre? Vilde Gud sparit Sodoma for Abrahams skyld / om der haffde thi fromme Menniske bleffuit fundne. Oc hand for Josephs skyld / giorde Egypti land saa meget got / oc det land Syrien for Naamans skyld / huad skulde hand icke da giøre / for mange fromme Christnis skyld.

Huilcket

Huilcket er det tredie stycke?

Saa siger S. Jacob/ Der som nogen iblant eder far vild fra sandhed/ oc nogen omuender hannem/ den skal vide/ at/ huo som omuender en Syndere/ fra sin veyis vildfarelse/ hand haffuer hulpet en Siel fra døden/ oc skal skiule Syndernis mangfoldighed.

Mosi Lou biuder Exodi i det xxiij. Capit. At mand oc skal føre sin Fiendis fæ/ paa den rette vey igen/ om det gaar oc far vild/ oc driffue hannem det hiem. Saa befalede oc Christus Matthei xviij. oc Luce xvij. At mand skal straffe den vildfarende Broder/ oc vinde hannem igen. Oc S. Paulus siger Gal. vj. Kiere Brødre/ der som it Menniske offuerfaldis aff en brøst/ da vnderuiser hannem met en sactmodig aand/ i som ere aandelige etc. Den ene bære den andens byrde/ saa fuldkomme i Christi Lou. Der offuer vdkreffuer ocsaa broderlig kierlighed/ at mand skal ophielpe den igen/ som er falden/ oc icke lade hannem forderffuis i wrenlighed / Lige som wi haffue der it smuct Exempel paa i den Samaritan Luce x. Huilcken der lagde det ar-

 me

me saargiorde Menniske paa sit Diur / oc
førde hannem til Herbere / oc røctede han-
nem. Lige saa røcte oc de fromme Christne
dem som fare vild / indtil de bliffue vnder-
nisde / oc offuergiffue deris vildfarelse / oc
opstaa igen. Oc huo som saa omuender den
vildfarende / den haffuer reddet hans Siel
fra Døden / oc vundet sin Broder / som el-
lers haffde bleffuit forderffuit i vildfarel-
se / oc hulpet hannem til Himmelen.
Der giffue oss Gud sin naade
til / Amen.

Paa Christi Himmel-fards dag / Epistel Acto. j.

KJere Brødre / Den første tale
giorde ieg / Kiere Theophile /
om alt det / der Jesus begyn-
de / baade at giøre oc lære / indtil den
dag / der hand bleff optagen / effter
hand gaff Apostlene (huilcke hand
haffde vdualt) befalning / forme-
delst den hellig Aand / huilcke hand
betede

betede ſig leffuende/ effter ſin pine/ formedelſt mangfoldige beuiſninger / oc loed ſig ſee ibant dem fyrtiue dage / oc talede met dem om Guds Rige. Oc ſom hand haffde forſamlit dem/befalede hand dem/ at de icke vigede fra Jeruſalem/ men ventede Faderens foriettelſe/ huilcken(ſagde hand) i haffue hørt aff mig. Thi Johannes døbte met vand/men i ſkulle døbis met den hellig Aand / icke lenge effter diſſe dage.

Oc der de vaare komne tilſammen/ſpurde de hannem at / oc ſagde/Herre/ vilt du i denne tid oprette Jſraels Rige igen ? Da ſagde hand til dem. Det bør icke eder / at vide tiden eller ſtunden / huilcken Faderen beuarede i ſin mact/ men i ſkulle anamme den hellig Aands krafft/ ſom ſkal komme paa eder/oc i ſkulle vere mine vidne i Jeruſalem / oc vti gantſke Judea / oc

 Sama-

Samaria / oc indtil Verdens ende.

Oc der hand dette haffde sagd/ bleff hand optagen / saa at de saae det/oc en sky tog hannem bort / fra deris øyen. Oc i det de saae hannem fare op i himmelen/ See/da stode tho Mend hoss dem i huide klæder/ huilcke der oc sagde / J Mend aff Galilea/Hui staa i oc see op i Himmelen? Denne Jesus / som er optagen fra eder til Himmelen / skal komme lige som i haffue seet hannem fare til Himmelen.

Huad holder Lucas oss faare i dette Epistel?

Try stycke / Det første / Christi tale met hans Disciple / effter hans opstandelse. Det andet/Disciplernis vanuittighed oc skrøbelige tro. Det tredie / Christi Himmelfart.

Huad siger hand om det første stycke?

Hand siger saa. Den første tale giorde ieg / kiere Theophile / om alt det / der

Jesus

Jesus begynde / baade at giøre oc lære/ indtil den dag / der hand bleff optagen/ effter hand haffde giffuit Apostlene (huilcke hand haffde vduald) befalning/ formedelst den hellig Aand / huilcke hand berede sig leffuende / effter sin pine / formedelst mange beuisninger / oc loed see sig fyritiue dage iblant dem / oc talede met dem om Guds Rige.

Huad vil hand met disse Ord?

Saa meget vil hand sige/ Christus beuisde nock effter sin Opstandelse / i de fyritiue dage / faar sine Discipler / met mange oc atskillige beuisninger / at hand vaar opstanden fra de Døde. Thi hand Obenbaredis icke aleniste leffuende faar dem / men hand oed ocsaa oc drack met dem / lige som tilforn/ oc det giorde hand aleniste fordi / at denne Artickel om opstandelsen skulde bliffue aldelis stadfest / oc at intet Menniske skulde tuile paa Christi opstandelse. Thi at huor som mand icke tror denne Artickel/ der bliffue alle andre til bage. Thi at tuil mand paa Christi Opstandelse/ huorledis kand da noget vere fast oc vist i Christendommen?

kommen? Som S. Paulus ocsaa siger j. Cor. xv. Er Christus icke opstanden / da er vor predicken forgeffuis / da er ocsaa eders tro forgeffuis / da ere i end nu i eders Synder.

Huor mange gonge Obenbaredis Christus faar sine Discipler?

Thi gonge / Først faar Maria Magdalena. Der nest / de andre Quinder. Tredie gong / Petro. Fierde gong / de tho Discipler paa veyen til Emmahus. Femte gong / Disciplerne offuer bordet. Siette gong / i den Apostels Thome neruerelse. Siuende gong / Fiskere hoss haffuit. Ottende gong / mere end fem hundrede Brødre / paa det Bierge i Galilea. Niende gong / Jacobo. Tiende gong / Der hand opfor til Himmels.

Huad talede hand met sine Discipler om Guds Rige?

Hand gaff dem til kende / at hans Rige er icke it verdzligt / vduortis oc forgengeligt / men it hemmelskt / aandeligt oc euigt Rige / oc at hannem er giffuen al mact i Himmelen oc paa Jorden / icke at

hand

hand vil regnere oc bruge sin mact / effter Verdens skick / mend hand vil skicke dem fra sig/ at predicke Euangelium i den gantske Verden / oc at døbe alle Folck / i nassn Faders/ Søns oc den hellig Aands / at de skulle bliffue salige.

Huad siger hand om det andet stycke?

Hand siger saa. Der Disciplene vaare tilsammen / spurde de hannem at/ oc sagde. Herre vilt du nu paa denne tid oprette Israels Rige igen? Da sagde hand til dem. Eder bør icke at vide den tid eller stund/ huilcken Faderen haffuer beholdet til sin mact / men i skulle anamme den hellig Aands krafft / huilcken der skal komme paa eder/ oc i skulle vere mine vidne / i Jerusalem oc i den gantske Judea oc Samaria/ oc indtil Verdens ende.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand straffer Apostlernis vanuittighed/men dog skickelige oc venlige. Som hand vilde sige/ Huad i skulle vide/ der bekumre i eder aldelis intet met/ oc huad i icke skulle vide/der spørie i flitelige effter. Om mit Rigis væsen oc eders predicke Embede/

de/skulde i met rette spørie / det vaare eder nytteligt at vide / saa spørie i effter tid oc stund paa de tilkommende ting / der min Fader haffuer i sin haand/ huilcke eder bør icke at vide. Oc dette er lige it gensuar/ som hand gaff dem Matthei xxiiij. Men aff den dag oc den stund veed ingen / oc icke Englene i Himmelen / men Faderen alene.

Lader hand dem da aldelis bliffue i tuil?

Ney. Hand giffuer dem en god trøst/ oc siger. J skulle anamme den hellig Aands krafft/ som skal komme paa eder etc. Der giffuer hand tilkiende / met huad vaaben oc skud de skulle bestride Verden / oc føre hende vnder Christi aag/ Som er/ icke met Stridsfolck/ icke met busser / spiud oc hellebaarder / men met det hellige Euangelij predicken.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Hand siger saa. Der Christus dette haffde sagd/ bleff hand optagen at de saae der paa / oc en Sky tog hannem bort fra deris øyen.

Naar opfor Christus til Himmels?

Den

Den fyritiuende dag effter ſin Op⸗
ſtandelſe/ ſom er i dag.

Huor bleff hand optagen til Himmels?

J Bethanien/ Paa Olie bierget / vti
lle ſine Diſciplers aſyn.

Huorledis Opfor hand til Himmels?

Hand løffte ſiner hender op / oc vel⸗
ignede ſine Diſcipler / oc bleff optagen at
e ſaae der paa/ oc en Sky tog hannem
ort fra deris øyen til Himmelen / oc hand
ider hoſſ Guds høyre haand/ det er/ hand
r bleffuen en Herre offuer alle Creature
Himmelen oc paa Jorden/ ſom hand ſelff
ſer aff Matth. i det ſidſte.

Huor faare opfor hand til Himmels?

Paa det hans Diſciple oc Chriſtne
ulde vere viſſe paa/ huor de endelige ſkul⸗
vere/ oc huor de ſkulle ſette den førſte fod
c bliffue/ naar de fare her fra. Thi hand
iger. Huor ſom ieg er/ der ſkal oc min Tie⸗
ere vere. Der ſiger hand dem Herbere til/
t de ſkulle vere hoſſ hannem/ oc haffue det
ge ſaa got hoſſ Faderen / ſom hand ſelff/
e ſkulle icke mere lide nød oc haffue mod⸗
gong/

gong / oc de skulle vel vere fri fra al Tirani oc wlycke. Alle Engle skulle beuise deris tienste / løffte oc bære oss / oc endelige føre oss til Abrahe skiød i det euige Liff.

Huad giorde Disciplene effter Christus vaar opfaren til Himmels?

J det de saae effter hannem at hand opfor til Himmels / da stode tho Mend hoss dennom i huide klæder / huilcke der oc sagde. J Mend aff Galilea / hui staa i / oc see op i Himmelen? Denne Jesus / som er tagen fra eder op i Himmelen / skal komme / lige som i haffue seet hannem fare til Himmels.

Huo vaare de Mend i huide klæder?

Visselige de hellige Engle / som forkyndede / at Christus vil komme igen paa den yderste dag / at døme de leffuende oc de Døde.

Huorledis vil hand da komme?

Lige som i haffue seet hannem fare til Himmels / sige Englene / Hand bleff optagen i en synlig skickelse. J en synlig skickelse vil hand komme igen. Hand bleff optagẽ i en Sky / i en Sky vil hand komme igen.

Huad

Huad er Chriſti Himmelfart?

En beſlutning paa alle Guddommelige gerninger / der Chriſtus giorde her paa Jorden i Menniſkelig nature/oc en begyndelſe til vor Salighed. Thi Chriſtus begynde ſit Rige formedelſt ſin Himmelfart / gaff Apoſtlene den hellig Aand / oc vdſende dem i den gantſke Verden / at predicke Euangelium faar alle Creature / oc ſider hoſſ den Almectige Faders høyre haand/ſom en Kong oc Herre offuer Himmel oc Jord/offuer Dieffuelen / Døden oc Helffuede / oc regnerer i ſine tro Menniſkis hierter formedelſt ſin naade oc hellig Ord. Hand gick bort faare oſſ / at hand vilde berede oſſ veyen / oc fordriffue de ſtore Tiranner / Røffuere oc aandelige Mordere/ Dieffuelen/Døden/Synden oc Helffuede/ oc renſe al wlycke bort aff veyen. Hand ſtaar der i Haffuen paa Landiorden/recker oſſ ſin haand / at wi ſkulle komme wden ſkade offuer denne Verdens grumme Haff/ ſom ſlar idel bølger oc ſuar ſtorm op vnder vore øyen / til det himmelſke Fæderne Land/Hand bucker ſig/oc anammer oſſ/ paa ſin hellige Guddommelige ryg/oc bær

oss saa til Himmelen / ind i det euige Liff / Amen.

Den fierre Søndag effter Paaske / Epistel j. Petri iiij.

KJere Brødre. Verer edru oc vaagne til at bede / Oc haffuer offuer alting en brendende kierlighed indbyrdis. Thi kierlighed skiul Syndernis mangfoldighed. Lener huer andre Herberge uden knur / oc den ene tiene den anden / huer met den gaffue / hand hafuer anammet / som Guds mangfoldige naadis / gode Hussholdere. Der som nogen taler / at hand taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer it Embede / at hand giør det / som aff den formue Gud giffuer / at Gud kand prisis i alting / formedelst Jesum Christum / huilcken vere ære oc mact / fra euighed til euighed / Amen.

Huad lærer S. Petrus i dettẽ Epistel?

Hand lærer her icke om Troen / eller om retferdighed / Men hand formaner dem / som allerede ere retferdige / oc haffue anammit troen / at de ville øffue sig i allehaande gode gerninger / oc troens fruct.

Huor til formaner hand?

Til try ting. Først at de Christne skulle vere ædru oc vaagne til at bede / Det andet / at den ene skal beuise den anden broderlig kierlighed / oc besynderlige at de skulle vere villige til at lene de hussuilde huss. Det tredie / at huer skal flitelige tage vare paa sit kald oc Embede / oc rettelige vddele Guds gaffuer / som hannem ere forlente huad heller de ere legemlige eller aandelige.

Huilcken er den første formanelse?

Verer ædru oc vaagne til at bede. Som hand vilde sige. Verer icke wstickelige / vilde oc balstyrige / men sinnct stickelige / vaagne oc ædru til at bede. Thi intet forhindrer saa meget de Christnis Bøn / som offuerflødig drick oc fraadzeri / at vere daglige galen oc fuld. Thi disse laster følge der

strax effter/som er / søffn / aarckeløsshed/ ladhed / det Guddommelige Ordis forsømelse/ oc andre saadanne wdyder.

Huor vti staar denne ædruhed oc maadelighed?

Vti spægelse/ oc at mand retteligc regærer legemet / oc hun er icke andet end en ret maadelighed/ i alle ting. It Menniske som leffuer i ædruskab oc affhold / som veed at holde skickelighed oc maadelighed i alle ting/ oc er icke fortredelig / vild/ balstyrig oc vanartig / hand er altid bequem til alt got/ baade at tiene Gud oc menniske. Der imod it vanartig/ forbistret / balstyrigt Menniske/ som stedze er drucken galen oc fuld/ hand er til igen ting nytteligt. Thi huad got kand dog en Drancker / ølseck/ Suetap oc Vinslyrkere giøre? Hand er icke duelig til nogen redelig handel/ eller til nogen erlig sag. Fordi at naar nogen er drucken oc fuld / da er hans fornufft forbistret/ alle hans fem sind ere fordempede/ da er munden opfyldet met onde Ord/ bander oc skendzel. Oyene see forferdelige oc bistert. Oerne ere rede til at høre slem whøffuisk snack oc løgn. Det gantske lege-

me er dødactig/ wskickeligt/ søffnactigt oc
wlystigt/ oc der er intet Regimente lenger/
alle lemmer ere optende/ veluillige oc rede/
bone til at synde. Der faare kand saadant it
Menniske icke bede/ Thi det Menniske som
vil bede/ skal holde maade met mad oc
dricke/ leffue i affhold/ vere ædru/ oc gaa
saa met aluorlighed frem faar Gud/ be/
de oc paakalde hannem i Aanden oc vti
Sandhed/ ellers er det altsammen wnyt/
teligt oc forgeffuis.

Huilcken er den anden formaning?

Faar alle ting da haffuer en brenden/
de kierlighed indbyrdis/ Læner huer andre
Herbere/ wden knur. Iblant kierligheds
ypperste gerninger/ setter S. Petrus her/
at mand skal gerne læne huss. Fordi at paa
den tid bleffue de Christne gruselige plage/
de oc lidde stor forfølgelse/ aff Tyranner
oc de Christnis Mordere/ for troens be/
kiendelse skyld/ oc bleffue fordreffne oc
foriagede fra huss oc gods/ oc al deris vel/
fart/ grund oc gaard røffuedis dem fra/
oc de foruisdis hen i ælendighed. Da gior/
dis det behoff/ at de Christne anammede

den anden venlige til sig i sit huss / oc lente hannem Herbere. For denne dyd bleff Abraham / Loth / oc andre flere prisede oc loffuede i Scrifften.

Huor faare siger hand / Vden knur?

Denne gerning / at lene Folck gerne huss / skal ske vden knur / Saa / at ingen skal lade sig tycke det at vere for meget / huad som hand giør sin Neste til gode for Guds skyld. Huad wi haffue anammet aff Gud / vere sig enten legemligt eller aandeligt / det ere Guds gaffuer / hand haffuer forlent oss der met / wi ere ekon sette som Husshol-dere oc Skaffere der offuer. Der faare skulle wi icke bruge samme gaffuer effter vor egen vilie oc gode tycke / men effter Guds vilie oc behagelighed / oc vddele dem iblant fattige Christne. Oc det vil Gud saa acte oc anamme / lige som det skede hannem selff Matth. xxv. ia hand vil selff vere der met sine hellige Engle / som det skede met Abraham oc Loth.

Huor faare skulle wi elske huer andre indbyrdis?

Fordi / at kierlighed skiul Syndernis mangfol-

mangfoldighed/som hand vilde sige. Huor som vrede / had oc auind er / der knurrer Menniſken / lader icke aff at kiffue oc trette / indtil hand fremmer oc fuldkommer sin onde vilie/ kand hand det oc icke giøre/ saa bliffuer alligeuel had oc auind / affgunst oc fortredelighed i hiertet / oc hand giør sin Neste intet til gode. Men den som haffuer kierlighed / hand skiul Synderne / oc forlader dem gerne. Thi at huo som elsker sin Neste aff hiertet / hand seer icke til hans brøst oc wdyd / huor megen oc stor den er / men til hans dyd oc fromhed / den vdbreder hand / oc giør hende stor. Lige som Gud nu formedelst sin Guddommelige kierlighed / skiul vore Synder/Saa skulle oc wi skiule vor Nestis synder / formane hannem til det gode / oc føre hannem saa til Gud.

Huilcken er den tredie formanelse?

Den ene tiene den anden / huer met den gaffue / der hand haffuer anammet/ som Guds mangfoldige naadis husholdere. Der som nogen taler / at hand taler det som Guds Ord. Der som nogen haffuer

ſit embede / at hand giør det / ſom aff den formue / der Gud giffuer / at Gud kand priſis i alle ting / formedelſt Jeſum Chriſtum / huilcken vere ære oc mact / fra euighed til euighed / Amen.

Huad vil hand met diſſe Ord?

Saa meget vil hand ſige. Lige ſom i it ſtort vel beſkicket huſſ / ere mange Huſſholdere oc Tienere / ſom haffue atſkillige Embede. Saa ere oc mange Tienere i Chriſti Rige / ſom haffue baade legemlige oc aandelige gaffuer aff Gud / met huilcke den ene ſkal ſtedze recke den anden haanden / met tieniſte / hielp oc gode raad.

Huad Embede vdtrycker Petrus beſynderlige?

Hand ſetter beſynderlige frem / Biſper / Prelater oc Kirckens Tienere / oc ſiger ſaa. Haffuer nogen den naade / at hand kand lære andre oc predicke / oc veed Scrifften / den ſkal trolige vdrette ſit Embede / intet andet lære oc predicke end Guds Ord / rent oc klart / vden al Menniſkelig lerdoms tilſettelſe / oc betencke at hans mund er Guds mund / ſom Chriſtus ſiger Matthei x.

Frem/

Fremdelis ſiger S. Petrus. Haffuer nogen it Embede eller tienſte i Mennighe/den / den ſkal icke giøre eller handle/ ſom hand vil ſelff/ oc beſkaffe oc vdrette alle ting effter ſit eget hoffuit oc gode tycke/ Thi det vaare at bygge paa Iſſ oc ſand/ hand ſkal icke lære oc giøre noget / wden hand er vis paa / at det er Guds Ord oc gerning/lerdom oc befalning. Giør hand det icke / da ſkald mand holde hannem for en falſk Prophete oc Lærere. Oc S. Petrus haffuer her rettelige rammet paa Paffuen oc alle hans Papiſter / at de ere falſke Apoſtle oc Løgnpredickere / Diſligiſt alle Partieſke aander / Gendøbere / oc andre ſaadanne Secter.

Huor faare ſiger hand/ paa det at Gud kand priſis i alle ting?

Hand vil ſaa meget ſige. J Chriſtne ſkulle vere viſſe paa eders lerdom oc gerninger. Thi at huor ſom i tale it Ord/eller giøre en gerning/der i icke ere viſſe paa / at Gud haffuer lært eller befalit/ da kunde i icke priſe/ loffue eller tacke Gud der vti/ men ſtedze tuile / oc icke vide / Huorledis i

staa met Gud. Men der som i ere visse paa Guds Ord/lerdom oc befalning / da kunde i gladelige loffue Gud/ oc tacke hannem for alle sine velgerninger.

Huad er nu Summa paa dette Epistel?

Huo som roser sig at vere en Christen/ oc leffuer dog icke som en Christen/ er aldri ædru / men stedze fuld/ drucken oc gal len/ Laed oc søffnactig etc. Er der til wmild oc wbarmhertig/ giør ingen til gode/ huercken Ven eller wuen/ fremmet eller kynding/ Saadant it Menniske er en Christen / lige som Dieffuelen er hellig oc from/ Oc hand giør icke andet / en bespotter Gud / oc forarger alle Menniske / Kommer nu saadant it wchristeligt leffnet enten i det aandelige eller Verdzlige Regimente / da er det end saa meget diss verre. Thi at naar en priuat persone oc menigheds Mand giør wret/ oc leffuer wchristelige / da giør hand sig selff den største skade. Men er hand en Regentere/en Predickere oc Lærere / oc handler wrettelige / da giør hand vel it gantske Land skade. Der faare haffuer oc Gud giffuit de høye Potentater oc Regentere/

deris

deris egne Engle/som skulle tage vare paa dem / oc beskerme dem / at Sathan/ som ofuermaade hader saadanne personer/icke skal forhindre dem i deris Regimente/ eller føre dem i vildfarelse/saa at de skulle falde. Ja Christus Guds Søn formaner ocsaa fordi Matthei ix. Oc siger. Høsten er stor/ men der er faa arbeydere. Beder fordi høstens Herre / at hand vil sende Arbeydere i sin høst. Huor disse stycke haffue rettelige fremgong / at Predikere lære rettelige / oc Regenterne rægere rettelige / da følge lettelige de stycke / som her ere opregnede. Gud giffuer oc sin velsignelse der til/oc endelige / det euige Liff/
Amen.

Den hellige Pintzdag/
Epistel Acto.ij.

OC der Pintze dag vaar fuldkommen / vaare de alle endrectelige tilsammen / oc der skede hastelige it bulder aff Himmelen / som it veldigt vær / oc opfyllede

der

det gantske huss / som de sade. Oc mand saa paa dem atskilde Tunger / lige som de haffde verit gloendis. Oc hand sette sig paa huer iblant dem / oc de bleffue alle opfylte met den hellig Aand. Oc de begynde at predicke met andre Tunger/effter som Aanden gaff dem at vdsige.

Oc der vaare Jøder boendis i Jerusalem / som vaare Gudfrycti ge Mend/aff allehonde Folck / der er vnder Himmelen. Der nu denne røst skede / kom mangfoldigheden tilsammen / oc bleffue vnderlige. Thi huer hørde at de talede met hans Tungemaal. Oc de forferdedis alle / forundrede sig / oc sagde til huer andre / Seer / ere icke alle disse som tale / aff Galilea ? Huorledis høre wi da / huer sit Tungemaal / som wi ere føde. Parter oc Meder oc Elamiter oc wi som bo i Mesopotamia/oc i Judea / oc vti

Cappa-

Cappadocia / Ponto oc Aſia/ Phrigia oc Pamphilia/ Egypten/ oc imod Lybie ende hoſſ Cyrenen/ oc Vdlendinge aff Rom/ Jøder oc Jødernis tilhengere/ Kreter oc A=raber / Wi høre dem tale Guds ſtore vnderlige gerninger / met vor Tunger. Da forferdedis alle oc forundrede ſig/ oc ſagde den ene til den anden. Huad vil dette vere? Men de andre haffde det for deris ſpot/oc ſagde. De ere fulde aff ſød Vin.

Huad lærer dette Epiſtel oſſ?

Den hellig Aands tilkommelſe/naar/ huor/ huorledis/ hueden / i huad ſtickel=ſe / oc til huem den hellig Aand kom / oc huad hand giorde oc vdrette.

Naar kom den hellig Aand?

Paa Pintze dag.

Huad er pintzdag?

Jøderne haffde træ beſynderlige Høytider / huilcke de ſkulde huert aar hol=de.

de. Først deris Paaske / naar de ode Paa⸗skelammet. Den anden høytid vaar vge høytiden / huilcken wi kalde Pintzdag. Den tredie vaar Løff bodernis eller løffsalernis Høytid / som mand finder det bescreffuit Deute. xvj.

Huor faare kaldis denne Høytid Pintzdag/ Paa Grædske Penthecoste?

Fordi at det er den halfftredie sinds tiue dag effter Paaske. Thi at lige som Js⸗raels børn ginge paa deris Paaske aff Egypten / igennem det Røde haff bort i ørcken / oc anammede Mosi Lou paa Si⸗nai Bierge den halfftredie sinds tiuende dag. Saa anammede oc Christi Apostle oc Disciple / den hellig Aand i Jerusalem/ paa Syons Bierge/den halfftredie sinds tiuende dag/effter at Guds sande Paaske⸗lam / vaar offrit / oc opstod fra de Døde.

Oc lige som det halfftredie sinds ti⸗uende aar / vaar i det gamle Testamente hoss Jøderne frydens aar eller it friet aar/ i huilcket mand skulle giffue alle egne Folck fri / oc alt det Gods som vaar bortsaald skulde komme til bage igen til sin rette na⸗

turlige

turlige Arffuing oc Herre. Saa bleff oc hoss de Christne/ paa den halfftredie sinds tiuende dag/ effter Christi opstandelse/ den hellig Aand giffuen / som giør fri / ledige oc løse / alle tro Menniskis hierter oc samuittigheder / oc fører dem til Christo igen / som til deris rette Herre. Saa er nu Penthecoste / Pintzdag intet andet / end baade Louens oc Euangelij obenbarelse. Lousens i det gamle Testamente / paa Synai Bierge. Euangelij i det ny Testamente / paa Syons Bierge.

Huor bleff den hellig Aand giffuen?

J Jerusalem / som de sade endrecteligе paa Salen / oc handlede Guds Ord / oc giorde deris Bøn.

Huorledis kom hand?

Met it veldigt oc dog lystigt vær / at giffue til kiende met / at Euangelij predicken skulde vere meget sødere oc behageligere predicken / end Lousens forferdelige predicken haffde verit.

Vaar dette oc it naturligt Vær?

Dette vær vaar icke it naturligt vær / som

ſom vaar opuact aff naturen/ thi det haff de da blæſd offuer det gantſke Jeruſalem/ ia offuer det gantſke Jødeland/ Men det vaar it vær ſom vaar beſkicket aff Gud at det ſkulde ſaa bruſe/ oc vere den hellig Aands forløbere oc bebudere. Thi at lade Konger oc Førſter forkynde deris tilkom=melſe met Baſuner/ Trometer oc Buſſer/ at mãd ſkal anamme dem met ſaa meget ſtør=re herlighed/ huor meget mere ſkulle da den høye Guddommelig Maieſtat det giøre/ oc lade forkynde den hellig Aands tilkom=melſe met veldige tegn: Oc lige ſom Moſi Lou bleff giffuen paa Synai Bierge/ i idel tycke Skyr/ gloende Røg/ Taag/ met Torden oc liunet/ met gruſelig ſtaarm/ oc met Guds baſunis liud. Saa bleff den hel=lig Aand giffuen i Jeruſalem/ i det at væ=rit buldrede oc bruſede/ huor met Gud gaff til kiende/ baade Louens oc Euangelij krafft.

Hueden kom den hellig Aand?

Aff Himmelen/ icke hemelige/ men o=benbare/ i det at værit giorde it ſtort bulder. Thi at lige ſom en ſtor regn opholdis no=gen ſtund i lucten/ oc paa det ſidſte faar it

friet fald / da falder hand ned saa veldeli-
ge/ som hand vilde druckne alle ting/ hand
opfylder met sit tilløb alle daler/ grafuer oc
huler. Saa giør oc den hellig Aand naar
hand kommer/ da kommer hand met saa-
dan fuldhed / at hand saa rigelige opfylder
alle ydmyge hierter/ met sin naade oc gaff-
uer/ at de flyde offuer / oc kunde icke holde
sig / men bryde vd / oc giffue den gantske
Verden til kiende / huad vnderlige ger-
ninger Gud haffuer giort i dem.

I huad skickelse kom den hellig Aand?

Lucas siger/ Mand saa atskilde Tun-
ger paa dem / lige som de haffde verit glo-
endis / oc hand sette sig paa huer iblant
dem / oc de bleffue alle opfylde met den hel-
lig Aand.

Huor faare obenbarede den hellig Aand
sig i Tunger?

Paa det hand vilde vel lære oss sit
embede / Thi Tungen er den hellig Aand
en nyttelig lem. Fordi at Guds Ord predic-
kis formedelst Tungen / oc Euangelion
føris ind i Menniskens hierte / som forme-
delst it rør oc rende.

Huor faare ere Tungerne atskillige?

At giffue til kiende / at Euangelion skal predickis i den gantsken Verden / paa alle Tungemaal. Thi at lige som Gud i det gamle Testamente vdspridde dem i Verden / formedelst mange Tungemaal / der bygde Babels Taarn / Saa haffuer den hellig Aand i det ny Testamente / forsamlet alleuegne i Verden / Christendomens Bygnings mend / formedelst mange Tungemaal til Troens enighed.

Huor faare i gloende Tunger?

Den hellig Aands besynderligste gerning er / at hand optender Menniskens hierter / oc giør dem brennende i Troen oc kierlighed / oc styreker dem til baade at høre oc predicke Guds Ord?

Giff Exempel.

De tuende Discipler paa veyen til Emmahus fornemme den optende ild / der vor HErre Christus talede met dem / Der faare sagde de effter at Christus vaar skild fra dem. Brende vore hierter icke i oss / der hand talede met oss paa veyen / oc vd-

lagde

lagde oss Scrifften? Denne samme den hel-
lig Aands ild / vaar saa stor i den hellige
Laurentio / at hand icke actede den natur-
lige ilds hede paa Røsten. Oc formedelst
denne samme ilds krafft / gick Tiburtius
paa gloende kul / lige som paa deylige ro-
sen oc grøne vrter. Denne ild optende saa
Zacheum oc Mattheum/ at de offuergaff-
ue al verdzlig sorge/lyst oc begierlighed/ oc
effterfølde Christo.

Tager oc da den hellig Aand Synder-
ne bort?

Lige som Solen oc varmt vær tørrer
becke oc vaade veye / saa tager oc den hel-
lig Aand alle Synder fra Mennisken. Oc
salige ere de/som berede deris hierter til den
hellig Aands tilkommelse / oc forfremmis
i Troen oc kierlighed / fordi at de ere visse-
lige Guds Børn. Men Wee dem / som for-
acte denne trøst / eller formedelst vantro
driffue hende fra sig. Thi saadanne Men-
niske haffue ingen deel i Guds Rige / Lige
som Paulus siger / Huo som icke haffuer
Christi Aand / den er icke hans. Komme
der icke regn i long tid paa vore agre / enge
oc vrtegaarde/hielp Gud / huor skulde da

huer mand klage / robe oc skrige til Gud. Men at Menniskens hierter bliffue tørre oc vissne / oc icke bestenckis met den hellig Aands naadige regn / der klager oc skriger ingen offuer / alligeuel dette er en legemlig / men det andet en euig skade.

Til huem kommer den hellig Aand?

Til Christi Apostler oc Discipler.

Haffde Apostlene icke Tilforn den hellig Aand?

De haffde vel anammet den hellig Aand / effter Christi opstandelse / der hand blesde paa dem / oc sagde / Tager hen den hellig Aand etc. Men de anamme her alt hans gode / naade oc gaffuer.

Huilcke ere de Gaffuer?

Først / at de tale nu met allehaande Tungemaal / effter huert Folckis forstand / Jødiske til Jøder / Grødske til Greker / Latine til Latiner etc. Der Nest / at de dristelige lerde oc predickede / Guds vnderlige gerninger / faar den gantske Verden / lige som det oc skede. Wlerde Folck / Fiskeere / Taaldere / arme foractede Menniske predickede

i saa-

i saadan en mectig Stad/faar saa wtallige mange Menniske / aff alle Land / som vaare forsamlede paa Pintze Høytid. Oc de som tilforn icke torde lade munden op/ saade indelucte / aff stor redzel for Jøderne / de predicke nu obenbare / i store forsamlinger/paa almindelige gader oc torffue / oc besynderlige Petrus / som loed sig tilforn forferde aff Cayphe tienste Pige/ oc nectede Christum tre gonge / hand er nu frimodig faar alle Jøder / oc bekiender Christum dristelige faar den gantske Verden. Det tredie / at de giorde store vnderlige gerninger oc iertegn iblant Folcket/som den Bog om Apostlernis gerninger klarliger vduiser.

Huad giorde den hellig Aand i sin tilkommelse?

Apostlene begynde at predicke met andre Tunger / effter som Aanden gaff dem at vdtale. Apostlene vaare tilforn forferdede / oc torde icke bekiende deris CHRIstum frimodelige / før end den hellig Aand kom / oc Stadfeste dem i Troen / giorde dem hellige / dristige oc frimodige / at gaa frem paa banen/

oc bekiende dristelige Euangelium faar den gantske Verden.

Haffde de oc Tilhørere?

Ja / Lucas siger / Der vaare Jøder boendis i Jerusalem / de vaare Gudtfryctige aff allehaande Folck / som er vnder Himmelen. Der denne røst nu skede / kom mangfoldigheden til sammen oc de forundrede sig/thi huer hørde / at de talede met hans Tungemaal.

Huor faare?

Fordi at de actede visselige / at Apostlene vilde giøre oprør. Thi de pleyde at høre til Mosi Lou / oc nu førdis der aldelis en ny predicken ind aff Apostlene / om Jesu gerninger aff Nazareth / det syntis dem offuermaade vnderligt.

Siger dog Lucas / at de vaare Gudfryctige Mend?

Der ligger icke mact paa. Christi ord skulde fuldkommis Johan. xvj. Naar den hellig Aand kommer / hand skal straffe Verden for Synd / oc for retferdighed/ oc for dom.

Huorle-

Huorledis sticker Folcket sig imod den hellig Aands tilkommelse?

De forferdis alle / oc forundre sig offuermaade / oc den ene siger til den anden. Huad vil dette vorde? Men de andre haffde deris spaat der aff / oc sagde. De ere fulde aff sød Vin. Der høre i Huad den hellig Aands predicken beskaffer.

Der løber mand tilsammen / Der forundrer Mand sig / der bliffuer kiff / trette oc oprør / lige som Christus oc siger Matth. x. Jeg er icke kommen at sende fred / men Suerd.

Huis skyld er det? Ordens?

Ney / men deris som icke ville tro ordet. Ordet tilbiuder oss / fred / glede / Retferdighed oc Salighed / ville wi icke anamme saadanne herlige oc Himmelske gode ting / men wden aarsage staarme oc bruse der imod / huad kand det salige Ord giøre der til? Gaar det oc icke lige nu saa met vore aandelige Fædre / Huo setter sig mere op imod Guds Ord? Huo staarmer gruseligere imod Sandhed? Huo laster forgiffteligere Euangelion? End Paffuen / Cardinaler / Muncke oc Nunner / det hel-

lige Folck/som rose sig/at de holde Christe-domen ved mact/ met deris sang/røgelse/ vielse/oc at de kimme oc ringe etc. lige som den store Hualfisk Conælebrant eller Cuntze hillebrandt / opholde Verden paa deris rompe.

Huad skulle wi giøre / at wi ocsaa kunde faa den hellig Aand?

Wi skulle først vere Galileer / det er/ lige som Apostlene / giøre penitentze / aff-legge den gamle Menniske met sin begier-lighed / oc iføre den ny / det er / vandre i it nyt leffnet.

Det andet/ wi skulle vere Christi Di-sciple / følge vor Mestere Christo i lerdom oc leffnet / at wi tro huad hand lærer / oc giøre/det som hand befaler.

Det tredie / at wi skulle vere endrecti-ge i it huss/som er / i den Christelige kircke/ fredsommelige/sactmodige oc venlige/Wi skulle vere indlucte / oc sla oss fra alle vd-uortis ting oc handel/ oc forsamle saa vore wskickelige tancker / hierte oc sind etc. oc føre dem i en smuck skickelighed / at den hellig Aands Ord kand finde rum i oss oc vdrette sin gerning. Thi at lige som it

Men-

Menniske icke kand beskue sig i Vand/ naar som det røris / Saa kand den hellig Aand icke forarbeyde sin naade / i det Menniskis hierte / der end nu røris oc opueckis til wskickelighed.

Det fierde / at wi oc skulle vere brennende i vor Bøn oc bede wden affladelse/ Thi Gud vil/ at wi skulle tilbede hannem.

Huad er Summa aff dette Epistel?

Ville wi haffue den hellig Aand / da skulle wi først fortryde vore Synder / offuergiffue det onde / oc omuende oss til Gud. Der nest haffue en rolig Samuittighed / Troens enighed / ret broderlig kierlighed / en idelig Bøn til Gud / en affuendelse fra alle Verdzlige ting / oc henge alenniste til Gud. Naar som dette skeer / da vil Gud Fader / formedelst Christum sin elskelige Søn / sende oss den hellig Aand / met alt hans gode / naade oc gaffuer / stadighed i Troen / taalmodighed vnder kaarssit / oc giffue oss en salig ende/ oc det euige liff/

AMEN.

Trinitatis Søndag Epistel Roma xj. Capittel.

KJere Brødre / O huilcket rigdoms dyb / baade paa Guds vissdom oc kiendelse / Huor aldelis vbegribelige ere hans domme / oc hans veye vrandsagelige. Thi huo kiende HERrens sind? Eller huo vaar hans Raadgiffuere? Eller huo gaff hannem noget tilforn / at hannem skal betalis igen? Thi at aff hannem / oc formedelst hannem / oc vti hannem / ere alle ting. Hannem vere ære euindelige / Amen.

Huad holder S. Paulus oss faare i dette Epistel?

Try stycke. Først / Rigdomens dybhed / baade paa Guds vissdom oc kiendelse. Der nest / Guds vbegribelige domme oc vrandsagelige veye / oc den Menniskelige naturis skrøbelighed. Det tredie / Den hellig Trefoldigheds / høye Maiestat.

Huad

Huad siger Paulus om det første stycke?

Effter at den hellige Paulus haffuer lenge disputerit/om Guds godhed/naade oc barmhertighed/ huorledis Gud beslutꝛ tede alle Mennistke/ Jøder oc Hedninge vnder vantro/ at hand vilde forbarme sig offuer alle Menniske/ oc ingen skulde rose sig/ at hand haffde hulpet sig selff til Himꝛ melen. Oc effterdi hand nu icke kand vdꝛ trycke Guds grundløse/ hemelige/ skiulte godhed/ oc hans vnderlige gerninger/ da begiffuer hand sin Predicken strax om Guds euige forsyn/ oc begynder met stor forundrelse/oc siger. O huilcket Rigdoms dyb/ baade paa Guds vißdom oc kiendelꝛ se/ Lige som hand vilde sige/ J de sager som ere vor retferdighed oc salighed anꝛ rørendis/ skulle wi intet andet søge/ spørie oc randsage effter/ end aleniste huad scriffꝛ ten oc det hellige Euangelion lærer oss.

Oc som S. Paulus siger: Wi kiende Herrens sind/ Oc Roma. j. Capit. Euanꝛ gelion er kaarssens Ord/ oc Guds krafft/ som giør dem alle salige der tro paa. Men i de sager/som ere Guds vißdom/Maiestat oc

oc herlighed anrørendis / skulle wi intet spørie eller randsage effter / men tie stille/ oc tilbede Rigdommens dybhed baade paa Guds vissdom oc kiendelse / oc giffue oss ydmygelige ned vnder hans veldige haand.

Om huad Rigdom taler Paulus her?

Icke om det verdzlige/ men om den himmelske euige Rigdom. Thi S. Paul. vil her paa minde oss/at wi skulle holde oss til Herren vor Gud/som er mectig oc rijg/oc haffuer alle ting i sin haand / oc at wi icke skulle tracte effter denne Verdens forgengelige Rigdom / lige som Christus formaner Matth. vj. men samle oss ligende fæ offuen i Himmelen / der som mul oc røst icke skulle fortære hannem / icke heller Tyffue graffue der effter/oc stiele hannem bort. Men wi baguende det aldelis / Det aandelige Himmelske oc euige gode lade wi fare/oc søge ekon den verdzlige Jorderigske oc forgengelige rigdom/huilckẽ wi icke vide/huor lenge wi kunde beholde / ia icke ere en time visse paa / met huilcken wi oc skulle staa i fare/ at hand icke skal endelige føre oss i den euige

ford-

fordømelse / som det skede den rige Mand Luce xij. oc xvj.

Om huad vissdom taler Hand her?

Icke om Verdzlig/ men om aandelig/ himmelsk oc euig vissdom. Oc S. Paulus vil atter paaminde oss her / at wi skulle holde oss til vor Herre Jesum Christum/ i huilckẽ alle Vissdoms ligende sæ ere skiulte. Aff den kilde skulde wi øse Guddommelig vissdom oc kiendelse/ der skulde wi finde det altsammen / der oss kand vere nytteligt oc saligt/ baade for oss selff / oc for andre Folck/ lige som Malachias siger ij. Nu baguende wi det ocsaa aldelis. Den Gud-dommelige kaanst oc vissdom/ Guds ord/ oc den hellige scrifft lade wi fare / oc giffue oss til idel Hedniske gerninger oc kaanster/ til Menniskelig oc kiødelig vissdom/ huilc-ken der er en daarlighed faar Gud/ oc giør dem ocsaa til daarer / som henge der ved/ som wi see i Philosophis / denne Verdens vise oc klaage. Thi huad haffuerført dem vildfarelse/ wden at de forlode sig paa de-ris eget fornufft / oc kiødelig vissdom.

Huad siger Paulus om det andet stycke?

Hand

Hand siger saa. Huor wbegribelige ere hans domme / oc wrandsagelige hans veye ? Thi huo kiende Herrens sind / oc huo vaar hans Raadgiffuere / eller huo gaff hannem tilforn / at hannem skal giffuis igen ? Der vil S. Paulus lære oss / at wi skulle icke stige for høyt op / at randsage Guds raad oc domme / icke følge det som wi kunde dicte oc speculere aff vort dybe sind / men bliffue her nedre / i den hellige Scrifftis / enfoldige forstand. Thi at naar som wi end lenge speculere oc grunde i saadanne høye ting / saa begribe wi dog intet / oc mue sige met Dauid. O HErre / dine domme ere store dyb / huo kand begrunde dem ?

Huad siger Esaias det til ?

Hand siger i det xl. Capitel / Huo maal vandet met neffuen / oc befattede Himmelen met spanden ? oc begriber Jorden met en tredings maade / oc veyer Biergene met vect / oc Høyene met en veyskaal ? Huo vnderuiser Herrens Aand / oc huilcken Raadgiffuere vnderuiser hannem ? Huem spør hand om raad / som kand giffue hannem forstand / oc lære hannem Rettens vey ?

vey? oc lære hannem vidskab / oc vndervi-
se hannem forstandens vey?

Huad siger Jesus Syrach der til?

Al vissdom (siger hand) er aff Gud/
oc er hoss hannem euindelige. Huo tencte
tilforn / huor megen sand der er i Haffuit?
Huor mange taare i Regn / oc huor mange
Verdens dage skulle vere? Huo maalde til-
forn / huor høy Himmelen? Huor bred
Jorden? Huor dybt Haffuit skulde vere?
Huo lerde Gud nogen tid / huad hand skul-
de giøre? Thi hans vissdom er faar alle
ting.

Huad siger Visshedz Bog der til?

Huilcket Menniske veed Gudz raad/
eller huo kand tencke huad Gud vil? Thi
det dødelige Menniskis tancker ere tuilac-
tige / oc vore anslag ere farlige. Thi det
dødelige legeme besuarer Sielen / oc den
iorderiske bolig vndertrycker de atspridde
sind. Wi kiende neppelige det som paa Jor-
den er / oc finde suarlige det som er vnder
haanden. Huo vil da randsage det som er i
Himmelen? Huo vil forfare dit raad? Wo-
den saa er / at du giffuer Vissdom / oc sen-
der din hellig Aand aff det høye.

Huorledis ſkickede Philoſophi oc denne Verdens viſe ſig i denne ſag?

De vilde begynde offuen ned / paa Guddommen. Der faare komme de oc i vildfarelſe. Mand ſkal begynde nedre/ paa Chriſti mandom/ huilcken mand kand begribe. Der effter formedelſt Scrifftens Sprock ſtige hen op til Guddommen / at det Sprock Prouerb. xxv. ſkal icke vederfaris oſſ. Huo ſom randſager ſuare ting/ hannem bliffuer det for ſuart/ oc de vndertrycke hannem. Sophiſter haffue optenct mange lignelſer om hellig Trefoldighed/ men de ere bleffne til Gecke der offuer / oc komme i megen vildfarelſe / oc ſagde der effter / at det er farligt at predicke om ſaadanne høye ting / Ja frilige er det farligt effter deris viſſdom. Haffde de bleffuit hoſſ den enfoldige Scrifft / da haffde det icke verit dem farligt. Thi Scrifften fører almindelige til den Guddommelige Maieſtatis kiendelſe / oc begynder paa det Menniſke CHRJſto / huilcken hun lærer. Først ret at kiende / Der effter / naar mand kiender Chriſtum ſom it Menniſke/ da ſetter hun hannem frem faar oſſ ſom en Gud/

oc

oc loffuer hannem som en Gud. Det er den rette skick til at kiende Gud. Lige saa vil Paulus intet andet vide/ end den kaarsfeste Jesum Christum.

Huad siger Paulus om det tredie stycke?

Hand siger saa. Aff hannem / oc formedelst hannem / oc i hannem ere alle ting. Hannem vere ære i evighed / Amen. Der vil S. Paulus lære oss / at wi haffue oc anamme alt got / velfart oc salighed / aff den Guddommelige hellig Trefoldighed. Aff Faderen / Ab ipso / som aff en velde kilde flyder alt det / som oss er got oc nyttelige. Jacob.j. Vor driffuelse oc forderffuelse staar i hans haand / Matthei vj. Riget er dit / krafft oc herlighed / i evighed. Per ipsum / formedelst Sønnen Jesum Christum anamme wi alting. Fordi at hand bleff Faderen lydig indtil kaarssens død. Lige nu som wi icke faa oc bekomme dette gode for vore gerninger / men formedelst Christum / saa skulle wi oc beholde det i hannem. Thi at drager hand sin haand bort / oc tager den hellig Aand fra oss/ da ere wi vdslucte som it liuss. Saa bliffuer

der aff den Apostel Juda / en Forrædere. Aff den vdualde Kong Saulo / en Tiran. Aff den Christne Juliano / en vgudelig fortuilit Skalck.

Huorledis skulle wi nu holde høff?

Wi skulle bede Gud Fader som oss skabte / at hand vil beuare / føde oc besørge oss. Wi skulle bede Guds Søn / som forløsde oss met sit dyre blod / at hand vil beuare oc styrcke oss met sit Ord oc Sacramente / Wi skulle bede Gud den hellig Aand / som giorde oss hellige i Daaben / oc rensede oss aff alle Synder etc. At hand vil beholde oss i Troen / oc endelige / naar wi fare aff denne ælendighed / naadelige anamme oc beuare oss euindelige. In summa / wi skulle flitelige bede hellig Trefoldighed / oc den Guddommelige enighed / at Gud Fader / Søn / oc hellig Aand / vil beuare oss i en ret tro / i en vforfalskit kierlighed / oc rette vort leffnet effter sit Guddommelige Ord / at wi kunde vere oc bliffue hans Børn euindelige /

AMEN.

Den

Den første Søndag effter Trefoldighed / Epistel j. Johan. iiij.

Kiere Brødre / Gud er kierlighed / oc huo som bliffuer i kierlighed / hand bliffuer i Gud / oc Gud i hannem. Der met er kierlighed fuldkommen hoss oss / at wi skulle haffue dristighed paa domme dag. Thi lige som hand er / saa ere oc wi i denne Verden. Fryct er icke i kierlighed / men den fuldkomne kierlighed vddriffuer fryct. Thi fryct haffuer Pine / oc huo sig frycter / hand er icke fuldkommen i kierlighed.

Lader oss elske hannem / thi hand elskte oss først. Der som nogen siger / Jeg elsker Gud / oc hader sin Broder / hand er en løgnere. Fordi at huo der icke elsker sin Broder / huilcken hand seer / huorledis kand den elske Gud / huilcken hand icke

 seer /

seer / oc wi haffue det bud aff hannem / at huo som elsker Gud / hand skal oc elske sin Broder.

Huad giør Johannes i dette Epistel?

Hand priser offuermaade meget Guds kierlighed til oss / oc vil der met locke oss / først / at wi skulle stadelige tro paa Gud / oc der nest elske vor Neste.

Huad er kierlighed?

Kierlighed er / at vor hu oc sind opueckis / saa at wi aff hiertet elske Gud oc vor Neste / oc tiene hannem venlige.

Huor mangfoldig er kierlighed?

Tuefolt / Guds kierlighed oc vor Nestis kierlighed / oc de ere baade Troens fruct.

Huad nature haffuer den kierlighed til Gud?

Den Guddommelige kierligheds nature er / at elske Gud aff gantske hierte / aff gantske Siel / aff al formue / aff al krafft / oc brende saa offueruettis i den Guddommelige kierlighed / at it Menniske oc vilde heller dø / end fortørne Gud i nogen maade /

he/som Adam vaar til sinde før hand fald/ der hand haffde al sin lyst oc glæde i Gud/ oc wi skulle faa det samme sind i det andet Liff.

Huad nature haffuer den kierlighed til vor Neste?

Broderlig kierligheds nature er / at elske sin Neste lige som sig selff. Det Ord (sig selff) begriber i sig alle kierligheds oc barmhertigheds gerninger / som it Menniske kand bewise den anden / Oc denne kierlighed skal icke vere aff Hygleri / optenct eller selff giort / Men en ret Broderlig / wforfalsket / Christelig kierlighed / lige som Gud haffuer til oss.

Huor paa kunde wi kiende Guds kierlighed til oss?

Der til / siger Johannes obenbare dis Guds kierlighed til oss / at Gud vdsende sin enbaarne Søn / til denne Verden / at wi formedelst hannem skulle leffue / det er / wi som ellers skulde døet i vore Synder / komme formedelst hannem til liffuit.

Haffde wi oc fortient saadant hoss Gud?

Lader oss høre / huad S. Johannes siger.

ger. Der i staar kierlighed / icke at wi elske Gud / men at hand elskte oss / oc vdsende sin Søn / til en forligelse for vore Synder. Met disse Ord forskiuder S. Johannes / alle vore gerninger oc fortienste / oc tilscriffuer alleniste Guds kierlighed vor forligelse oc forsønelse for vore Synder. Thi denne kierlighed er oc visselige den besynderligste sag / At Christus vdgaff for oss sit dyrebar blod.

Huad vil hand haffue aff oss igen?

Hand siger. Huo som tror paa mig / hand skal haffue det euige Liff.

Skulle wi da intet andet giøre?

Ja visselige / wi skulle oc giøre noget / men icke fordi / at wi met vore gerninger kunde fortiene Syndernis forladelse / men at vor tro kand der met bliffue obenbare.

Huad skulle wi da giøre?

J elskelige / siger Johannes / elskte Gud oss saa / da skulle wi oc elske huer andre. Jngen haffuer nogen tid seet Gud / der som wi elske huer andre / da bliffuer Gud i oss /

oss / oc hans kierlighed er fuldkommen i oss etc. Der staa de gerninger / wi skulle giøre / Mange lade sig tycke / at der som Gud vaare legemlige i denne Verden / da vilde de vere hannem tacknemelige / oc skicke sig rettelige imod hannem met legemlig Guds tienste. Dette ere daarlige tancker. Thi Gud er en Aand / Der faare vil hand haffue Tilbedere oc Tienere / som hannem skulle tilbede oc tiene i aanden / oc vti sandhed / Johan. iiij. Lige som Christus vilde sige / Menniske vilt du giøre Gud en aandelig tienste / da tro paa den / der hand vdsende. Dette er Saligheds grunduol. Vilt du der offuer giøre Gud en vduortis legemlig tienste / da elsk din Neste / lige som dig selff. Beuiss met hannem Troens fruct. Det er at tiene Gud i aanden oc sandhed / tro oc elske. Tro der faare oc forlad dig paa Gud / sæt alt dit haab oc fortrøstning til Gud: Der effter see til din Neste / hielp oc trøste hannem met gode raad / Ord oc gerninger / huor som du seer / at hand haffuer dig behoff / oc du kant vere hannem behielpelig. Saa bliffuer du i Gud / oc Gud i dig. Thi Gud er kierlighed.

Det er høylige at prise kierlighed?

Ja/ vissselige. Der som mand kunde male kierlighed/ da motte mand male saa-dant it venligt liff salig Billede/ som vaa-re Gud selff. Det er lige met Gud / som met den klare Soel/naar hun gaar op / da op-liusser hun den gantske Verden / gode oc onde/retferdige oc wretferdige. Det som got er/ vdgyder saa sin godhed / at mange kunde haffue nytte der aff. En god Salue opfylder met sin gode luct it gantske Huss. Lige saa giør oc den gode barmhertige Gud. Gud giffuer oss Himmelen / met alle Engle/Stierner/Planeter / alle Elementer oc Creature/fornufft/ sundhed/Styrcke/ fred/hand opfylder oss met alle haande go-de ting/legemlige oc aandelige. Der imod kommer Satan al wlycke aff sted/oc wden Gud forhindrede hannem / da kuldkaste hand den gantske Verden. Thi hand er Guds oc menniskens hoffuitfiende/ oc haf-uer icke en gnist kierlighed i sig. Hannem følger Verden effter / lige som en Brud en Brudgom. Det seer mand oc klarlige i den-ne dagis Euangelio. At den Rige Mand lader den fattige Lazarum dø aff hunger.

Haffde

haffde hand ville verit en from Mand/oc
haffde hafft en gniſt kierlighed i hiertet/
da ſkulde hand io viſt Moſi bud/ der ſom
Gud ſiger/ Exod. xxj. Seer du din Neſtis
Oxe eller Aſen fare vild/ da føer dem paa
den rette vey igen. Seer du dem ligge vnder
byrden/da hielp dem op igen. Nu ſeer hand
icke ſin Neſtis Oxe eller Aſen ligge der vn-
der byrden/ Men en fattig/ ælendig/ ſiug
Mand/ faar ſin dør / fuld met ſaar/ oc
begærer icke mere / end aleniſte de ſmoler/
ſom falde aff hans bord/ oc alligeuel hiel-
per hand hannem icke. J denne laſt ligger
paa det neſte den gantſke Verden. Det kal-
dis icke/ Gud er kierlighed/ oc huo ſom
bliffuer i kierlighed/ hand bliffuer i Gud/
oc Gud i hannem.

Er da kierlighed ſaadan en kaaſtelig
ting?

Kierlighed er ſaadan en herlig oc
kaaſtelig ting/ at hand giør aff it Men-
niſke/ it Guddommeligt Menniſke/ ſom er
en ting met Gud. Bygge Kircker oc opret-
te Spittal er en trøſtelig oc kaaſtelig ger-
ning/ oc huer mand kand komme det aff
ſted/ ſom haffuer gods oc pendinge. Men

elske sin neste aff hiertet / oc besynderlige sin Fiende oc wuen / det er icke it menniskis / men Guds gerning.

Skulle da to de thu stycke / som er / Guds kierlighed / oc den Nestis / vere tilsammen?

Vilt du at Gud skal bo oc bliffue i dig / da skalt du oc bliffue i kierlighed oc taalmodighed hoss din Neste oc beuise hannem velgerninger. Fordi at de thu stycke ere knytte tilsammen. Kand du elske din Neste / oc giøre hannem til gode aff hiertet / da vil Gud giøre dig hundrede tusinde gonge mere til gode igen / end du kand giøre din Neste. Ja Gud vil skencke dig thi tusinde pund / der som du skencker din Neste thi penninge / oc vil bo / oc bliffue hoss dig / met alt det hand haffuer.

Dette er en herlig foriettelse?

Ja visselige: Huad kand nogen hierteligere begære / end at vere en ting oc it samfund met Gud / oc vere der / som Guds høye Maiestat er? Huo som er hoss Gud / hand er salig / der som hand oc end vaare i helffuede. Huo som er skild fra Gud / hand er fortabt /

fortabt / der som hand oc end vaare mit i paradis.

Huad er det / hand siger / Ingen haffuer nogen tid seet Gud?

Hand vil saa meget sige / Tenck der intet paa / at du skalt kunde see Gud her paa Jorden / met legemlige øyen. Hand vdsende en gong sin elskelige Søn i Menniskelig skrøbelighed / som forhuerffuede oss met sin fortienste den hellig Aand / saa / at wi vide / at wi bliffue i Gud / oc Gud i oss.

Oc huo som bekiender den samme Christum / at hand er Guds Søn / den bliffuer i Gud / oc Gud i hannem / ydermere taare wi icke tencke / at wi met kiødelige øyen kunde faa hans herlighed at see / lige som Herren oc sagde til Mose. Jc Menniske skal icke see mig / oc leffue. End dog det nu vel er sant / at wi icke see Gud met kiødelige øyen i denne Verden / icke heller kunde giøre hans Persone nogen legemlig tienste / saa kand det alligeuel ske / at Gud bliffuer i oss / oc wi i Gud.

Huorledis gaar det til?

Huo

Huo som bliffuer i kierlighed til sin Neste / hand giffuer visselige til kiende / at hand oc bliffuer i kierlighed til Gud / effterdi den ene kand icke skillis fra den anden.

Oc huor som kierlighed er til Gud oc den Neste / der er ocsaa Aandes baand / at Gud bliffuer i oss / oc wi i Gud. Er nu Gud i oss / hui skulde wi da ville begære / at see hannem met legemlige øyen før tyden kommer? Lader oss ekon tracte effter troen oc en fuldkommen kierlighed / da ville wi vel i sin tid faa Gud at see / saa skulle wi oc met en god samuittighed vente tiden / at Christus skal komme i sin herlighed / oc giøre en ende paa denne Verden / oc anamme oss ind i sit Rige / der som wi skulle skue Gud fra ansict til ansict. Wi skulle oc vende oc giøre al vor flid der til / at wi kunde leffue i denne Verden / lige som Christus vaar her oc haffde sin omgengelse.

Huorledis leffde Christus i denne Verden?

Verden kunde aleniste icke locke hannem til nogen Synd / men hand lockede hende meget mere til bedring formedelst sin salige Predicken oc omgengelse. Lige saa/

aa / naar wi haffue retſindig kierlighed/
kal Verden icke aleniſte icke offueruindē
oſſ/men hun ſkal meget mere formedelſt oſſ
ockis / ſkyndis oc dragis til det gode. Ja
aadan kierlighed ſkal ſaa vore oc forme-
is i oſſ/at wi oc ſkulle ſla al redzel aff hier-
et/ſom de/der ekon begære / at Chriſtus
kal komme met ſin dom / oc giøre en ende
aa Verden / oc ingen ting frycte oſſ min-
re faare/end for Guds yderſte Dom.

Huad er Summa paa dette Epiſtel?

Johannes ſcreff dette Epiſtel imod
rygge falſke Mundchriſtne/ſom kunde ta-
e oc roſe meget aff Euangelio / oc der føl-
ger dog ingen fruct. Diſſe giffuer Johan-
nes atuarſel / at de ſkulle ſee ſig vel faare/
oc icke beſuige ſig ſelff / met deris falſke
mening/men tracte der effter / at deris tro
kand vere ret rodfeſt oc grundfeſt / ſaa/at
hun kand bliffue beſtandig i friſtelſe/ naar
hun beuiſer ſig formedelſt kierligheds oc
barmhertigheds gerninger. Oc der ſkal in-
gen lade forføre ſig aff Sophiſters oc
Papiſters ſnack / ſom ſige / At det er nock
til ſalighed der ſom nogen haffuer ekon en
gniſt

gnist tro oc naade. Der skalt du see vel til/ Thi/ at haffuer du icke mere en saadan en gnist/ oc lader hende ligge i asken/ at Dieffuelen icke kommer oc slar en øse vand der paa/ oc vdslycker Troen/ oc altsammen det ene met det andet. Thi der hører gantske meget til/ at beholde Troen wforderffuit. Troen er en offuermaade skrøbelig ting/ oc kand snart forkrenckis. Der faare giørs det vel behoff/ at wi bede Gud at hand icke aleniste skal giffue oss Troen / men ocsaa beuare hende i oss indtil døden / oc opuecke i oss Troens fruct / formedelst sin hellig Aand / at wi endelige kunde bliffue delactige i hans Rige / oc beside det euige Liff/ Amen.

Den II. Søndag effter Trinitatis / Epistel j. Johan. iij.

KJere Brødre / forundrer eder icke / om Verden hader eder. Wi vide / at wi ere komne fra Døden/

Døden til Liffuit. Thi wi elske vo=
re Brødre. Huo som icke elsker sin
Broder/hand bliffuer i døden. Huo
som hader sin Broder / hand er en
Mandrabere / Oc i vide / at en
Mandrabere/ haffuer icke det eui=
ge Liff bliffuende hoss sig.

Der paa kiende wi hans kier=
lighed/at hand loed sit Liff for oss/
oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for
vore Brødre. Oc naar som nogen
haffuer denne Verdens gods / oc
seer sin Broder lide nød/ oc tillycker
sit hierte faar hannem / huorledis
bliffuer Guds kierlighed hoss han=
nem ? Mine Børn / lader oss icke
elske met Ord / eller met tungen/
men met gerningen oc met sand=
hed.

Huad gifr Johannes i dette Epistel?

Hand skynder oss end nu stadelige til
Broderlig kierlihhed/oc siger / at hand er
vist indsegel oc tegn til en ret tro. Hand
straffer ocsaa stedze her til met øyenskalcke
oc

oc Mundchristne / som mene / at Troen kand vel bliffue bestandig alligeuel hun er nøgen oc vden fruct / vden kierligheds gerninger oc barmhertighed.

Huad holder hand oss da faare?

Try stycke. Først / de Christnis kaarss oc forfølgelse. Der Nest / den Broderlige kierligheds fruct oc gaffn / oc der imod den skade som kommer aff Broderlig had oc auind. Det tredie / Christi Exempel som loed sit Liff for oss / huilcken wi skulle effter følge / oc lade ocsaa vort Liff for vore Brødre.

Huad siger hand om det første stycke?

Effterdi der er euig had oc trette / imellem de rette oc falske Christne / da trøster Johannes de rette Christne / oc siger Forundrer eder icke / mine Brødre / om Verden hader eder. Wi vide / at wi ere komne fra Døden til liffuit / Thi wi elske vore Brødre. Lige som hand vilde sige. Hu som vil vere en Christen / oc bekiende sin Christendom / Guds Ord / ære oc Naffn for den gantske Verden met munden / oc beuise met gerninger / hand skal icke tencke

at

at hand vil her haffue it Paradis / Him⸗
merige oc gode dage / oc gaa paa Rosen.
Det bliffuer icke til. Euangelion / siger S.
Paulus / Rom. j. er kaarssens Ord. Huor
som Guds Ord er / der er ocsaa forfølgel⸗
se oc kaarss. Oc huor som kaarssit icke føl⸗
ger ordet / der skal mand i sandhed icke ret⸗
telige kunde omgaass met Ordet. Thi huor
haffuer nogen tid nogen verit / som haff⸗
de oc forkyndede Ordet rettelige / at hand
icke leed forfølgelse oc modgang. Lige som
S. Paulus oc scriffuer / ij. Timoth. iij. Alle
de som ville leffue gudelige i Christo Jesu /
skulle lide forfølgelse.

Giff Exempel.

Abel bleff for Guds Ord skyld ihiel⸗
slagen aff sin Broder Cain. Saa ere oc
alle Propheter / alle Apostle / ia Christus
selff ihielslagne. Christus siger icke forgeff⸗
uis Johan. xv. Haffue de huldet mit Ord /
da holde de oc eders / haffue de forfølget
mig / da skulle de oc forfølge eder. Nu er der
paa denne dag ingẽ Abel / at hand haffuer
io sin Cain. Der er oc ingen Jsaac / at hand
haffuer io sin Esau / ingen Dauid / at hand
i haff⸗

haffuer io sin Saul. Lige som oc den Døbere Johannes haffde Herodem/oc Christus sin Caypham oc Pilatum. Saa skulle oc wi haffue vor Cain oc Esau / Herodem oc Pilatum. Der skal nu huer see til/at hand bær sit kaarss / met taalmodighed i Troen oc i kierlighed for Guds skyld.

Huad aarsage er der til / at Verden hader oc forfølger de Christne?

Dieffuelen veed vel / at wi ere komne fra Døden til liffuit / oc at Christus haffuer reffuit oss aff hans strube / oc frelst oss fra hans rige/oc at hand haffuer icke mere mact offuer oss/som hand haffuer offuer de wgudelige Hyglere / huilcke hand holder fangne lige som hand vil selff/hand driffuer/iager/hitzer oc opuecker dem imod oss / at de skulle forfølge oss paa det grusesligste/oc føre oss al wlycke paa/ oc paa det sidste ocsaa omkomme oc dræbe oss.

Er der da saa stor forgifftig had mellem de Wgudelige/ oc rette Christne?

De wgudelige haffue icke en Menniskelig/men en Dieffuels had til de Christne / saa at de oc icke kunde haffue rolighed der

der faare / før de faa ødelagd oc omkom-
met dem / som Cain sin Broder.

Huor faare tilsteder den almectige Gud
saadant?

Hand giør det oss til gode / Thi wi see
oc befinde / at naar wi haffue gode dage/
ere karske oc helbrede / oc haffue ingen fris-
telse / da bliffue wi lade / trygge oc forsæ-
melige / Saa at wi icke aleniste icke forfrem-
mis i Guds kundskab / men ocsaa forglem-
me baade at paakalde oc tilbede Gud / oc
falde i kiødelig begierlighed / som wi see / at
det gick met de Børn aff Israel. Der imod/
naar wi ere i nød / oc haffue stor modstan-
delse da kiende wi Gud / da paakalde wi
hannem / da bliffue wi frimodige / oc tage
hierte til oss aff Guds Ord / at wi smuct
met taalmodighed / kunde omdrage alle
fristelser.

Huor paa kiende wi / at wi ere komne fra
Døden til Liffuit?

Fordi / siger S. Johannes / wi elske
vore Brødre. Thi Broderlig kierlighed er
icke en Menniskelig gerning / men Guds
den hellig Aands gerning oc Troens fruct.

Huor nu som den er / der er det euige Liff. Der imod er Broderlig had en Dieffuels gerning / oc vantroens fruct. Huor som den er / den er den euige fordømelse.

Huad siger S. Johannes om det andet stycke?

Hand siger saa / Huo som icke elsker sin Broder / hand bliffuer i Døden. Huo som hader sin Broder / hand er en Mandrabere. Oc i vide at en Mandrabere haffuer icke det euige Liff bliffuende hoss sig.

Huad meen Johannes met disse Ord?

At wi icke skulle tencke / at Johannes taler om en falsk kierlighed / giffuer hand til kiende / hueden hand skal flyde / som er / aff en retsindig tro. Wi skulle først haffue det træ / der fructen skal komme aff. Samme træ er Troen til Jesum Christum. Den fruct aff det gode træ er kierligheds gerninger. Huor som troen nu er i hiertet / der bor Gud / der følger ocsaa liffuit effter. Thi Troen / siger S. Petrus / renser hiertene. Det skal oc vere saadan en tro / huilcken / som der staar Gala. v. der arbeyder

forme-

formedelstkierlighed. Der imod/huor som vantro er i hiertet/der bor Dieffuelen/der er ingen Guds kierlighed/eller kierlighed til vor Neste/ Der vil oc følge den euige Død/ som Christus siger/ Johan iij. Huo som icke tror paa Guds Søn/ hannem bliffuer Guds vrede offuer euindelige.

Er da had oc auind/saa meget som mand-slæt faar Gud?

Faar Gud er det saa meget at bære had oc auind til nogen/som sla ihiel / Thi Guds bud kreffue icke aleniste it vduortis skin/men ocsaa hiertens veluillighed. Som naar Gud siger. Du skalt icke sla ihiel/da vil hand icke aleniste/at neffuen skal holdis stille/men hand forbiuder oc vil haffue al had/ auind oc mistanckelse nedlagd.

Huad siger hand om det tredie stycke?

Efftersdi oss tyckis Broderlig kierlig-hed vere suar / da holder hand oss faare/ Christi Exempel / huilcken wi skulle met rette efftersølge/ efftersdi wi haffue Naffn aff hannem/ oc siger saa. Der paa kiende wi kierlighed / at hand loed sit Liff for

oss/oc wi skulle ocsaa lade vort Liff for vo-
re Brødre. Det er it veldigt Exempel. Thi
Christi kierlighed til oss vaar icke en almin-
delig kierlighed. Ja huorledis kunde hand
verit større ? Hand elskte oss icke saa / at
hand aleniste for vor skyld forlod Himme-
len / oc kom til oss hid paa Jorden / men
hand vdgyddede ocsaa paa det sidste sit
Blod for oss / oc tiente der met saa vel v-
venner som venner. Lige som S. Paulus oc
siger Rom. v. Der vti priser Gud sin kier-
lighed imod oss / at Christus døde for oss /
der wi end nu vaare Syndere.

Huor vti staar broderlig kierlighed ?

J tuende stycke. Først / at wi skulle
tiene oc hielpe vor Neste / i sin nød / oc dele
vort gods met hannem / huor som hand
haffuer det behoff / at wi icke aleniste skul-
le elske met tungen oc Ord / men ocsaa met
gerningen oc sandhed. Fordi siger her Jo-
hannes / Naar som nogen haffuer denne
Verdens gods / oc seer sin Broder lide nød /
oc tillycker sit hierte faar hannem / huorle-
dis bliffuer Guds kierlighed hoss han-
nem ? Lige som hand vilde sige / Huo som
seer

seer sin Broder lide nød / oc kand hielpe hannem / oc giør det icke / hand er hans Mandrabere/Som den rige Mand vaar/ Luce xvj. der ioed Lazarum dø aff hunger.

Der nest/ at wi ocsaa skulle lade vort Liff for vor Neste/ huor som det giørs behoff/ som Christus giorde for oss / oc som Johannes her siger. J skulle oc lade eders liff for eders Brødre.

Haffuer oc saadan Kerlighed sin fremgang hoss oss?

O HErre Gud/ skulde wi lade vort Liff for vor Neste / wi giffue hannem icke gerne it stycke Brød / for Guds skyld / wi hielpe hannem icke gerne met it skerff eller en pending. Ja wi tencke snarere oc begrunde/ huorledis wi kunde met falsk oc suig drage fra den Fattige / det Gud haffuer vnt hannem / saa longt er det fra / at wi skulde sette liffuit til for hannem.

Ere wi da oc Christne?

Ja / lige som Dieffuelen er hellig. Huorledis kand nogen vere en Christen/ som icke vil følge sin Mestere Christo / icke

holde hans lerdom / icke leffue eller giøre effter hans Exempel : Det er io Guds befalning. Elsk din Neste lige som dig selff. Lige saa lærer Christus / Johan. xiij. Jeg giffuer eder it nyt Bud / at i skulle elske huer andre / Lige som ieg elskte eder. Der paa skal huer mand kiende / at i ere mine Disciple / om i elske huer andre. Saa siger Johannes j. Joh. ij. Huo som elsker sin Broder / hand bliffuer i liussit / oc der er ingen forargelse hoss hannem. Oc huo som icke elsker men hader sin Broder / hand er i mørcket / oc vandrer i mørcket / oc veed icke huort hand gaar hen. Thi mørcket haffuer forblindet hans øyen.

II. Her skulle oc alle de see til / som bande oc offuerskende deris Neste / ynske hannem ont / bede om oc begære at det skulde gaa hannem ilde / ia / giøre dem ont / som det aldri forskyllede / der som de dog skulde elske deris Wuenner / oc bede got for dem / Lige som Christus biuder Luce vj.

III. De som vdsuge deris Nestis blod / oc fortære hans suare arbeyde oc blodige sued / met dyr tid de gøre / naar alle vare stige op / for deris gerigheds skyld / met be-

suigelse/

ſwigelſe/aager/oc andre finantzer/Der ſom de met rette ſkulde hielpe oc trøſte fattige Folck / der forderffue de dem i grunden/oc fuldkomme ſaa det Ordſprock / mand ſiger/Det ene Menniſke er det andet en Vlffue oc Dieffuel / der ſom hand tilbørlige ſkulde vere hans Gud oc Frelſere. Der faare beſlutter Johannes dette Epiſtel/ oc ſiger. Kiere Børn/Lader oſſ icke elſke met Ord / eller met tungen / huilcket der er en ſmigrende / falſk / optenckt kierlighed / oc fører til Helffuede / men met gerningen oc ſandhed. Saa at wi met hierte/mund oc gerninger ere venlige imod huer mand / til at hielpe oc trøſte. Saadan kierlighed fører til himmerige oc til det euige Liff/ Amen.

Den III. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel j. Petri. v.

KJere Brødre / ydmyger eder nu vnder Guds veldige haand at hand ſkal ophøye eder i ſin

 tid/

tid. Kaster al eder sorge paa hannem / thi hand sørger for eder.

Verer ædru oc vager / thi eder modstandere Dieffuelen gaar omkring / lige som en brølende Leue / oc søger effter den / hand kand opsluge / staar hannem imod oc verer faste i Troen / oc vider / at lige den samme pine gaar edre Brødre offuer i Verden. Men al naadis Gud / som kallede eder til sin euige herlighed i Christo Jesu / hand skal fuldkommelige berede / styrcke / bekreffte oc grundfeste eder / som lide en liden tid. Den sammme vere ære oc mact fra euighed til euighed / Amen.

Huad holder dette Epistel oss faare?

Først / Formaner S. Petrus oss til ydmyghed. Der nest / til vect oc ædruhed. Det tredie / ynsker hand oss at wi kunde voxe oc forfremmis i Troen.

Huilcken er den første formaning?

Saa siger S. Petrus. Kiere Brødre/
ydmyge eder vnder Guds veldige haand/
at hand skal ophøye eder i sin tid. Lægger
al eders sorge paa hannem / thi hand sør-
ger for eder. Dette er en formaning til ret-
findig oc sand ydmyghed / huilcken der skal
vere hoss alle Christne. Thi huad giør en
Christen mere wheldig / end staalthed oc
hofferdighed? Kommer hofferdighed aff
legemlig ondskab / da er hun ond / kommer
hun aff gerningers tillid / da er hun end
verre. Scrifften siger om dem baade Luce
xviij. Huo sig ophøyer hand skal forne-
dris / oc huo sig fornedrer skal ophøis.
Hedninge kunde oc forstaa / at hofferdig-
hed staar Menniskcn ilde / oc at Gud kand
icke lenge fordrage hende. Der Esopus
bleff atspurt / huad Gud giorde / sagde
hand. Hand fornedrer det som høyt er/
oc ophøyer det fornedrede.

Huor mangfoldig er ydmyghed?

Tuefolt / en vduortis oc en induortis
ydmyghed.

Huilcken er vduortis ydmyghed?

Naar it Menniske acter sig selff
ringe

ringe oc holder meget aff andre Folck / för/
smaar ingen / er huer mand veluillig oc re/
debon / ocsaa de onde oc Tiranner. Naar
denne ydmyghed gaar aff hiertet da er hun
en offuermaade herlig dyd / til huilcken
vor Herre Christus oc formaner oss / Mat/
thei xj. Lærer aff mig / thi ieg er sactmodig /
oc ydmyg aff hiertet.

Huilcken er den induortis ydmyghed?

Naar it Menniske kiender sin for/
derffuede nature / oc fortuiler paa al sin
fortienste / gerninger / væsen oc leffnet / til/
scriffuer sig huercken lidet eller meget / men
giffuer Gud alene ære. Hoss saadan yd/
myghed er almindelige hunger oc tørst til
den retferdighed / der Christus kalder sa/
lig Matthei v.

Huor faare skulle wi ydmyge oss?

Paa det Gud skal ophøye oss i sin tid:
Lige som hand vilde sige / Lader det icke
forarge eder / at Gud bliffuer lenge borte /
oc lader eder vndertryckis. Tøffuer ekon
effter Herren / seer icke til tiden / at i skulle
lenge ydmygis. J haffue en vis foriettelse /
at hand vil ophøye eder / oc alligeuel hand
end

end tøffuer lenge/saa skal det dog ske. Giør hand det icke her i denne Verden / da vil hand giøre det i den anden Verden / der som det kand vere oss nytteligst. Saa op= vøyde hand Lazarum / Luce xvj. Oc Tol= deren Luce xviij.

Sørger da Gud for oss?

Ja visselige. Hører her huad S. Pe= trus siger. Legger al eder sorge paa han= nem/thi hand sørger for oss. Lige som hād vilde sige. Gud sørger icke/aleniste for eder/ at hand forskaffer eder / mad oc dricke / sko oc klæder/ oc anden timelig næring / Men hand sørger ocsaa for eder i al nød/ fristelse oc drøffuelse. Eders iemmer gaar hannem saa til hierte/ oc hand siger oben= bare / formedelst Zachariam i det andet Capitel. Huo som rører ved eder / hand rø= rer min øye sten.

Giff der Exempel paa.

Gud sørgede saa for Israel/at hand met en veldig haand førde dem aff Egyp= ten/igennem det røde Haff / oc druckned alle deris Fiender i Haffuit / hand førde dem igennem ørcken / gaff dem Brød aff

Himmelen/ Vand aff Steenklippen/ deris Klæder oc Sko sønderreffuis icke eller kun de slidis op. Hand besørgede dem ocsaa met Louer/ Gudstienste/ met Prester / Leuiter oc Propheter. Hand tilsagde dem ocsaa. Jeg vil vere eders Gud oc Fader/ i skulle vere mit Folck oc mine Børn. Den samme forjettelse haffue ocsaa wi.

Huilcken er den anden formaning?

Verer ædrue oc vaager / Thi eders Modstandere Dieffuelen gaar omkring/ lige som en brølende Løue / oc søger huem hand kand opsluge.

Huad kaldis at vere ædru?

At vere ædru / kaldis at it Mennniske holder sig fra offuerflødig mad oc drick.

Huad kaldis at waage?

Vaage/ kaldis at forfremmis i troen/ oc bliffue stadig der vti indtil enden. Som der talis om de fem vise Jomfruer Matthei xxv. At de toge vare paa deris Herris Brudgommens tilkommelse / oc beridde sig met lamper oc Olie. Disse tho dyder skulle altid findis hoff de Christne. Thi it

drucket

drucket Menniske ligger som it Suin/ soffuer oc snurcker/oc er icke stickelig til noz gen erlig handel.

Huor faare skulle wi vere ædru oc vaage?

Fordi/ at vor modstandere Dieffuezlen gaar omkring/ som en brølende Leue/ oc søger effter huem hand kand opsluge. Wi ere her i Dieffuelens rige/ i it ont Herbezre/ia i saadant it Geste huss/ der som Hossbonden er en skalck/ en Tyff oc Mordere/ hand soffuer icke/men gaar omkring/giffzuer act paa vore seder/ Ord oc gerninger/ hand mercker grandgiffuelige/ huor til wi ere tilbøylige/ der aff tager hand aarsage/ at offuerfalde oss/ Hand gaar oss icke obenzbarlige vnder øyen/ men hand sledsker omzkring/ seer vel til huor wi ere mest skrøbezlige/ der falder hand til/ bruger al list oc snedighed. Lyckis det ene hannem icke/ da tager hand it andet faare/ vil hofferdigzhed icke/ da tager hand gerighed/ vil gezrighed icke hielpe/ da tager hand wkyskzhed/vil wkyskhed icke frem/ da tager hand had eller auind. Hand lader icke aff før hand fører oss i fald. Thi hand er Guds oc

alle Christnis største Fiende / som staar oss effter Liff oc Siel / oc tencker at ødelegge oc forderffue ossi grund.

Huorledis falder hand til oss?

J tuende maade / legemlige oc aandelige. Legemlige / naar hand i ynckelige maade omkommer Menniſken / den ene i ild / den anden i Vand / den tredie i ſtrid / den fierde met forgifftelſe / den femte met Suerd oc Vand / den ſiette met Peſtilentze oc ſiugdom / lige ſom det tilſtedis hannem aff Gud / oc wi daglige forſøge for vore Synders ſkyld.

Aandelige / naar hand locker Menniſken til Synd / laſt / oc wdyd / giør dem trygge / oc riffuer Guds truſel oc straff aff deris øyen / ſaa at de følge hannem gladelige. Saa lockede hand Kong Dauid til hoer oc mandrab / Ja vor første Moder Heuam / til Guds wlydighed / oc Dieffuelen lader ſig i intet aff diſſe thu ſtycke til ſyne / ſom en brølende Leue / thi der ſkulde da ingen ville følge hannem. Men hand forvender ſig / ſom S. Paulus ſiger / til liuſſens Engel. Oc naar hand haffuer giort ſkade/

de/da lader hand først mercke sig/ at hand er en brølende Leue.

Huorledis skullē wi da imodstaa Dieffuelen?

Saa siger S. Petrus. Jmodstaar hannem faste i Troen. Lige som hand vilde sige. J skulle vere ædrue / oc vaage/ at legemet kand vere diss mere skickeligt til det gode / oc haffue mindre aarsage til at synde. Men der met lader Dieffuelen sig icke end sla oc offueruinde. Det rette Suerd oc de rette Vaabn ere/ at i ere faste oc stercke i Troen/ oc tage fat paa Guds Ord/ oc beskerme eder der met. Oc in Summa/ berede eder paa god Rustning / oc Harrensk/ huilcke Vaabn oc Verie S. Paulus viser eder i sit Rustkammer Ephe. vj.

Huad skal ieg da giøre / at ieg kand staa Dieffuelen imod?

Naar Dieffuelen frister dig / oc du fatter Guds Ord i hiertet / oc forlader dig der paa met en fast Tro / oc tradzer oc est frimodig der paa / da skal hand icke lenge bliffue. Der som du kunde sige met it frimodigt hierte / See Dieffuel / det haffuer

min Gud sagd/ det er hans Ord / der byg-
ger ieg paa/ der staar ieg paa / du giør det
oc met mig huorledis du vilt. Paa Guds
Ord vil ieg leffue oc dø / Da skalt du see oc
føle / at hand skal strax vige bort / oc alle
fristelser / wtaalmodighed oc besuaring
skal falde bort. Men dette veed Dieffuelen
vel / der faare lader hand det icke gerne
komme der til/ hand imodstaar oc forhin-
drer/ huor som hand kand oc maa. Hand
bruger al sin kaanst oc listighed der til/ at
hand kand tage dig Suerdet / Verie oc
Vaabn aff haanden. Naar hand fører dig
der hen / at hand giør dig laed / forsøme-
lig/ wlystig oc fortrøden til Guds Ord at
høre / oc at giøre gode gerninger / locker
dig til offuerfløddighed i mad oc øl/ giør
legemet wskickeligt/ at du bliffuer tilbøylig
til skalckhed / vanart oc wdyd / da haff-
uer hand allerede vundet/ Saa tager hand
dig strax den hellig Aands suerd / huilcket
er Guds Ord/ aff haanden. Lige saa gior-
de hand ved vor Moder Heua/ hun haff-
de Guds Ord / oc haffde hun bleffuit der
ved / da haffde hun aldri faldet. Men
strax Dieffuelen saa / at hun haffde icke
fattet

fattet Ordet fast / oc tuilede / da reff hand det strax aff hiertet / oc førde hende i fald.

Huad er det hand siger. Vider at eders Brødre lide lige det samme i Verden?

Hand trøster de Christne der met / at de skulle vere taalmodige i angist oc drøffuelse. Lige som hand vilde sige. Forundrer eder icke / om i end skulle lide fristelse. Trøster eder der met / at i ere icke de eniste / men at i ere flere / ia alle Christne skulle lide saadan modgang / oc hielpe eder at stride.

Huad ynsker S. petrus de Christne?

Hand beslutter saa dette Epistel. Al naadis Gud / som eder kallede / til sin euige herlighed / i Christo Jesu / den samme skal fuldkommelige berede eder / styrcke bekreffte oc stadfeste eder / som lide en liden tid. Den samme vereære oc mact fra euighed til euighed Amen. Dette er en smuck ynske / huilcken der er it bedrøffuit Hierte oc en bange samuittighed / gantske / nyttelig / ia ocsaa velkommen. Thi naar it Menniske / som fristis aff Dieffuelen / hører / at S. Petrus siger. Wi skulle imod staa Dieffuelen

uelen i en sterck tro / da motte hand sige. Ja vel sagd. Huor skal ieg tage saadan en sterck tro? Der kommer nu S. Petrus ynske smuct til maade / oc siger saa. Kiere bedrøffuede Christne som lide fristelse / verer icke bedrøffuede / sørger icke / all naadis Gud / icke it stycke / men naadens gantske fuldkommenhed / som eder kallede / til sin euige herlighed / icke aff eders gerninger eller fortienste / men formedelst Jesum Christum / hand skal berede eder fuldkommelige / det er / giøre eder fuldkomne i troen / styrcke oc giffue eder krafft / saa / at i skulle bliffue sterckere / vore / oc forfremmis i Troen. Hand skal oc grundfeste / det er / stadfeste oc bygge eder paa saadan en grunduol / at i skulle bliffue bestandige / imod alle Helffuedis porte / Dieffuel oc Verden / oc bekiende Christum frilige oc obenbare / Oc lade ocsaa liffuit / for Guds ære / huor som det giørs behoff. Den samme alle naadis Gud / som saa bereder / styrcker / stadfester / oc giør oss krafftige i Troen / vere loff / ære / priss oc mact / i euighed / Amen.

Den

Den IIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma.viij.

KJere Brødre. Jeg holder det saa / at denne tids pinactelighed/er icke den herlighed verd/ som skal obenbaris i oss. Thi at Creaturens omhyggelige forlengelse tøffuer effter Guds Børns obenbarelse / effterdi Creaturet er vnder forfengelighed / imod sin vilie/men for hans skyld/som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri / aff det forgengelige væsens tienste/ til Guds børns herlige Frihed. Thi wi vide/at alle Creature forlengis met oss/oc ere end nu stedze i banghed/Oc icke de aleniste / men ocsaa wi selff / som haffue Aandens første grøde / forlengis ocsaa hoss oss selff effter børnenis vduelelse/oc bie effter vore legemis forløssning.

Huad gi⸗ør S. paulus i dette Epistel?

Hand haffuer her til lært / huorledis wi formedelst Guds barmhertighed / bliffue retferdige / for Christi skyld / saa / at wi nu ere Guds Børn / oc Christi Metarffuinge / saa at wi oc skulle regnere met Christo i det ewige Liff. Nu kand saadant icke ske / wden saa er / at wi lide met Christo. Der faare formaner S. Paulus her / at wi skulle vere taalmodige vnder kaarssit oc i pine oc drøffuelse.

Er da en Christen vnderlagd kaarssit oc pine?

Verden tencker vel / at naar nogen er from / da gaar det hannem vel / oc hand haffuer god fred. Men met de Christne er det aldelis anderleds. Naar en Christen begynder at bliffue from / da gaar det hannem ilde. Der kommer strax kaarssit / pine / fristelse / genuordighed / forfølgelse / etc. Det skulde vere en Christen en salig ting / oc der findis dog intet mere wseligt paa Jorden / effter den vduortis anseelse. Der faare trøster S. Paulus de Christne her / oc siger. De skulle icke bekumre sig / fordi at det gaar dem saa ilde / for Troens oc det

Christelige leffnets skyld / oc at de skulle icke lade noget kaarss / ehuor gruseligt det er / forferde sig / men fare stedze frem / i taal-modighed / huad heller der kommer lycke eller wlycke / død eller Liff / Oc hand giør her besynderlige en veldig formaning til Taalmodighed / oc det for tre sager til.

Huilcken er den første sag?

At wi skulle regnere met Christo i det euige Liff. Thi saa siger S. Paulus strax faare dette Epistel. Ere wi Børn / da ere wi oc saa Arffuinge / ia Guds Arffuinge / oc Christi Metarffuinge / der som wi ellers lide met hannem / paa det / wi ocsaa skulle ophøyis til herlighed. Som hand vilde sige. Lige som Christus offueruant al sin pine / oc hans kaarss forfremmedis han-nem til euig lycksalighed / saa skal ocsaa vort kaarss oc pine / forfremme oss til alt got / glæde oc salighed. Thi Christus kand icke liuge / der som hand siger. Huor som ieg er / der skal oc min Tienere vere. Lader oss ekon see der til / at wi kunde befindis at vere hans Tienere / oc følge denne Mestere effter.

Huilcken er den anden sag?

At tiden/ i huilcken wi lide/ er stacket. Thi saa siger S. Paulus. Jeg acter saa/ at denne tids pine/ er icke den herlighed verd/ som skal obenbaris i oss/ lige som hand vilde sige/ Denne pinactelighed er en timelig oc forgengelig pinactelighed/ oc faar ende. Men den glæde oc herlighed som der kommer effter/ oc wi vente/ er euig. Der faare er der ingen lignelse/ naar som wi holde det ene imod det andet. Ja intet øye haffuer nogen tid seet/ intet øre hørt/ oc det er icke kommet i noget Mennistkis hierte/ huad glæde Gud haffuer berid dem hannem elske. Hand siger Johan. xvj. Eders drøffuelse skal omuendis til glæde/ Oc der skal ingen tage eders glæde fra eder. Oc S. Jacob siger i det j. Capittel. Wi skulle holde det for idel glæde/ naar som wi falde i mangfoldige fristelser.

Kaarss oc pinactelighed giør alligeuel ont?

Der ligger icke mact paa. Wi skulle icke haffue det bedre/ end vor kiere Mestere oc Herre Jesus Christus. En Discipel er icke mere/ end hans Mestere/ oc en Tienere

nere icke mere end hans Herre. Wi skulle bære kaarssit met Christo / saa fremt wi ville vere delactige i hans Rige. Allige- uel det nu giør ont oc we / saa voffuer en Christen det dog der paa / efftterdi hand vender sine øyen fra denne Verden / oc seer formedelst Troen til det tilkommende/him- melske oc euige gode.

Huilcken er den tredie sag?

Creaturenis Metlidelse. Thi saa si- ger S. Paulus. Creaturens omhyggelige forlengelse / tøffuer effter Guds Børns obenbarelse/efftterdi Creaturet er lagd vn- der forgengelighed / imod sin vilie / men for hans skyld / som det gaff der vnder i haabet. Thi Creaturet skal oc bliffue fri/ aff det forgengelige væsens tienste / til Guds Børns herlige frihed.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Det gaar Guds Børn/lige som alle Creature. Alle Creature ere skabte aff Gud/til hans loff/ ære oc tienste / oc de vgudelige misbruge dem alligeuel til Dieffuelens oc Syndens tienste. Lige som de nu handle ilde met

Guds Creature / saa handle de oc ilde met Gud selff oc bespotte hans hellige naffn / oc foracte hans salige ord. Saa giøre de oc i nod alle Guds Børn / oc vende dem al wlycke til. Lige som Creaturene nu haabe oc vente deris endelige forløssning / saa haabe oc vente ocsaa Guds Børn / deris forløssning / huilcken der endelige skal ske paa den yderste dag. Oc dette er en vnderlig predicken / huis lige mand neppelige finder i den gantske Scrifft / som er / at Himmel / Jord / Maane / Fule / Fiske / Diur oc andre Creature sucke / haabe oc vente Guds Børns forløssning.

Huad er det at Creaturene sucke oc forvente?

At de ere wgudelige Mennisker vnderdanige / tiene oc ere dem tienstactige.

Giff Exempel.

Det aller deyligste Creature / den smucke Soel tien mindste parten de Fromme. Thi at huor som hun skin offuer en From / der skin hun vel offuer hundrede tusinde Skalcke / Guds bespottere / Oprøriske / Tyffue / Røffuere / Aager karle oc Mordere /

dere / oc hun nødis til at skine faar dem til deris wgudelige væsen oc leffnet / det giør hende icke ringe sorge. Hun vilde at saa-danne onde Menniske / Horkarle / Bole-re / Dranckere / Menedere / oc andre saa-danne wgudelige øyenskalcke / icke skulde faa en gisel aff hendis skin. Men effter Guds skabning oc skick nødis hun til at li-de oc omdrage det saa / indtil den yderste dag / huilcken hun oc met hiertelig suck venter oc haabis til.

Sucke oc andre Creature lige saa?

Alt det Gud haffuer skabt Mennisken til gode / Soel / Maane / Stierner / Him-mel / Jord / Bierge oc Dale / Vand oc Land / Fule i lucten / Fiske i vandet / Diur paa Jorden / det Korn wi æde / den Vin oc øl wi dricke / øxen / køer / Kalffue / Stude / Faar / Suin / Gæss / høns / oc in Summa alt det mand misbruger / rober Jodut oc we / offuer alle wgudelige Menniske / oc de skulle ocsaa klage paa dem paa den yderste dag / Lige som der staar screffuit i Viss-hedens Bog i det v. Capittel. Hand skal giøre sin nidkierhed til it Harrensk / oc

ruste

ruste Creaturene til heffn offuer sine Fiender.

Huad vil S. Paulus met denne predicken?

Hand vil trøste de Christne der met/ Lige som hand vilde sige. Verer dog icke saa bedrøffuede / vnder kaarssit oc i eders modgong / huilcken der er gantske ringe imod den tilkommende euige glæde. Fordi at i ere icke alene de der lide / men alle Creature lide met eder. Der er ingen Ko/ Kalff/ Faar / Suin / at de io skrige offuer Guds Fiender / naar som de bøge oc bræge/ thi de ere icke verdige til/ at bruge dem/ ia icke at de skulde æde en Mundfuld aff Brød/ oc dricke en drick øl. Jn Summa/ alle Creature ere ilde til Frids oc det giør dem we / ia dem er bange / lige som en Quinde / naar hun pinis met sit Barn. Solen vilde gerne vere duncker oc aldelis mørck. Jorden wfructsomelig/ bære tidzel oc torne. Haff oc Vand vilde gerne bortsigis aldelis oc vdtørris. Jt Faar vilde heller bære torne end vld. En Ko vilde heller giffue forgifftelse/ end melck / at de wgudelige Menniske skulde icke faa nytte oc gaffn

[..]ffn der aff. Men de skulle vere Gud lydi-
[..]/ til tiden kommer.

Skal oc Gud da forløse dem der fra?

Ja visselige. Gud haffuer besluttet/
[.] Verden skal staa sin tid / oc som Helie
[S]prock vduiser/ sex tusinde aar/ der effter
[sk]al hun faa ende. Gud skal i sin tid støde
[a]lle Creature tilsammen / oc som S. Pe-
[tr]us siger/ forklare oc giøre dem ny igen.

Ere da alle Creature forderffuede?

Ja/ Solen er icke halff saa klar/ som
[h]un vaar skabt i begyndelsen / Men paa
[d]en dag skal Gud rense/ purgere oc forkla-
[re] hende igen formedelst ild / lige som S.
[P]etrus siger / at hun skal bliffue sin gonge
[k]larere / Disligist Jorden oc alle Elemen-
[ter]. Fordi forlengis dem oc hiertelige effter
[d]en dag/ paa huilcken de skulle fornyss oc
[f]orklaris igen.

Huad er det/ at Paulus siger/ Creaturet er forgengelighed vnderlagd?

Hand vil saa meget sige. Alle Creature/
[H]immel oc iord/ Soel/ Maane/ Jld/ Vær/
[K]orn/ Vin/ Guld/ Sølff/ etc. ere idel arme
fangne

fangne Tienere. De vilde hiertelige gerne tiene Gud / oc hans Børn / S. Peder / S. Poul / S. Johannes etc. oc andre Gudfryctige Menniske / Saa nødis de til der imod at tiene fortuilede Misdedere oc forrædere / Judas / Pilatus / Herodes / Cayphas oc andre saadanne wgudelige Kroppe / som intet andet giøre / end laste / skende / forfølge / fordriffue / dræbe oc myrde / Guds elskelige Børn / oc giøre sig alligeuel ingen Samuittighed der paa / Ja de mene / at de giøre Gud en stor tienste der met / Der saare robe alle Creature / O naar / naar / kommer den dag / Naar skal det engong ske / at saadant iemmer / plage oc ælendighed skal faa ende / oc Guds Børns herlighed begyndis ?

Robe da Creaturene saa / oc wi høre det icke ?

Wi fornemme vel i nogen maade / Creaturenis suck oc skrig / Men Gud hører det fuldkommelige. Slar du paa en sten / da giffuer hand liud fra sig / sønderbryder du it træ / da knager det / stinger du it Diur / da skriger det / traader du paa en orm / da krumper hand sig / De klage allesammen offuer

ffuer deris wfuldkommenhed / oc vilde
erne vere fri den misbrug. Men de skulle
de saadan pinacteligħed indtil enden / for
ans skyld / som dem skabte / oc vere saa-
an vnfuldkommenhed vnderlagde.

Gaar det oc da oss Menniske lige saa?

Lige som Creaturene sucke / klage oc
bde / oc nødis til at lide / saa skulle oc alle
uds børn lide modgang oc vndertryckis /
or hans skyld / som lagde dem fristelse /
aarssit / pinacteligħed oc drøffuelse paa /
et kunde de icke vndgaa. Den stund wi
ffue her paa Jorden i dette dødelige lege-
ne / skulle wi bære vort iemmer. Der faare
øber S. Paul. alle Christne oc kalder dem
rimitias Spiritus, Aandens første grøde / i
uilcken Guds Ord begynder at arbeyde /
c at vndertrycke Synden / der bliffuer det
ved / høyre kunde wi icke komme / Aandens
antske fuldkommenhed giffuis ingen paa
Jorden. It Menniske formindsker vel
Synden met Guds hielp / men aldelis
uldkommen bliffuer hand her icke i denne
Verden. Det kand vel ske / naar wi bliff-
e staalte / gerige / hadske / etc. oc vilde gerne
vere

vere fri fra saadan Synd/oc klage det fa[...]
vor kiere Fader / met vor Aands hiertelig[...]
suck/at Gud kommer oc styrcker vor aand/
at wi bliffue i morgen mindre Hoffer di/
ge / gerige / hadske etc. end wi vaare den
dag tilforn/bort effter en wge end mindre/
offuer end Maanit end mindre / offuer it
aar end mindre/Saa longt kand en Chri/
ten komme der met/ oc icke høyre eller len/
ger. Dette kalder nu S. Paulus allevegne
at voxe oc forfremmis i Troen / oc at fare
frem i Christi kundskab.

Haffue wi oc trøst / at saadan pinactelighed skal faa ende?

Ja / wi see almindelige/ at huor som
der i Scrifften talis om kaarss oc mod/
gang/ der staar strax trøst hoss. Saa siger
S. Paulus Acto. iiij. Formedelst megen
bedrøffuelse skulle wi indgaa i Himmelens
Rige. Der staar først Drøffuelse / der nest
Himmerige. Saa siger oc Christus Luc[...]
i det sidste Capit. Skulde icke Christus sa[...]
l.de / oc indgaa i sin herlighed? Der staa[...]
oc først pine/der nest herlighed. Lige saa si[...]
ger oc Paulus faare dette Epistel. Lide wi
met

met hannem / da skulle wi oc regnere met hannem.

Huorledis skal teg da skicke mig vnder kaarssit oc modgang?

Holt stille vnder kaarssit. Ver Guds leer oc dey / lad Gud elte oc arbeyde dig / lad hannem høffle oc sincke / sauge oc vdhugge dig. Det som skeer nu met dig / det skeer dig til gode / du skalt nu formedelst Christum fødis ny i kaarssit oc modgang. Haff ekon taalmodighed / haabe oc vente / du haffuer nu det rette tegn / at du est Guds barn / fryde dig oc ver glad / at du est kommen til denne Spegel / oc lad kaarssit io icke forferde dig. Thi kaarssit oc modgang er den Guddommelige vduelelsis eniste Proffuesten. Huo som kand met Christo staa hoss kaarssit / oc i pine oc plage befale sin Aand i den Himmelske Faders hender / hand skal oc vel bliffue tryg oc fri fra Helffuede / oc icke fare ilde / Ja Gud skal anamme hannem til sig formedelst sine hellige Engle / ind i den euige huile / oc det euige Liff / Amen.

Den V. Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Petri iij.

KJere Brødre / Verer allesammen ved it sind / metlidige / brøderlige / barmhertige / venlige. Betaler icke ont met ont / eller skendzord met skendzord / Men velsigner der imod / oc vider / at i ere kallede der til / at i skulle arffue velsignelse. Thi at huo som vil leffue oc see gode dage / hand skal stille sin Tunge / at hun taler intet ont / oc sine læbe / at de icke besuige / hand skal vende sig fra ont / oc giøre got / hand skal søge fred / oc effterfølge hannem. Thi at Herrens øyen see til de retferdige / oc hans øern til deris Bøn. Men Herrens ansict seer til dem / som giøre ont.

Oc huo er den / som eder kand skade / der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdighes

dighedz skyld / saa ere i dog salige.
Oc frycter icke for deris trusel / oc
forferdis icke / men hellig giører den
Herre Gud i eders hierter.

Huad lærer S. Petrus i dette Epistel?

Effterdi S. Peder haffde lagd Christum til en grundsten / oc giort alle Christen til Prester / vnderuiser hand alle statte / Vnderdanne / Suenne / Mend / Quinder / Vnge / Gamle / huorledis de skulle holde sig. Der offuer giffuer hand oc nogle bud i alminnidelighed / som ere vore seder / omgengelse oc leffnet anrørendis. Oc hand setter her besynderlige tre formanelser / Først / huorledis wi skulle holde oss imod vor Neste / som er / vere metlidige / broderlige tc. Der nest / huorledis wi skulle holde oss imod vore Fiender oc Forfølgere i taalmodighed. Det tredie / Huorledis wi skulle holde oss imod Gud met vort hiertis helliggiørelse.

Huilcken er den første formanelse.

Kiere Brødre / siger S. Petrus. Ve-

ter allesammen lige ved it sind/ metlidige/ barmhertige/ venlige.

Huad er at vere lige ved it sind?

Vere lige ved it sind / er saadan en dyd/ at hun forener Menniſken/ ſaa/ at deris hierte oc ſind komme offuer it/ oc de haffue lige ſind/ icke i de ting / ſom ere til vanære oc ſyndelige/ men i de ting/ ſom ere Guds ære / Guds Ord oc Naffn / den menige Mands nytte/ oc vor Siels ſalighed anrørendis.

Huo kand føre ſaa mange hoffuit til it ſind?

Det er icke vel noget kiødeligt Menniſke muligt / men hoſſ de Chriſtne er det muligt.

Huad er Metlidelſe?

Metlidelſe er ſaadan en dyd / at den ene tager ſig den anden til / den ene ſørger for den anden / oc lader ſin Neſtis angiſt/ trang oc nød / iemmer oc elendighed / gaa ſig ſaa ſaare til hierte / ſom det rørde hannem ſelff paa / lige ſom S. Paulus oc formaner Gala. vj. Den ene bære den andens byrde/ ſaa fuldkomme i Chriſti Lou. Der

imod

mod giøre Astorgi / vanartige Heydenske Mennisker / som taare sige / naar det gaar deris Neste ilde. Nu gaar det ret til/der kommer Gud ret til tide / Det er hans forschiente løen / Det er alt for lidet / O Herre straffe flux / etc. De ere Mandrabere faar Gud.

Huad er Broderlig?

Broderlig er / naar it Menniske elsker den anden / icke aleniste som en Ven / men ocsaa lige som en Broder / saa / at det er icke en falsk / optenct / farffuit kierlighed / met en retsindig broderlig kierlighed / som flyder aff hiertet/oc icke aleniste staar i Ord oc it vduortis skin. Til denne Broderlige kierlighed formaner Christus Joh.xij.

Huad er at vere barmhertig?

At vere barmhertig/er / naar den ene er til sinde imod den anden/lige som Foreldre ere imod deris børn / oc Slectinge imod huer andre / huilcke / naar som de see eller høre/at deris Børn eller Frender lide nød/ da rører hiertet sig i liffuit paa dem/ia kiød oc blod / marre oc been. Saadan en oprørelse aff hiertens grund skulde oc vere

iblant de Christne / at den ene skulde icke forlade den anden / der som hand oc end skulde tilsette eller lade sit liff der offuer / lige som Christus giorde for oss / oc lærer j. Johan. iij.

Huad er at vere venlig?

Vere venlig / candidus / from / retsindig / oprettig / er saadan en dyd / at it Menniske er sig selff mectig / oc kand indholde / raade oc stille sit sind / lader sig icke fortørne / er forsynlig / forstandig oc klaag / vdlegger til det beste oc holder huer mand til gode / alt huad hand seer eller hører / er metlidig / sactmodig / behielpelig met trøst oc raad / at huer mand vil gerne haffue omgengelse met hannem.

Dette er i sandhed herlige smucke dyder?

Ja visselige / Disse fem dyder skulde met rette brugis almindelige i Christendommen. Offrighed oc Vnderdanne / Predickere oc Tilhørere / Scolemestere oc Disciple / Foreldre oc Børn / Hossbonder oc Tiunde / skulde besynderlige vere lige til sinde vti Euangelij lerdom oc haffue it hierte / efftersdi wi haffue en Herre / en Tro / oc

en Daab. Men denne ensindighed/haffuer Dieffuelen aldelis forstyrt met mangfoldige Secter oc aarden / Stict oc Kloster. Der vilde stedze den ene vere bedre end den anden/icke i Troen / kierlighed oc taalmodighed / men aleniste i vduortis gerninger/ steder/tid/mad/klæder oc andre saadanne Ceremonier. Huer vdualde sig en Helgen/ at efterfølge/icke som samme Helgen haffde hafft sin tro til Gud / forladet sig paa oc elskt hannem aff hiertet / men som samme Helgen haffde bruget mad / klæder oc øffuet sig i vduortis gerninger. Oc det bleff paa det sidste til it ret Affueri. Saa mange Menniske som der vaare / saa megen atskillighed oc besynderlig skick haffde oc huer serdelis til at leffue effter. Dette kaldis icke at vere ved it sind.

Huorledis kunde wi alle giøre enehonde gerninger?

Huer haffuer i sin stat oc vti sit kald/ sin egen gerning/huilcken hand skal fliteligе oc aluerlige tage vare paa / oc wi skulle alligeuel arbeyde paa at Troen kand vere i oss. Huor som Troen nu er / der er oc ret kierlighed. Huor kierlighed er / der er mand

oc ved it sind / der følger da de andre dyder smuct effter huer andre / oc det gaar alle⸗ uegne / venlige oc brøderlige til.

Huilcken er den anden formaning?

Betaler icke ont met ont / eller skendz⸗ ord met skendzord / men velsigner der imod oc vider / at i ere der til kallede / at i skulle arffue velsignelse.

Huad vil S. petrus met disse Ord?

Hand formaner til try ting.

Huor til formaner hand først?

Hand siger saa / Huo som vil leffue / oc see gode dage / hand skal stille sin Tun⸗ ge / at hun taler intet ont / oc sine læbe / at de icke besuige. Lige som hand vilde sige. Huo som vil haffue lyst oc glæde / fred oc rolighed / hand skal holde sin mund / oc stille sin Tunge / icke aleniste hoss sine Ven⸗ ner / men ocsaa hoss sine Wuenner / icke bande / icke skende / icke laste / icke heffne sig selff / icke betale ont met ont / icke giff⸗ ue ord for ord / bander for bander / skendz⸗ ord for skendzord / men meget mere velsig⸗ ne / oc tale det som er got / erligt / venligt / nytteligt /

nytteligt/oc lader vel. Seer vel til/at i ingen beſuige / ingen giøre ſkade / ingen bagtale. Der ere mange Menniſke ſom giffue gode Ord i vore øyen / haffue hunnig i Munden / oc galde i hiertet / oc ſtinge ſom en Snog/de biude en god morgen met munden/ oc ynſke met hiertet / at hand ſkulde vere der / ſom alle Vand komme tilſammen/ oppe hoſſ Maanen / eller ſaa dybt i Jorden ſom hand er høy til / Det er fruct aff it forderffuit træ/ Ja Menniſke ſom ere icke verdige til Guds velſignelſe / ia det ſkal gaa dem ſom den cxix. Pſalme ſiger. De ville icke haffue velſignelſe / ſaa ſkal hun oc bliffue longt fra dem. Du ſkalt bede met Dauid i den cxlj. Pſalme. HErre vocte min mund/ oc beuare mine læber.

Huilcken er den anden formanelſe?

Hand ſkal vende ſig / ſiger S. Peder/ fra ont/oc giøre got.

Huad vil S. peder met diſſe Ord?

Hand beſcriffuer her Penitentze/Thi huad er det andet/ at giøre Penitentze / end affdø Synden/ oc leffue retferdighed / ſky oc fly det onde/oc efterfølge det gode? Lige

ge som hand vilde sige / Lad aff det onde / haffuer du bandet / da bande icke mere / haffuer du skendet / da skende icke mere / haffuer du betalit ont met ont / da giør det icke mere / Lad det gaa / som det gaar / tag dig det intet til / lad gaa ind at det ene øre / oc vd igen at det andet / ver stille / haff taalmodighed oc omdrag. Sæt sagen ind til din Herre i Himmelen / hand vil heffne / lad det onde icke offueruinde dig / eller tage dig til fange. Men giør det som got er. Lad hofferdighed / gerighed / wkyskhed / had oc auind / oc andre suare Synder fare bort / kast fra dig mørckens gerninger / legemens fruct / oc fatte Louens gerninger / oc Aandens fruct / Ver ydmyg / mild / goduillig / miskundelig / giff den hungrue mad / den tørstige dricke / besøg den Siuge / arbeyde trolige / handle redelige met huer mand. Oc in Summa / huad du vilt at andre skulle giøre dig / det giør oc du dem.

Huilcken er den tredie formanelse?

Hand skal søge fred / oc effterfølge hannem.

Huad vil S. Petrus met disse Ord?

Hand

Hand vil saa meget sige / Naar som du bliffuer from / oc vild leffue gudelige / da giør du dig Verden / Dieffuelen / Tiranner / oc alle onde Menniske til Fiender oc Wuenner / de løne dig ilde / ocsaa for dine beste velgerninger / de giøre dig megen trette / fortredelighed / møye oc arbeyde. Men acte du det intet / lad dem bande / skende / laste / formaledide. Verden giør icke det hun skulde giøre / men det hun pleyer at giøre / Søg du fred / først den induortis fred / formedelst Troen / forsee dig alt got til Gud / oc lad dit hierte / aand oc samuittighed huile i hannem. Der effter søg ocsaa den vduortis fred / at du kant haffue en god forligelse oc leffue kierlige met Venner oc nabo : Paa det sidste skalt du ocsaa søge fred hoss dine wuenner / Ja hoss alle Menniske / saa meget som dig er muligt. Giff ingen aarsage til kiff oc trette / tuedract oc wenighed / besynderlige for dette timelige oc forgengelige gods skyld / lad det heller altsammen fare sin vey / end du skulde trette oc kiffue for disse forgengelige ting / oc miste der offuer det euige gode. Gud kand vel føde oc besørge dig. Thi Herrens øyen

see

see til de Retferdige / oc hans øern giffue act paa deris Bøn. Men Herrens ansict seer paa dem / som giøre ont.

Ja siger du / Der som ieg end giør ingen ont / saa kand ieg dog icke nyde fred?

Her skalt du høre den trøst / der S. Petrus giffuer. Oc huo er den / siger hand / som eder kand skade / der som i effterfølge det gode? Oc der som i oc lide for retferdigheds skyld / saa ere i dog salige. Oc frycter icke for deris trusel / oc forferdis icke. Lige som hand vilde sige. Det vaare vel tilbørligt / naar i skicke eder tilbørlige / erlige oc Christelige / at i da skulde haffue loff / beskyttelse oc beskermelse faar andre / effterdi øffrighed / er beskicket aff Gud / de onde til straff / oc de fromme til loff.

Men huad da / om øffrighed seer igennem fingre / eller giør mig selff forfang?

Da trøste dig først der met / at du haffuer en god sag / oc icke lider som Røffuere oc Tyffue. Der nest / at Salighed er dem tilsagd oc loffuit / som lide wret for retferdigheds skyld. Wi skulle her haffue angiist

oc drøffuelse / men i det tilkommende Liff euig trøst / lige som Christus oc siger. Matthei v. Salige ere de / som lide forfølgelse for retferdigheds skyld / thi Himmerige hører dem til.

Huilcken er den tredie formanelse i dette Epistel?

Frycter icke for deris trusel / oc forferdis icke / men helliger den Herre Gud i eders hierter. Lige som S. Petrus vilde sige. Lader Dieffuelen / Verden oc Tiranner tradze oc pucke / saa lenge de ville / de skulle dog lade aff paa det sidste / oc giøre ende paa deris raseri / Bliffuer ekon stadige i Troen / i Guds fryct oc kierlighed / da skulle i haffue euig trøst oc glæde.

Huorledis skal ieg hellige Gud?

Naar Gud tilskicker dig it kaarss / plage / eller drøffuelse / da holt det for idel helligdom / loffue oc tacke Gud der vti. Oc der som dig end skeer wret / da ver stille oc bær det taalmodelige / oc sig. Deo gratias, oc siung / Te Deum laudamus oc sig. Gud vere loffuit oc benedidet / at ieg findis verdig til / at lide noget for Guds skyld. Giør

som

som Apostlene giorde Acto. iiij. fryde dig i pine oc modgang. Oc der som Gud end tilsteder at kaarss oc drøffuelse / kommer offuer it from oc retferdigt Menniske / saa giør hand det dog icke til forderffuelse / men meget mere til forbedring. Wi skulle oc icke anamme straffen i en anden mening / end som it faderligt riss / oc sige met Dauid. Jeg vil altid loffue Herren / Hans loff skal stedze vere i min mund Psal. xxxiiij. Wi skulle giøre som den gode Job giorde / der hand haffde mist alle sine Camel / Faar / Asen / øxen / oc der til met sin Helbrede / oc hans Hustru end der offuer bespottede hannem / sagde hand. Anammede wi det gode aff Gud / hui skulde wi oc icke da anamme det onde? Herren gaff / Herren tog / Herrens Naffn vere loffuit. Det kaldis at hellige Gud i vore hierter / naar wi prise / loffue oc tacke Gud / baade i den lyckſalige oc wlyckſalige tid / huad heller det gaar vel eller ilde / er surt eller søt. Gud giffue oss sin naade til / at dette kand saa ske / Amen.

Den

Den VI. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma vj.

VIde icke / Kiere Brødre / at alle wi som ere døbte i Jesum Christum / ere døbte i hans død? Saa ere wi io begraffne met hannem formedelst Daaben i døden / paa det / at lige som Christus er opuact fra de Døde / formedelst Faderens herlighed / saa skulle wi ocsaa vandre i it nyt leffnet. Oc der som wi bliffue plantede met hannem til lige død / da skulle wi ocsaa vere opstandelsen lige / efftersom wi vide / at vor gamle menniske er kaarsfest met hannem / paa det at det syndelige legeme skal afflade / at wi skulle icke nu fremdelis tiene Synden. Thi huo som død er / hand er giort retferdig fra Synden.

Ere wi da døde met Christo / da tro wi / at wi skulle ocsaa leffue

met

met hannem. Oc wi vide/at Christus som er opuact fra de døde/døer icke fremdelis/Døden skal fremdelis icke regnere offuer hannem. Thi at det hand døde / det døde hand en gong for Synden/Men at hand leffuer / det leffuer hand Gud. Lige saa i/holder eder der faare/ at i ere døde for Synden / oc leffue i Gud / vti Jesu Christo vor Herre.

Huad lærer S. paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer i det fyrste Capittel vti det Epistel til de Romere obenbarit Synden / oc lært den rette vey/huorledis wi skulle vorde fromme/ retferdige oc salige/oc i det effterfølgende Capittel haffuer giffuit til kiende Troens fruct oc gerninger/oc der hoss hueden synd oc Retferdighed / død oc Liffkomme/da tager hand nu her i det siette Capittel faar sig / Troens besynderlige gerning / Aandens strid oc kamp / at dræbe aldelis oc fuldkommelige / den offuerbleffne Synd oc

oc begæring / som bleff igen effter at wi finge retferdighed / Oc hand lærer oss / at wi ere icke formedelst Troen befride fra Synden / at wi skulle vere forsømelige / lade oc trygge / lige som der vaare ingen synd mere. Der er Synd / men hun regnis oss icke til fordømelse for Troens skyld / som strider imod synden. Der faare haffue wi nock at skaffe met oss selff saa lenge wi leffue / at wi kunde spæge oc dræbe vort legemis lyst / oc tuinge vore lemmer / saa at de kunde vere Aanden lydige / oc icke den syndelige begæring / paa det wi kunde vere Christi død oc opstandelse lige / oc fuldkomme vor Daab / huilcken der oc betegner syndens dræbelse / oc naadens ny leffnet / indtil wi bliffue aldelis fri fra Synden / opstaa legemlige met Christo / oc leffue euindelige.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Kiere Brødre / vide i icke / at alle som wi ere døbte i JEsum Christum / wi ere døbte i hans død? Saa ere wi io begrafne met hannem / formedelst Daaben i døden / paa det / at lige som

Christus er opuact fra de Døde/ formedelst Faderens herlighed / saa skulle oc wi vandre i it nyt leffnet.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Ere i bleffne Christne / oc haffue anammit Daaben/ da følger oc eders Førstis Christi fodspor/ Falde i vti synd/ da staar op igen/ tencker paa den pact/ i giorde met Gud i Daaben. offuergiffuer Synden / oc vender eder til Gud igen / oc naar som i komme paa den rette vey igen / da staar stille/ seer eder icke til bage / til det syndelige leffnet/ men gaar stedze frem / beder met Apostlene/ om eders trois forøgelse / oc offuer eder i eders trois fruct vden affladelse. Skicker eder Gud diss imellem fristelse / kaarss/ modgang oc drøffuelse til / da bærer det taalmodelige. Skulle i oc dø/ da frycter icke døden. Thi Daaben er it tegn / at eders død er Christi død / Oc lige som hand opstod fra de Døde/ oc leffuer euindelige / saa skulle oc i opstaa fra de Døde / oc leffue met CHRISto euindelige.

Dette er en herlig trøst.

Ja visselige. Det er icke en ringe trøst/
at mand minder den som ligger faar Dø-
den/paa sin Daab/oc siger. Kiere Men-
niske: See / der til est du døbt/ oc sticket i
dette Liff/ at du skalt lide fristelse oc gen-
uordighed / effter din Frelseris CHRJsti
Exempel/tage dit kaarss paa dig / oc føl-
ge hannem effter. Du anammede Breff
oc Segel i Daaben / at dine fristelser / dit
kaarss/pine oc død/ere icke dine/men Chri-
sti fristelser/kaarss/pine oc død/saa/ at li-
ge som Christus offueruant dem alle / oc
opstod paa det sidste fra de døde / oc leff-
uer euindelige / saa skalt oc du offueruin-
de Dieffuelen /Døden/Synden oc Helffue-
de i Guds naffn / oc opueckis igen paa den
yderste dag fra de Døde / oc leffue euinde-
lige met Christo. Dette haffuer Guds ords
Tienere tilsagd dig vti Daaben / i Naffn
Faders / oc Søns / oc den hellig Aands.
Denne foriettelse vil Gud icke rygge eller
tage til bage/thi hand er sandru. Du skalt
oc trøste dig der met/at din legemlige skils-
misse fra denne Verden / skal icke vere dig
en pinactelig død / men en søffn / en fred-
sommelig bortferdelse / en ende paa al an-

gift/ oc en port ind til det euige Liff. Betenck ocsaa/ at Gud Fader / Søn / oc den hellig Aaand / i huilckis Naffn du est døbt / haffue tilsagd dig / at ville vere oc bliffue / hoss dig / oc met dig / i allehonde fristelser / angist oc nød. Ja at ville stride for dig imod alle dine Fiender / oc endelige trenge dig hen igennem Døden/ Synden oc Helffuede/ ind i det euige Liff.

Huad betegner Daaben?

At den gamle Adam i oss/ skal formedelst daglig anger oc ruelse / druckne / vndertryckis oc dø met alle Synder / oc syndelig begæring/ Oc at det ny Menniske skal komme frem/ oc opstaa igen / som i retferdighed oc renhed skal leffue faar Gud euindelige. Lige som S. Paulus her giffuer klarlige til kiende. Thi it Christet Menniskis leffnit er icke andet / end en daglig Daab. Wi skulle vden affladelse saa vere skickede/ at wi stedze vdrense / det som end nu er i oss aff den gamle Adam / oc at det kommer frem / som hører til det ny Menniske.

Huad er det gamle Menniske?

Alt det som oss aff Adam er metfødt/ som/hofferdighed/gerighed/ wkyskhed/ had/auind etc. Vantro met al sin fruct. Oc det gamle Menniske er/det gantske naturlige Menniske/met legeme/Siel/ hierte/sind/forstand/fornufft/vilie oc alle kraffter/oc alle gaffuer/som ere icke aff den hellig Aand. Oc kaldis fordi den gamle Adam/at hand aff naturen haffuer sind oc er tilbøylig til synd/last oc wdyd/oc legger sig effter det/som er Verdzligt/timeligt oc forgengeligt/alligeuel hand end taler oc scriffuer om høye aandelige ting/lige som Judas vaar i Apostlernis tal/ end dog hand vaar falsk/ gerig oc en Forrædere.

Hvad er det ny Menniske?

Alt det wi haffue i Christo/som/troen/kierlighed/haab taalmodighed/fred/retferdihed/barmhertighed/troskab oc sandhed. Oc det ny menniske er ocsaa det gantske naturlige Menniske/met legeme/siel/hierte/sind/forstand/vilie oc alle krafter/ Dog saa/at de skulle vere opliusde met den hellig Aand. Oc det ny Menniske kaldis/Guds ny Creature/fordi at hand for

medelst Guds naade haffuer sind oc er tilbøylig til alt got/ oc stunder effter det himmelske/ euige/ wforgengelige gode/ alligeuel hand end omgaaff met vduortis legemlige ting/ Som Christus der hand tode sine Disciplers føder/ Oc S. Petrus der hand fiskede paa haffuit.

Huor paa kand ieg kiende/ om ieg er it gammelt eller nyt Menniske?

Naar som du bemercker hoss dig selff/ at du aluerlige hader/ est vred oc fortørnit paa synden/ at du foracter oc haffuer verskyggelighed til legemlig vellyst/ oc staar imod dine onde tancker/ Ord oc gerninger/ da haffuer du it tegn til it ny Menniske. Men naar du befinder at du est tilbøylig til synd/ oc du følger samme tilbøylighed/ da haffuer du it vist tegn/ at du est end nu en gammel Adam.

Der haffuer du da Penitentze behoff.

Huad er penitentze?

Penitentze er icke andet/ end Daabens fornylse/ Ja/ at haffue anger oc ruelse/ fryct oc forferdelse for de bedreffne Synder/

Synder / beklage oc bekiende dem / oc der hoss dog tro Euangelio oc afflæssning / som er / at Synderne ere oss visselige forladne / aff Gud Fader / for Christi skyld / oc at der da følger it nyt leffnet. Oc at ieg end skal sige det klarligere. Penitentze er icke andet end at it Menniske bekiender sig for en arm Syndere / som vel haffuer fortient helffuede / ydmyger sig faar Gud / oc begærer naade / oc setter sit haab til hans barmhertighed / oc at hand fuldkommer oc beuiser denne Penitentze met gerningen / lader aff at synde / oc bliffuer it andet Menniske.

Huad er bod oc bedring?

Icke andet / end aluerlige spæge den gamle Adam / oc begynde it nyt leffnet / saa / at it Menniske er nu anderleds til sinde / end tilforn / tencker / taler / giør oc leffuer anderleds / end hand tilforn tenckte / talede / giorde oc leffde.

Huad hører til penitentze?

De høye Scoler sette thu stycke til Penitentze / Contritionem oc Satisfactionem / anger oc fyllestgiørelse for Synden / oc

lære at mand skal met vduortis plict/tuct/legemens spægelse/ Menniskelige gerninger oc fortienste/læssning/faste/vect/etc. giøre fyllest for Synden. Men S. Paulus kalder Penitentze parter/Mortificationem oc viuificationem/ legemens dræbelse oc Aandens fornylse.

Huad er Mortificatio eller at dræbe legemet?

Det gamle Menniskis dræbelse er intet andet/end naar it Menniske forferdis i sin Samuittighed for syne Synders skyld/ oc føler Guds vrede/ seer Helffuede oc den euige fordømelse faar sine øyen/ oc veed aldri huort hand vil hen. Den gantske Verden er hannem for liden/oc hand vilde gerne vere fri fra Synden/ der som hand ekon viste/ huorledis det kunde ske.

Huad er Viuificatio eller Renouatio?

Fornylse oc leffuende giørelse er icke andet/ end at it Menniske i sin største angist oc plage hand haffuer aff Synden/ indflyr til CHRIstum/beder om naade/ Syndernis forladelse/ lader aff at synde/ bliffuer it andet Menniske/ oc bliffuer icke aleniste

aleniste it Aar saa / men al den stund hand
leffuer paa Jorden. Oc der som hand aff
skrøbelighed snubler oc falder i synd igen/
da skal hand atter rette oc bedre sig/oc staa
op igen. Saa er nu mortificatio oc viuifica-
tio/ Dræbelse oc leffuendegiørelse intet an-
det/ end at mand offuergiffuer it syndelige
ont leffnet/ oc giffuer sig til it nyt Christe-
ligt leffnit. Oc saadan offuergiffuelse/ fra-
trædelse oc affladelse skeer først i Daaben/
der traade wi frem / oc giffue oss ind vnder
Christi Banere / forsage Dieffuelen oc al
hans falske list oc ondskab / loffue oc tilsi-
ge at øffue vor Tro / imod Gud Fader/
Søn/oc den hellig Aand / oc Troens fruct
imod vor Neste / oc al vor liffs tid stride
imod Synden/oc dræbe den gamle Adam/
oc fordempe den syndelige lyst / begæring
oc tilbøylighed som er i legemet / oc bliffue
dag fra dag ny Menniske. Dette løffte
anammer Gud / oc alligeuel wi der effter
falde i synd / saa er hand dog taalmodig
met oss/regner oss synden icke til fordømel-
se/ Ja vaare denne Compact icke/da vaare
ingen Synd saa ringe/ at hun io fordømde
oss/huer time/oc øyenblick.

Huad er Summa aff dette Epistel?

Efftérdi Christus er kaarsffest / død oc begraffuen / oc vdslette vore Synder formedelst sin død / oc formedelst sin opstandelse forhuerffuede oss sin Aand / til at giøre fremdelis got / da er det tilbørligt / at wi oc følge hans Aand / oc icke lade den gamle Adam raade selff oc bruge sin fortredelighed / eller lade synden regnere fremdelis offuer oss. Wi skulle Gud til loff oc tacksigelse / kaarsffeste vort legeme met syndelig lyst oc ond begæring / oc vocte oss fremdelis fra Synd / Paa det wi icke formedelst vtacknemelighed skulle giøre vor sag verre / Wi vaare en gong vnder Dieffuelens / Dødens oc Helffuedis mact / oc den fromme Frelsere Christus / frelste oc forløste oss naadelige der fra / oc giorde vore Fiender verieløse. Der faare bør oss at tacke hannem baade i dette oc det andet Liff / timelige oc euindelige. Der til hielpe oss Gud / Amen.

Den VII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma. vj.

KJere Brødre / Jeg maa tale Menniskelige der om / for eders kiøds skrøbeligheds skyld. Lige som i haffue giffuit eders Lemmer til vrenligheds tienste / oc fra en vrenlighed til den anden. Saa giffuer oc nu eders Lemmer til retferdigheds tienste/ at de kunde bliffue Hellige. Thi at der i vaare Syndens Tienere / da vaare i fri fra retferdighed / Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcket i nu skamme eder / Thi enden der paa er Døden. Men nu i ere fri fra Synden / oc ere bleffne Guds Tienere / da haffue i eders fruct / at i bliffue hellige / oc enden det euige Liff. Thi Døden er Syndens saald / Men Guds gaffue er det euige Liff / i Christo Jesu vor Herre.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand formaner end nu de Christne/ lige som tilforn/ til it nyt leffnet. Oc hand bruger en smuck lignelse der til/ oc giffuer til kiende/ at der er dubbelt tienste til/ som er/ Syndens tienste/ oc Retferdigheds tienste. Oc paa det sidste opregner hand syndernis oc wretferdigheds fruct oc betalning/ Oc der imod igen naadens oc retferdigheds fruct oc betalning.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Jeg maa tale Menniskelige der om/ siger Paulus/ for eders kiøds skrøbeligheds skyld. Lige som hand vilde sige. Jeg vil formedelst en groff lignelse/ handle met eder/ oc sette det saa groffuelige frem wden omslag/ at i vel skulle forstaa/ huad ieg vil at i skulle giøre.

Huad vil hand da/ at de skulle giøre?

Hand siger saa. Lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tienste/ oc fra en wrenlighed til en anden/ Saa giffuer oc nu eders Lemmer/ til retferdigheds tienste/ at de kunde bliffue Hellige. Lige som hand vilde sige. Efferdi i

ere

re døbte i Christi død / oc ere komne til syn-
ernis forladelse formedelst Euangelion /
vden alle louens gerninger / da skulle i nu
egynde it nyt leffnet / tracte effter retfer-
ighed oc hellighed / oc øffue eder stedze i
ode gerninger. Thi at it Menniske døbis
o icke til at synde / men til retferdighed / at
and skal affdø Synden / dræbe den gam-
e Adam / fordempe syndelig lyst oc begæ-
ing / oc opsta saa daglige / aff Syndens
ød / met Christo i Troen / oc bliffue Guds
y Creature.

Hui siger hand / Jeg vil tale Menniske-
lige der om?

At synde oc aff skrøbelighed falde i last
c wdyd / er Menniskeligt / Men at bliffue
Synden / tiene last oc vanart / oc haffue
ehagelighed til wdyd oc wrenhed / det
ører Dieffuelen til.

Giorde Hedninge saadant?

Før de Romere finge Euangelion /
aare de saadant Folck / som der offuer / at
e icke kiende Gud / oc tilbade Crature i
Skaberens sted / førde it Hedniskt / verstyg-
eligt / forbistrit oc wrent leffnit / fulde aff
en

en synd i en anden/aff en last oc skendzel i en anden/som det gaar til/huor Guds Ord/ oc Troen icke er. Lige som S. Paulus oc siger ij. Timoth. iij. Met de onde Menniske/ bliffuer det io lenger/io verre / de forføre/ oc bliffue forførde. Men der de haffde anammet Euangelion / oc kiende Christum / vilde nogle til det gamle leffnit igen/ lige som Jøderne vilde til Egypten igen/ etc. De samme formaner S. Paulus her gantske venlige / at de det ingelunde skulle giøre. Ere de en gong vndkomne fra Dieffuelen / at de skulle icke da falde i hans snare igen. Huad som hand nu haffuer screffuit oc predicket til Jøderne oc de Romere / det vil hand at skulle ocsaa vere screffuit oc predicket for oss.

Hui siger hand/ lige som i haffue giffuit eders lemmer til wrenligheds tienste/ Saa giffuer oc nu eders lemmer til retferdigheds tienste?

Det er forstandeligere/oc gaar Menisken mere til hierte/end hand haffde sagd enfoldelige. Lige som i tilforn leffde ilde/ saa leffuer nu Gudelige etc. Thi denne lignelse/ hand bruger her / vdbreder synder-

nis

s slemhed oc ondskab / oc obenbarer den
renligheds verstyggelse / lige som hand
lde sige. Er det icke en gruselig forferde/
g ting / at mand skal besmitte / denne dey/
ge Guds gerning / som er / Menniskens le/
me / huilcket der er giort effter Guds
llede / met saa mange store Synder / las/
r / wkyskhed / oc anden wdyd / ia offuer/
ffue det til wretferdigheds tienste / oc
ste det i Dieffuelens strube?

Hui siger hand. Fra en wrenlighed til
den anden?

Hand vil met disse Ord giffue til kien/
/ at naar mand kommer i synd / da kand
and icke lade aff igen at synde / som
ains / Sauls / Jude Exempel / oc andre
adanne giffue til kiende. Thi at lige som
n der gaar miste at it trappe træ oc snub/
/ oc falder siden hoffuit kaaldis ned at
andre / Saa gaar det oc met den / der
lder en gong i synd / oc ven sig til wdyd /
nd kommer suarlige der fra igen. Thi
uanne er den anden nature.

Huad siger hand om syndens tienste?

Hand siger saa. Der i vaare Syndens
Tiene/

Tienere / da vaare i fri fra retferdighed/ Huad haffde i nu paa den tid for fruct? aff huilcken i nu skamme eder? Thi enden der paa er døden. Paulus bruger her de ord SVENNE oc FRI. Huilcke der vaare bleffne de Romere almindelige oc vel bekynde/ oc bøyer dem saa / at de smuct tiene hannem til hans formaning. Oc vil saa sige. I vaare tilforn Syndens suenne. Nu er det icke andet at tiene Synden / end at tiene Dieffuelen/ som er en Fader til al synd oc løgn. Huor mand nu tien Dieffuelen/ der kand ingen retferdighed vere.

Huad fruct oc betalning haffuer saadan tienste?

Ingen anden end Døden. Thi at en Syndere / som er Syndens suend oc hende vndergiffuen / hand faar intet andet aff Synden/ end skam i denne Verden / oc den euige Død i den tilkommende.

Huad siger hand om Retferdigheds tienste?

Hand siger saa. Men nu i ere bleffn fri fra Synden oc Guds Tienere/ da haff

ne i eders fruct/ at i bliffue hellige/ oc endelige det euige Liff. Lige som hand vilde sige. Huo som tien Retferdighed/ hand tien Herren. Oc huo som tien Herren/ hand regnerer met hannem/ oc er icke mere vnder Synden/ men vnder naaden.

Huad fruct/ løn/ oc besaalding haffuer saadan tienste?

Det euige Liff. Thi it retferdigt Menniske/ som er en fri Herre i Christo/ kommer formedelst retferdighed til hellighed / oc endelige til det euige Liff.

Huilcken Herre tiene Menniskẽ mest?

Mand finder fast flere Menniske/ som vandre den brede vey til Helffuede/ oc til Døden / end de / som vandre den smale vey til Himmelen / oc til det euige Liff. Men huem giøre de større skade / end sig selff? Huem ville de klage det faare? Det er deris egen skyld. Tien du Synden / da haffuer du skam oc skendzel / oc den euige Død til løn. Men tien du Retferdighed / da haffuer du hellighed oc det euige Liff til løn. Syndere/ Misdedere faa dubbelt skade aff deris misgerninger. Først/ at de for

deris ondskab skulle vere beskemmede faar. Gud oc den ganske Verden. Der nest at de skulle ocsaa lide pine oc dø der faare. Leffuede de effter Guds befalning/oc stedde deris tienste bedre / brugede deris legeme oc lemmer / til Guds ære / oc deris Neste til tienste / hielp oc trøst / da finge de visselige en bedre betalning. Naar som wi oc tiene Synden / oc giøre alt det som den gamle Adam vil haffue giort/ere wtacknemelige/ oc giøre vor Neste skade / Himmelige eller obenbare / da faa wi oc dubbelt skade der aff/ Først/en ond Samuittighed / som klager paa oss faar Gud oc den gantske Verden/oc beskemmer oss. Der nest / at wi der met miste Guds yndest oc venskab/oc vorde til euig tid fordømde / om wi bliffue i Synden / oc icke bedre oss.

Huorledis beslutter S. Paulus dette Epistel?

Hand siger. Døden er syndens saald. Men Guds gaffue er det euige Liff / i Christo Jesu vor Herre. Lige som hand vilde sige. Der haffuer du tho Herrer met deris fruct oc besaalding/Synden oc Retferdighed/Døden oc liffuit. Huilcken vilt du

du helst tiene? Tien du Synden / da haff-
uer du skam oc skendzel / Døden / oc al v-
lycke til løn. Men tien du Retferdig-
hed / oc følger Christum / da giff-
uis dig til løn / Guds ven-
skab oc naade / oc det
euige Liff /
AMEN.

Den VIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Roma. viij.

KJere Brødre / Saa ere wi nu icke kiødet skyldige / at wi skulle leffue effter kiødet. Thi at leffue i effter kiødet / da skulle i dø. Men dræbe i kiødens gerninger formedelst Aanden / da skulle i leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn. Thi at i anammede icke en trældoms Aand / at i skulle atter frycte eder / men i haffue anammet en sønlig Aand/

formedelst huilcken wi rabe / Abba kiere Fader. Den samme Aand giffuer vor aand vidnisbyrd / at wi ere Guds børn. Ere wi da Børn da ere wi oc Arffuinge / det er Guds Arffuinge / oc Christi met-arffuinge / saa fremt wi lide met hannem / paa det wi skulle ophøis til herlighed met hannem.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter at hand i det forgangne siuende Capittel / gaff til kiende / huorledis Aanden oc kiødet stride imod huer andre i Menniskin / oc at saadan strid varer saa lenge wi leffue / da trøster hand nu her i det ottende Capittel saadanne Stridzmend oc Kemper / at saadant kiød icke skal fordøme dem / Oc hand giffuer fremdelis til kiende / huad Legemens oc Aandens art oc nature er. Oc huorledis Christus haffuer forhuerffuit oss sin hellig Aand / som giør oss aandelige / oc fordemper kiødet / oc giør oss visse paa / at wi alligeuel ere Guds Børn / ehuor suarlige Synden oc brender

oc buldrer i oss/saa lenge wi følge Aanden/ oc imodstaa Synden / oc dræbe hende. Oc effterdi intet er saa nytteligt at dræbe kiø-det met som kaarssit oc modgang / da trøs-ter hand oss i saadan modgang met den hellig Aands oc alle Creaturenis hielp.

Huor til formaner S. Paulus i det-te Epistel?

Hand giør tho formanelser. Den første/At wi skulle følge oc vere Aanden ly-dige. Den anden/at wi skulle lide met Chri-sto / oc dræbe den gamle Adams syndige legeme.

Huad er kiød?

Alt det som er født aff kiød / det gant-ske Menniske/met legeme / Siel / fornufft oc alle sind.

Huad er Aand?

Alt det / som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder / det / som er nytteligt til Aanden oc det tilkommende Liff.

Huad kaldis at følge kiødet?

At samtycke i al legemens begæring/ oc leffue i legemlig vellyst oc synd.

Huad kaldis det at følge Aanden?

At leffue effter Guds vilie oc befal-
ning.

Huem skulle wi da nu følge/ Kiødet eller Aanden?

S. Paulus siger saa. Kiere Brødre/ wi ere Skyldener / icke kiødit/ at wi skulle leffue effter kiødet. Der bekiender S. Paulus at wi/ som haffue anammet Troen oc Guds Aand/ ere skyldige til at giøre noget. Oc hand holder aldelis intet met dem/ som vnder Euangelij skin / oc Christelig frihed/ icke søge andet/ end at de skulle ingen vere lydige/ oc leffue it balstyrigt fortredeligt leffnit.

Huad ere wi da skyldige?

Wi ere skyldige at giøre got / ia wi ere plictige der til/ siger ieg. Thi wi loffuede det i Daaben / oc anammede den hellig Aand der paa / at wi skulde forsige Dieffuelen/ oc al hans falske list/ øffue oss i troen oc kierlighed / oc dræbe den gamle Adam met sin lyst oc begæring.

Huor faare skulle wi følge Aanden?

For tuende sager skyld. Først / for Guds skyld / som haffuer giffuit oss sin hellig Aand / til at spæge vort syndige legeme / huor faare wi skulle tilborlige tacke hannem. Der nest / for vor egen skyld / thi at paa denne lydighed staar vor forfremmelse eller forderffuelse / salighed oc fordømelse. Følge wi legemit / da skulle wi dø / men følge wi Aanden / da skulle wi leffue. Thi huilcke Guds Aand driffuer / de ere Guds Børn.

Huor paa kiender mand Guds børn?

Paa legemens dræbelse / oc den hellig Aands driffuelse. Thi at de som driffuis aff Guds Aand / huilcken der er godheds / naadens / Liussens oc sandheds Aand / de bliffue oc gode / sandrue / opliuste i naade / oc endelige salige. Oc de som icke driffuis aff Guds Aand / men aff ondskabs / syndens / løgnens / mørckheds oc forderffuelsens Aand / de bliffue oc onde / falde i synd / løgn / vildfarelse / oc endelige fordømde.

Huad Menniske er det / der driffuis aff Guds Aand?

De/vti huilcke den gamle Adam er kaarsfest oc dræbet / de som ere fornyde i Aanden/ oc ere bleffne andre Menniske / ere nu anderleds til sinde / tencke / tale/ giøre oc leffue anderleds/ end de tilforn tenckte/ talede/ giorde oc leffde. De øffue Troen til Gud / Troens fruct / som er / kierligheds gerninger imod deris Neste / oc holde sig selff wstraffelige faar Verden. Oc in summa. Huo som icke haffuer Christi Aand/ hand er icke hans. Thi det tegn oc indsegel/ der wi kiendis paa at vere Guds børn/ er den hellig Aand met sin naade oc gaffuer. Huo dem icke haffue/ de ere icke Guds Børn / ia de ere allerede skilde fra Christo.

Haffue alle Menniske den samme Aand?

S. Paul. setter her tuendehonde Menniske/ oc siger. At nogle haffue en trældoms Aand/ oc de ere til sinde lige som en Suend imod sin Herre huilckē der tien for løn / icke som en Søn imod sin Fader. Huad som de giøre det giøre de enten aff fryct for straff/ eller fordi at de vente sig løn. Disse ere icke Guds Børn / de holde oc icke Gud for en naadig Fader/ men for en streng Dommere

oc

oc Tiran. Lige som de nu holde hannem / saa er hand dem oc / som den xviij. Psal. siger. Hoss de rene est du reen / oc hoss de fortredelige est du fortredelig. De andre haffue en barne Aand / oc ere til sinde / Lige som it Barn imod sin Fader. De hielpe at formere oc holde Arffuen tilsammen / som trofaste Børn / Icke aff fryct for straff / icke heller fordi at de vente dem løn / men aff ret naturlig kierlighed / der de haffue til deris Fader. Disse ere de rette Guds Børn / oc de holde Gud for deris naadige Fader. Der faare bliffue de oc hoss Faderen i husit / naar Suennene skulle vd.

Hulcke ere de / som haffue en trældoms Aand?

Alle de / som ere vnder Louen / oc ville formedelst deris egne gerninger vorde retferdige. Thi naar Gud gaar i rette met saadanne Menniske / da skulle de aff redzel forsmelte faar hans Ansict / lige som Dauid siger. De forgaa / lige som det vand der flyder bort. Oc end en gong / lige som vox smeltis aff ild / saa skulle de vgudelige omkomme faar Gud. Ved denne maade skulle

alle de omkomme / som leffue oc handle. kiødelige.

Huilcke ere de / som haffue en barne Aand?

De trofaste oc rette Christne / som ere vnder Euangelio / oc tencke aleniste at vorde fromme retferdige oc salige for Christi blod. Disse giffuer den hellig Aand vidnisbyrd / at de ere Guds Børn / oc robe / Abba kiere Fader. Huor som mand nu kiender Gud / som en kier Fader / formedelst den hellig Aand / huorledis kand der vere fryct oc redzel? Huo haffuer nogen tid hørt / at en Fader / som er from / giorde it fromt Barn skade eller ont. Som Christus siger Luce xj. Kunde i giffue eders Børn gode gaffuer / naar som de bede eder / huor meget mere skal eders Fader / som er i Himmelen giøre saadant? Der faare skulle wi icke fryete oss for denne kiere Fader / men meget mere ynske oc begære / at Christus skal komme til den yderste dom / oc giøre en ende paa vor suck / oc hielpe oss der hen / at wi met hannem kunde regære oc regnere euindelige.

Huorle-

Huorledis vduellis wi saa til Guds børn/ oc til Christi herlighed?

Naar wi tro paa hans Naffn/ Johan.j. Oc lide met hannem / som S. Paulus siger her. Ere wi Børn / da ere wi oc Arffuinge / det er / Guds arffuinge oc Christi metarffuinge/om wi ellers lide met hannem / paa det/wi oc skulle ophøyis met hannem til herlighed. Oc met faa Ord at tale der om. Skulle wi vorde Guds Børn/ da skulle wi haffue en retsindig tro. Skal oc samme vor tro rettelige obenbaris / da skal hun formedelst kaarssit forsøgis oc prøffuis. Naar som hun da bliffuer bestandig vnder kaarssit / oc falder icke fra sandheds bekiendelse / saa skal hun oc da visselige haffue met Christo Guds Børns vduelelse/ oc arffue/ som er/ det euige Liff/ AMEN.

Den IX. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ j. Corinth. x.

KJere Brødre / Det skede oss til it Exempel / at wi skulle icke haffue lyst til det onde / lige som de haffde lyst. Bliffuer oc icke Affgudiske / lige som nogle aff dem bleffue / som screffuit staar. Folcket sette sig ned at æde / oc at dricke / oc stode op at lege. Lader oss oc icke bedriffue hoer / som nogle iblant dem bedreffue hoer / oc fulde paa en dag try oc tiue tusinde. Lader oss oc icke friste Christum / som nogle aff dem fristede hannem / oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke / lige som nogle aff dem knurrede / oc bleffue ødelagde / formedelst Forderffueren.

Alt dette skede dem til it Exempel / oc det er oss screffuet til atuarsel / paa huilcken Verdens ende er kommen. Der faare huo sig lader tycke at hand staar / hand skal see vel til / at hand icke falder. Eder er end nu ingen fristelse paakommen

uden Menniskelig. Men Gud er trofast / som lader icke friste eder offuer eders formue / Men hand giør saadan ende paa fristelsen / at i kunde fordrage. Der faare mine Elskelige / flyr fra Affguders tiense.

Huad lærer S. Paulus i dette Epistel?

Det ypperste stycke i dette Epistel er / at huo sig lader tycke hand staar / den skal see til / at hand icke falder. Met huilcke Ord S. Paulus vil paaminde de staalte / daarlige oc trygge Corinther / at de skulle icke tencke / det er nock / at de begynde at tro / at de høre Euangelion / oc bruge Sacramente / oc ere rigelige begaffuede oc prydede met store aandelige gode ting / naade oc gaffuer / men de skulle vide / at de oc skulle bliffue bestandige i Troen / oc Euangelij bekiendelse / oc i it Gudeligt leffnit indtil enden. Oc saadant beuiser hand met Israelss Børns Exempel / som vaare Guds folck / oc haffde den samme tro til Christum / som wi / oc de samme Sacramente / Ja meget mere naade oc flere gaff-

uer

uer aff Gud/end wi. Gud haffde ført dem met en veldig haand aff Egypten / gennem det røde Haff/ oc igennem ørcken. Oc der komme alligeuel icke flere/ aff sex hundrede tusinde Mend / ind i det Land Canaan/ end tho/ Josue oc Caleb / de andre døde i ørcken.

Huor faare? Huad aarsage vaar der til?

De bleffue icke bestandige i den tro de haffde anammet / men de fulde formedelst vantro i mangfoldige store Synder.

J huad Synd fulde de?

J femhonde store Synder oc wdyder/ Først / J syndelig lyst. Thi saa siger den cv. Psalme. De begærede i ørcken / oc forsøcte Gud i det øde Land. Hand gaff dem det de bade om / oc sende dem nock/ indtil dem vemmede der offuer. Der nest fulde de i Affguderi / de giorde en Kalffue i Horeb/siger Psalmen/oc bade til det støbte Billede/oc foruende deris ære til en Oxis lignelse/som eder græss. Det tredie/de bedreffue hocr / De hengde sig / siger Psalmen / til Baal Peor / oc ode aff de døde Affguders offer. Det fierde / de fristede Gud/

Gud / som Psalmen siger / De fristede Gud
i deris hierter / at de begærede mad for de-
ris Siele / oc fortørnede hannem hoss tret-
te vandet. Det femte / De knurrede imod
Gud / oc de knurrede i deris Paulun / de
vaare Herrens røst icke lydige.

Straffede oc Gud dem for saadan
synd skyld?

Ja visselige. Hand befalede Skyrne
er offuen offuer / oc loed Man regne paa
em / oc gaff dem Himmels Brød at æde /
c loed kiød regne paa dem som støff / oc
ule som Sand i haffuit. Da ode de oc
leffue alle mette / hand loed dem styre de-
s lyst. Der de nu haffde styret deris lyst /
c de end nu ode der aff / da kom Guds
rede offuer dem / oc dræbte de ypperste
lant dem / oc nedslo de beste i Jsrael. Der
st bleffue for Affguderi skyld / try tusinde
end ihiel slagne / Exod. xxxij. Det tredie /
r bleff for horeri skyld / fire oc tiue tusin-
ihielslagne. Num. xxv. Det fierde / for
istelse skyld / at de sagde / Vor Siel vem-
er offuer denne løse mad / sende Gud hu-
rme iblant dem / som spudede ild / de be-
Folcket / at der døde it stort tal Folck i
Jsrael /

Jsrael Num. xxj. Det femte / for knur oc wlydigheds skyld / døde fiörten tusinde oc siu hundrede Mend / Dathan oc Abieram / huilcke Jorden opslugede / oc wden de thu hundrede oc halfftrediesinds tiue Mend / der ild opbrende / Num. xvj.

Haffue wi oc behoff at fructe saadan straff?

Ja visselige. S. Paulus siger. At det skede oss til en Figure / at wi skulle icke haffue lyst til det onde / lige som de haffde lyst. Bliffue oc icke Affgudiske / lige som nogle aff dem bleffue. Lader oss icke bedriffue hoer. Lader oss oc icke friste Christum / som nogle iblant dem giorde / oc bleffue forderffuede aff Hugorme. Knurrer oc icke / lige som nogle aff dem knurrede / oc bleffue ødelagde formedelst Forderffueren. Lige som hand vilde sige. Wi ere oc saadanne Folck / wi mene ocsaa / naar wi sige met munden. Jeg tror / Jeg tror / oc høre Euangelij predicken / oc bruge Sacramente / oc kunde tale meget om Scrifften / band oc straffe Paffuen oc hans Tilhengere / da er det nock / wi ere da smucke Christne. Saa gaa wi trygge hen / ere staalte / hoffedige /

dige / gerige / wkyſke / hadſke / affuindz/
fulde. Saa/at der bliffuer paa ſidſte nep/
pelige en eller gantſke faa i den tro oc Chriſ/
tendom / de haffde anammet. Der faare
giffuer S. Paulus oſſ her atuarſel / Lige
ſaa vel / ſom de Corinther / at wi ſkulle ſee
vel til / giffue vel act paa vor ſag. Thi at
fulde ſaadanne høye ypperlige Mend/hoſſ
huilcke Gud haffde giort ſaa mange vn/
derlige gerninger / ſkulle wi da icke frycte
oſſ / paa huilcke Verdens ende er kom/
men / der ſom alting er forderffuit i grun/
den / der ſom idel ſynd oc forargelſe er / oc
wi huercken ſee eller høre noget got. San/
delige ſiger S.Paulus / Det ſkede oſſ til it
Exempel/oc er ſcreffuit til en atuarſel. La/
de wi oſſ ocſaa lyſte/ oc findis Affgudiſke/
wlydige / wkyſke oc knurre / da vil det gaa
oſſ lige ſaa / Gud ſkal oc lade oſſ falde.

Ey/Gud vil icke giøre ſaa ilde imod oſſ?

Ingen ſkal tencke / at dette ere dum/
me wnyttige Hiſtorier. Gud vil met diſſe
Jødernis Exempel formane oc giffue oſſ
atuarſel / at wi ſkulle icke falde i trygհed/
icke gaa wbeſindelige hen wden betenckel/

ſe / oc beſuige oſſ ſelff / men ſtaa i fryct oc
vere omhyggelige / at vor tro ſkal icke fal-
de bort / før wi vide ſelff aff / Thi vort
kiød er icke end nu dræbit met ſin fruct i
oſſ. Saa er Sathan oc icke død / ſom oc nu
i Verdens ſidſte ende / i huilcken wi ere /
buldrer oc bruſer gruſeligere / end hand no-
gen tid haffuer giort tilforn. Thi hand for-
nemmer at hand haffuer en ſtacket ſtund
at bliffue oc ſkal ſnart rumme / Apo. xij.

Huorledis beſlutter S. Paulus det-
te Epiſtel?

Hand ſiger ſaa. Huo ſig lader tycke
at hand ſtaar / den ſkal ſee vel til / at hand
icke falder. Lige ſom hand vilde ſige. In-
gen foracte den anden / ehuor ſterck den ene
eller ſkrøbelig den anden er. Thi der veed
ingen huor lenge hand bliffuer ſelff beſtan-
dig. Det er offuermaade ſnart til at falde.
Lader oſſ faar alting ſee til / at den ene for-
acter icke den anden der ſom hand end
falder. Thi det ſom hannem er vederfarit /
kand oc oſſ vederfaris. Staar ieg i dag / i
morgen kand ieg falde / Er ieg falden i
dag / i morgen kand ieg ſtaa op igen. Lige
ſom S. Paul. oc her ſiger om de Corinther.
Der

Der er end nu ingen / wden Menniskelig fristelse/kommen offuer oss.

Huor mangfoldig er fristelse?

Tredubbelt. Dieffuels fristelse/ Menniskelig oc Guddommelig fristelse.

Dieffuelens fristelse gaar der vd paa/ at hand der met vil forstyre alt det som got er / komme al wlycke aff sted / oc aldelis forderffue legeme oc Siel. Saa fristede Sathan Euam. Menniskelig fristelse er/ naar vort eget legeme / fører / skynder oc driffuer oss / formedelst den naturlige oc indplantede lyst oc tilbøylighed / til synd/ Som S. Paulus klager Roma. vij. Den Guddommelige fristelse / er Troens forsøgelse/ oc taalmodigheds prøffuelse / om mand vil bliffue bestandig hoss Guds ord eller icke.

Haffue wi oc trøst i fristelse?

Ja visselige. Saa siger S. Paulus. Gud er trofast / som lader icke friste eder offuer eders formue / men hand giør saadan ende paa fristelsen / at i det kunde fordrage.

Veed Gud vor styrcke oc formue?

Ja visselige. Hand deler huert Menniske sit kaarss oc modgang til/ effter den maade som hand det kand fordrage / som den lxxv. Psalme siger. HERREN haffuer it begere i haanden / huilcket der er fult iskenckt met sterck Vin / der skencker hand aff / Men de Vgudelige skulle alle dricke der aff / oc søbe bermen vd. Den klare Vin/ er de vdualdis kaarss oc modgang / huilcket der er timeligt oc følger euig glæde effter. Bermen er de vgudeligis gruselige plager oc pine/ som begyndis i denne Verden oc varer euindelige. Wi Christne skulle bede om taalmodighed / hielp oc bistand/naar wi fristis/at wi icke skulle fortuile vnder kaarssit / men beholde seyer. Gud giffuer altid effter at wi haffue vundet seyer/naadens besynderlige gafue/huor aff Mennisken bliffue der effter sterckere oc frimodigere til at imodstaa de tilkommende fristelser. Hand lader oss vel forferdis noget oc vorde mistrøstige vnder kaarssit/ i modgang oc fristelse / oc skicker sig lige som hand kiende oss icke. Lige som Bruden siunger om hannem/ Hand staar bag

veggen/

veggen/oc kicker igennem spinderet. Hand seer til oss / om wi oc ville bliffue taalmodige vnder kaarssit/Seer hand at kaarssit vil bliffue for meget suart / oc Vand gaa offuer Hoffuedit / da er hand icke longe fra oss. Al den stund der er end nu Menniskelig oc Creaturis hielp faar hender da holder Gud til bage met sin hielp / Men naar det er wde met Menniskelig oc Creaturis hielp / da begyndis Guds hielp/ trøst oc bistand. Der faare kaldis hand oc en nødhielpere/som i den største nød kand oc vil hielpe til euig glæde. Hannem vere loff/prijss oc ære/ AMEN.

Den X. Søndag effter Trinitatis/Epistel j. Corinth. xij.

KJere Brødre/J vide/at i haffue verit Hedninge/oc ginge til de dumme Affguder/effter som i bleffue førde til. Der faare kundgiør ieg eder / at ingen forbander

Jesum/som taler formedelst Guds Aand/Oc ingen kand kalde Jesum en Herre/ vden aleniste formedelst den hellig Aand.

Der ere atskillige Gaffuer/Men der er en Aand. Oc der ere atskillige Embede/men der er en Herre. Oc der ere atskillige krafften/men der er en Gud/som giør alting i alle. Aandens Gaffuer giffue sig til kiende vti huer / til Menighedens nytte. Den ene giffuis formedelst Aanden at tale om vissdom. Den anden giffuis at tale om forstand / effter den samme Aand. Den anden Troen/i den samme Aand. En anden Gaffuer til at helbrede / i den samme Aand. Den andẽ/at giøre vnderlige Gerninger. En anden Prophetie. En anden/at giøre forskel paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette giør den samme eniste Aand / oc deler huer besynderlige

synderlige sit til / effter som hand vil.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Effter at hand i de forgongne Cap. haffuer lagd Christendommens grunduol/ oc fremsæt den faste klippe Jesum Christum den kaarsffeste / paa huilcken wi skulle bygge oc forlade oss / som paa den osser giort aff Gud til vissdom / til retferdighed / til helliggiørelse oc til forløssning / da begynder hand nu i dette tolffte Capittel / at tale om de aandelige Gaffuer / oc giffuer til kiende / at der ere i Christendommen mange oc atskillige den hellig Aands gaffuer / huilcke den hellig Aand vddeler effter sin behagelighed til Predickere / den Christelige menighed til forbedring.

Er dette Epistel aleniste Predickere anrørendis?

Ney. Det er baade Predickere oc Tilhørere anrørendis. Først Predickere / at de skulle vide / at saadanne gaffuer giffuis dem aff Gud / til Guds menigheds opbyggelse / icke at de skulle hoffmode sig aff saadanne Gaffuer / oc misbruge dem / men

betencke / at det er det pund / der Gud befalede dem / at forantuorde til væslebencken igen / met aager / Luce xix.

Der nest lærer hand almuen / at de skulle holde meget aff disse gaffuer Predickere haffue / oc icke døme fortredelige der om oc foracte dem / Men vide / at Gud giffuer den ene denne / den anden en anden gaffue paa det / den ene skal hielpe oc giøre den aanden bistand / at holde Christendommen ved Guds ord.

Handlede de Corinther icke saa?

Der vaare nogle iblant dem / som hoffmodede sig aff deris gaffuer / der de haffde anammet aff Gud / foractede oc forsmaade de andre. Der imod vaare nogle / som aff had oc auind knurrede imod saadanne / Saa at der bleff en obenbare splidactighed aff. Efftersdi S. Paulus nu vel viste / at kircken ødeleggis icke saa saare met nogen ting / som met splidactighed / da vilde hand hoff det andet ocsaa giffue de Corinther til kiende / hueden de aandelige gaffuer komme / oc huorledis mand skal bruge dem / Oc hand giør først en

stacket

stacket Fortale / der nest giffuer hand sig til den rette lerdom oc vnderuisning.

Huad fortale bruger hand?

Hand siger saa. J vide / at i haffue verit Hedninge / oc ginge til de dumme Affguder / som i bleffue forførde. Lige som hand vilde sige. J vide vel huad Folck i vaare i fordum tid. J haffde intet vidskab om Gud / i viste oc intet at sige aff Christo / eller aff hans Ord / eller aff Troen / Men i lode føre eder / som wskellige Creature / til Creature oc Affguder / i hulde mere aff eders Affguderi / end aff den rette Guds tienste. Ja lige som eders Affguder vaare saa vaare oc i / som den cxiiij. Psalme siger. De haffue øern / oc høre icke. Men effterdi i kiende nu Gud formedelst Christum / da skulde i oc met rette anderleds skicke eder / end i giorde tilforn.

Huorledis setter hand frem den rette lerdom?

Hand opregner try stycke effter huer andre.

Hulcket er det første?

Hand giør skilsmisse paa Aanderne/ oc giffuer til kiende/ huilcke der ere onde/ oc huilcke der ere gode. Oc hand siger at den Aand er god/ som neffner oc bekiender Jesum/ Oc at den er ond/ som forbander oc laster Jesum. Oc hand giffuer saa en almindelig regel/ huorledis mand skal kiende Aander/ oc giøre forskel paa dem/ Huilcket de Christne haffue gantske vel behoff/ paa det de skulle icke anamme det onde for det gode/ oc løgn for sandhed. Thi Dieffuelen kand oc forvende sig til liusens Engel/ oc vnder Guds Naffns skin forføre Menisken. Lige som hand oc her til dagis haffuer giort formedelst Papister oc Suermere/ Thi det er den rette fruct/ der Dieffuelen for arbeyder i de vantro Menniskis hierte/ vforstandighed/ mørckhed/ blindhed/ forherdelse/ Affguderi/ løgn/ vildfarelse/ Guds bespottelse/ som S. Paulus oc lærer Roma. j. Huilcke den onde Aand nu haffuer i snaren oc i sit vold/ de gaa hen/ som vskellige Creature/ følge kiød oc blod/ høre icke Guds Ord/ kunde oc intet got tale om Christo/ icke lide hans Guddommelige skick/ ere Gud genstridige i

alle

alle ting / laste oc bespotte alt det som er Christeligt oc Guddommeligt.

Huorledis vil det gaa dem paa det sidste?

Lige som det pleyer at gaa alle vgudelige oc Guds bespottere / Som det gick Pharao / Antiocho / Herodi etc. De vgudelige tro intet Guds Ord / huad heller det kommer met trusel eller trøst. Men naar tiden kommer / at legeme oc siel skulle skillis fra huer andre / oc deris øyen / sind oc forstand bliffue opladne / at de see oc fornemme / huad endeligt det vil faa met dem / Der skulle de da først bekiende / at der er en Gud til / ia saadan en Gud / der er deris Fiende oc vuen. Naar som Døden nu ligger dem paa halsen / oc Dieffvelen klager paa dem / som paa Guds foractere / oc Helffuede haffuer oc op ladet sin strube / oc vil opsluge dem / oc de haffue da ingen trøst i Christo eller i hans Ord / saa fortuile de da / oc skulle (huad heller de ville eller ey) føle / befinde oc fornemme Troen oc sandhed.

Huilcket er det andet?

Hand opregner den hellig Aands

gaffuer /

gaffuer/oc siger. Der ere atskillige Gaffuer/men det er en Aand / Oc der ere atskillige Embede/men der er en Herre. Oc der ere atskillige kraffter / men der er en Gud/ som giør alting i alle. Der setter S. Paulus mangfoldige Gaffuer / Embede oc kraffter.

Huad kalder hand Gaffuer?

Naar som nogen taler om Guddommelig vissdom / om Christi vidskab / om Troen / kierlighed / haab oc taalmodighed / In Summa / om Guddommelig Scrifft oc sandhed / den Christne menighed til nytte oc forbedring.

Huad er embede?

Naar som nogen haffuer it kald eller it Embede i menigheden/ kand siunge/ bede / læse / predicke / er en Apostel/en Prophete/ en Euangelist / en Doctor/ en Biscop/en Kirckentienere / en Sogneherre/ en Predickere/ oc tager flitelige oc aluerlige vare paa samme Embede / til Guds menigheds forbedring.

Huad kalder hand kraffter eller gerning?

Naar

Naar nogen haffuer den naade aff Gud/at hand giør Jertegen oc vnderlige gerninger/som at vtdriffue Dieffuelen/giøre de Siuge helbrede/ oc andre saadanne.

Er det da en Aand / som vddeler sig saa vďt i Menigheden?

Ja/Thi saa siger Paulus. Aandens gaffuer giffue sig til kiende til Menighedens nytte. Den ene giffuis at tale formedelst Aanden/ om Vissdom / Den anden at tale om forstandighed ved den samme Aand. En anden Troen / En anden den gaffue at giøre helbrede / i den samme Aand. En anden at giøre vnderlige gerninger. En anden spaadom/En anden at giøre skilsmisse paa Aanderne. En anden atskillige Tungemaal. En anden/ at vdlegge Tungemaal. Oc alt dette forarbeyder den samme Aand / oc deler huer til/ effter som hun vil.

Huad kaldis Vissdom?

Vissdom er forfarenhed i Guddommelige ting / at nogen veed at tale om den Guddommelige Scrifft / oc giffue Modstandere gensuar oc vise dem aff. Oc obenbar

bare Dieffuelens listighed oc ondskab. At en veed / huad Troen oc gode gerninger ere / Naade oc Synd / Louen oc Euangelion / Død oc Liff.

Huad er forstandighed?

Forstandighed er naar nogen veed / Huad huer skal giøre oc lade i sit kald / stat oc Embede / huad huer Christen sømer eller icke sømer. Huorledis mand skal tiene Gud / oc holde sig i Christelig frihed.

Huad er Troen?

Troen er / At mand tror Guds Ord / huad heller det truer eller trøster / oc der som det giørs behoff / acsaa bekiender det faar den gantske Verden. Lige som de hellige Martires haffue giort.

Huad er at giøre helbredet?

Disse gaffuer vaare almindelige oc nyttelige i den første Kircke / til at stadfeste Christi lerdom met / som der staar screffuit Marci vltimo.

Huad ere vnderlige gerninger?

At mand vddriffuer Dieffuelen / opuecker Døde / flytter Bierge / oc giør andre

re ſaadanne vnderlige gerninger.

Huad kaldis Spaadom?

Spaadom kaldis predicken / oc at
vdlegge den hellige Scrifft / at huer mand
kand forſtaa hende / oc faa trøſt der aff.

Huad er at giøre forſkel paa Aander?

At mand Prøffuer Aander / om de
ere gode eller onde / løgnactige eller ſande /
oc at mand kand giøre forſkel paa lerdom
oc predicken / om den er retſindig eller icke.

Huad er at tale mangfoldige Tun-
gemaal?

At vide atſkillige Tungemaal / oc ta-
le met tunger er / at mand kand ſiunge / læ-
ſe eller bede / paa Hebraiſke / Grecſke oc
Latine. Oc vdlegge ſaadant klarlige / ſiger
Paulus / at de ſom det høre / kunde forbe-
dris der aff.

Huorledis ſkal mand ſkicke ſig met
diſſe gaffuer?

Huad heller de ere ſtore eller ſmaa /
da ſkulle de icke anderleds brugis / end til
Guds ære / til Euangelij forfremmelſe / oc
vor Neſtis nytte oc forbedring. Den ſom
haffuer

haffuer annammit thi pund aff Gud/ hand ſkal handle met ſamme thi pund. Den ſom haffuer fem / ſkal handle trolige met de fem. Huo ſom haffuer it pund/ hand ſkal oc handle trolige der met / Dog ſaa at mand ſkal alleuegne ſøge Guds ære/ vor Neſtis nytte oc den Chriſtne Kirckis forbedring / ſaa haffuer mand vel ſkicket ſig i ſin befalning.

Huilcket er det tredie ſtycke / der Paulus lærer?

Hand lærer / huorledis mand ſkal bruge Aandens gaffuer / oc giør en ſmuck lignelſe / om lemmerne paa Menniſkens legeme. Hand ſiger / at lige ſom der ere mange lemmer paa legemet / oc det er ekon it legeme / ſaa beſtiller dog huer lem ſit embede met lyſt oc veluillige / øyen / øern / Mund/ Hender oc Føder / ſkicke ſig ſaa imod huer andre / i deris tienſte / at de icke begynde nogen tuedract indbyrdis / men den ene tien oc hielper den anden. Gaar det den ene vel/ da glæde de ſig alle / lider den ene noget ont/ da lide de alle met den. Lige ſaa ere oc alle Chriſtne Chriſti legemis lemmer tilſammen. Den ene er en Apoſtel / Den anden en Prophe-

Prophete/Den tredie en Euangelist/Den fierde en Doctor/Den femte en Predickere/ Den siette giør vnderlige gerninger/Den siuende en Regentere. In Summa/Alle de som ere døbte oc tro paa Jesum Christum/Huad heller de ere Jøder/Hedninge/ Suenne/Fri/Mend/Quinder etc. de høre alle til CHRisti samfund oc indplantelse/ de skulle oc endelige vere oc bliffue/ huor som Hoffuedit er oc bliffuer/ der offuen i det euige Liff/
AMEN.

Den XI. Søndag effter Trinitatis/Epistel/j. Corinth. xv.

KJere Brødre/Jeg giffuer eder det Euangelium til kiende/ der ieg kundgiorde eder/huilcket i oc anammede/ i huilcket i oc staa/ formedelst huilcket i oc blifue salige. J huad maade ieg oc forkyndede eder det/ der som i det behulde/ v-

den saa er / at i trode det forgeffuis /
Thi ieg gaff eder i det første / det
som ieg anammede / at Christus er
død for vore Synder / effter Scriff-
ten / oc at hand bleff begraffuen / oc
at hand opstod tredie dag igen / eff-
ter Scrifften / Oc at hand bleff seet
aff Cephas / der effter aff de Tolff.
Der effter bleff hand seet aff flere
end fem hundrede Brødre paa en
gong / aff huilcke der end nu mange
leffue / men nogle ere soffnede. Der
effter bleff hand seet aff Jacobo /
der effter aff alle Apostle. Paa det
sidste effter dem alle / er hand oc seet
aff mig / som aff en vtidig fødzel /
Thi ieg er den ringeste iblant A-
postlene / ieg som er icke verdig / at
kaldis en Apostel / fordi at ieg for-
følde Guds Menighed. Men aff
Guds naade er ieg / det som ieg er /
oc hans naade i mig / haffuer icke
verit forgeffuis / men ieg arbeyde-
de meget mere / end alle de andre.

Dog

Dog icke ieg / men Guds naade/ som er i mig.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand handler den høye Artickel/ om de dødis opstandelse.

Huad giffuer hannem aarsage der til?

Der vaare nogle aff de Corinther forførde/ formedelst falske Apostle / saa/ at de icke trode de Dødis opstandelse. De andre sagde / at hand vaar lenge siden skeet i Daaben / oc fulde paa det sidste i Saduceers vildfarelse / at der skulde intet Liff vere effter dette Liff / oc at Mennisken dølige som wskellige Creature. Jmod saadanne forførske Aander/ screff S. Paulus dette xv. Capittel. Oc beuiser veldige der vti den Artickel om de Dødis opstandelse met fast grund / oss ocsaa til tienste/ bestyrckelse oc trøst / efterdi det formedelst den hellig Aand er Propheteret / at i de sidste dage/ skulle opstaa mange Bespottere i Christendommen / som aldelis skulle giøre en bespottelse aff Troens Artickle/ oc besynderlige aff den yderste dag / de Dødis opstandelse/

delse / oc det tilkommende Liff. Der faare giffuer S. Paulus oss atuarsel / at wi skulle see vel til / den stund wi haffue det salige Ord rent / at wi fatte det vel / oc holde der hart ved / at saadanne Kettere skulle icke ocsaa komme iblant oss / oc giøre vor tro oc lerdom til intet. Thi at gick det S. Pouel saa / met sine egne Disciple / oc i hans eget Biscopsdome oc Sognekircke i Corintho / huilcken hand haffde met saa stor flid oc troskaff plantet / huad skulde icke da vederfaris oss / som (diss vær) ere i saadan en Verden / der er forgiffuen / besmittet oc forderffuit / met wtallige Parthier / Secter oc Ketteri.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Kiere Brødre / Jeg giffuer eder til kiende / det Euangelium / som ieg kundgiorde eder / huilcket i oc anammede / vti huilcket i oc staa / formedelst huilcket i oc bliffue salige / i huad maade ieg forkyndede eder det / der som i det beholde / wden saa er / at i trode det forgeffnis.

Huad vil Paulus met denne fortale?

Thi

Thu ſtycke / Først formaner hand de Corinther / ia alle Chriſtne / at de ſkulle bliffue beſtandige i Guds Ord / oc icke lade forføre ſig der fra. Lige ſom hand vilde ſige. Det giørs behoff / at mand ſtedze bliffuer ved / at formane eder / paa det / i kunde beholde det Ord / ieg predickede faar eder. J hørde oc anammede Euangelion gantſke flitelige / oc ſaa mange der ere Chriſtne aff eder / de trode formedelſt ſamme Euangelion paa Chriſtum / oc anammede den hellig Aand i Daaben / oc de ſkulle ocſaa bliffue ſalige / der ſom de bliffue beſtandige der vti / Det haffue i neſt Gud aff mig. Hui ville i da nu lade forføre eder formedelſt falſke Apoſtlers wnyttige ſnack / løgn oc vildfarelſe. Holder min predicken oc de falſke Apoſtlers imod huer andre / da ſkulle i io ſnart kunde ſee / at min lerdom er ret. Der faare bliffuer der oc ved / oc lader de andre falſke Apoſtlers ſnack icke forføre eder. Der neſt giffuer hand klarlige til kiende oc minder dem paa / huad hand haffde predicket / oc giør end en gantſke predicken om Chriſti opſtandelſe / oc beuiſer veldelige / at Chriſtus opſtod fra de døde.

Huor met beuiser hand Christi opstandelse?

Met try vidnisbyrde/ Først aff Scrifften / imod suerme Aander / som foracte Scrifften oc det vduortis mundelige Ord/ oc gabe aleniste op i Himmelen/ effter himmelske røster oc obenbarelser / alligeuel at den hellig Aand haffuer befattet alt sit raad oc hemelighed i Scrifften oc Ordet/ paa det ingen skal haffue aarsage til/ at søge oc randsage effter noget andet / end det som findis i Scrifften.

Der nest/ Formedelst Christi opstandelsis Vidne/ aff huilcke Christus bleff seet effter sin opstandelse/ som er aff Petro/ Der effter aff alle Apostle / Der effter aff mere en fem hundrede Brødre / Der effter aff Jacobo. Paa det sidste aff alle hans Disciple. Disse ere faste oc louactige vidne.

Det tredie/ formedelst sig selff/ paa det sidste / siger hand effter dem alle / er hand seet aff mig/ som en vtidig fødzel. Lige som hand vilde sige. Jeg haffuer ocsaa seet Christum / saa vel som de andre Apostle/ ieg er oc aff hannem giort til Apostel / saa

vel

vel som de andre / at ieg ocsaa vel kand rose mig / at ieg er en Apostel.

Huor faare kalder hand sig en wtidig fødzel?

Hand vil saa sige. Lige som it wtidigt Barn kommer til Verden / før det skulde komme / oc bliffuer icke leffuende / saa er det oc skeet met mig / Det gick min Moder Synagoga ilde met mig. Hun skulde føde mig aandelig / ocført mig til Guds Rige / lige som de andre Apostle / saa bleff der it wtidigt Barn aff mig / som forfølde Christum oc hans Euangelion Saa forskiuder hand oc bortkaster al sin fremfarne hellighed. Lige som hand vilde sige / Jeg haffuer verit en from Jøde / oc vandrit wstraffelige i Herrens Lou. Men ieg holder det altsammen / lige som en wtidig forderffuit fruct. Jeg haffde oc bleffuit saadan en forderffuit fruct / oc lige som it død Barn kommit aff it mørck i det andet / der som ieg icke haffde bleffuit født paa ny i Christo formedelst Daaben oc Euangelion.

Huor faare siger hand / Jeg er den ringiste iblant Apostlerne?

Hand vil haffue sit Apostel embede wforactit/ alligeuel hand er den sidste / oc paa sin Personis vegne wuerdig / efftherdi hand haffde verit de Christnis forfølgere. Thi Gud vdrette meget mere formedelst hannem/ end met nogen aff de høye Apostle. Thi vil hand nu saa sige. Er ieg kaldet til en Apostel aff Christo / hui skulde ieg icke da saa vel/ som de andre Apostle/ bære vidnisbyrd om hans opstandelse?

Huad er det hand siger. Aff Guds naade er ieg/ det ieg er?

Hand kalder her en Apostel/ en Euangelist Predickere / en naade aff Gud/ en Guddommelig ting / en Himmelsk gaffue/ huilcken Gud giffuer selff/ oc wden al vor fortienste holder ved mact. Saadan en Mand/ siger S. Paulus/ er ieg/ som formedelst Guds naade/ haffuerført. Euangelium til eder oc er eder giffuẽ aff Gud/ Som it dyrebart kaasteligt klenodie / der skulle i holde mig faare. Jeg er icke/ som hine falske Apostle oc Landstrygere / som giøre sig selff til Predickere/ oc løbe omkring i Landet. Jeg ved gantske vel/ at de Forførere holde

holde mig icke for en Apoſtel. Men ieg kād ſige met ſandhed / at ieg er ſaa vel en Apoſtel/ ſom de andre/ oc haffuer giort mere gaffn/ end alle eders Bruſere oc Braſkere. Jeg haffuer / Gud vere Loff/ opfyldet formedelſt Guds naade/ Aſiam / Greciam oc Valland met Euangelio. Mig maa nu laſte oc foracte/ huo ſom vil paa min Perſonis/ſkrøbeligheds oc for følgelſis vegne/ det lader ieg ſke / Men paa mit Embedis vegne/ vil ieg vere wforactet. Der ſkulle i ære/ opholde/ forfremme oc beſkerme mig/ ſaa fremt ſom i acte oc paſſe paa Gud.

Huad er Summa paa dette Epiſtel?

S. Paulus vil ſaa ſige/ at der er intet andet middel/ til at forſtaa oc beholde vor trois Artickle / end det mundelige Guds Ord. Thi naar det er borte/ da er det wmuligt / at wi oc kunde beholde den aller ringiſte Artickel / Ja bliffue beſtandige / i den aller mindſte Samuittighedens friſtelſe. Det er met oſſ Chriſtne / lige ſom met it diendis Barn. Al den ſtund det ligger i Moderens ſkiød / oc dier / da er det vel beſørget / Men tagis Moderen bort / da er

det i stor fare. Lige saa er det oc met oss Christne. Al den stund wi ligge i Guds skiød/oc haffue hans Guddommelige ord/ da haffue wi ingen nød. Men tagis Ordet fra oss/ da er det wde met oss/ da falde wi letteligे i falsk lerdom / løgn oc vildfarelse. Det samme beklager oc Dauid Psal. cxxxj. Sette ieg icke oc stillede min Siel / da bleff min Siel affuant/ lige som it Barn vennis aff sin Moder. Som hand vilde sige. Der som ieg icke stillede oc stadfeste mit hierte paa Guds naade / da ginge det mig/som it affuant Barn / Da miste ieg naadens oc foriettelsens bryst / ieg robte nat oc dag/oc haffde ingen rolighed i min Samuittig- hed. Ved den samme maade taler ocsaa Paulus her til de Corinther / oc siger. Jeg er eders Amme / oc i mine diendis Børn. Jeg er sæt eder til en Predickere aff Gud/ at ieg skal predicke Euangelion faar eder/ Oc i høre Euangelion aff mig / det er skeet paa baade siger. Jeg haffuer predicket Euangelion faar eder / saa haffue i ocsaa hørt oc anammit det. Ville i nu foracte det/ da foracte i icke mig / men Guds oc eders Siels salighed. Det skulle i forsuare paa

den

den tid/ naar som i nu skulle giøre den stren/
ge dommere Christo regenskab. Jeg vil
vere wskyldig i eders fordømelse oc
forderffuelse. Gud giffue at i vil/
le bekiende/ rette oc bedre
eder / Amen.

Den XII. Søndag effter Trinitatis / Epistel/ ij. Corinth. iij.

KJere Brødre / Saadan for-
trøstning haffue wi oc til Gud
formedelst Christum /icke at
wi ere dulige aff oss selff / at tencke
noget / som aff oss selff / Men at wi
ere dulige/det er aff Gud/ huilcken
som oc giorde oss dulige / at føre det
ny Testamentis Embede / icke
Bogstabens/men Aandens. Thi
Bogstaben dræber / men Aanden
giør leffuende. Haffde nu det Em-
bede/som dræber formedelst Bog-
stabene / oc er vdgraffuit i Stene/
saadan

saadan klarhed / at Jsraels Børn kunde icke see paa Mosi ansict/ for hans Ansictis klarhed skyld / som dog forgaar / Hui skulde icke mere det Embede/ som giffuer Aanden/ haffue klarhed? Thi at haffuer det Embede klarhed / som predicker fordømmelsen / da haffuer meget mere det Embede / som predicker Retferdighed / offueruettis klarhed.

Huad holder dette Epistel oss faare?

Tuende stycke. Først/ den Menniskelige naturis skrøbelighed. Der nest/ skilsmisse mellem Louen oc Euangelion.

Huorledis staar det met den Menniskelig nature?

Menniskelig nature/ er saa aldelis forderffuit i Adams fald/ at wi intet got formue aff vor egen krafft / Ja oc icke at føre en god tancke frem / end sige it got Ord eller nogen god gerning. Men det gode som er i oss / det giør Gud formedelst sin naade i oss / huad heller det er i predicke embedet eller Regimentens embede.

Ere wi da der met aarſagede / at wi ſkulle intet got giøre?

Ney. Wi ſkulle altid bede Gud om hielp oc biſtand / ſaa vil hand giffue oſſ / huad wi haffue behoff. Thi hand haffuer tilſagd det Luce xj. Kant du løbe til bordet / naar du eſt hungru / til kelleren / naar dig tørſter / til ſengen / naar du vilt huile dig. Da kand du oc vel løbe til Gud / oc bede om hielp / naar dig fattis paa Troen / paa kierlighed / haab / taalmodighed / oc andet ſaadant. Thi hand haffuer tilſagd at giffue oſſ ſaadant Jacob j. Oc kant du giøre dig ſelff til gode met mad / dricke / ſøffn / oc andet huad du haffuer behoff / da giør oc i ſaa maade din Neſte til gode. Thi der ſtaar Guds befalning. Elſk din Neſte lige ſom dig ſelff Matthei xxij.

Ja ſiger du / Der ſom ieg giør end meget got / ſaa giøre mine gode gerninger mig dog icke ſalig?

Hør kiere Menniſke. Alligeuel de blotte gerninger icke giøre dig ſalig / ſaa ere de dog nyttelige oc gode til mange ting. Førſt / ere de Troens vidniſbyrd. Der neſt ere de tegn til vor tacknemelighed imod

Gud

Gud. Det tredie / at Guds Naffn prijsis der met / oc vor Neste forbredris / lige som Christus oc formaner Matthei v.

Huorledis begynder S. paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Saadan fortrøstning haffue wi formedelst CHRIstum til Gud / icke at wi ere dulige / at tencke noget aff oss selff / som aff oss selff / men at wi ere noget dulige / det er aff Gud. Lige som hand vilde sige. At wi ere dulige / at tiene Guds menighed / oc predicke Euangelion / det kommer icke aff vort eget forstand / krafft eller formue / men det er en Guddommelig gerning. Hand siger at Paulus haffuer ekon plantet / oc Apollo haffuer vandet / oc vaare ekon retskab der til / men Gud skulde giffue triffuelse oc forfremmelse.

Hui førde S. paulus disse Ord ind?

Hand saa at de falske Apostle rosede sig offuermaade meget / oc hoffmodede sig aff deris store kaanst oc forstand / lige som de alene haffde giort stort gaffn i Guds menighed / met deris kaanst oc vissdom. Der imod

mod scriffuer S. Paulus her oc beslutter/ at der er ingen saa forstandig paa Jorden/ hand maa vere saa vel lærd som hand no⸗gen tid kand / der kand føre det ny Testa⸗mentis embede / som det sig bør / der som Gud icke giør hannem skickelig der til / for⸗medelst sin hellig Aand.

Huad siger Paulus om Louens oc Euan⸗gelij skilsmisse?

Hand priser det Euangeliske embede/ oc giffuer til kiende / at det er ypperligere/ end Lousens embede. Oc huorledis det haffuer forfølgelse / oc vexer dog oc for⸗fremmis i de tro Menniske / oc giør forme⸗delst kaarssit it haab til det euige Liff oc Salighed. Der met straffer hand de falske Apostle / som dreffue Louen imod Euan⸗gelion / oc lerde idel vduortis hellighed/ det er / Hygleri / oc lode vantroens induor⸗tis skendzel bliffue wstraffit.

Huorledis giør Paulus skilsmisse mellem Louen oc Euangelion?

Met trende merckelige ting. Først/ met Louens giffuelse oc forkyndelse. Der nest/ met embedet oc tiensten. Det tredie/ paa fructens vegne.

Huorle⸗

Huorledis paa forkyndelsens vegne?

Der Gud / gaff Louen / paa Sinai bierge / saa mand intet andet / end at det brusede oc staarmede / mørcke skyr / støffue regn / gloende røg oc damp. Mand hørde oc intet andet end torden / liunit / staarm oc affalds verlig / oc der vaar idel redzel / fryct oc forferdelse / saa at Jsraels børn bade Moises / at hand vilde tale met dem / oc icke Gud / at de skulde icke dø. Men der Euangelion begyndis / oc Christus forklarede sig paa det bierge Thabor / saa mand intet andet / end idel skin oc klarhed / mand hørde intet wden lystige venlige Ord / oc der vaar idel fryd oc glæde / saa at S. Petrus oc sagde aff ret glæde. Herre / her er got at vere / vilt du / da ville wi giøre tre bolige / Dig en / Mosi en / oc Helie en. Lige saa mand oc Pintze dag / der den hellig Aand bleff giffuen / oc Euangelion bleff obenbarit / intet andet paa Disciplene / end atskillige tunger / Oc mand hørde intet andet / end at de met allehaande tungemaal / talede Guds store gerninger / predickede Penitentze oc Syndernis forladelse i Jesu naffn / oc tilsagde alle trofaste

Christne

Christne salighed oc det euige Liff.

Huad giffue disse Historier oss til kiende?

De giffue oss Louens oc Euangelij art oc rette nature til kiende. Louen forferder Syndere i deris samuittighed / holder dem Synden faar øyen der de haffue bedreffuit / truer dem met forbandelse oc den euige Død. Euangelion trøster der imod / de forferdede Samuittigheder / oc viser dem Den / der kand tage fra dem deris Synder / forbandelse / oc den euige Død.

Huorledis paa Embedens eller tienstens vegne?

Louens embede er / at hun binder / forbinder / driffuer / nøder / tuinger / oc opuecker i Mennisken wlyst / wtaalmodighed / vrede / grumhed oc genstridighed. Lige som Paulus siger Roma. iiij. Louen giør vrede.

Huor i er Louen screffuen?

J Stentaffler.

Huad ere de Stentaffler?

Menniskelig kraffe oc formue wden

Guds Aand. Det er ont at scriffue paa Stene / thi blick henger icke vel der ved. Saa vdretter oc Menniskelig formue li-det / i Guds sager.

Huad er Euangeltons Embede?

Euangelion trøster / beder begærer bønlige / formaner / bruger idel venlige Ord / giffuer den hellig Aand / giør Men-nisken smuck lystig / veluillig oc skickelig til alle Guds bud / oc endelige salig. Lige som S. Paulus siger Roma. j. Euangelion er Guds krafft / som giør dem alle salige / der tro paa.

Huor i skal Euangelion scriffuis?

J de tro Menniskis hierter / i kiød-hierte.

Huad ere kiødelige hierter?

Rette Christne / oc den hellig Aands leffuende kar / huilcke Guds Aand styrer oc regærer / til alt det / som er Gudeligt oc Christeligt.

Huad vor Moses embede?

At hand predickede Louen faar Jø-derne / oc sette dem flere end sex hundrede

bud

bud faare / oc sagde dem frilige til. For⸗bandet vere den / som icke giør alt det / der staar screffuit i Louen. Det vaar en suar predicken. Aff den predicken motte alle Menniske fortuile. Fordi at de fornumme / at de kunde intet fuldkomme aff de Bud met hiertet. Oc hand holder dem denne al⸗uerlige Spegel faare / at de der vti skulde besee oc skue sig / oc lære at kiende deris brøst oc skrøbelighed / faa Aandens hun⸗ger / oc Naadens tørst / sucke aff hiertens grund effter Guds barmhertighed / oc gaa der effter til Christi Naadestol / oc ræske deris Synder vd paa Guds wskyldige Lam.

Huad er Christi embede?

At hand predicker Euangelion / vi⸗ser oss icke til mange Bud / men siger met faa Ord. Elsk Gud offuer alle ting / oc din Neste lige som dig selff. Det er den gantske Lou / oc alle Propheter.

Huad er det gamle Testamente?

Alt huad som driffuer / strenger tuin⸗ger oc trenger paa / oc fører det dog icke lenger.

Huad er det ny Testamente?

Alt det som skeer met lyst / kierlighed oc veluillighed / vden tuang oc trengsel aff Guds naade / oc den hellig Aand.

Huad er Bogstab?

Alt det som er screffuit / Louen / Euangelion / al lerdom oc predicken / Ord oc gerninger / som ske vden Aanden / oc leffue icke i hiertet.

Huad er Aand?

Den hellig Aands Liff oc gerning i vore hierter.

Giff Exempel.

Den vduortis omskerelse vden den induortis er Bogstab / men naar den induortis følger oc met / da er hun Aand. Huad Dauid offrede vaar Aand / huad Saul offrede vaar Bogstab. Naar ieg anammer Sacramentet i Troen / da er Herrens bord / Aand / Men gaar ieg til Sacramentet vden Troen / da bliffuer det en Bogstab. In Summa / Huad som skeer met en ond vilie / er Bogstab / Huad som skeer met hiertens lyst oc kierlighed / er Aand / huad heller det er vduortis eller induortis. Naar

S. Paul.

S.Paulus nu siger / At hand er Aandens tienere icke Bogstabens / da vil hand saa sige. At hand er icke aleniste vdsent / at predicke Louen / men ocsaa til at giffue den hellig Aand formedelst Euangelion. Lige som Paulus nu er vdsent / saa ere alle Apostle vdsende. Ja alle Biscoper oc Predickere / at Predicke Louen oc Euangelion / Penitentze oc Syndernis forladelse i Jesu Naffn Luce vltimo.

Huor faare dræber Bogstaben?

Fordi at hand læris vden Aand oc tro. Jeg hører vel / at ieg icke skal bedriffue hoer / icke stiele / icke sla ihiel. Men effterdi ieg icke haffuer Aanden oc Troen / at ieg kand holde saadanne Bud / da dræbe de mig / oc optende ekon idel vrede i mig.

Hui giør Euangelion leffuende?

Fordi det er saadan en lerdom / som fører Aanden oc Troen met sig. Aanden / som fører mig til den eniste Christum / oc giør mig it met hannem / At hand bliffuer i mig / oc ieg i hannem.

Huorledis er der skilssmisse mellem Louen oc Euangelion paa fructens vegne?

Louens fruct ere redzel oc forferdelse/Guds vrede/en ond samuittighed/formaledidelse oc fordømelse. Euangelij fruct ere glæde oc trøst / Guds yndist / en god samuittighed / syndernis forladelse/oc det euige Liff. Louen giffuer vel til kiende/ Huad it Menniske skal giøre oc lade/ men hun giffuer huercken Aand / styrcke eller hielp der til. Hun biuder oc forbiuder meget/forferder oc truer/ bander oc formaledider/ der bliffuer det ved / Jngen bliffuer bedre eller frommere aff Louen / men ekon argere. Louen giffuer vel Synden til kiende / men hun kand icke giøre oss fri fra synden. Hun lader Menniskten bliffue i den gamle Adam. Euangelion giffuer til kiende / huad it Menniske skal giøre oc lade/ oc det giffuer ocsaa styrcke oc krafft/Aand oc naade der til / giør ny Menniske / som haffue lyst oc kierlighed til Guds bud / oc giøre wnødde oc wtuingde / ia gladelige/ huad som Gud ekon vil haffue aff dem. Denne Aand kand mand icke fatte i nogen Bogstab/hun lader oc icke scriffue sig met blick i Bøger/men hun er den hellig Aands leffuende scrifft / som er screffuen i de tro-

faste

faste Menniskis hierter. Jøder ere oc bliff/
ue Moses Disciple/oc beholde det skiul faar
deris øyen / at de icke kunde see Scrifftens
rette forstand om Christo. Moses kommer
vel met it forklarit ansict / oc giffuer Jø/
derne Guds vilie oc velbehaligheд til kien/
de. Men de kunde icke see hans ansict/oc be/
de / at hand wil skiule det. Det samme skiul
bliffuer end nu. Oc der til hielpe trolige de/
ris Rabini / oc gerningers Lærere. Men
omuende de sig til Christo / da falder den
beteckelse aff / oc de faa Guds Aand / oc
Christi klare vidskab.

Skal mand oc da predicke Louen?

Alligeuel wi Christne haffue Aandens
predicken / saa skal mand dog ocsaa pre/
dicke oss louen / paa det mand der met kand
til intet giøre vor fordristelse / oc wi kunde
kiende oss syndige / faa Aandens hunger oc
naadens tørst / oc haffue saa aarsage til at
søge hielp hoss Christum. Louen oc Bog/
staben giøre det saa / at ingen kand bliffue
bestandig faar Guds vrede. Der imod giør
Euangelion oc Aanden det saa / at ingen
kand fortuile paa Guds naade / Ehuor

ſuarlige Moſes truer oc forferder / da trøſter oc huſualer Chriſtus ſaa mildelige igen. Saa ſkal mand nu lade Louen / eller de thi Bud bliffue i Kircken / ſom en Spegel til Menniſkens leffnit / i huilcken wi kunde ſee vor ſkrøbelighed / oc huad oſſ fattis. Oc naar wi nu kiende vor brøſt oc ſynder / at wi da afflegge dem formedelſt ret ſand Penitentze / oc vorde andre Menniſke. Der neſt kaldis det / Cognoſce Jeſum Chriſtum / det er den rette Proceſſ oc fremgong / at komme til det euige Liff. Huilcke Menniſke ſom end nu ſee til deris egen retferdighed / gerninger oc fortienſte de ere lige ſom Jøderne / oc henge oc ſaa it klæde faar Moſes anſict / ville icke ſee hannem ret vnder øyen / det er / de ville icke kiende deris gerninger at vere ſynd / de ville oc icke bekiende ſig for Syndere / oc met Tølderen ydmyge ſig faar Gud / men de trøſte ſig met en falſk tillid / oc roſe met Phariſeeren deris egne optenckte gerninger oc fortienſte / oc giøre dem til en Gud oc Frelſere. Huor met de giøre Chriſti pine oc død til intet. Der faare tilſteder oc Gud / at deris hierte bliffuer forſtocket oc forblindet / oc de

bliffue

bliffue i den døde Bogstab / oc komme aldri til Aandens Liff. Men vilde de see Moses ret vnder øyen / da skulde de befinde / at louen skulde forarbeyde hoss dem Penitentze oc Syndernis forladelse / oc endelige det euige liff / AMEN.

Den XIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel Gala. iij.

KJere Brødre Jeg vil tale effter mennistelig stick / Foracter mand dog icke it Mennistis Testamente (naar det er stadfest) oc mand setter der intet til. Nu er io foriettelsen tilsagd Abrahã oc hans Sæd. Hand siger icke / ved de Sæder / som formedelst mange / men som ved en / formedelst din Sæd / som er Christus. Jeg siger oc der om / At det Testamente / som er tilforn stadfest aff Gud paa Christum /

tum/ bliffuer icke til intet giort/ at foriettelſen ſkulde borttagis forme=delſt louen / huilcken ſom er giffuen offuer fire hundrede oc tredue aar der effter. Thi at bleffue Arffuē for=tient ved louen/da bleffue hand icke giffuē formedelſt foriettelſen. Men Gud ſkenckte Abraham den fri for=medelſt foriettelſen.

Huad ſkal da louen? Hun kom der til for Syndens ſkyld/ indtil den ſæd kom der foriettelſen vaar ſkeet/ oc hun er beſkicket aff Engelen/ formedelſt Meglerens haand. Nu er en Meglere / icke en eniſte Meg=lere/Men Gud er ene.

Huorledis? er do louen imod Guds foriettelſer? Det vere løngt fra. Men haffde nogen Lou verit giffuen/ ſom kunde giøre leffuende/ da komme retferdighed ſandelige aff Louen. Men Scrifften beſlut=tede alting vnder ſynd / at foriettel=ſen ſkulde komme formedelſt Troen

til

til JEsum Christum / oc giffuis dem/som tro.

Huad giør S.paulus i dette Epistel?

Effter S. Paulus haffde stillit alle sine argument der hen / at hand kunde holde Troens retferdighed ved mact / imod gerningers retferdighed/oc forsuare Christi ære (Thi Christi ære formindskis besynderlige / huor som mand lærer gerningers retferdighed) Oc effterdi Guds foriettelser gielde aller mest / som de fasteste argumente/i saadanne sager/der ere vor retferdighed anrørendis / da vil oc S. Paulus handle det løffte/som skede Abrahe/oc met det samme stadfeste oc sandrue sin disputats. Oc at hand der effter kunde dissbaardere trenge paa det Guddommelige Testamente / tager hand it argumente faar sig aff Menniskelig skick.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Kiere Brødre/ Jeg vil tale effter Menniskelig skick. Foracter mand dog icke it Menniskis Testamente/ naar det er stadfest / oc mand setter der intet til.

Huad

Huad vil hand met disse Ord?

Hand beuiser veldelige met dette ar-
gumente / at de Galater ere wforstandige
forførde Folck. Sagen er denne. De ville
sønderbryde oc foruende Guds Testamen-
te/ Huilcket Christus stadfeste met sin død/
oc nødis dog til/ at lade it Menniskis Tes-
tamente bliffue i sin krafft / myndighed
oc verdighed. J verdzlig ret oc skick hol-
dis det saa / At det Menniskis yderste vilie
som giør sit Testamente/skal gielde oc fuld-
kommis / saa fremt som døden kommer
der imellem. Effterdi nu saadant skal giel-
de/ som i denne maade er besluttet oc giort
aff Mennisken. Hui skulde da icke det giel-
de / der Gud haffuer giffuit / giort oc be-
sluttet? Eller gielder Guds Testamente
icke mere / end Menniskens? Effterdi nu
intet Menniske bør til intet at giøre it Men-
niskis Testamente / da skal mand meget
mindre til intet giøre Guds Testamente/
huilcket hand stadfeste / met sin eniste
Søns Jesu Christi Blod.

Huilcket er Guds Testamente / der S. Pau-
lus roser saa meget?

Hand

Hand siger saa. Foriettelsen er tilsagd Abraham oc hans Sæd. Paulus kalder her Guds Testamente en foriettelse / Oc vil saa meget sige. Gud giorde Abraham oc hans Børn it Testamente / oc tilsagde / at alle Folck skulde velsignis i hans Sæd.

Huad kaldis at velsigne?

Bliffue velsignet / kaldis at forløsis fra Lousens formaledidelse / fra Synden / fra Dieffuelen oc fra helffuede.

Huo er den velsignede Sæd?

Denne Sæd / er Christus / huilcken der bleff Abraham loffuit / tilsagd oc giffuen / Lige som i it Testamente. Hand tuilde der oc intet paa / men trode stadelige / at hand skulde komme / oc vndertrycke / Synden / Døden / Dieffuelen oc Helffuede / oc dele met de vdualde / retferdighed oc salighed / aff naade vden al vor fortienste.

Vaar icke dette Testamente noch til retferdighed / vden Gud skulde giffue Louen?

Her til suarer S. Paulus / oc siger. Det Testamente som tilforn er stadfest aff Gud /

Gud/paa Christum / bliffuer icke til intet giort/ at foriettelsen skulde formedelst Louen borttagis/huilcken som er giffuen/offuer fire hundrede oc tredive aar der effter.

Huem gaff Gud den foriettelse/ om den velsignede Sæd?

Hand gaff først Adam Foriettelsen i Paradis / der hand sagde til Hugormen Gene.iij. Jeg vil sette findskab mellem dig oc Quinden/ oc mellem din Sæd oc Quindenis Sæd. Den samme skal sønderknuse dit Hoffuit. Der effter Abraham/vel halftrediesinds tiue aar saar Omskerelsen/Gene.xij.oc xv. Oc vel fire hundrede oc trediue aar/saare Mosi Lou / at alle Mennisker skulde see / at Gud icke gaff dette Testamente / fordi at hand vaar plictig der til/ men aff blot naade.

Forhuerffuis icke da retferdighed formedelst Louen?

S.Paulus siger. Bleffue arffue fortient formedelst Louen / da bleffue hand icke giffuen ved foriettelsen / men Gud skencte Abraham den fri formedelst foriettelsen. Lige som hand vilde sige. Gaar det

saa

aa til / da ville Louens gerninger vissclige
ke gielde i retferdigheds sag / men Troen
om anammer foriettelsen.

Effterdi Louen icke giør oss retferdige/
huor til er hun da nyttelig?

Hun kom / siger Paulus / for syndens
kyld / indtil den Sæd kom / som Foriettel=
en vaar skeet / oc hun er beskicket aff En=
elen / formedelst Meglerens haand. Nu er
n Meglere icke en eniste Meglere / men
Gud er ene.

Huor faare er da Louen giffuen?

For tuende sagers skyld.

Hulcken er den første?

At hun skulde Spæge oc temme de wly=
ige / haarnackede / Syndere oc offuertræ=
ere / at de skulle / huad heller de ville eller
y / holde almindelig skick oc sed / oc vere
en almindelige Politie lydige. Fordi haff=
er hun oc sin legemlige straff / huor met
egemlige offuertrædelser skulle straffis.
Oc denne Lousens brug er verdzlig.

Hulcken er den anden sag huor faare Louen
bleff giffuen?

At hun skulde til kiende giffue oc obenbare Synden. Thi wi haffde icke vist / at hoer / Tyffueri / Mandslæt / ond lyst oc begæring haffde verit synd / der som Louen haffde icke sagd. Du skalt icke bedriffue hoer / Du skalt icke stiele. Du skalt icke sla ihiel. Du skalt icke begære / etc. Disse Bud haffue giort synden leffuende i oss / at wi kunde kiende oc forstaa / huad Synd er.

Er det da nock / at Louen obenbarer oc straffer Synden?

Der skal komme noget mere til / som er / den Sæd / der Foriettelsen skede. Thi huor som it Menniske kommer til syndernis bekiendelse / oc icke strax foruisis til Christum / den velsignede Sæd / der kand hand icke andet end fortuile oc falde i misshaab / der er ingen raad til andet / der som hand end giorde paa en hob alle Lousens gerninger i it skin. Men naar som mand kiender Synder / oc foruisis til denne Sæd / da haffuer det icke nød / besynderlige naar som mand vel fatter Foriettelsen. Der komme da baade Louen oc Euangelion til deris Embede. Louen haffuer obenbarit

synden /

synden / saa haffuer Euangelion forladit synden. Huo som veed / oc mercker denne skilsmisse / hand kand rettelige lære oc tale om Louen oc Euangelio.

Huorledis vaare de Galater skickede i denne lerdom?

De Galater vaare formedelst Troens oc Euangelij anammelse komne til dette Testamentis gode / som er / til Guds velsignelse / syndernis forladelse / oc den euige salighed. Nu bleffue de atter saa daarlige / at de formedelst falske Apostle / lode føre sig aff Christendomen i Jødedomet. Vilde paa det ny igen bliffue retferdige formedelst Mosi Lou oc Lousens gerninger. Det vaar it daarligt opsæt / at bliffue Jøder igen aff Christne. Det kaldis at legge haanden paa plougen / oc see sig til bage / effter det hannem er icke befalit.

Huad giøre nu vore Papister oc de sig forlade paa gerninger?

De ere meget daarligere end Jøderne. Jøderne fulde fra Christo til Moses / som dog vaar en hellig from Mand / haffde grund i Scrifften / oc aff Guds befalning /

til deris gerninger oc Ceremonier. Men Papister oc andre som ville vere hellige for deris gerninger/falde fra Christo til Paffuen/som haffuer ingen befalning aff Gud/ oc ville for deris egne optencte gerninger/ vorde fromme/retferdige oc salige. Men naar det kommer til enden skulle de fornemme deris daarlighed / naar deris gerninger skulle staa paa straaben/oc icke holde sting faar Guds dom. Oc de skulle i sandhed føle oc befinde/at de skulle staa trøsteløse / oc vere forladne aff Gud oc alle Creature.

Baade Jøder oc Papister haffue alligeuel meget at aarsage sig met oc hielperede?

S. Paulus bespotter dem / oc siger. Mine kiere Galater/ Haffue i ellers lært at legge regenskab / saa regner dog paa eders fingre/huor lang tid der vaar imellem/ at foriettelsen skede Abraham / oc at Louen vaar giffuen Mosi / da skulle i visselige finde fire hundrede oc tredive aar. Er da nu retferdigheds foriettelse giffuen saa lenge faare Louen/oc Gud er sandru/oc kand icke liuge. Huad er det da/siger Paulus/ at i saa ville forsuare eder blindhed met løse

se argumente oc hielperede. Lige mue oc wi saa sige til vore gernings Helgen/Papister oc Aandelige. Kiere Herrer/Vor Christendom stod vel tusinde aar / før end der kom nogen tid / Kloster / Munck eller Nunde paa Jorden. Hui giffue i da faare/ at i ville met eders optenckte skinende oc smigrende gerninger / oc met eders lusue kappe giøre Folck salige / oc føre dem til Himmelen. Ney/Kiere Herrer / i haffue soffuit megit for lenge. Vor forløsnings gerning er fuldkommen faar halffandet tusinde aar / formedelst Christum. Vore oc den gantske Verdens synder ere paa den tid afffslette/formedelst Christi dyrebar blod. Eders egen gerning oc behielpelse er at bygge paa sand / oc en løff handel.
Loff/priss oc ære vere Christo til euig tid/
Amen.

Den XIIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Gala. v.

KJere Brødre/Vandrer i Aanden da fuldkomme i icke kiødens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden / oc Aanden imod kiødet / De samme ere imod huer andre / at i kunde icke giøre huad i ville. Regærer oc Aandē eder/da ere i icke vnder Louen. Thi kiødens gerninger ere obenbare/som ere/Hoer/skiørleffnet/wrenlighed/wkysthed/Affguderi/troldom/findskab/kiff/auind/vrede/trette/tuedract/parthi/had/mord/druckenskab/fraadzeri/oc saadant mere/om huicke ieg haffuer før sagd eder / oc siger eder end nu tilforn / At de som saadant giøre/skulle icke arffue Guds rige. Men Aandens fruct er/kierlighed/glæde / fred / taalmodighed / venlighed / godhed / Troen/ sactmodighed/kysthed / imod saadanne er Louen icke. Men huilcke som høre Christo til/de kaarsfeste deris kiød met lyst oc begæring.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Effter hand haffuer lagd en fast grunduol til Troen / oc stridet met veldige beuisninger/imod dem/ som vilde tilscriff/ue gerninger retferdighed/oc nectede troens retferdighed / begynder hand oc nu at lær/re Troens fruct / det er / gode gerninger/ icke Mennistelige gerninger / men dem/der Gud oc den hellig Aand ville haffue aff oss.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger/Kiere Brødre. Vandrer i Aanden/da fuldkomme i icke kiødens lyst. Thi kiødet begærer imod Aanden/oc Aan/den imod kiødit. De samme ere imod huer andre/ at i skulle icke giøre huad i ville.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand bescriffuer it Christeligt leff/nit/at det er/en daglig trette oc strid/imod Dieffuelen/Verden oc vort egit legeme/ Oc huorledis mand skal trøste saadanne Stridzmend/at de icke skulle fortuile i frist/telse / icke falde til bage / alligeuel de end føle oc finde syndelig tilbøylighed oc begæ/ring i legemit. Thi disse fristelser ville icke

lade aff / saa lenge wi ere her i dette Liff. Lige som S. Paulus oc selff klager Rom. vij. Oc hand vil saa meget sige. Jeg haffuer tilforn formanit oc giffuit eder atuarsel / at der som i bide oc æde huer andre / da skulde i oc fortære huer andre. Der met vilde ieg icke andet forstaa / end at i skulde imodstaa kiødelig begæring oc tilbøylighed / som vrede / trette / had oc auind / oc leffue effter Aanden / Det er / J skulle icke i alle anslag samtycke met legemet / men der som onde tancker end falde eder ind / oc i haffue god aarsage oc leylighed til / at heffne eder / saa skulle i det dog icke giøre / men i skulle bortsla saadanne onde tancker / indskiudelse oc aarsage / oc ingelunde giffue samtycke der til. J bliffue icke fri fra onde tancker oc indskiudelse. Satan / Verden oc onde Menniske / skulle oc offte giffue aarsage til vrede / heffn / had oc auind. Men at samtycke oc giøre det onde kunde i vel met Guddommelig hielp fly oc vnduere.

Giff Exempel:

Wi læse i de gamle Fædris Bog / at en vng Broder / spurde en gammel Fader

om

om raad / huorledis hand skulde sla onde tancker fra sig. Da suarede hand hannem / oc sagde. Du kand icke forbiude Fule at flue i lucten. Men at de skulle icke giøre rede i øerne eller paa hoffuedit / det kand du vel formene dem. Lige saa kant du icke formene tancker / at de ey skulle komme eller falde bort igen. Men at de icke skulle giøre rede hoss dig / oc tage dit hierte aldelis ind / det kant du met Guds naadis hielp vel forhindre oc affuerie.

Varer oc denne strid lenge imellem Legemet oc Aanden?

Saa lenge som wi leffue / Wi taare ingen fred vente oss her paa Jorden. Thi Christus siger Johan.xvj. J denne Verden haffue i angist / J mig haffue i frid. J Verdzlig oc legemlig Strid kand mand nogen stund haffue rolighed / som om Vinteren / eller naar det staar i dag. Men her i den aandelige strid / kunde wi icke it øyenblick legge vore Vaabn aff oss. Der skulle wi stedze staa paa vect / oc altid vere beridde til strid. Thi vor fiende soffuer icke / men gaar omkring / lige som en brølende

Leue/ oc søger effter huem hand kand opsluge j. Pet. v.

Huad er Kiød?

Kiød kaldis alt det som er født aff kiød / det gantzske Menniske/ met Legeme oc Siel/ fornufft oc alle sind. Det som vduortis leffuer oc arbeyder/ paa det som tien til legemens nytte oc det timelige Liff. Oc der som hand end taler / Scriffuer / Dicter oc Lærer om høye aandelige ting / saa er hand dog it kiødeligt Menniske. Thi S. Paulus Gala. v. regner Ketteri oc Secter iblant kiødens gerninger / huilcke dog ere aandelige synder/ oc side i hiertet.

Huad et Aand?

Aand / kaldis oc det gantzske Menniske/ met Legeme oc Siel / fornufft oc alle sind/ som induortis oc vduortis leffuer oc arbeyder paa det/ der de er Aandē oc det tilkommende liff nytteligt. Oc alligeuel hand omgaaff met vduortis ting oc gerninger/ som Christus tode sine Disciplers føder/ oc S. Petrus fiskede/ saa ere de dog aandelige.

Huad er it Kiødeligt Menniske?

Den

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det som legemet haffuer lyst oc behagelighed til.

Huad er it aandeligt Menniske?

Den som induortis oc vduortis giør oc arbeyder paa det/som er legemet imod/ oc Aanden behageligt.

Huorledis veed ieg om ieg følger kiødet eller Aanden?

Paa fructen/siger Christus/ kiender mand træit/ om det er got eller ont / søt eller surt. Lige saa kiender mand paa gerninger / om it Menniske er kiødeligt eller aandeligt.

Hulcke ere legemens gerninger eller fruct?

Hoer/Skiørleffnet/wrenlighed/wkyskhed / Affguderi / Traaldom / wuenskab / kiff / tuedract / vrede/had/auind/ Secter/ mord / fraadzeri/ druckenskab/ oc andre saadanne gerninger.

Huad skal deris løn vere?

Jeg siger eder / oc haffuer før sagd eder/siger S. Paulus / at de som saadant giøre/ skulle icke arffue Guds Rige.

Huilcken er Aandens fruct?

Kierlighed/ glæde/ fred/ taalmodighed/ venlighed / godhed / troen/ sactmodighed/ kyskhed/ oc saadant mere.

Huad løn følger der effter?

Imod saadanne er Louen icke / siger S. Paulus. Men huilcke som høre Christo til de kaarsffeste deris kiød met lyst oc begæring.

Huilcke kaldis Aandelige?

Alle Christne skulle vere Aandelige/ det er/ de skulle saa leffue / at Aanden altid haffuer fremgong / oc bruger sin gerning induortis i hiertit/ formedelst Troen / kierlighed oc haab / alligeuel at legemet er besuarit/ met vduortis arbeyde til Legemens ophold. Oc der som mand end bruger hender oc føder/ ia alle lemmer i iorderige ting/ til at forhuerffue det legemlige ophold/ saa skal dog hiertet staa til Gud oc ville sin Nestis beste. Der faare er dette Ord/ Aandelig/ skeet stor vold oc wret/ at mand skulde aleniste forstaa det om Prester/ Muncke oc Nunder / hoss huilcke Aandens fruct dog icke bleff funden.

Huilcke kaldis kiødelige eller verdzlige?

De ſom tracte effter kiødet / oc ſette
eris hierte til iorderige/verdzlige ting. Oc
et gielder intet / der ſom du end haffde tre
haffue kruner paa / fire Cardinale hatte/
oc thi Biſcops huer / Gud ſeer icke til det
oduortis ſkin/om du haffuer en kappe paa
ller eſt ragit i krunen / om du haffuer vld/
læder eller linklæder paa/klæde eller ſilcke/
ræſko eller pantoffle / om du giorder dig
net it belte eller hampe reb met mange
knuder paa/ om du eder fiſk eller kiød / om
du gaar i Kloſter eller bliffuer vden faa/
re. Paa huilcken ducke leeg oc Abeſpil/
de ſelff giorde Aandelige / kunde ſuarlige
tradze oc pucke. Lige ſom de vaare den ſto/
re kempe Atlas / oc hans lige / huilcke der
bare Himmelen paa deris ſkuldrer/at hand
ſkulde icke falde ned. Saadant er idel gecke/
ri oc Børne leeg/ en forgeffnis Gudstienſ/
te/ vnyttig møye / bekaaſtning oc arbeyde
er ſpilt / Matthei v. Gud ſeer til hiertet/
naar det er got / da er det andet got alt/
ſammen/huad heller Menniſken gaa i gyl/
denſtycke eller vadmel. Naar ſom hiertet
icke er got / da hielper huercken kappe eller
ragelſe

ragelse / huercken hampe snor eller træsko. Lige som den ypperste Prest Cayphas haffde aldelis ingen hielp aff sin Biscops hue / eller Jøderne aff deris klæders vduortis skin. Thi Gud vil haffue hiertet / oc it nyt leffnet.

Huorledis beslutter S. paulus dette Epistel?

Effter hand haffuer talit om troen oc kierlighed / da beslutter hand nu paa det sidste / met legemens kaarsffestelse / met den gamle Adams dræbelse / oc siger. De som haffue Guds Aand / de høre Christo til / oc de som høre Christo til / de kaarsfeste deris kiød met lyst oc begæring. De som nu saa kaarsffeste kiødet met al lyst oc begæring / de ere oc de ny Creature / huilcke Guds Rige er loffuit oc tilsagd. Hand vil saa meget sige. En Christen skal haffue try stycke / Først / troen til Gud. Der nest / kierlighed til sin Neste. Det tredie / dræbe sit egit legemis lyst. Paa de try stycke ere wi døbte / dem haffue wi loffuit at holde. We oss / om wi icke holde dem / men holde wi dem / da ere wi salige. Fordi at wi bliffue da Guds

Børn

Børn oc Chriſti Metarffuinge / i det euige Liff. Der hielpe oſſ Gud til/ AMEN.

Den XV. Søndag effter Trinitatis/ Epiſtel/ Gala. vj.

Kiere Brødre/ Der ſom wi leff-ue i Aanden / da lader oſſ oc vandre i Aanden / lader oſſ icke ere gerige effter forfengelig ære / til t fortørne oc hade huer andre. Kiere Brødre / Der ſom it Men-iſke offuerfaldis i nogen maade ff nogen brøſt / da vnderuiſer annem met en ſactmodig Aand/ i om ere aandelige / oc ſee til dig elff / at du icke oc bliffuer friſtet. Den ene bære den andens byrde / da uldkomme i Chriſti Lou. Oc der om nogen lader ſig tycke / at hand r noget/ der ſom hand er dog intet and beſuiger ſig ſelff. Men huer

prøffue

prøffue sin egen gerning / oc da skal hand haffue Ross aff sig selff / oc icke aff en anden. Thi huer skal bære sin byrde.

Oc den som bliffuer vnderuisd i Ordet / hand skal dele allehonde got met den / der hannem vnderuiser.. Faar icke vild / Gud lader sig icke spotte. Thi huad som it Menniske saaer / det skal hand høste. Huo som saaer i sit kiød / hand skal høste forderffuelse / aff kiødet. Men huo som saaer i Aanden / hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Saa lader oss giøre got / oc bliffue icke trette / Thi wi skulle oc høste i sin tid / wden affladelse. Den stund wi haffue nu tid / da lader oss giøre huer mand got / oc allermest troens Tilhengere.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer opregnet / kiødens gerninger oc Aandens fruct / forma/

ormaner hand venlige dem / som side i det Embede/ at de skulle regære Kircken. Først/ t de skulle icke vere gerige effter forgenge/ gære. Der nest / at de oc icke skulle foracte em / som ere faldne / Eller lade dem lig/ e/ som Presten oc Leuiten lode den Saar/ iorde eller halffdøde ligge Luce x. Der ffter formaner hand den menige Almue/ om høre det Guddommelige Ord / at de ulle holde deris Sielsørgere oc Predickere ære/ oc dele met dem deris legemlige nød/ orfftighed. Paa det sidste formaner hand lle Christne den ene met den anden / at de ulle vere vindskibelige til at giøre got/ t huer mand kand ske tieniste der met.

Huorledis begynder S. Paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Der som wi leffue i Aanden/ da lader oss oc vandre i Aanden.

Huad er at leffue i Aanden?

Leffue i Aanden er icke andet/ end tro paa Jesum Christum. Thi Troens Aand/ er den hellig Aand. Huo som tror paa Christum / hand anammer den hellig Aand/ oc formedelst hannem leffuer hand/

oc giør alt det som got er. Men huo som icke tror / hand bliffuer wden Guds Aand / er besæt met den onde Aand / er død faar Gud / giør idel synd oc fordømelsens gerninger.

Huad kaldis at vandre i Aanden?

Vandre i Aanden er icke andet / end imodstaa legemens syndelige lyst oc onde begæring / oc beuise Troen imod sin Neste met gode gerninger. Ville wi nu vere Christne oc aandelige / da lader oss ocsaa / handle oc leffue Christelige saa at wi sette vor tro oc tillid alleniste til den almectigste Gud. Der nest i den samme tro spæge vort syndelige kiød / oc vere Aanden vnderdanige / fordempe i oss syndelig lyst oc begæring. Paa det sidste ocsaa giffue oss til kiende / imod vor Neste / oc beuise den tro wi haffue anammit / met kierligheds gerninger / ingen foracte / ingen fortørne etc. vere huer mand behielpelige oc tienstactige met trøst oc raad. Dette er Christendommens Summa. At tro paa Gud / elske sin Neste / oc dræbe den gamle Adam.

Huad vil nu S. Paulus met disse Ord. Der som wi leffue i Aanden / da lader oss oc vandre i Aanden?

Hand vil saa meget sige. Anammede wi den hellig Aand i Daaben / da lader oss ocsaa leffue oc vandre effter Aanden / det er / Anammede wi en gong Christi lerdom / da lader oss ocsaa bliffue der hoss. Lader oss lære oc Predicke Christum ensoldelige / oc giffue hannem alene ære. Jngen ophøye sig offuer den anden / ingen foracte den anden. Opuecker icke Secter oc bliffuer icke Partijske / men vandrer paa den vey / der Christus loed scriffue eder faare / oc Paulus predickede / oc huad som eder der offuer vederfaris aff Dieffuelen / Verden oc Tiranner / det skulle i lide oc omdrage taalmodelige.

Huilcken er den første Pauli formaning?

Lader oss icke vere gerige effter forfengelige ære / til at fortørne oc hade huer andre. Her tager S. Paulus faar sig den gruselige last / Inanem gloriam, Forfengelige ære / huilcken last der regnerer offuermaade i de falske Apostle / huilcke der icke søge andet hoss Almuen / end idel ære / oc verdzlig ross / oc fordempede der met Guds ære / oc Pauli lerdom. Denne last siger S.

Augustinus / er en Moder til alt Ketteri/ en kilde til al forstyrelse oc Kirckens forderffuelse. Der er ingen Stad / ingen landzby saa liden / at der findis io Folck vti / som ville haffue en besynderlig anseelse / oc vere noget actendis faar de andre. Der vil ingen vige den anden. Huer vil vere den lerdiste / visiste oc klaagiste. Huer tyckis at hans mening er den beste.

Oc alligeuel denne last giør stor skade i Politien / oc det verdzlige Regimente / saa giør hand dog den største skade i det aandelige Regimente. Der gielder det ekon timelig ære / Verdzlig roff / timeligt velde / rigdom gunst oc gods. Men her gielder det Legeme oc Siel / Himmel oc Helffuede.

Huor aff voxer forfengelig ære?

Det gaar almindelige saa til. At naar Gud sender Arbeydere i sin høst / tro Tienere / fromme Predickere / Da opuecker oc saa Dieffuelen der hoss sine Apostle oc falske Predickere. Oc effterdi Dieffuelen nu er Verdens første / da haffuer hand mange Hoffsinder paa Jorden / saa faa saadanne falske Apostle mange Tilhengere. Thi der staar ekon den mindste hob hoss

ſandhed. Naar ſom de nu fornemme/ at de oc haffue methold/ bliffue de ſtaalte/ oc ville ingen vige. Nu ſkulle de retſindige Apoſtle icke heller vige. Gud ſkal io bliffue Dieffuelens Herre oc Meſtere. Der aff be-gyndis da trette oc ſplidactighed hoſſ de Chriſtne / ſom det ſkede her hoſſ de Gala-ter. Thi ſaadanne vaare de falſke Apoſtle/ ſtrax Paulus vende rygge til dem/ fulde de til/ roſede deris mact/ deris kaanſt/deris lerdom. At de vaare Apoſtlernis Diſciple/ haffde ſeet oc hørt Chriſtum. Der imod/ at Paulus vaar ingen Apoſtel/ haffde icke ſeet eller hørt Chriſtum / Der faare ſkulde mand intet acte hans Euangelion. Der met vende de/ de Galater fra Paulo/acte-de icke ſtort/ huad ende det vilde faa/ ſøcte ekon hoſſ dem/ deris roſſ/ oc verdzlig ære/ Lige ſom Secte oc Suermere end nu giøre hoſſ de Chriſtne.

Brugis dette ſtycke end nu i Kircken?

Det giorde Chriſtendommen icke ringe ſkade/ der Euangelij rene lerdom be-gyndis / at der komme ſtrax op Secter oc Partier / Himmelſke Propheter / Billede

 ſtaarme-

staarmere/Sacramenterere/Gendøbere/ Dieffuels Apostle/Oc alligeuel de gaffue sig først vd vnder Euangelij skin/saa lode de dog paa det sidste Skalcken til syne/oc vdspide deris forgifft/vnder hønnigsøde Ord/loffuede den menige mand kiødelig frihed offuer vand/skou oc marck/sagde at de Christne haffde icke øffrighed behoff/icke Lou oc dom/icke Galie oc taarn/ oc at Mand skulde til intet giøre alle seyeruerck oc timeglass. Saadanne Predickere behagede kiød oc Blod vel. Al Verden løb der hen til. Men Gud forhindrede dem/oc bestemmede Dieffuelen met alle sine Tilhengere.

Huilcken er den anden formaning?

Kiere Brødre/Der som it Menniske offuerfaldis aff nogen brøst/da vnderuiser hannem met en sactmodig Aand/oc see til dig selff/at du oc icke skalt fristis. Den ene bære den andens byrde/saa fuldkomme i Christi Lou. Hand vil saa meget sige/Der som it Menniske/der er kiød oc Blod/oc kand icke andet/end falde oc synde/offuerfaldis met nogen Synd/aff skrøbelighed eller vanuittighed/da skulle i

som ere aandelige / i som ere i predicke Embedet/straffe hannem met en sactmo/dig Aand / oc anamme hannem til naade igen / Thi det er Menniskeligt at synde/oc Verden er sleffuer / Huo som staar / hand see vel til/at hand icke falder. Ingen ting beuiser saa vel at en Mand er aandelig/ som at hand er taalmodig met andre Syn/dere. Gregorius siger / En from Christen haffuer metlidelse met Syndere / Men en øyenskalck fordømer dem. En Christen haffuer icke lyst til at velte sig i sin Nestis synder/oc vilde meget heller at hand vaa/re aldelis fri der fra. Men en øyenskalck haffuer lyst aff andre Menniskis synder/ lige som den Phariseer Luce xviij.

Huor mangfoldige ere Syndere?

Nogle synde aff fortredelighed oc handle imod Guds Ord/ ia imod al erlig/hed. Naar som mand haffuer formanet de samme tho eller tre gonge / oc de icke ville bedre sig/da tien icke sactmodigheds Aand der lenger / Men det Christus siger. Hol/der hannem for en Toldere oc for en Hed/ning. Oc Johannes siger. Du skalt icke hil/se saadan en.

Nogle synde aff skrøbelighed / der skalt du icke lade aff / før du vinder din Broder / oc fører hannem paa den rette vey igen. Lad dig icke tycke / at du est kommen offuer biergit / oc vndkommen fra al wlycke / See til at du icke forfører dig selff. Thi det som hannem er vederfarit / kand oc dig vederfaris / Oc du som nu est hellig oc from / kand bliffue til en Skalck igen.

Huorledis skal jeg da holde mig?

Prøffue din egen gerning. Holt dig i alle ting / huad heller de ere dig selff / eller din Neste anrørendis / lige som Scrifften vduiser. Giør du det / da haffuer du den roff hoss dig selff / at din Samuittighed icke kand klage paa dig. Synder nogen der offuer / oc vil icke lade sig sige / da lad den fare sin vey. Thi at paa den yderste dag / skal huer bære sin byrde.

Huilcken er den tredie formaning?

Oc huo som vnderuisis met Ord / hand skal dele allehonde got met den / som hannem vnderuiser. Her vnderuiser oc lærer S. Paulus Almuen oc Sognefolck / huorledis de skulle holde sig imod Predickere oc

Ordens Tienere. Som er / at de skulle de/
le met dem/huad som de haffue behoff/ til
deris vnderholdning. Lige som Christus
siger Luce x. Oc Paulus j. Corinth. ix. Oc
hand siger her at almuen skal dele allehon/
de got met deris Læremestere oc Predicke/
re. Det er it wlige skiffte/ at giffue it stycke
Brød/ en drick øl/en pending / en skilling/
for det himmelske euige gode / for Guds
Ord/oc det euige Liff.

Skeer det oc?

Dieffuelen haffuer aldelis foruent
disse Ord. Der mand predickede Mennis/
kens lerdom oc Munckis drøme / haffde
de fremgong. Der gaff mand met baade
hender. Der slo mand pendinge oc gods til/
sammen i store hobe / icke met eniste skerff/
ue / pendinge eller skillinge / men met hun/
dredre oc tusinde gyldene. Der aff finge de
Aandelige Land oc Folck / Herredome oc
Førstendome / haffue inde oc beside den
beste marck/fiskeuand oc skou / ager oc eng/
oc murede huss / lige som Førsters huss. Der
gaff huer mand offuerflødelige pendinge
til Vigilis/Sielemisse/ Brødreskab / Pil/

legrims reysser / Afflad / Helgen tienste / til den første Messe at sige / til Kircke vielse / til Klocke fermelse / oc andet saadant Papisteri. Men huor som Guds Ord nu Predickis / der giffuer mand kargelige / lidet eller intet. Ja mand finder vel nu Folck / som icke aleniste intet giffue / men de tage bort det / som andre tilforn haffue giffuit til Guds tienste / røffue fra Kircken / oc den Christelige menighed / det som Kirckens Tienere skulde haffue deris ophold aff.

Huad siger da Gud der til?

Farer icke vild / siger Paulus / Gud lader icke bespotte sig. Thi huad it Menniske saar / det skal hand høste / Huo som saar i sit kiød / hand skal høste forderffuelse aff kiødit. Men huo som saar i Aanden / hand skal høste aff Aanden det euige Liff. Lige som hand vilde sige. Tencker icke at Gud lader det gaa saa wstraffit hen. Gud lader sig icke skuffe eller bespotte. Betaler du icke de store velgerninger / som dig beuisis i predicke embedet / aff dine Predickere / oc est dem wtacknemelig / da skal det icke gaa dig vel. Du saade i kiødet / det er / du

haffuer met din wtacknemelighed giffuit til kiende / at du haffuer verit troløss / oc fordi skalt du oc indhøste forderffuelse. Men saar du i Aanden / oc giør det gode / icke aleniste imod Ordens Tienere / men ocsaa imod alle Fattige / da skalt du visselige høste aff Aanden det euige Liff. Der til hielpe oss Gud / AMEN.

Den XVI. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephe. iiij.

JEg beder eder / kiere brødre / at i skulle icke bliffue miströstige for min drøffuelse skyld / der ieg lider for eder / huilcken der er eder en ære.

For den skyld bøyer ieg mine knæ / for vor HErris Jesu Christi Fader / som er den rette Fader / offuer alt det der kaldis Fader i Himmelen oc paa iorden / at hand skal giffue

ne eder krafft / effter sin herligheds rigdom / at i kunde bliffue stercke formedelst hans Aand / i det induortis Menniske/oc Christum at bo formedelst Troen i eders hierter/ oc formedelst kierlighed bliffue rodfeste oc grundfeste / At i kunde begribe met alle Helgen / huilcket der er det brede / oc det longe/ oc det dybe/oc det høye/ Oc kiende at det er meget bedre / at elske Christum/ end vide alting / At i kunde opfyldis/met allehonde Guds opfyldelse.

Men den som kand offuerflødelige giøre offuer alt det/der wi bede eller forstaa / effter den krafft/ som arbeyder i oss/Hannem vere ære i Menigheden / som er i Christo Jhesu / altid / fra euighed til euighed/Amen.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Effter at S. Paulus haffuer faare dette

dette Epistel / i det første oc andet Capittel til de Epheser / prisit predicke Embedit / oc met store drabelige Ord indført / huad nytte / krafft oc visdom / ia huor meget got samme Embede fører met sig / da giffuer hand nu fremdelis tilkiende / huor omhyggelig hand er for dem / at de skulle kunde beholde samme Euangelij predicken / der de haffue anammit aff hannem / oc icke lade slide sig der fra. Oc det giør hand i tuende maade / Først trøster hand oc formaner / Der nest beder oc ynsker hand.

Huor faare trøster oc formaner hand de Epheser?

Den Bog om Apostlernis gerninger giffuer nock til kiende / huor flitig S. Paulus vaar at predicke oc lære i Epheso / disligist huad hand leed der for Guds Ord skyld / baade aff Jøder oc Hedninge / oc besynderlige aff den Guldsmid Demetrio. Hand taler oc om j. Corinth. xv. at hand stridede i Epheso met vilde Diur / huilcke hand bleff kast faare / at opsluge. Oc efftderdi hand reyste fra Epheso til Jerusalem / oc bleff der fangen / oc kom fengzlit til Rom / da vilde hand minde de Epheser

ser end en gong / paa sin møye oc arbeyde / lærdom oc predicken / scriffuer dem fordi dette Epistel til / formaner dem / at de ville bliffue bestandige i Euangelij lerdom / oc icke forarge sig paa hans drøffuelse oc fengzel / som paa en werlig ting / som de falske Apostle vnderuisde dem.

Huilcke ere de ord / hand trøster oc formaner met?

Der faare beder ieg / siger Paulus / at i icke bliffue lade for min drøffuelse skyld / der ieg lider for eder / huilcken der er eder en ære. Lige som hand vilde sige. Holder fast ved den lerdom / der i lerde aff mig / oc forarger eder icke / naar de falske Apostle / sige / See Paulus predickede faar eder / oc talede store Ord / huorledis hand vaar vdsent aff Christo selff / oc haffuer giort mere / end alle andre Apostle / oc i haffue rosit saa megit aff hannem oc huldit aff hannem. Hand skulde alene gielde oc vere i anseelse / Huor er hand nu? Huad kand hand nu hielpe eder? Der ligger hand i Rom / oc er icke aleniste fordømt til døden aff Jøderne / men er ocsaa i den grumme Keyseris Neronis hender. Haffue wi icke lenge siden

sagd /

agd / at det ſkulde faa ſaadan en ende met
annem. Nu er hans roſſ nedlagd / der
and brugede imod huer Mand. Vaare
ans lerdom ret / oc hand ſelff ſaadan en
pperlig Chriſti Apoſtel / da lode Gud icke
aadant vederfaris hannem. Lader denne
orargelſe / ſiger Paulus / icke forferde eder.
Lader oſſ vere fangne / lide angiſt oc drøff-
elſe / vere i ære eller beſkemmelſe / oc bliffuer
o ved det / ſom ieg predickede faar eder /
uilcket i vide / at det er Guds Ord / oc
Euangelion.

Er oc denne formaning end nu nyttelig?

Ja viſſelige. De Chriſtnis kaarſſ oc
inactelighed er offuermaade ſpotteligt oc
oracteligt faar Verden / oc ſtøder de ſkrø-
elige faar hoffuedit / naar drøffuelſe gaar
aa. Thi de tencke / at Gud er dem vred /
c lader komme ſaadan pine oc plage off-
er dem / fordi / at de forſtyre den alminde-
ige fred i Verden oc giøre wrolighed. Men
oſſ de Chriſtne / ſkal pine oc plage holdis
or en herlig ting. De ſkulle glæde ſig / naar
om de bliffue beſuarede met mange friſ-
elſer / genuordighed / forfølgelſe / drøff-
elſe oc ſiugdom. Oc vide ſom S. Pau-
lus

lus siger Rom. v. At drøffuelse fører taal/
modighed / taalmodighed forfølgelse/
forfølgelse forhaabelse / men forhaabelse
beskemmer icke. Jeg lider icke for eder/ si/
ger hand / som en Misdedere / Men som
Jesu Christi Tienere. Fordi haffue i ingen
beskemmelse aff min pine/ men ære.

Huad er det for en ære / at du ligger i feng/
zel/ Wi haffue der mere vanære oc
blusel aff?

Det er sant. Faar Verden kand de fat/
tige Christne ingen støre vanære vederfa/
ris / end at deris Predickere oc Sielesørge/
re / aff huilcke de skulde haffue lerdom oc
trøst/ saa skendelige omkomme. Men faar
Gud er det i sandhed en stor ære / der i kun/
de rose eder aff/ oc pucke oc tradze der paa.
Thi det samme der mand vil laste/ forhaa/
ne oc skende eder met / kunde i omuende oc
sige. Lige der paa veed ieg/ at denne ler/
dom er ret oc Guds Ord. Thi det skal saa
gaa Guds Ord / at det skal straffis oc for/
følgis aff Dieffuelen oc aff Verden/ oc al/
le de som det anamme / oc henge der ved/
skulle nyde den samme lycke.

Met huilcke Ord beder oc ynsker hand?

For den skyld bøyer ieg mine knæ/ faar
vor Herris Jesu Christi Fader/ som er den
rette Fader i Himmelen oc paa Jorden.
Tilforn gaff S. Paulus til kiende/ huad de
Christne i Epheso skulle giøre / for hans
skyld. Nu giffuer hand til kiende huad
hand giør / for deris skyld / oc siger / at
hand beder for dem. Det hører icke aleniste
en Apostel til/ oc den som er i Predicke em-
bedet/ at predicke Guds Ord / men hand
skal ocsaa trolige oc aluerlige bede for Al-
muen at de aleniste icke flitelige kunde høre
oc anamme Ordet / men ocsaa / naar de
haffue det anammit / bliffue der bestandi-
ge hoss indtil enden. Lige saa vigede vor
Herre Jesus Christus alene bort i ørcken/
at giøre sin Bøn/ Marci j. oc Johan. vj.

Huor paa skulle wi giffue act i denne
Pauli Bøn?

Paa try ting. Først/ huorledis Pau-
lus skicker sig i sin Bøn. Der nest/ til huem
hand beder. Det tredie / huad hand beder
om.

Huorledis skicker S. Paulus sig i
sin Bøn?

Hand

Hand bøyer sine knæ / oc opløffter wden tuil sine hender til Gud / oc bad oc saa aluerlige baade met Hierte oc Mund. Lige saa bad Kong Salomon i Templet / falt met baade knæ paa Jorden / faar Herrens Altere / oc vdracte sine hender til Himmelen / iij. Regum. viij. Lige saa bad oc Christus i Vrtegaarden / falt ned paa sit Ansict oc sine knæ. Saa formaner oc Paulus j. Timo. ij. Jeg vil at Mend skulle bede paa huer sted / oc opløffte hellige hender / wden vrede oc knur.

Til huem beder S. paulus?

Til vor Herris Jesu Christi Fader / Paa Jorden er intet venligere / kierligere oc sødere naffn / end Fader. Der faare lerde oc Christus oss at bede. Fader vor / du som est i Himmelen. Det Ord / Fader / Opløffter vort hierte til Gud / saa / at wi forsee oss alt got til hannem / at hand vil hielpe oss / som sine kiere Børn / oc som en from Fader / giøre oss i alle maade det beste / alligeuel wi det icke end fortiene.

Huad beder S. paulus om?

Hand beder / at den gode Fader vil

aff

aff naade forlene de Epheser disse try styc-
ke. Først/en krafftig sterck Aand/som dem
kand styrcke i alle fristelser / pine oc mod-
gong / Lige som Dauid oc beder Psalm. lj.
Trøste mig met din hielp / oc den frimodi-
ge Aand beuare mig. Oc saadant giørs vel
behoff. Thi naar Gud tager sin Aand
bort / oc drager sin haand fra oss / da ere
wi forderffuede. Men naar hand holder
oss vnder sin beskermelse/oc styrcker oss met
sin Aand / da ere wi Dieffuelen oc al Ver-
den stercke nock / Roma. viij.

Der nest / it trofast hierte / der Chri-
tus skal bo vti / met Faderen oc den hellig
Aand. Lige som Christus haffuer loffuit
oc tilsagd Joh. xiiij. Huad kand oss Christ-
ne vere mere nytteligt til vor salighed/
end at wi her paa Jorden skulle vere Guds
bolig/Paradis/Lysthuss/ia hans himme-
rige / oc haffue vor daglige omgengelse/
met Gud Fader / Søn / oc hellig Aand. Det
ere hielpesome Gester / de komme icke tom-
hendede / saa drage de oc icke bort wden
tacknemelighed. Lige som de i deris til-
kommelse føre met sig / en stor rigdom aff
det Guddommelige gode / naade oc gaff-

ner/Saa lade de oc effter sig/ al benedidelse/ velsignelse oc salighed.

Det tredie/ en hiertelig broderlig kierlighed/ formedelst huilcken de kunde indplantis oc rodfestis i CHRISti menighed. Christus haffuer intet vissere tegn giffuit paa Christendommen / end ret broderlig kierlighed/ Johan.xiij.

Skal oc huer predickere saa bede?

Effter dette Exempel / skal oc huer Predickere bede / at Gud vil vorlene de Christne disse try stycke / En sterck Aand/ it trofast hierte / oc broderlig kierlighed. Thi disse try stycke/ haffue de største fristelser paa Jorden.

Huad er det / at hand siger. Paa det i kunde begribe/ huilcket der er det brede/ det lange / det dybe/ oc det høye?

Hand beder oc ynsker / at Gud vil forlene de Christne i Epheso den naade/ at de kunde visselige tro oc icke tuile/ at Guds hielp/ raad oc trøst/ Guds godhed/ naade oc barmhertighed / vdrecker sig alleuegne offuer alle Creatur/ ia offuer alle longhed/ bredhed/

bredhed / dybhed oc høylighed / fra Him-
melen ned i Jordens affgrund / Fra østen
indtil Vesten / fra Synder indtil Norden.
Saa / at der er intet i Himmelen / paa Jor-
den / vnder Jorden / saa longt / dybt / brit /
høyit / der Christi mact icke recker sig hen /
der hand icke kand hielpe oc trøste. Oc det-
te er alle Christne en stor trøst / at de skulle
icke frycte sig for Dieffuelen / Verden / Dø-
den / Synden oc Helffuede / Vere sig i vand
ild / luct / iord / lige som Gud icke kunde oc
vilde redde oc hielpe dem. Thi Gud er alle-
vegne. Oc der er ingen sted / huercken i Him-
melen eller paa Jorden / eller vnder Jor-
den / der Gud icke er / som oc den cxxxix.
Psalme siger. Huort skal ieg gaa hen faar
din Aand etc. Til denne store / almectige /
euige / stercke Gud / der kand offueruettis
mere giøre / end wi bede om eller forstaa /
viser S. Paulus oss til / oc formaner aluer-
lige / at wi skulle loffue / ære oc prise han-
nem / for denne hans wsigelige store
naade oc godhed / ia altid tacke hannem
met hierte oc mund / at hand skal stedze
ville / naar oss trenger i disse stycke / beua-
re oss met alle Christne / i Troen / i kierlig-

hed / i taalmodighed vnder kaarssit oc i modgang/oc forlene oss sin Guddoms melige naade timelige her paa Jorden / oc giffue oss effter dette Liff euig glæde oc salighed/
AMEN.

Den XVII. Søndag effter Trinitatis / Epistel/ Ephe.iiij.

KJere Brødre/Jeg som er fangen i Herren / formaner eder/ At i ville vandre/ lige som det er eders kald tilbørligt/der i ere kallede i/ met al ydmyghed oc sactmodighed/oc met taalmodighed/ Oc den ene fordrage den anden i kierlighed / Oc verer flitige til at holde enighed i Aanden / formedelst fredens baand. It Legeme oc en Aand / lige som i oc ere kallede / til it haab i edert kald. En Herre/

en Tro/en Daab/ en Gud oc allis (vore) Fader/ ſom er offuer eder alle/ oc formedelſt eder alle/ oc i eder alle.

Huad giør S. Paulus i dette Epiſtel?

Efferdi hand i de fremfarne Capittel gaff til kiende/ huad Euangelion er/ huorledis det er forſeet aff Gud i euighed/ bleff forhuerffuit oc vdgick formedelſt Chriſtum/ oc haffuer ſaa lagd Chriſtendomens grunduol/ formedelſt Troen/ da bygger hand nu der paa/ i de efterfølgende Capittel/ de rette Chriſtelige gode gerninger/ giør en herlig formaning/ til de Chriſtne i Epheſo.

For huad ſag giorde hand denne formaning?

At hand vilde minde de Epheſer paa ſit fengzel oc drøffuelſe/ der hand leed for Euangelij ſkyld/ oc dem til gode oc til ære/ At de ocſaa ſkulde fordi ære Euangelion/ met deris leffnit oc omgengelſe. Der paa kunde wi mercke/ huor ſtor omhyggelighed den hellige Paulus haffde for alle Meniğhe-

nigheder / at hand oc forglemmer sin egen pine oc modgang / oc vender sine tancker der hen mit vnder kaarssit / at kircken kand alleuegne bliffue styrcket / trøstet oc besørget.

Huilcken er S. Pauli formanelse?

Hand siger saa. Jeg som er fangen i Herren / formaner eder / at i vandre / lige som det hører til eders kald / i huilcket i ere kallede met al ydmyghed etc. Her taler S. Paulus om de Christnis almindelige kald / oc setter fem stycke. Først / Huo der kallede oss Christne. Det andit / huor til. Det tredie / Huor met. Det fierde / huorledis wi skulle leffue oc vandre i vort kald. Det femte / huor faare wi skulle saa vandre i vort kald.

Huo kallede oss?

Den almectige euige barmhertige Gud / som haffuer det Naffn aff godhed. Thi at i Gud er idel godhed / naade oc barmhertighed / oc den samme godhed er saa rijg oc offuerflødig i Gud / at hun vdgyder oc vdbreder sig / i alle Creature / i Himmelen oc paa Jorden.

Huor til haffuer Gud kaldit oss?

Til sit Rige / oc det euige Liff / at wi skulle vere Guds Børn / Christi Brødre oc Metarffuinge / oc erffue Himmelen aff naade. Der faare skulle wi oc beskicke vort leffnet saa i denne Verden / at Guds naffn oc Ord kand prisis der aff. Lige som Christus siger Matthei v. Mennisken er io der til skabt / at hand skulde vere Guds billede / oc lige der til / at Gud vil oc formedelst hannem bliffue bekynt. Der faare skal det vere de Christnis høyste sorge / at Guds Naffn skal icke formedelst dem vanæris.

Huor met kallede Gud oss?

J mange maade / formedelst atskillige middel oc veye / baade induortis oc vduortis.

Huorledis kalder hand oss vduortis?

Først / formedelst de legemlige Creature. Thi alt det Gud haffuer skabt i Himmelen oc paa Jorden / det skabte hand altsammen / at hand der met vilde kalde oc biude oss til sig / at wi formedelst de synlige Creature skulle komme / til den wsynlige Guds kundskab / som skabte alle Creature.

Der neſt/formedelſt mangfoldige friſ⸗telſer/genuordighed/forfølgelſe drøffuelſe/angiſt/iemmer/ælendighed/ſiugdom/fat⸗tigdom / oc anden wlycke oc ſtraff / ſom Gud tilſkicker oſſ/Som peſtilentze/dyr tid/krig/oc andet ſaadant / met huilcke ſtycke Gud driffuer oc tilſkynder oſſ / at wi ſkulle paakalde hans hielp oc trøſt / oc hannem ſkal giffuis aarſage til/at hielpe oſſ.

Huorledis kalder Gud oſſ induortis?

Formedelſt god formanelſe oc induor⸗tis atuarſel/ia formedelſt gode inſkiudelſer oc tancker/ huilcke Gud giffuer oſſ ind/en⸗ten formedelſt en god Aand eller vor egen Samuittighed / eller formedelſt det Gud⸗dommelige ords hørelſe. Oc ſandelige/der ſom wi vilde følge dette venlige Guds kald oc giffue act paa den induortis atuarſel/da haffde hand icke behoff at beſøge oſſ met det vduortis kald. Men effterdi wi foracte Aandens indſkiudelſe/da nødis wi til/ſom mand ſiger/ Compelle intrare. Der Hidzer Gud ſaa mange hunde paa oſſ/belader oſſ met ſaa megen drøffuelſe oc angiſt / at wi endelige nødis til at følge/ oc faa end ingen tack der til.

Huorle⸗

Huorledis skulle wi vandre i vort kald?

Wi skulle vandre i ydmyghed / sactmodighed / i taalmodighed / i kierlighed / oc Aandens enighed.

Huad er ydmyghed?

At ingen ophøyer sig offuer den anden / ingen foracter den anden / lige som hand vilde vere noget mere / end andre / at den ene kommer før end den anden met ære at beuise / lige som Christus lærer Matthei xx. Oc for denne dyds offuertrædelse bleff Engelen forskuden aff Himmelen.

Huad er sactmodighed?

At ingen lader fortørne sig til at offuerfalde den anden i vrede / grumhed / met Ord eller gerninger / men at det gaar allevegne venlige til / i omgengelse / Ord oc gerninger.

Huad er taalmodighed?

At ingen heffner sig selff / men setter heffn ind til Gud / oc lader hannem straffe.

Huad er kierlighed?

At den ene fordrager den anden / oc

holder hannem hans brøst oc skrøbelighed til gode. Lige som Christus offte holt sine Disciple deris brøst oc daarlige bøner til gode.

Huad er Aandens enighed?

At wi ere endrectige i troens lerdom / oc i reen kierlighed / saa at Troen bliffuer retsindig / wforfalskit / ret oc reen / at hun icke delis / haffdelen til Gud / oc halffdelen til Creature / at wi icke opreysse tho Frelsere / Christum / oc Menniskens gerninger / at wi icke sette tuende Meglere / Christum oc Helgen / icke tho Daabe / CHRJsti oc Munckis / icke dubbelt skick paa det høyverdige Sacramente / Christi / oc Paffuens. Oc at kierlighed er broderlig icke falsk / at hand gaar icke aff it suigefult affgunstigt hierte / men aff it kierligt fredsommeligt hierte / wden al suig imod Venner oc Wuenner.

Huor faare skulle wi vandre i ydmyghed / sactmodighed / taalmodighed / i kierlighed oc Aandens enighed?

S. Paulus setter sagen / oc siger. Jt Legeme oc en Aand / lige som i oc ere kallede /

til

til it haab i eders kald. En Herre/ en Tro/ en Daab/ en Gud oc allis (vore) Fader/ som er offuer eder alle oc formedelst eder alle/ oc i eder alle.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Effterdi wi Christne ere allesammen lemmer til it legeme/ oc delactige i alt det Himmelske oc aandelige gode/ oc haffue alle it ligende fæ/ som er/ en Gud oc Fader i Himmelen/ en Herre oc Frelsere/ it Ord/ Daab oc Tro/ oc in Summa/ en saligghed. Da skulle wi oc holde oss/ som Brødre oc Søstere/ vnder den samme Fader/ oc vor Herre Christo. Oc huad naade oc gaffuer huer haffuer anammet aff Gud/ skal hand dele met andre/ at tiene/ hielpe oc trøste sin Neste met. Det er Guds skick oc befalning/ det vil hand saa haffue.

Er oc denne enighed nyttelig?

Ja visselige/ Paa denne enighed kiender mand aleniste den rette Christelige kircke. Thi huor som mand endrectelige handler oc bruger en Tro/ en Daab/ haffuer it vidskab om Gud Fader oc Christo/ det er

den eniste rette Guds kircke / den rette Ca=tholica eller Apostoliske Kircke / Wanseen=dis / huad forskel oc skilsmisse der er paa det vduortis legemlige leffnit / eller paa vd=uortis skick / seder oc Ceremonier. De som icke haffue denne lerdommens / oc Troens enighed i CHRJsto / men opuecke wsam=drectighed / oc forargelse / formedelst Men=niskens lerdom / oc deris egne vdualde ger=ninger / De ere icke den rette Christi Kircke / icke heller hendis lemmer / men Christi me=nigheds forderffuere / oc haffue deris Dommere. Der faare huo som vil vorde sa=lig / oc komme til Gud / hand skal lade sig finde i denne Guds Kircke / oc vere inplan=tet i Hende. Fordi at wden denne Kirc=ke / bliffuer ingen salig. Gud hiel=pe oss / at wi kunde findis i denne Kircke / A=MEN.

Den XVIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / j. Corinth. j.

KJere

KJEre Brødre / Jeg tacker min Gud altid paa eders vegne/for Guds naade/ſom eder er giffuen i CHRiſto Jeſu/ at i ere formedelſt hannem / giorde rige i alle ſtycker/ i al lerdom/ oc i alt forſtand/lige ſom predicken om Chriſto oc er bleffuen krafftig i eder/ſaa/ at eder fattis intet paa nogen gaffuer/Oc vocter ekon paa vor Herris Jeſu Chriſti obenbarelſe/ huilcken der oc ſkal beholde eder faſt indtil enden / at i ſkulle vere wſtraffelige paa vor Herris Jeſu Chriſti dag. Thi Gud er trofaſt / formedelſt huilcken i ere kallede/til hans Søns Jeſu Chriſti vor Herris ſamfund.

Huad giør S.paulus i dette Epiſtel?

Der hand haffdeført de Corinther til Euangelio/oc vende nu ryggen til dem/ oc reiſde bort / da bleffue der mange Secter/oc alting vaar foruent oc wſkickeligt baade i lerdom/oc leffnet. Denne laſt oc brøſt/haffde S.Paulus i ſinde at ſtraf-

fe

fe de Corinther hart saare / oc to dem met skarp lud. Men hand giør dog som en from Predickere / hand begynder smuct venlige / oc setter dem faar øyen / det gode de haffue anammit formedelst Euangelion / at paaminde dem der met / at de skulle vere Gud tacknemelige / oc hannem til ære / lære oc leffue endrectelige / oc vocte sig fra Secter oc forargelse.

Huorledis begynder hand dette Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud altid for eders skyld / for Guds naade / som eder er giffuen i Christo Jesu / at i ere formedelst hannem / giorde rige i alle stycke / etc.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Kiere Brødre / betencker dog / huor stor naade oc mange gaffuer eder ere giffne aff Gud / icke for lousens eller eder retferdigheds / fortienstis oc gerningers skyld / huor met i haffue io ingen aarsage til / at rose eder selff / eller giøre Secter / Men aleniste i Christo / oc for hans skyld / skede eder alt saadant / formedelst Euangelij predicken. J ere ocsaa blefne rige i hannem i alle maade /

de/ſaa at eder fattis intet aff altdet i haffue behoff/wdē aleniſte at i ſkulle vente den ſalige dag/naar Chriſtus ſkal ſelff ſkinbarlige obenbare ſig faar eder/met alt det himmelſke gode/der i nu haffue anammit i Troen.

Dette er i ſandhed en ſmuck ſactmodig formaning?

Ja viſſelige. Hand vil der met locke dem til/at de ſkulle acte Euangelion for det ypperſte ligende fæ. Oc det giør hand formedelſt ſit egit Exempel i det hand ſelff for ſin egen perſone paa deris vegne tacker Gud / oc vil ſaa opuecke dem der met til tacknemelighed / At de dog ſkulle tencke til bage/huad de tilforn haffue verit / oc huad de nu formedelſt Euangelion haffue anammet / oc vocte ſig/ at de icke ſaa forglemme det iemmer de haffue verit vti / oc denne neruerendis naade / oc falde der fra igen/til den gamle blindhed. Lige ſom det allerede ſkede iblant dem formedelſt deris Partier oc Secter / huilcke der enten aff kiedſamelighed icke mere actede Euangelion/oc den ſtore naade / eller ſøcte oc vdualde noget andet. Dette Pauli Exempel ſkulle alle Predickere følge/icke ſtraffe ſynd

oc

oc last aff vrede eller had / men aff it Faderligt hierte / at mand kand mercke oc fornemme deris sactmodige / venlige hierte / besynderlige hoss de godhiertige Menniske. Der kommer da megen fruct oc stort gaffn aff.

Huad hører en Predickere til?

Try stycke / Først at hand skal flitelige lære sin Almue i Guds Ord. Det andet / at hand skal flitelige bede for sin Almue / at Gud vil giffue dem den hellig Aand / at de kunde anamme den Guddommelige lerdom / oc skicke deris leffnit der effter. Det tredie / at hand ocsaa skal tacke Gud / at hand saa naadelige haffuer ladet hans Sognefolck lære at kiende Christum rettelige. Dette samme giorde Christus selff gantske flitelige Matthei v. oc xj. oc Johan. xvij.

Huad hører Almuen til at giøre?

Ocsaa try stycke. Først / at de skulle flitelige høre Guds Ord / oc skicke deris leffnit der effter. Det andet / at de skulle bede for Ordens Tienere at Gud vil styrcke oc beuare dem i deris Embede. Det tredie /

at de skulle tacke Gud for de velgerninger oc det gode hand haffuer giffuit dem i sit hellige Euangelio / at de icke skulle findis wtacknemelige. Disse try stycke brugedis almindelige i den første Kircke.

Brugis disse stycke oc end nu?

Herre Gud / ncy. Mand finder vel Kircketienere oc Predickere / som icke predicke Guds Ord / men Menniskens lerdom faar deris Almue. De bede oc icke at Gud vil giffue dem sin Aand / at de kunde anamme Euangelion / men meget mere / at de kunde bliffue hoss det forderffuelige Papisteri. De tacke oc Gud icke for deris Almue kiender Christum / men begære at de motte bliffue hoss den gamle vildfarelse oc Munckes drøme. Saa finder mand oc mange Folck / som icke ville høre Guds Ord / men meget heller løgn oc Fabel. De bede oc icke Gud / at hand skal styrcke de rette Predickere / men meget mere / at hand vil beuare løgnpredickere oc falske Lærere. de tacke Gud oc icke for Euangelio / men ynske meget mere / at Dieffuelen met sin løgn / kand bliffue Gud. Saa skicker nu Verden sig.

Er icke dette tt gruſeligt væſen?

Ja viſſelige. Hør fremdelis/ huorle-
dis det ſtaar nu i verden. Troen er vdſluct/
kierlighed forkølit/ Guds Ord vndertryc-
kis. Wi ſkulde haffue en ſtadig tro til Gud/
oc tiene vor Neſte met kierligheds gernin-
ger. Saa vende wi det aldelis om. Wi vil-
le betale Gud met gerninger/ huilcke hand
haffuer icke behoff. Oc ſette troen til Men-
niſke/ til huilcke hun icke hører. Menniſkens
paafund gielde mere hoſſ oſſ/ end Guds
Ord. Effterdi da Gud ſeer ſaadant it
wſkickeligt væſen hoſſ oſſ/ da foruender
hand oc alting for oſſ. Der ſkulde vere en
almindelig Chriſtelig kierlighed hoſſ oſſ
alle/ ſaa er der ekon idel had oc auind. Huer
elſker ſig ſelff/ eller den/ der hand kand
haffue fordel aff/ der effter behielpe wi oſſ
met diſſe Ordſprock. Tibi proximus eſto,
Charitas incipit a ſe ipſa. Sørge for dig
ſelff/ ver dig ſelff bæſt/ der met bliffuer
Chriſtelig oc Broderlig kierlighed til ba-
ge. Chriſti kundſkab oc hans ſalige Ord er
oc bleffuit foractelig paa Jorden. Mand
læſſ megit heller i den Hedning Ariſtote-
les/ oc i Paffuens Decretal/ i Sophiſteri/

oc andre Menniskis paafund/end i Euan-
gelio oc den Guddommelige Scrifft. Der
aff ere Læsere/ Vdleggere/ Lærere/ oc Pre-
dickere bleffne idel Hedninge / vide mindre
aff Christo/ aff Troen/ kierlighed/ haab/
aff Scrifften / Euangelio oc Sacramen-
te/ end it Træbillede.

Huo haffuer her skyld vti?

Vor wtacknemelighed. Der som wi
skulde haffue Troens Predickere / ere ger-
ningers Predickere. Der som wi skulde
haffue kierlighed/ er had oc tuedract. Der
som wi skulde haffue Troens enighed / ere
idel Secter oc Partier. Der som wi skulde
haffue it fridsomeligt roligt leffnit / er idel
wfred/ fryct oc redzel. Oc fordi vaare det
vel høy tid/ at wi tackede Gud/ som end nu
haffuer beuarit oss i saa farlig en tid.

Hui tacker Paulus Gud for de Co-
rinther?

Fordi at Gud haffde giort dem Ri-
ge/ icke legemlige/ men aandelige. De haff-
de anammit Euangelion/ trode paa Chri-
stum/ haffde Syndernis forladelse/ troen/
oc Aandens mangfoldige gaffuer / saa at

dem fattedis ingen gaffue / oc de haffde intet mere behoff / end det eniste / at Herren skulde selff komme / oc frelse dem fra alt ont.

Denne rigdom acter Verden intet?

Det er vist. Naar verdzlige Menniske haffue deris kister fulde aff klæder / Lacr oc lofft fulde aff Korn / kielleren fuld aff Vin / taske oc pung fulde aff pendinge / da tencke de icke stort paa det Himmelske oc euige gode. Men hoff dem som kiende en gong sandhed / oc rettelige smagede det Himmelske gode / haffuer det sig megit anderleds. Skal deris hierte mettis / da skal det icke ske aff it forfengeligt ligende fæ / huilcket Tyffue stiele / Mul Opæde / Rust fortærer / men met det Himmelske euige ligende fæ / den Guddommelige naadis ligende fæ / huilcket Christus deler saa rigelige met oss formedelst sit Ord.

Huad kand S. Paulus stort rose de Corinthers Rigdom oc Gaffuer / efftersom der vaare saaa mange Secter oc Partier iblant dem?

Der er ingen Menighed saa reen / at der ere io falske oc onde iblant. Thi at lige

ſom klinte vil altid vere iblant det rene Korn / oc Muſeſkarn iblant Peffuer / ſaa ere altid de onde iblant de fromme. Huo ſom nu vil anſee oc døme Kircken der effter/at der end nu findis noget ſkrøbeligt eller wrent iblant de Chriſtne / hand miſter baade Euangelium oc Chriſtum / oc finder aldri nogen Kircke. At der ere end nu nogle ſkrøbelige oc wfuldkomne / oc nogle icke tro / det giør Daaben / Euangelio oc Kircken aldelis ingen ſkade/men dem ſelff.

Huorledis beſlutter S. Paulus dette Epiſtel?

Hand ſiger ſaa. Gud er trofaſt/formedelſt huilcken i ere kallede / til hans Søns/ vor Herris Jeſu Chriſti ſamfund. Tilforn ſagde S. Paulus. Tager vare paa vor Herris Jeſu Chriſti obenbarelſe. Der motte de haffue ſagd. Huo kand gladelige vente Chriſti obenbarelſe paa den yderſte dag? Der ſuarer hand til/ oc ſiger. Chriſtus ſkal holde eder faſt indtil enden / at i ſkulle vere wſtraffelige/paa vor Herris Jeſu Chriſti dag. Lige ſom hand vilde ſige. Bliffuer ekon ſtadige i Troen/kierlighed/oc i Chriſ-

ti kundskab oc bekiendelse / saa skal her intet fattis / Gud holder vel det som hand haffuer tilsagd eder. Nu haffuer hand io tilsagd Johan. iij. At huo som tror paa Guds Søn / hand haffuer det euige Liff. Der kunde de atter suarit til. Det er vel saa / hand haffuer det io tilsagd / men maa vel ske icke oss / huo vil giøre oss visse der paa? Der til suarer Paulus / oc siger. Gud er trofast / formedelst huilcken i ere kallede / etc. Som hand vilde sige. Huad som Gud haffuer begynt i eder / der holder hand eder vel ved indtil enden / der som i selff icke formedelst vantro falde der fra. Thi Guds Ord er icke omskiffeligt / som Menniskens Ord / men det bliffuer euindelige. Hannem vere loff / priiss oc ære / Amen.

Den XIX. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Ephesios iiij.

KJere brødre/fornyr eder i eders sinds Aand/ oc fører eder i det ny Menniske/som er skabt effter Gud/ i retsindig retferdighed oc hellighed. Afflegger Fordi løgn/ oc taler sandhed/ huer met sin Neste/ effterdi wi ere Lemmer iblant huer andre. Bliffuer Vrede/ oc Synder icke/ Lader Solen icke gaa ned offuer eders vrede. Giffuer icke lasteren rum. Huo som haffuer staalet/ hand stiele icke mere/ Men hand skal arbeyde oc giøre noget got met henderne/ at hand kand haffue at giffue den nødtørfftige.

Huad lærer S. paulus i dette Epistel?

Hand lærer idel Troens fruct/ ret Christelige gode gerninger/ om den gamle Adams dræbelse/ oc om Menniskens fornylse. S. Paulus taler almindelige om det gamle oc ny Menniske. Hand veed vel at en Christen ligger stor mact paa/ at vide det/ Thi der aff Lærer mand mange nyt-

telige stycke i den hellige Scrifft / Som er / huad den oprindelige Synd er / huad arffue retferdighed / huad kiød oc Aand / Synd oc naade / Død oc Liffer.

Huad siger hand om det gamle Menniske?

Afflegger nu det gamle Menniske / siger hand / effter den første omgengelse / som forderffuis formedelst lyst i vildfarelse.

Huad er det gamle Menniske?

Det gantske kiødelige Menniske / som er formedelst Adams fald forderffuit / fult aff synd / vndfangit i synd / født i synd / fult aff ond tilbøylse / lyst oc begæring / huilcke der effter bryde vd i idel syndelige onde tancker oc gerninger. Induortis i vantro / Affguderi / Guds bespottelse / Guds foractelse / fortuilelse oc andet saadant. Vduortis i Hofferdighed / gerighed / wkyskhed / vrede / had / auind / røffueri / mord / druckenskab / wlydighed / oc andet saadant. Denne er den gamle Adams fruct.

Huad siger hand om det ny Menniske?

Fornyr eder / siger hand / i eders sinds Aand / oc fører eder i det ny menniske / som

som er skabt effter Gud / i retsindig retferdighed oc hellighed.

Huad er det ny Menniske?

Det gantske Menniske/som er formedelst Vand oc den hellig Aand i Troen / oc Guds Ord / født paa ny til retsindig retferdighed / hellighed oc sandhed fult aff alle Guddommelige gaffuer naade oc godhed/huilcke der oc endelige bryde vd / i idel hellige salige tancker / Ord oc gerninger. Induortis til at loffue/prise oc tacke Gud. Vduortis til at hielpe / tiene oc trøste i alle maade. Dette er det ny Menniskis fruct.

Huor faare siger hand. Fornye eder i eders sinds Aand?

Hand vil der met giffue til kiende / at den ny fødzel er Aandens gerning. S. Paulus biuder oss icke at offuergiffue vort kald / som Gend øbere lerde / icke heller at vduele it besynderligt leffnit / oc løbe fra Folck hen i ørcken eller i Kloster/som Eremiter oc Munke giorde. Men hand vil at wi skulle fornys i Aanden. Lige som hand vilde sige. J skulle tage eder it nyt sind/hierte oc hu til / Thi det ligger aleniste paa den

ny fornylse i hiertit/ huor aff der oc da vil-
le følge ny gerninger/ oc it nyt leffnit.

Huorledis skal det ny Mennisfe vere
skicket?

Effterdi det gamle menniske er besyn-
derlige besuarit met tre hoffuit laster/ som
met løgn/ vrede/ tyffueri/ huilcke det fick aff
Dieffuelen/ som aff den rette løgnmestere/
Mandrabere oc Sielis hoffuit tyff. Da
vil S. Paulus/ at wi skulle afflegge samme
Dieffuils laster/ løgn/ vrede/ tyffueri/ oc i
den sted føre oss i oc anamme disse tre hoff-
uet dyder/ oc venne oss til at tale sandhed/
vere milde oc sactmodige/ huilcke der kom-
me aff Gud.

Huad er løgn?

Løgn er alt det/ der it Menniske giff-
uer til kiende met Ord/ gerninger/ tegn oc
vduortis skick/ oc meen det dog icke met
hiertit/ naar som hierte oc mund ere imod
huer andre/ oc Ord oc gerninger komme
icke offuer it. Ja alt det som it Menniske ta-
ler oc giør vnder sandheds skin oc titel/ oc
søger dog icke Guds ære der met/ sin Nestis
salighed/ oc Christendomens forbedring/
Men

Men sin egen ære/ roff/ prijss/ egen nytte/ frede oc rolighed. Item al falsk lerdom/ hygleri / smiger/ øyenskalckeri / alle Partiers/ Secters/ Papisters scrifft/ lerdom/ Predicken/ oc alt huad som er imod Troen oc Scrifften er idel løgn. Sagen er denne. Det kommer icke offuer it met Guds Ord oc Guddommelige sandhed. Fordi gaar oc den hellig Aands dom offuer dem/ Psal. v. Du omkommer Løgnere.

Huad er vrede?

Vrede er blodens optendelse omkring hiertit/ oc hun er dubbelt. En Menniskelig eller naturlig vrede / oc en forderffuelig oc syndelig Dieffuils vrede.

Huilcken er en Menniskelig vrede?

Naar som de der ere / i Regimente/ fortørnis paa deris Vndersaatte/ for synd oc last skyld / som naar Foreldre see deris Børn / Hustru oc Hosbonde deris Tiunde/ Regentere deris vndersaatte giøre ilde. Denne vrede er tilbørlig / oc de bliffue icke aleniste tilbørlige vrede/ men de straffe oc saa tilbørlige. Denne vrede er loffuelig oc nyttelig/ aleniste at hun skal vere maadelig

oc

oc huggis strax aff / oc forsuinde met Solens vndergong / at der bliffuer icke en had aff / Thi en longuarende vrede er en vis had.

Huilcket er en syndelig oc Dieffuels vrede?

Naar it Menniske forhaster sig i sin vrede / oc haffuer i sinde at betale sin Neste ont met ont / oc optendis saa i vrede / at hand bryder vd / oc siger obenbare. Jeg skal betale hannem / eller voffue mit Liff der offuer / oc skulde ieg end aldri komme der som Gud er. Dette er en gruselig vrede / her forglemmer it Menniske Gud / oc vil selff vere Gud / oc heffne sig paa sin Neste / alligeuel at Gud sagde. Mig bør heffn / ieg vil betale. Der til met forblinder vrede Mennisken / at hand icke kand see sandhed oc kiende det gode / oc hun tager fra hannem alle gaffuer oc al naade / legemlige oc aandelige / oc fører hannem i al wlycke oc forderffuelse.

Huad er at stiele?

Stiele kaldis at drage en andens gods til sig met wret / oc met allehonde finantzer besuige oc giøre sin Neste skade / som naar

mand stiel / røffuer / bruger aager / falsk vect oc maal / giffuer onde vare for gode / icke vil betale Tiunde deris fortiente løen. Oc in Summa / alt det som it Menniske tager sig til / oc hører hannem dog icke til.

Saa hører ieg vel / at Tyffueri skeer i mange maade?

Ja visselige / Tyffue kulen er offuermaade stor. Thi naar mand seer Verden igennem paa alle Statte / da er hun icke andet / end en stor bred staald / fuld aff Tyffue oc Røffuere. Der ere Husstyffue / Marckits tyffue / Marcktyffue / legemis tyffue / Siele tyffue / oc Gudstyffue.

Huilcke ere Husstyffue?

Børn / som tage himmelige noget fra deris Foreldre / enten pendinge / brød eller kiød / etc. De som saa snappe oc rage at sig ere Morderis oc tyffuis staalbrødre / Pro. xxviij. Item / Tiunde som tiene wtrolige oc tage icke vel vare paa Hussbondens gaffn / oc aff ladhed / ondskab / skiødisløsshed / forsøme oc forkomme Hussbondens oc Husstruens gods / oc giøre fortredelige

skade /

skade/eller lade skade ske / der som det sto dem vel til at affuende. Item Dagløne/ re oc Leyekarle/naar som de arbeyde wtro/ lige. Hid høre Stoltyffue / Stolrøffuere oc Cupister. Item Embedzmend som ar/ beyde paa bram oc for en syn skyld / oc giø/ re icke fast gerning oc varigt arbeyde. Item Aagerkarle / Aagerkoner / som vinde paa en marck thi marck/som saa plocke oc hud/ flette deris Neste / at de paa en gyldene aagre oc vinde thi gyldene.

Hwilcke ere Marckits tyffue?

Kremmere / som bruge falsk vect oc maal/forfalske deris vare / oc suerie Folck falske vare i Henderne for gode vare. Item Forprangere/som paa den yderste pending vdprange deris vare/ saa at de baade flaa huden oc sue blodet aff Stackkarle oc fat/ tige Folck. Item/ Vintappere oc kruer/ sker / som forfalske øl oc Vin / blande den gamle oc ny tilsammen/ forplompe det ene øl i det andet / tappe heldinge oc bermen vd for god drick / eller tappe hore maade/ oc scriffue thu for it met dubbelt oc hore kridt. Item Bagere oc kiødmangere/ som

icke giffue fattige Folck nock for deris pen-dinge / bage ſmaa Brød / oc ſelie forderffuit kiød oc tindtut fleſk etc.

Hulcke ere Marcktyffue?

De ſom paa Marcken meye himmelige deris Neſtis korn aff Ageren / ſla græſſ aff engen / oc ſtiele bort / de ſom pløye bort aff deris Nabos ager oc iord / De ſom i haue oc vrtegaarde bryde fructen aff Træ / oprycke ſmaa Jmper / ſkale barck aff træ / kiere Vinquiſte aff i Vingaarde / eller i andre maade tage noget / enten i ſkou eller paa marck / oc de ſom røffue oc driffue Queg bort. Hid høre oc Bønder / oc de ſom haffue deris biering aff fruct / vrter oc røder / oc ploumend / ſom icke trolige forarbeyde oc bruge Jorden / icke pløye oc høſte / oc naar ſom de føre deris vare til kiøbſteden / ſelie de dem meget dyrere end de ere verde / de føre ladbrent korn / raadne æg / gamle Skrocker / forderffuit ſmør / wdulig oſt / vandblandings Melck / trydſke tre oc faarfornit ved / oc ſelie det lige dyrt / ſom det vaare gode vare.

Hulcke ere legemens tyffue oc ære tyffue?

Hine wrene Menniske / som søle dem i skiørleffnit oc hoer / beligge deris Nestis Hustru / krencke piger / belaacke / vndføre oc beskemme hans Tiunde oc Børn. Hid høre alle beklaffere / baguaskere / øretudere / øyenskalcke / som bagæde deris Neste / oc met løgn oc falske vidnisbyrd giøre hannem spilde paa hans gode røcte oc Naffn. Hid høre ocsaa Jurister oc Talssmend etc. som for pendinge skyld / giøre en god sag ond / oc en ond sag god / oc huor en sag er der kand rente oc bære noget heim / den handle de lenge paa oc sette i fremtid / Men huor der er icke haab til stor vinding / der giøre de snart ende paa sagen. Hid høre oc de Geldskyldige som lene oc borge meget / oc tencke aldri at betale / men sige / Lad gaa / der døer enten den der betale eller haffue skal. Jtem Mulestødere / øyentryckere / Landstrygere / Staffgengere oc Tryglere / som tage de rette fattige brødet aff munden / vnder fattigdoms titel / som Muncke / Jacobs Brødre oc Taffledragere.

Hulcke ere Siele tyffue?

Alle falske Lærere oc Predickere / som

for bugens skyld / predicke falsk lerdom/ løgn / drøme oc Papisteri/ oc forføre de arme enfoldige Christne / oc forderffue Sielen. Hid høre oc alle Gendøbere / Sacramente skendere / himmelske Propheter / oc alle de som lære oc handle imod Troens Artickle.

Hulcke ere Guds tyffue?

De som tilscriffue sig selff al mact/ kaanst/ære oc rigdom / ia ville formedelst deris egen retferdighed / gerninger oc fortienste vorde fromme / retferdige oc salige / stiele saa Gud oc vor Herre Christo sin ære fra. Hid høre alle Regentere. Verdzlige / de som besuare deris Vndersaatte / wden nød oc trang/ met ny paaleggelse / forhøye taalt oc Hoffgaards tienste. Aandelige / de som intet Kirckembede fuldkomme / oc fortære dog skendelige oc omkomme Kirckens gods oc rente. Hid høre oc alle Gerige kroppe oc Stimpere / som icke hielpe Hussarme Menniske / Encker / Faderløse Børn / oc arme ælendige Menniske/ met deris pendinge oc gods / som Gud haffuer giffuit dem / oc lade dem lide hunger / angist oc nød / oc paa det sidste iem-

merlige forderffuis. Alle disse Tyffue / skulle icke vndgaa Guds straff.

Huilcket ere de tre Hoffuit dyder / der Paulus setter imod disse tre Hoffuit laster?

Hand siger saa. Afflegger løgn / oc taler sandhed / huer met sin Neste. Bliffuer vrede oc synder icke. Lader icke Solen gaa ned offuer eders vrede / giffuer oc icke lasteren rum. Huo som haffuer staalit / hand stiele icke mere / men hand skal arbeyde oc giøre det som got er / paa det / hand kand haffue at giffue den Nødtørfftige.

Huad vil hand met disse Ord?

Hand vil saa meget sige. Lige som Euangelion er en retsindig / bestandig / sand lerdom / saa skulle oc de / som det anamme / oc tro der paa / vere sandru / bestandige / retsindige Folck / de skulle oc effter Christi lerdom Matthei v. sige Ney / oc mene ney / sige Ja / oc mene ocsaa ia. Oc effterdi Menniskelig begæring oc affect bliffuer hoss oss / saa lenge wi leffue / da skulle wi see oss vel faare / at de icke offueruinde oss / oc føre oss i syndelige gerninger / som den

den fierde Psalme siger. Fortørnis oc synder icke. Oc efftterdi Gud haffuer lagd Mennisken arbeyde paa Gene. iij. oc vilde der met afflegge Tyffueri / da skulle wi Christne tilbørlige vere Gud lydige i denne befalning / icke tage fra andre det dem hører til / men meget mere arbeyde met henderne / oc giøre de fattige til gode/ oc giffue dem almisse aff vort gods / oc beuise saa Troen formedelst kierligheds oc barmhertigheds gerninger/giøre oss Venner aff den wretferdige Mammon/ som endelige skulle anamme oss ind i de euige Bolige. Der til hielpe oss Gud/ Amen.

Den XX. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ Ephe-sios v.

Kiere Brødre/ Seer til/ huorledis i skulle vandre forsynlige/ icke som de Wuise/ men som de Vise/ Oc sticker eder i tiden/ Thi

det er ond tid. Der faare bliffuer icke vforstandige / men forstandige / i det som er Herrens vilie. Oc dricker eder icke druckne aff Vin / huor aff der følger it vskickeligt væsen / Men bliffuer fulde aff Aanden / oc taler met huer andre om Psalmer / oc Loffsange / oc aandelige Viser / Siunger oc leger faar Herrē i eders hierter / oc siger altid Gud oc Faderen tack for alting / i vor Herris Jesu Christi Naffn / oc verer huer andre vnderdannige i Guds fryct.

Huad holder S. paulus oss faare i dette Epistel?

Tre aluerlige formaninger. Den første / at wi skulle vandre forsynlige / oc skicke oss i tiden / thi dagene ere onde. Den anden / at wi skulle vere ædru oc icke lade / Thi druckenskab giør galne oc forbistrede menniske. Den tredie / at wi skulle loffue Gud i Psalmer / Loffsange / oc aandelige Viser / Thi saadant er Gud behageligt.

Hulcken er den første Pauli formaning?

Kiere

Kiere Brødre / seer til / huorledis i skulle vandre forsynlige / icke som de Wuise / men som de Vise / oc skicker eder i tiden. Thi det er ond tid. Bliffuer fordi icke wforstandige / men forstandige i det som er Herrens vilie.

Huor faare giør S. Paulus denne formaning?

Denne formaning giør S. Paulus imod trygled. Thi det gaar saa til / at naar wi haffue hørt Euangelion / oc smuct anammit Troen / saa vorde wi strax trygge oc lade / tencke det haffuer icke nød / betencke icke at wi end nu haffue kiød oc Blod paa halsen / oc end nu leffue i Dieffuelens Rige / Ja wi gaa tryggelige hen wden al sorge / lige som der vaare ingen farlighed paa ferde / oc Dieffuelen vaare aldelis død. Oc ret lige forraskis wi der met oc offuerfaldis aff Dieffuelen / oc vort eget legeme / saa at wi komme fra Euangelio / før wi vide der selff aff / oc beholde der intet mere aff / end at wi kunde stort tale oc rose der aff / oc beuise dog ingen Christelig gerning.

Huad kalder hand at vandre forsynlige?

Vandre forsynlige er / at wi stedze haffue Guds vilie faar øyen / oc skicke vort gantske leffnit der effter. Thi at lade wi den Spegel komme fra vore øyen / da haffuer Dieffuelen strax indgong met oss / oc kand saa føre oss i forderffuelsë / at hand giør oss aff Christne lade trygge Hyglere / aff Hyglere / Kettere oc Egensindige / aff Kettere sandheds obenbare Fiender. Der faare siger hand / Det er icke skimt / men huo som vil icke lade sig forføre oc offueruinde aff Dieffuelen / hand skal vere vogen / oc see vel til / huorledis hand vandrer. Thi hand er oss en grum Fiende / som gaar oss effter / icke aleniste at forhindre oc forføre / men at forderffue aldelis i grunden.

Huor faare siger hand / Vandrer icke som de Wuise / men som de Vise?

Hand vil at Christne Menniske skulle alle tid haffue Guds Ord faar øyen. Thi deris Vissdom oc forstand staar der vti. Naar Guds Ord kommer aff Kircken / oc wnyttige Ordgydere komme paa predicke Stolen / da er det giort met Kircken / oc Almuen bliffuer lige som Predickere / oc

den ene Blinde leder den anden. Disligist ocsaa / Huor som huer Christen besynderlige forglemmer Guds Ord / oc tencker ekon paa huorledis hand kand bliffue rijg / oc slar sig megit i denne Verdens sager oc handel / der bliffuer strax en kaald wstickelig Christen / ia it forbistrit oc fortredeligt Menniske / som paa det sidste / foracter Gud / hans Ord oc vilie.

Huad ere Wuise oc Wforstandige?

De som icke mercke oc giffue act paa / huad Guds vilie er / oc der met forsøme naadens oc deris saligheds tid / de see icke aluerlige til sig selff / om de ere ret Christne / det er / om de rettelige Tro / oc gerne høre Guds Ord / oc leffue der effter. De ere Wuise oc Wforstandige / oc forstaa icke Guds vilie / Thi de haffue tagit liussit fra deris øyen / oc haffue it andet gyckeluerck faar øyen / aff deris egit gode tycke / der see de igennem / lige som igennem it malit glass / Oc mene at der som de følge deris fornufft / da staa de vel / indtil saa lenge / de bliffue forførde oc nedslagne aff Dieffuelen.

Hulcke ere de Vise oc Forstandige?

De som stedze haffue Guds Ord saar øyen / altid handle / betracte oc høre det gerne / omgaaß der met dag oc nat / tencke der paa / oc hielpe trolige til at andre oc skulle saa giøre.

Huad er det hand siger / Skicker eder i tiden?

Hand vil saa sige. Tencker ingelunde at i ville sette eders salighedes sag op i fremtid / indtil i see at tiden oc dagene bliffue bedre. Thi det bliffuer dog icke bedre. J haffue altid Dieffuelen i Verden / som eder forhindrer i alt det gode / oc kaster io lenger io mere i veyen / at / io lenger i tøffue / io mindre skulle i komme til / at giøre det gode. Oc der som i forsøme tiden / da bliffuer det eder icke saa got der effter. Skicker eder fordi saa der vti / at i ocsaa stiele oc røffue tiden huor i kunde. Lader intet vere eder saa kiert / som at i kunde forfremme Guds rige / oc tiene Christendommen til nytte oc gode / huor / oc i huad maade / i kunde.

Huorledis skal ieg da skicke mig i tiden?

Tag faar dig de thi Bud/oc din tro/ de skulle det sige dig / skicke dit leffnit der effter / oc tag din Fader vor til hielp / be- gynde hoss dig selff/ bed for dig selff oc for Kircken / at Guds Naffn kand alleuegne Helligis / Oc at dit leffnet kand ocsaa gaa effter hans vilie. Vilt du det giøre flitelige/ da skalt du visselige saa vandre / fly syn- den/oc giøre det gode.

Er da tiden ond?

Tiden er i sig selff god / effterdi Gud giffuer oss sit Ordis oc sin naadis rette gyl- dene aar / oc hans hellige Euangelion kundgiørs alleuegne / predickis flitelige oc anammis. Saa er dog Dieffuelen i veyen met sine Secter/som forderffue denne gode tid/oc giøre hende io suarere oc suarere faar de Christne / at de met al mact skulle staa der imod / at de skulle kunde trenge sig hen igennem saa megen Verdens forargelse oc forhindrelse/oc icke lade trenge sig fra det/ der de haffue anammit / men beholde det indtil enden.

Huilcken er den anden formaning?

Drycker eder icke druckne aff Vin/ huor

aff der følger it wskickeligt væsen. Der giør S. Paulus thu stycke. Først / forbiuder hand / at mand skal icke dricke sig drucken. Der nest / setter hand sag der til / oc siger / Der aff følger it wskickeligt væsen. Lige som hand vilde sige. J Dranckere kunde (maa vel ske aff Dieffuelens indskiudelse) tencke / at druckenskab er icke synd / at der kommer ingen skade aff. Men ieg scriffuer eder til aff den hellig Aands indskiudelse / at druckenskab er en stor synd / oc it wskickeligt wroligt galit væsen / oc allehonde forderffuelse følger der aff i denne Verden / oc endelige den ewige fordømelse i den anden Verden. Vocter eder fordi der fra / oc venner eder til at vere ædru oc leffue i affhold oc maadelighed / saa bliffue i skickelige til alt got imod Gud oc Menniske.

Huad for it wskickeligt væsen kommer aff druckenskab?

Aff druckenskab komme whøuiske Ord / wnyttig tale / wtuctige seder / skendige gerninger / bander / suare edeer / skendzel / løgn / besuigelse / bagtalelse / formaledidelse / leeg / dobbel / kytte / bytte / vrede / trette / had / splidactighed / oprør / mord / mand-

mandslæt / Guds bespottelse / ladhed/ wlystighed / oc det Guddommelige ordis forsømelse. Thi naar bugen er fuld aff Vin/da ære øyene galne at glo/ørerne rede⸗bone oc snare til at høre det som ont er/ munden fuld aff wnyttige ord / det gantske legeme wskickeligt / tungferdigt / søffnac⸗tigt/wlystigt/vid oc fornufft ere vdslucte/ alle sind oc naturligt krafft ere forkrencke⸗de/oc der er intet Regimente lenger. Alle aarer oc lemmer ere optende oc beridde til synd/ last oc wdyd.

Giff der Exempel paa.

Det er met en Drancktere/ lige som met en Vognmand / huilcken Hestene haffue tagit tømen fra / hand ferdis hen offuer ager oc eng / skou oc Mose / bierge oc da⸗le/ beck oc bro / oc er icke muligt/ at hand kand saa ferdis lenge wden skade/ der gaar det hannem visselige ilde. Hand er oc lige som en Styre mand / der haffuer mist sit Ror/ hand driffuer hen faar vær oc voff⸗ue / indtil hand paa det sidste støder paa en klippe / der bliffuer hand met skib oc gods.

Dette er i sandhed stor farlighed?

Der som Dranckere io icke vilde an-see/ saa mangfoldig skade oc forderffuelse/ der druckenskab fører met sig/ saa skulde dog det forferde dem/ at de skulle staa faar Christi Domstol/ oc giøre regenskab/ for huert forgeffuis Ord/ huad ville wi da si-ge/ om syndelige gerninger/ om Guds Creaturis misbrug/ oc om den dyrebar tid/ der wi haffue saa skendelige fortæret met drick/ daabel/ løssactighed oc natte sæ-de. Thi Gud vil icke lade saadant bliffue wstraffit.

Hulcken er den tredie formaning?

Men bliffuer fulde aff Aanden/ oc taler met huer andre om Psalmer oc loff-sange ac aandelige Viser/ siunger oc leger faar Herren i eders hierte/ oc tacker altid Gud Fader i alle ting/ i vor Herris Jesu Christi Naffn.

Huad vil hand met denne for-maning?

Hand vil saa meget sige. Det staar de Christne vel/ at de loffue/ prise oc tacke

Gud/met Psalmer / Loffsange oc aande-
lige Viser / wi kunde oc intet giøre Gud vor
Herre tacknemeligere / som Mosi oc Jsra-
els Børnis Exempel nock giffue til kien-
de / der de vaare gangne igennem det røde
haff. Exod.xv Oc Dauid/ der hand legte
faar Guds Arck / sang oc spranck. Item/
siunge icke Propheterne Esaias / Haba-
cuc/ Jonas / Zacharias den Døberis Jo-
hannis Fader / Maria Guds Moder/
Simeon/deylige Loffsange? Ja de from-
me Christne i den første kircke / forsamledis
huer dag/oc loffuede Gud/ oc siunge Psal-
mer. Wi kunde oc intet giøre Dieffuelen
mere til fortredelighed / som Kong Saulß
oc Dauids Historia nock beuiser j. Samue-
lis xvj. Thi at naar den onde Aand kom
offuer Saul / tog Dauid sin Harpe oc leg-
te der paa / saa vigede Dieffuelen bort fra
Saul/ oc det bleff bedre met hannem. Wi
kunde intet giøre oß kand vere mere nytte-
ligt oc gaffnligt end loffue Gud met Psal-
mer / huilcket wi oc ere plictige oc skyldige
til. Thi wi haffue anammit megit got aff
Gud/baade i naturlige/legemlige oc aan-
delige gaffuer/legeme/Siel/sind/fornufft/
styrcke

styrcke/sundhed etc. Der til met Troen/ kierlighed / haab / taalmodighed / Guds Ord / Euangelion / de høyuerdige Sacramente / Syndernis forladelse oc foriettelsen paa det euige Liff / For huilcket wi skulle altid tilbørlige tacke Gud. Hand giffue oss sin naade/ at wi det stedze kunde giøre/

AMEN.

Den XXI. Søndag effter Trinitatis/ Epistel/ Ephe. vj.

KIere Brødre / Verer stercke i HERren / oc i hans styrckis mact / fører eder i Guds harnsk/ at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Thi wi haffue icke Kiød oc Blod at stride met / Men met Førster oc Veldige / Som er / met Verdens Herrer / der regnere i denne Verdens

mørck/met de Aander vnder Himmelen. For den skyld da tager Guds Harrensk paa/at i kunde staa imod/ naar den onde stund kommer / oc vdrette alting vel/oc beholde marcken.

Saa staar nu giordede om eders lender met sandhed / oc iførde met retferdigheds krefft / oc haffuer støffle paa Benene / som de der ere ferdige til at driffue fredens Euangelium / met huilcket i ere beridde/ oc tager faar alle ting troens skiold/ met huilcken i kunde vdslycke / alle den forgifftige Fiendis gloende pile / oc tager saligheds Hielm / oc Aandens Suerd / som er Guds Ord.

Huad holder S. Paulus oss faare i dette Epistel?

Try stycke. Først giffuer hand til kiende at Dieffuelen er vor grumme Fiende. Der nest / huor sterck oc veldig Dieffuelen er. Det tredie / huad Harnsk oc Vaabn wi skulle

skulle bruge imod denne Fiende Dieffuelen.

Huad er Dieffuelen for en Fiende?

Dieffuelen er en snedig / listig / ond fiende / en tusinde kaanstermand / en wreen Aand / fuld aff løgn oc ondskaff / en mordisk aand / en løgn aand / liffsens Fiende / oc sandheds / en Lastere oc Guds Børns anklagere / huilcken der vilde gerne forderffue al Guds skick / alle Politier / al ret Gudstienste / oc er alle Menniskis Modstandere. Hand torde friste CHRIstum Guds Søn / oc forsøge sin kaanst paa hannem / hand vil oc visselige icke spare oss. Oc paa det hand kand føre oss i fald / tager hand Verden oc vort eget legeme til hielp.

Huad er Verden?

Verden er Dieffuelens rige / Paradis oc Lysthuss / en ret Røffuere kule / oc Løgnhuss / ia det onde fortredelige Barn / huilcket Adam loed effter sig / der i mange maade offuerfalder oss / formedelst sine øyenskalcke / Kettere / falske Lærere / Secter oc Partier / formedelst Tiranner oc de Christnis Mordere / oc formedelst

det menige Folckis offuergiffne hob / som huercken acte Gud eller Menniske.

Huad er legeme eller Kiød?

Kiød oc Blod er Adams barn / it Menniske fult aff synd / hofferdighed / gerighed / wkyskhed / had / auind / Fult aff vantro / wnyttig omhyggelighed / syndelig lyst oc begæring / ia aff alle laster oc wdyder.

Huorledis sticker Paulus sig imod disse Fiender?

Hand giør som en ret god Høffuitzmand / der ligger i marcken met sit folck / oc venter huer time at Striden skal begyndis mellem Fienderne oc hannem / hand formaner wden affladelse sine Reyssener oc Stridzmend / at de skulle vere rustede / staa fast oc mandelige / oc sla frimodelige fra sig.

Met huad Ord formaner hand sit Folck?

Hand predicker deylige lige som i en Hær eller iblant Stridzfolck / formaner dem / at de met deris harnsk oc Vaabn skulle vere rustede til strid / oc siger saa. Mine Brødre / verer stercke i Herren. Lige som

hand vilde sige. For eders persone ere i meget for skrøbelige / at i aff eders egen styrcke oc krafft skulde imodstaa denne grumme Fiende. Verer fordi stercke i vor Herre Jesu Christo / huilcken der haffuer allerede offueruundet eders Fiende / oc i hans styrckis mact / tager paa eder Guds Harnsk / at i kunde bliffue stadige imod Dieffuelens listige tilløb. Lige som hand vilde sige. I kunde icke staa fast imod saadan en veldig Fiende / der som i icke søge eders styrcke / Harnsk oc Vaabn hoss Gud oc vor Herre Jesu Christo. Thi i vide huor sterck / veldig oc listig Dieffuelen eders Dødfiende er. Al eders styrcke oc krafft er imod hans mact / lige som affner faar vær.

Huor sterck oc veldig er da Dieffuelen?

S. Paulus giffuer det til kiende / oc siger. Wi haffue icke at stride met kiød oc Blod / men met Første oc Veldige / som er / met Verdens Herrer / som regnere i denne Verdens mørck / met de onde Aander vnder Himmelen. Lige som hand vilde sige. Vore største Fiender ere Aander / huilcke wi icke kunde sla fra oss met Suerd /

Bøsse /

Bøsse/Pil/Spiud eller Hellebaarde/de søge oc icke effter vore pendinge oc gods/ Men effter vort Legeme oc Liff/ Kiød oc Blod/Marre oc Been/Siel oc Aand/ Det gielder her at vinde eller tabe/ Helffuede eller Himmerige.

Huor faare kalder hand dem Førster oc Verdens Herrer?

Fordi at det er icke en enfoldig Aand/ men en stor veldig Herre. Hand haffuer slaget sin leyr i marcken imod oss/ stercker end Hundrede tusinde Tørckiske Keysere/ Hand er der til met offuermaade vel forsøct/ som den/ der haffuer nu regærit Verden lenger end fem tusinde Aar. Hand veed mesterlige huorledis hand skal søge til huer besynderlige. Thi hand er en Doctor i skalckhed/ oc haffuer vel lært sit Embede.

Huor boer da Dieffuelen?

I lucten/ siger S. Paulus/ i denne Verdens mørck. Wi taare icke tencke/ at hand er longt borte fra oss/ enten i Indien/ Morland/ i Egypten eller Babylonien/ Hand er hart hoss oss/ ieffne oss/ bag oss/ faare oss/

offuer oss/vnder oss. Huor wi gaa/staa/ side eller ligge/der flue de onde Aander offuer oss/lige som Skyr / de suerme omkring oss/ lige som store Humler oc Gedehamse/ de lade sig offte til syne i legemlig skickelse/ i Himmelen/som gloendis Drager/i marcken som brennende liuss eller bluss. De haffue gerne deris bolig i øde steder / huss / i ørcken / i dybe vand / Søer oc pudze/forferde / druckne oc myrde der Menisken. Lucten er fuld aff dem / de haffue inde alt det som er omkring oss / offuer oss / de see oc lure effter oss / begrunde oc betracte/ huorledis de kunde føre oss i forderffuelse/ oc forhindre oss / at wi io icke skulle komme til Himmelen / der de fulde ned aff.

Ere de da icke end nu forskudne ned i Helffuede?

S. Petrus siger. At Gud støtte dem met mørckens lencker ned til Helffuede / at de skulle beuaris til dommen. Diss imellem arbeyde de paa met al mact / at de kunde dræbe oc omkomme baade vort legeme oc Siel. Er det saa at en Dieffuel kand intet vdrette alene / da tager hand andre siu til sig/som ere meget argere. Kunde siu intet

vdrette/

vdrette / da tager hand thi/tiue/hundrede eller tusinde / Der er icke ende eller tal paa. Hand haffuer i fem tusinde aar icke soff-nit / men hand gaar omkring / som en brø-lende Leue / oc søger effter den hand kand opsluge/j.Petri v.

Huad harnsk oc Vaabn skulle wi bruge imod denne Fiende?

Saa siger S.Paulus. For den skyld/ da tager Guds Harnsk paa/ at i kunde staa imod paa den onde dag / oc vdrette alting vel/oc beholde marcken. Saa staar nu om-giordede om eders lender met sandhed / oc ifførde met retferdigheds krefft / oc støff-le paa eders føder / met fredens Euange-lio/huor met i ere beridde. Men faar alle ting tager Troens skiold / met huilcken i kunde vdslycke alle den forgifftige Fiendis gloende Pile / oc tager saligheds hielm oc Aandens Suerd / som er Guds Ord etc. Her giffuer S. Paulus oss aff sit Rust-kammer / det rette Harnsk/ de rette Verie oc Vaabn / som er / Belte / Sko eller Støff-le / Pantzer oc Krefft / Skiold / Hielm oc Suerd.

Huorledis skal en Christelig Ridderre/ruste sig imod Dieffuelen?

En Stridzmand som vil ruste sig/ hand omgiorder først sine lender/ hand tager hoser oc trøye paa / at hand kand vere skickelig til at gaa/løbe/ springe eller stride/ Der nest tager hand støffle oc benharnsk paa/ der nest Pantzer oc Krefft / der effter binder hand sit Suerd paa/ oc tager Skiolden / paa det sidste setter hand Hielmen paa sit Hoffuit.

Huad er Sandheds belte?

At wi føre en Christelig omgengelse/ ere retsindige i Troen / oc anamme aluerlige Guds Ord/ oc rette vort leffnet der effter/ lige som Christus siger Luce xij. Lader eders lender vere omgiordede etc.

Huad ere den Euangeliske freds støffle oc sko?

At wi holde fred met huer mand/ giøre huer mand til gode/ hielpe/ tiene / giffue gode raad oc trøste formedelst Euangelium. Oc alligeuel Verden bulder met oprør/ idel wfred / kiff oc trette / oc opuecker oss ocsaa til vrede/ at wi dog ere i alle maa-

de taalmodige / icke heffne oss selff / men trenge oss igennem met taalmodighed / som igennem en ond Vey / der er fuld aff torne.

Huad er retferdigheds krefft?

At wi haffue en god Samuittighed / oc leffue saa / at ingen kand klage paa oss / giøre ingen forfong eller skade. Thi huor saadan en Samuittighed icke er / der haffuer Dieffuelen strax vundit. Hand giffuer samme Menniske en stød faar brystet / saa at hierte oc moed falder.

Huad er Aandens Suerd?

Guds Ord / det skulle wi drage vd / tage det i haanden / oc verie oss met / at det skal icke gaa oss / som det gick Papisterne / huilcke der lode Suerdet forrøstis i balgen. Euangelion oc Guds salige Ord / er formørcket hoss dem / formedelst Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund / oc Pharisaisk hygleri / at Dieffuelen haffde got at giøre met dem / oc skaffe sin vilie.

Huad er Troens Skiold?

Intet andet / end Troen til vor Herre Christum / at wi vti fristelse tradze paa

Christum/oc sige. Er ieg en Syndere/da er hand den Mand / som døde for mig hellig oc reen / hannem holder ieg mig til/ ehuor det gaar met mit Liff / da forlader ieg mig paa Christum / som paa min Skiold / der vel kand betecke oc beskerme mig hand er mig vis nock/hand kand staa fast imod alle Helffuedis porte.

Huad er salighedz Hielm?

At wi tro paa Jesum Christũ/ som er en Herre offuer Dieffuelen/Verden oc alting/ formedelst huilcken wi skulle visselige vente it andet oc bedre Liff / at hand skal forløse oss aff al wlycke / oc lægge vnder vore føder / det som oss nu trenger oc trycker at wi skulle frilige oc gladelige sige. Til dig HErre staar vor haab / lad oss icke bliffue beskemmede/Giff oss din naade/at wi stedze kunde findis beuebnede met disse Vaabn/oc komme wden skade til det maal/der wi ere skabte oc kallede til/ det er det euige Liff/

AMEN.

Den XXII. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel / Philip. j.

KJere Brødre/Jeg tacker min Gud/ſaa offte ſom ieg tencker paa eder (huilcket ieg giør altid/ i alle mine bøner/for eder alle/ oc ieg giør min Bøn met glæde) for edert ſamfund i Euangelio/fra den første dag indtil nu/oc ieg haffuer it got haab der til/ at den ſom begynde den gode gerning i eder / hand ſkal oc fuldkomme det indtil Jeſu Chriſti dag / lige ſom mig oc bør/ at ieg ſkal i ſaa maade holde aff eder alle / Fordi at ieg haffuer eder i mit hierte/i dette mit fengzel/i huilcket ieg forſuarer oc ſtadfeſter Euangelium/ſom de/ der alle ere delactige met mig i naaden.

Thi Gud er mit Vidne/huorledis mig forlengis effter eder alle/ aff hiertens grund i Jeſu Chriſto.

Oc ieg beder der om / at eder kier=
lighed kand bliffue io mere oc mere
rijg / i allehonde bekiendelse oc for=
følgelse / at i kunde prøffue / huad
som best er. At i kunde vere rene oc
wden forargelse / indtil Christi dag /
opfyllede met retferdigheds fruct /
som ske formedelst Jesum Chris=
tum (i eder) Gud til ære oc loff.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand loffuer oc priser de Philipper / at de bleffue stadige i Troen / oc ved Guds Ord / oc haffde icke / som de andre Stæ/der / anammit falske Apostle oc Predickere. Oc hand formaner dem / at de skulle saa bliffue fremdelis faste i denne Tro / oc vore i kierlighed / hand paaminder dem ocsaa der hoss / at de skulle vocte sig fra falske A/postle / oc giffue meget mere act paa deris Ord / end paa deris leffnet. Thi deris leff/net kand feyle oc synis anderleds vduor/tis / end det er i hiertet. Men ordet kand icke feyle eller besuige nogē. Thi det er it helligt / sant / wforgengeligt / euigt oc saligt ord.

Oc huo som der Tror paa / hand bliffuer oc hellig / sandru / from / retferdig oc salig.

Huorledis begynder S. Paulus dette Epistel?

Hand siger saa. Jeg tacker min Gud / saa offte ieg tencker paa eder / huilcket ieg altid giør / i huer min Bøn / for eder alle / oc ieg giør min Bøn gladelige / offuer eders samfund i Euangelio / fra den første dag / indtil nu etc.

Huad vil S. Paulus met disse Ord?

Hand deler dette Epistel i tre dele. Først tacker hand Gud for den naade / at de Philipper vaare komne til Euangelij samfund oc bleffne delactige der vti. Der nest / ynsker hand / at de kunde forfremmis i dette vidskab oc Euangelij fruct / oc at Gud vil saa fuldkomme / oc føre til en god ende / det som hand begynde met dem. Det tredie / hand beder / at de kunde vorde io mere oc mere rige / i allehonde vidskab oc forfarenhed. Oc dette giør hand altsammen / dem til en paamindelse oc formanelse / at de skulle bliffue faste oc stadige hoss det der de haffue begynt / oc bestandige som de nu staa i Troen.

Huilcken er tacksigelsen?

Jeg tacker min Gud / saa offte ieg kommer eder ihu etc. Der er oss it Christe-ligt hiertis rette billede bescreffuit / i den hellige Paulo / huilcken der aff hiertens grund/glæder sig der aff / oc tacker Gud/ at andre Folck ocsaa komme til Euange-lij samfund / oc hand haffuer it got haab om dem / som begynde at Tro / tager sig deris salighed til / glæder sig io saa meget der aff / som aff sin egen salighed / oc kand aldri fuldtacke Gud der faare.

Huilcken er ynsken?

Jeg haffuer it got haab der til / at den som begynde den gode gerning i eder/ hand skal oc fuldkomme det / indtil Jesu Christi dag / lige som mig oc bør / at ieg skal i saa maade holde aff eder alle. Der kalder Paulus Euangelion en god ger-ning. Oc hand scriffuer denne gerning icke vore gerninger eller formue til / men Gud. Disligist at wi bliffue bestandige oc stadi-ge i samme gerning / scriffuer hand oc icke oss/ men Gud til. Staar nu vor saligheds begyndelse/ forfremmelse oc enden icke i vor

haand/

haand/men i Guds naade / hui rose wi da vore gerninger ? Dette Sprock nedslar dog Menniskens gantske fri vilie/met alle mennis̄kelige gerninger / fortienste / krafft oc formue/besynderlige i de ting/som ere Gud oc vor salighed anrørendis. Gud er begyndelsen oc enden / hand skal begynde byggningen / oc legge den første Sten/om der skal giøris nogit got. Vden mig kunde intet giøre/ siger Christus Johan. xv. Oc S. Paulus j. Corinth. iij. Jeg plantede/ Apollo vandede/ men Gud giffuer triffuelse. Disse Sprock oc andre saadanne/ holder Scrifften oss faare/ at hun der met vil nedsla vor ross oc tradz / oc at wi skulle giffue Gud ære alene/søge hans hielp/trøst oc naade / Naar det skeer / da vil hand hielpe oc icke forlade oss.

Huilcken er Bønen ?

Gud er mit Vidne/ huorledis mig forlengis effterseder alle aff hiertens grund / i Jesu Christo / oc der om beder ieg/ at eders kierlighed kand blifue io mere oc mere rijg/ i allehonde bekiendelse oc forsøgelse / at i kunde prøffue huad som best er. Der vdskudder

skudder den fromme Apostel sit Hiertis grund/huilcket der brender aff glæde oc lyst fordi / hand seer / at de bekiende/anamme oc ære Euangelion / Oc aff den hiertelige kierlighed hand haffuer til Kircken / da veed hand intet høyre oc bedre / at ynske hende aff Gud oc begære/end at hun kand bliffue i Euangelij sandhed / huilcken hun haffuer anammit/oc forfremmis i kierlig-hed.

skulle wi følge dette Pauli Exempel?

Ja visselige. En Christen/som kien-der oc Tror / Guds naade oc velgerninger formedelst Euangelion/hannem bør først/ at beuise sig tacknemelig/icke aleniste imod Gud/men ocsaa imod Menniske. Hid hø-rer Tackoffer/at wi skulle icke aleniste met munden/oc Ord/men ocsaa aff gantske hierte/huad wi formue met legeme oc liff/ predicke/høre/ære/oc forfremme Guds Ord. Oc der effter lade ocsaa Troens fruct/oc retferdigheds gerninger/skinne faar Mennisken/besynderlige imod dem/ der wi hørde oc anammede Euangelion aff.

Huad skal da Ordens Tienere gjøre?

En retſindig Hyrde / ſkal elſke ſine Faar aff hiertet/ſaa / at hand icke aleniſte ſkal vocte dem fra Vlffuen/ men at hand ocſaa paa den rette tid / ſkal føre dem vd oc ind/fra oc til god græſſgong. Ja ocſaa/ effter Chriſti Exempel / lade ſit Liff for ſine Faar. Huo ſom haffuer ſaadan kierlighed/hand ſørger viſſelige for ſine Faar/ mit i angiſt oc drøffuelſe / ſom Chriſtus ſagde paa kaarſſit. Mig tørſter. Lige ſaa haffde oc Paulus ſorge i fengzel for Menigheden/ ſom haffde hørt Guds Ord aff hannem / huilcke hand ocſaa lerde oc vnderuiſde met ſcriffuelſe. Der til met formaner hand dem ocſaa til kierlighed / oc en Chriſtelig omgengelſe / oc giør ſin Bøn til Gud for dem / at de kunde bliffue io lenger io rigere i gode gerninger.

Verden er alt for meget wtacknemelig?

Wi giøre hende icke anderleds / Wi ſkulle predicke imod wtacknemelighed / oc ſtraffe den hart / oc flitelige formane huer mand / at de ſkulle vocte ſig der fra/ ſom fra den allerſkendeligſte laſt/ der paa Jorden er. Men der ſkulle wi tencke til at ſlide

vor tid met / at wi skulle leffue i Verden iblant wtacknemelige Menniske / oc icke forarge oss der paa / eller fordi lade aff at giøre got. Fordi at vilt du met dine velgerninger fortiene dig tack aff Verden / oc ment du vilt giøre hende alt got / saa skal det alligeuel gaa tuert imod din mening / Oc dig skeer ret / oc du faar din rette løn / som den der bider en ond nød / oc faar munden fuld affskarn. Vilt du nu der aff suarlige fortørnis / sla ned alt det omkring dig er / oc fordi intet got giøre / da est du ingen Christen lenger / du ekon plager dig selff / oc vdretter dog intet. Vedst du icke huad hendis rim er. Qui retribuit mala pro bonis, Den som betaler got met ont. Huo som det icke vil lære / hand maa strax gaa vd aff Verden.

Hui beder Paulus saa flitelige / at de Philippenser skulle vorde rige i allehonde bekiendelse oc forsøgelse?

For tre sager skyld. Først / at de skulde kunde giøre skilsmisse paa huilcken lerdom som vaar ret / oc huilcken wret / at de icke skulde bliffue forførde aff de falske Apostle /

le/ men bliffue hoss det rene Guds Ord/ huilcket hand kalder det beste. Der nest/ at de skulle vere retsindige oc vden forargelse / det er / de skulle icke vere øyenskalcke oc giffue forargelse fra sig / eller forargis aff andre/ men lade sig finde retsindige Christne. Det tredie/ at de skulle opfyldis met retferdigheds fruct / som skeer formedelst Jesum Christum / At huer mand skal bekiende/ at wi høre til deris tal/ som haffue anammit Troen til Jesum Christum.

Hui setter hand disse Ord til / Som ske ved Jesum Christum?

Hand vil der met giffue til kiende/ at gode gerninger skulle flyde aff Troen / oc ske i Christo oc formedelst Christum/ ellers ere de icke nyttelige / Som Paulus siger Roma. xiiij. Huad som icke skeer aff Troen/ det er synd.

Huor til ske saadanne gode gerninger / oc retferdigheds fruct?

Icke at wi der met skulle bliffue retferdige eller salige/ men Gud til loff oc ære. Thi gode gerninger giøre oss icke retferdige eller salige / alligevel de end skulle ske/ men

de ere der til skickede / at / naar Menniskene see dette vort liuss skinne / da skal Gud loffuis oc prisis / oc vor Neste behielpis der met.

Huad skullé wi nu lære aff dette Epistel?

All den stund wi leffue her paa Jorden / skulle wi daglige bruge oss / i den rette Gudstienste / giøre Tackoffer oc Bedeoffer. Tackoffer / for det gode oc de velgerninger wi haffue anammet / det kaldis / Deo gratias. Bedeoffer / Fader vor / imod det onde wi gerne vilde vere fri fra. Thi dette Liff kom icke end nu til det Liff / der det skal komme / wi haffue ekon en smag der aff. Wi see ekon end nu i Troen / det / som oss skal giffuis / wi haffue det icke i Henderne oc neruerendis. Der faare skulle wi bede / at Gud vil affuende den wlycke / som oss staar faare / oc wi ere icke end nu fri fra / saa lenge / wi komme der hen / som wi icke haffue mere behoff at bede / men wi skulle glæde oc fryde oss / oc høre til euig tid / Deo gratias, oc Alleluia. Der hielpe oss Gud til /

AMEN.

Den

Den XXIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Phil. iij.

KJere Brødre / følger mig / oc giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel. Thi mange vandre / om huilcke ieg haffuer offte sagd eder / oc ieg siger eder ocsaa nu met gredende taare / Christi kaarssis Fiender / huilckes ende er fordømmelsen / oc deris bug er deris Gud / oc deris ære skal bliffue til skendzel / huilcke som haffue Jordiske sind. Men vor omgengelse er i Himmelen / hueden wi ocsaa vente Frelseren Jesum Christum vor HErre / som skal forklare vort ringe Legeme / at det skal vorde lige ved hans forklarede legeme / effter den krafft / der hand kand giøre sig alle ting vnderdanige met.

Huad giør S. Paulus i dette Epistel?

Hand forskiuder den troløse Menniskelige retferdighed / huilcken Jødernis falske Predickere som løbe alleuegne omkring / haffde lært oc forført mange met. Der faare kalder hand de Philippenser aff faderlig omhyggelighed til Christi retferdighed / til Troen / kierlighed / taalmodighed / oc formaner dem / at de skulle bliffue stadelige hoss det / der de haffue anammit. Oc besynderlige giør hand tho aluerlige formaninger til de Christne i Philippis.

Huilcken er den første formaning?

Kiere Brødre / følger mig / Lige som hand vilde sige / J skulle haffue Vlffue oc hunde iblant eder / seer fordi vel til / at de icke forføre oc ihielriffue eder / de skulle icke alle vere rene oc retsindige / som rose sig at vere Euangelij lærere oc Predickere. Sathan skal oc haffue sine Apostle der iblant / Følger fordi mig. Oc Paulus siger j. Corinth. x. Verer mine efterfølgere / lige som ieg er Christi.

Huor faare siger hand / Giffuer act paa dem / der saa vandre / som i haffue oss til it Exempel?

Hand vil saa megit sige. Jeg veed vel/ at mand icke skal/ følge oss/ som Menniske. Men efterdi wi følge Gud/ da giøre i/ lige som wi. Tager Exempel aff oss/ oc lige som wi huercken vige til den høyre eller venstre side/ men bliffue paa den rette vey/ oc følge aleniste Gud/ saa skulle oc i giøre/ da skulle de falske Apostle visselige icke vdrette meget hoss eder. Fordi at alle de/ der saa lære oc leffue/ som ieg/ Timotheus/ oc andre mine Methielpere/ haffue lært oc lefuit hoss eder/ de ere ret Biscopper oc Lærere. Men de som leffue oc lære anderleds/ de ere Hunde oc Vlffue / det er / forføriske falske Lærere / de mue pryde oc betecke sig/ huorledis de ville.

Huorledis bescriffuer hand de falske Apostlers omgengelse?

Hand siger saa. Mange vandre/ om huilcke ieg haffuer offte sagd eder/ oc siger ocsaa nu met grædende taare / CHRJsti kaarssis Fiender / huilckis ende er fordømelsen/ oc deris bug er deris Gud / oc deris ære skal bliffue til skendzel / huilcke som haffue Jordiske sind. Der høre i/ huorledis falsk lerdom/ det forargelige leffnet/ oc

Brødrenis forderffuelse / gaar den hellige Paulo til hierte/ huor hiertelige we det giør hannem / at saa mange fromme Mennisker skulle forderffuis. Der met giffuer hand oss it Exempel / huorledis wi skulle vere til sinde/ imod falske Lærere / oc imod fattige forførde Mennisker.

Huorledis skulle wi skicke oc holde oss / imod falske Lærere oc Forførere?

Wi skulle giøre vort beste / bruge al list oc lempe / oc arbeyde der paa aff al mact/ at wi kunde drage saadanne Forførere fra deris wchristelige handel oc lerdom / oc føre dem til den rette lerdom igen/ oc det skulle wi giøre en gong / tho gonge eller tre gonge. Vil det icke hielpe / da skalt du giøre / som Paulus lærer Tit. iij. Sky it kettersk Mennisker / naar hand er en gong eller tho gonge formanet / oc vid at saadant it Mennisker er foruent / oc Synder/ som den der er fordømt.

Huorledis skulle wi holde oc skicke oss imod forførde Mennisker?

Wi skulle oc flitelige arbeyde paa at hielpe dem / lade intet forsømis for vor

skyld/

ſkyld / men bruge alle middel oc lempe der til/at de kunde komme aff vildefarelſe paa den rette Vey igen/ lige ſom CHRIſtus oc giorde / der hand forlod de ni oc halffemteſinds tiue Faar / oc lete effter det fortabte Luce xv. Oc der ſom denne vore omſorge oc wmage icke vil hielpe / da ſkulle wi alligeuel haffue en miſhagelighed der til/ oc det ſkal giøre oſſ hiertelige ont / at ſaa mange Menniſke ſkulle forderffuis / oc wi ſkulle haffue metynck offuer dem/ lige ſom wi ſee/ at den hellige Paulus her giorde.

Huad kalder hand de falſke Apoſtle?

Hand kalder dem Hunde/ onde Arbeydere/ Fraſkærelſe/ Bugtienere / Chriſti kaarſſis Fiender / Jordiſke til ſinde.

Hui kalder hand dem hunde?

Fordi / at de blaffe oc giø lige ſom Hunde imod den Euangeliſke lerdom oc Guddommelige ſandhed / at Chriſtus oc ſiger Matth. vij. J ſkulle icke giffue Hunde det ſom helligt er / oc icke kaſte eders Perler faar Suin / at de ſkulle icke traade dem met deris føder / oc de andre omuende

 ſig/

sig/oc riffue eder. J den Prophete Esaia kalder Gud dem / wbluferdige oc wmettelige Hunde / ia dumme Hunde / som icke kunde giø/icke see til oc vare paa/ de soffue oc ligge stille / lade al ondskab faa fremgong/ al falsk lerdom oc Partier oc Secter faa offuer haand/om disse Hunde taler den Bog Apocalypsis i det xxij. Capittel.

Hui kalder hand dem onde Arbeydere?

Fordi / at de icke søge Guds ære i Herrens høst/ men deris egen nytte / roff oc ære/de arbeyde icke trolige i Herrens Vingaard / de tage icke vel vare paa Faarne/ men søge alenište deris egen fordel. Disse taler Christus om Matthei vij. Jeg kiender eder icke/viger fra mig i Misderere.

Huor faare kalder hand dem fraskerelse?

Fordi de lerde at omskerelsen/ oc andre lousens gerninger oc Ceremonier/ vaare nødtørfftige til salighed / oc der met bleffue de ny Christnis hierte affskaarne fra Troen igen / oc endelige ocsaa fra salighed/ oc fra det euige Liff.

Huor

Huor faare kalder hand dem Bug-tienere?

Fordi at de tiene Bugen / oc holde deris Bug for deris Gud. Thi de giøre icke andet / end at de for bugen skyld / forføre met falsk lerdom/løgn oc vildfarelse/de enfoldige wskyldige hierter / huilcke Christus truer met det euige we/ Matthei xxiij.

Huor faare kalder hand dem Christi Kaarssis Fiender?

Fordi at de rose sig met det Naffn/ oc titel/ at de kaldis Christne oc Christi Disciple / oc følge dog Christo huercken i lerdom effter leffnit / men lere vnder det Christelige Naffns titel / idel Jødiske Ceremonier/ forskel paa tid/steder/ personer/ Klæder / mad etc. Lære / at naar Christenhommen haffuer fred oc rolighed / oc er fri fra Verden oc hindis Tiranner / oc haffuer offuerflødige pendinge / gods/ rigdom oc ære / da gaar det ret til/ da beskermer Gud Kircken/ oc da er Gud Kircken en naadig Fader. Som den Paffue Julius lod vdrobe nogle aar siden formedelst den Augustiner Cardinal Egidium aff Vitermb offuer gantske Italien / Bon

temp/Bon temp/lige som det haffde stan/
det i hans tid gantske vel i Christendom/
men/ der som det dog neppelige stod nogen
tid verre / som hans leffnit vel giffuer til
kiende.

Huor faare siger hand/ Derisære skal bliff/
ue til skendzel/ huilcke som haffue
iordiske sind?

Fordi at deris datum staar ekon paa
dette liff/at de haffue her meget gods/ære/
velde/lyst/ oc glæde/Men det er icke longt/
uarigt eller bestandigt/oc saadan ære bliff/
uer endelige beskemmit. Naar de vise Phi/
losophi/ fromme Hedninge/ oc andre som
ere i stor anseelse for deris skinende gernin/
ger/ bliffue paa det høyste oc erligste ro/
sede oc ærede/ saa er det dog skendzel/ saa
føre de dog disse Ord/ Amore uirtutis, de
rose aff dydelygheds oc retferdigheds sto/
re kierlighed/huilcket de oc maa vel ske me/
ne oc acte met stor aluerlighed at vere saa/
Men naar mand seer til enden der paa / da
er saadan roff intet / oc beseglis paa det
sidste/met idel skendzel. Fordi at de kunde
io icke lenger komme der met / end at det
her paa Jorden / kaldis loffligt oc erligt

faar·

faar Verden. Men det gielder icke faar Gud/ oc kand icke hielpe til det euige Liff/ oc forlader paa det sidste it Menniske i skendzel/ at Døden tager hannem bort/ oc helffuede opsluger hannem.

Huorledis bescriffuer hand de rette Apostlers omgengelse?

Vor omgengelse er i Himmelen/ hueden wi ocsaa vente Frelseren Jesum Christum/ vor Herre/ huilcken der skal forklare vort ringe legeme/ at det skalt bliffue lige ved hans forklarede legeme/ effter den krafft/ som hand oc kand giøre sig alle ting vnderdanige. Hand vil saa meget sige. De falske Apostle oc deris Tilhengere haffue iordiske sind/ fordi henger oc deris hierte oc sind til Jordiske ting. Men de rette Lærere oc retsindige Christne/ som haffue Euangelion/ vide/ at de skulle icke henge til iordiske forfengelige ting/ men haffue deris væsen oc omgengelse i Himmelen.

Huad kaldis at vandre oc haffue omgengelse i Himmelen?

Intet andet/ end haffue en stadig Tro/ it ret hierte oc sind til Gud oc alle

Menniske

Menniske. Wi/som ere Døbte oc Tro paa Christum / kaldis icke lenger Borgere paa Jorden / men wi ere formedelst Daaben indfødde Borgere i Himmelen. Der faare skulle wi saa holde oss oc vandre / som de der høre hen / oc ere der Hieme / oc diss imellem vente Frelseren / som skal føre til oss nid aff Himmelen euig retferdighed / Liff/ære oc herlighed. Oc hand vil giøre vort arme ælendige / iemmerlige / foractede Legeme / formedelst sin tilkommelse / saa deyligt / rent / klart oc herligt / at det skal vere lige ved hans eget wdødelige Legeme / Icke som hand hengde paa kaarssit / oc bleff lagd i graffuen / blodig oc bleg / men som hand nu er forklarit hoss sin Faders høyre haand. Der faare skulle wi icke forferdis eller lade det bekumre oss / at wi skulle afflegge dette Legeme / oc lade tage fra oss / den ære / retferdighed oc Liff / der det haffuer / at wi skulle stoppis i Jorden / raadne oc lade oss opæde aff orme. Men megit mere gladelige haabis til oc foruente / at Christus skal snart komme / oc forløse oss aff dette arme ælendige væsen. Fordi at wi ere i hans hender / lige som leer i Pottemagerens

magerens hender / at hand vel kand giøre aff denne wrene iordklimp en deylig / reen / klar / ny potte eller legeme / klarere oc deyligere / end den klare Soel / Der til hielpe oss Gud / Amen.

Den XXIIII. Søndag effter Trinitatis / Epistel / Collossen. j.

KJere Brødre. Wi lade icke aff / at bede for eder / fra den dag / der wi det hørde / oc wi bede / at i kunde opfyldis met hans vilies bekiendelse / i allehonde aandelig vissdom oc forstand / at i kunde vandre verdelige faar Herren / til al behageligheð / oc vere fructsommelige i alle gode gerninger / oc voxe i Guds bekiendelse / oc bliffue stercke met al krafft / effter hans herligheds mact / i al taalmodighed oc langmodighed / met glæde / oc sige

Fade-

Faderen tack/der giorde oss duelige til Helgens arffdel i liusset/ huilcken der frelste oss fra mørckens øffrighed / oc sette oss i sin elskelige Søns rige / i huilcken wi haffue forløssning/formedelst hans blod/ som er/ Syndernis forladelse.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Hand ynsker først de Colosser naade oc fred/loffuer oc priser dem / at de icke vilde vere de falske Apostle lydige/ men bleffue stadige i Christi lerdom / Oc hand formaner dem nu fremdelis / at de skulle holde fast ved Christi rene lerdom / oc forfremmis i it ret Christeligt væsen/ oc bære god fruct/ oc hand siger saa. Der faare lade wi icke aff / at bede for eder / fra den dag/ der wi det hørde/ oc wi bede etc.

Huad beder S. paulus om at Gud skal giffue de Colosser?

Sex ting.

Huad beder hand først om?

At de kunde opfyldis met den Gud-

domme-

dommelige vilies bekiendelſe oc vidſkab / i
allehonde aandelig viſſdom oc forſtand.

Huad er viſſdom?

Viſſdom er den lerdom om Troen/
om Guds vidſkab/oc alt det Guds ære oc
viſſdom er anrørendis / Syndernis bekien-
delſe/ Samuittighedens trøſt / trygħed oc
forvaring paa vor ſalighed / ſom er / den
hellig Aand/ formedelſt huilcken wi bliff-
ue trygge / oc det beſeglis oſſ til / at wi ere
Guds børn. In Summa / Viſſdom er / at
it Menniſke veed / huad Gud er / oc huor-
ledis hand ſkal i alle maade ſkicke ſig imod
Gud / at hand acter intet høyre paa Jor-
den / end Guds Ord oc gerning / oc ſtedze
haffuer ſin lyſt der vti/ſom den første Pſal-
me lærer.

Huad er forſtand?

Forſtand er den vduortis omgengel-
ſe faar Menniſken/aff huilcken mand kand
dømme / huad Gud er behageligt eller w-
behageligt / i vduortis ting. Oc til denne
omgengelſe høre alle den hellige Scriff-
tis formanelſer / huor ſom de raade til/ at
mand ſkal vaage/bede/tiene/ hielpe/trøſ-
te/

te/den ene elske den anden/ beuise huer an-
dre ære / opføde Børn / regære huss oc
hiem/ oc giøre alt det / som er den vduor-
tis omgengelse oc væsen anrørendis.

Hut siger Paulus/ J aandelig Viss-
dom?

At hand vil skille Verdzlig / kiødelig
oc Menniskelig vissdom / fra Himmilsk/
aandelig oc Guddommelig Vissdom. Den
kiødelige Vissdom er aleniste i de ting/ som
ere faar øyen / den aandelige Vissdom er
skiult. Menniskelig vissdom siger / at naar
det gaar nogen vel / oc hand er rijg / vel-
dig/ helbrede/ da er Gud hannem gunstig
oc naadig/ oc at det er it saligt Menniske/
Psalm. cxliiij. Oc der imod at Gud er vreed
paaa den/som er fattig/nødtørfftig/ælen-
dig/skrøblig/siug/ oc fristis i mange maa-
de/oc at hand er it vseligt Menniske. Men
Guds vissdom siger / at huo som haffuer
megen forfølgelse/ stor genuordighed oc
modgong / er fattig i Aanden / haffuer it
sønderknusit hierte/en ångerfuld Samuit-
tighed der hungrer oc trøster effter retfer-
dighed/den er Guds ven oc salig/ Mat. v.

Huad er det andet hand beder om?

At de kunde vandre verdelige faar Herren / i al behagelighed / det er / at de kunde vandre / som tilbørligt er faar Herren / at de kunde hannem til behagelighed oc al Verden til forbedring / leffue erlige / at den gantske Verden kand sige. Gud vere loffuit / som haffuer giffuit oss saa skickelige Mend / som vandre saa erlige i Guds Bud / oc tiene saa flitelige / hielpe oc trøste deris Neste / oc forsige ingen Mand deris tienste / hielp oc trøst. O huad ere det smucke deylige Exempel / der følger forbedring aff / oc Gud bliffuer loffuit oc prisit der aff. Lige som Christus oc formaner Matth. v. Lader eders liuss saa skinne faar Menniskenn/at de kunde see eders gode gerninger / oc prise eders Fader i Himmelen. Thi alle de Christnis gerninger oc deris omgengelse / skulle gaa der vd paa / at de skulle vere liuss oc lycter i Verden / aff huilcke alle Menniske kunde tage got Exempel til deris forbedring?

Huad er det tredie hand beder om?

At de kunde vere fructsommelige i alle gode gerninger.

Huad ere gode gerninger?

Gode gerninger kaldis de/ som komme vor Neste til gode/ huilcke de Christnē skulle tilbørlige oc met rette øffue sig vti/ Gud til loff oc ære/ deris Neste til gode/ oc sig selff til øffuelse oc den gamle Adam dræbelse.

Der som de ske i nogen anden mening/ saa at mand vil fortiene der nogit met/ giøre Himmelens nogle der aff/ da gaar det icke ret til. Det er vel sant/ at Gud vil paa den yderste dag kræffue oc eske gode gerninger/ som fructen aff it got træ/ oc Troens leffuende Vidnisbyrg Matthei xxv.

Huor til tiene oc ere gode gerninger nyttelige?

De tiene der til/ at de skulle oc kunde lære it Menniske/ huor nær hand er Gud/ oc huor longt hand er fra Gud. Thi at befinder du saadant it hierte hoss dig/ at du kant oc vilt giøre huer mand til gode/ huad heller hand er Ven eller Wuen/ da haffuer du it leffuende Vidnisbyrd i dit hierte/ at Gud er hoss dig. Der imod/ finder du icke saadant it hierte hoss dig/ da haffuer du it

vist

vist tegn/at Gud er longt fra dig. Der mot du da tilbørlige forferdis/oc bede Gud/at hand vil giøre it andet Menniske aff dig. Thi at leffuer du saa hen / da er det dig farligt paa din salighedz vegne.

Huad er det fierde hand beder om?

At de skulle voxe i Guds bekiendelse.

Huad er at voxe?

At voxe hører til den nature som vrter oc Træ/Diur oc Menniske haffue/ oc kaldis rettelige at forøgis oc forfremmis. S. Lucas bruger det Ord om Christi oc Johannis barndom / Luce j. oc ij. der som hand siger/Barnet voxte i lemmer/ styrcke/kiød oc blod/ marre oc been.

Giff Exempel.

Huo som vil plante it Træ/hand setter først Impen / der hand vil pode paa/ i vedskefuld iord / oc graffuer omkring samme Træ/at det faar oeff oc vedske til oc i røderne. Naar som roden nu er bedrucken met vedske / da vedsker hun det gantske Træ/oc giffuer sig vd i alle grene/ Saa at samme Træ/knoppis oc blomstris / faar

blad oc fruct. Lige saa poder Gud formedelst sit Ord oc Aand / it nyt Menniske paa den gamle Adam / som er it vild riss oc bulle / som det der føris hiem aff skouen. Alle Menniske ere aff deris nature vilde skoutræ oc forderffuede / de bære oc ingen anden fruct / end idel vild / suer oc fordømelig fruct. Ja der som vrtegaards Manden icke flytte dette Træ met sine røder bort i god vedskefuld iord / oc pedede gode riss der paa / da finge roden ingen vedske / oc grenene bare huercken blad eller fruct.

Huorledis skal ieg det forstaa?

Der som Gud icke formedelst sin hellig Aand fornyr den gamle Adam / oc fører hannem aff vantroens død oc mørck / til Troens liuss oc Liff / da bliffuer der intet aff. Dette Træ skal staa i god vedskefuld iord / haffue regn oc Soelskin / det er / it Menniske skal leffue i Guds naade / i den Christelige Kircke / vnder det hellige Euangelij himmelske dug oc regn / oc retferdigheds Soel / Christus skal opliusse oc omskinne hannem. Vrtegaards manden skal oc sin tid affskære vandgrene / det er /

Gud skal vndertiden forsøge Mennisken met fristelser / modgang / siugdom etc. oc kaarsffeste oc dræbe den gamle Adam i hannem / oc rense hannem saa aff synd/ Som Christus siger Johan. xv.

Huad er det femte hand beder om?

At de kunde bliffue stercke met al krafft/ effter hans herlige mact / i al taalmodighed oc langmodighed met glæde. Thi al styrcke / krafft oc mact kommer aff Gud. Der faare fører hand oc tilbørlige den Titel/at mand siunger om hannem/Du hellige stercke Gud. Thi Gud beuisde sin styrcke krafftelige / i det / at hand skabte Himmel oc Jord aff intet / oc sette Soel/ Maane oc Stierner paa Himmelen / Gaff Diur / Fiske / Fule / Vrter / Træ / Korn/ Vin / Fruct oc Malm / saa atskillig nature/huilcke der ere alle Guds store vnderlige gerninger. Men huo dem seer wden Troen oc Guds vidskab / hannem ere de icke nyttelige.

Huad er det siette hand beder om?

At de skulle tacke Faderen / som giorde oss duelige til Helgens arffdel i liuffit.

Effter S. Paulus haffuer giffuit til kien-de/ sin Bøn / som hand giorde for de Co-losser/ da gifuer hand nu fremdelis til kien-de/ huo den er / hand giorde Bøn til / som er / den Himmelske Fader / huilcken de oc skulle tacke / oc hand opregner tre velger-ninger/ der Faderen haffuer giort oss.

Huilcken er den første velgerning?

At hand giorde oss dulige til Helgens arffdel i liussit.

Huad kaldis i liussit?

S. Paulus tager her en lignelse aff Soel/ dag oc Liuss. Lige som hand vilde sige. Naar Solen gaar op / da giør hun dag/ oc opliusser den gantske Verden/ hun giffuer hede oc verme fra sig / oc der ved leffuer oc røris alt det som paa Jorden er/ som mand seer om Vaaren oc Sommeren/ at alle ting fødis ny / oc begynde paa ny at leffue. Men naar Solen gaar ned / da giør hun mørck oc nat / der følger da fraast/ kuld / at mand skelffuer oc hagen danzer saa at de tenderne knuppe sammen / som mand seer om Vinteren/ at alle ting ligge/ som de vaare døde / skiulte met sne/ fraast

oc kald / Mennisken tage da mange Klæder paa/ oc haffue nock at giøre/ at de kunde beuare sig fra kuld. Lige er det saa/ huor som Christus retferdigheds Soel icke opgaar i vore hierter / oc opliusser oss som Morgenstiernen / da miste wi den hellig Aands Liuss/ dag/ hede oc verme/ oc skulle til euig tid hyle i natten oc mørcket/ i fraast oc kuld/ oc forderffuis.

Huilcken er den anden velgerning?

At hand frelste oss fra mørckens øffrighed / oc sette oss i sin elskelige Søns Rige. Lige som S. Paulus vilde sige. Wi vaare i Mørckens oc Dieffuelens Rige/ lige som Satans egne vnderdanige / offuer huilcke Satan haffde met rette fuld mact/ som en ret øffrighed oc Herre. Men den gode Fader vaar saa naadig oc barmhertig/ at hand forløsde oss fra denne vold / oc mørckens øffrighed / oc førde oss bort oc sette oss i it andet Land / som er / i Christi Rige / lige som mand i stridzhandel fører Fanger bort oc setter dem i it andet Land.

Huorledis beslutter S. Paulus dette Epistel?

Hand giffuer til kiende at denne for-løssning skede formedelst Christum / oc si-ger / J huilcken wi haffue forløssning / det er / syndernis forladelse / ved hans Blod. Som mand kiøber en Misdedere fra Ga-lien met pendinge / oc anammer hannem til naade / lige saa / der wi laae fangne vnder Synden / Dieffuelen oc Døden / oc skulde nu henge / oc dø den euige Død / da springer Christus frem / oc siger til Dieffuelen. Jeg vil betale for dem / giff dem løss / oc anam-me mig i deris sted / Dieffuelen bleff glad / tog Christum for sagen / oc mente hand haffde nu vundet / Christus loed sig friste / fange / hudstryge / kaarssfeste oc dræbe. Men der Christus saa sin tid oc hans time kom / slo hand tenderne vd paa døden / oc Brød hans braad aff / hand bestridede Helffuede / oc kom igen met stor mact / hand tog alt Dieffuelens roff fra han-nem / mact oc velde / oc forhuerff-uede oss met sit dyre Blod syndernis forladelse oc det euige Liff / Amen.

Den XXV. Søndag effter Trinitatis / Epiſtel/ ij. Petri j.

KJere Brødre / Jeg acter det at vere tilbørligt / ſaa lenge ieg er i denne bolig / at opuecke oc formane eder. Thi ieg veed / at ieg ſkal ſnarlige afflegge min bolig / Lige ſom vor HErre Jeſus Chriſtus haffuer obenbarit mig. Oc ieg vil giøre min flid / at i alleuegne ſkulle haffue dette i hukommelſe effter min Død. Thi wi effterfølde icke kloge Fabel/der wi kundgiorde eder vor HErris Jeſu Chriſti tilkommelſe oc krafft / men wi haffue ſelff ſeet hans herlighed / der hand fick ære oc priiſſ aff Gud Fader / formedelſt en røſt / ſom ſkede til hannem aff den ſtore Herlighed / i ſaa maade. Denne er min elſkelige Søn/ i huilcken ieg haffuer behagelighed. Oc wi hørde denne røſt komme ned

aff Himmelen / der wi vaare met hannem paa det hellige Bierge.

Wi haffue it fast Prophetelight ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa / som paa it Liuss / der skin i en mørck sted / indtil dagen gaar paa / oc Morgenstiernen opgaar i eders hierter / Oc det skulle i først vide / at der skeer ingen Prophecie i Scrifften / aff egen vdleggelse. Thi der kom end nu aldri nogen Prophecie frem / aff Menniskelig vilie / men Guds hellige Menniske bleffue dreffne til at tale / aff den hellig Aand.

Huad giør S. petrus i dette Epistel?

Effter den dræbelige formaning hand giorde tilforn / at mand skulde beuise Troen met gerninger / at hun skulde icke vere aarkeløss oc wfructsommelig / men tienstactig / gaffngiørende / krafftig / oc giøre megen god fruct. Da formaner hand nu fremdelis / at wi skulle icke offuergiffue Troen / men wden affladelse øffue hende / Paa det

at baade Lærere oc Tilhørere kunde haffue
en fast grund / der deris hierte oc Samuit=
tighed kand stadelige bygge oc forlade sig
paa. Oc hand fører her ind den Historie
om Christi forklarelse / Matthei xvij.

Huilcken er formanelsen?

Saa siger S.Petrus. Jeg acter det
vere tilbørligt / saa lenge ieg er i denne bo=
lig / at ieg skal opuecke oc formane eder. Thi
ieg veed / at ieg skal snart afflegge min bo=
lig / lige som vor Herre Jesus Christus oc
haffuer obenbarit mig.

Er det icke da nock i lerdom / vden hand skal
end formane der til?

Der ere tuende Embede i Kircken /
lære embedet oc formane embedet.

Huad er at lære?

Lære er / naar mand legger Troens
grunduol / oc forkynder hende faar dem /
som intet vide der aff.

Huad er at formane?

Formane eller paaminde kaldis at
predicke faar dem / som vide / oc haffue
hørt det tilforn / at mand skal bliffue hart
veed

veed / forglemme det icke / men fare frem / forbedris / oc voxe der vti / Fordi at wi ere alle besuarede met den gamle lade seck / vort egit kiød oc blod / som vil aldri frem paa den rette Vey. Der faare skal mand stedze driffue / lige som en Husbonde driffuer sit Tiunde / at de skulle icke bliffue lade oc forsømelige / alligeuel de end vel vide / huad de skulle giøre.

Hui kalder S. Petrus sit legeme en bolig?

Hand giør i denne maade / lige som S. Paulus ij. Corinth. v. der som hand siger. Wi vide / at der som denne vor boligis iordiske huss sønderbrydis / da skulle wi haffue en bygning / opbygd aff Gud / it huss icke giort met hender / som er euigt i Himmelen. Der kalder S. Paulus vore legeme bolige / fordi at wi vandre omkring der vti / som Pillegrimme oc fremmede Gester. Lige saa kalder oc S. Petrus sit legeme en bolig / i huilcken Sielen boer oc haffuer sin huile / Oc hand giør det ringe nock / vil icke kalde det it huss / men en hytte / it skur / en liden bod / som hyrder haffue.

Huor

Huor paa veed S. Petrus det / at hand skal snarlige legge sin Bolig aff?

Hand siger / Min HErre Christus obenbarede mig det. Der bær S. Petrus vidnisbyrd om sig selff / at hand vaar vis paa det euige Liff / oc at Gud haffde til‑forn obenbarit hannem / naar hand skulde dø. Oc det skede for vor skyld / Thi der skul‑de nogle Menniske vere / som skulde vere visse paa / at de vaare vdualde / huilcke der skulde predicke Troen / oc legge hende til en fast grunduol / at mand kunde vide / at de predickede icke Menniskens lerdom / men Guds Ord. Men før de komme til saadan vished / forsøcte Gud oc prøffuede dem vel.

Huad er det / at hand siger / Jeg vil giøre min flid / at i allenegne skulle haffue dette i hukommelse / effter min Død?

Hand vil saa meget sige. Jeg vil icke aleniste paaminde eder met leffuende røst / men ocsaa befatte saadant i scrifft / oc be‑fale eder formedelst andre / at i skulle baade den stund ieg leffuer / oc effter min Død / stedze haffue det i hukomelse / oc det icke forglem‑

forglemme. Her see wi/ huor stor sorge oc omhyglighed den hellige Petrus haffde for Sielens salighed/ oc det kunde dog icke hielpe.

Haffue Apostlernis Statholdere Biscoper/ Prelater / Domherre/ oc hafft saadan Sielesorge met scriffuelse/ lerdom oc predicken?

De haffue omuent Sielesorge til Melsorge oc Guldsorge/ det maa gaa met Sielene huorledis det kand / Huad skulde de aarkeløse Menniske enten scriffue/ lære eller predicke/ der mand skulde bruge effter deris død? de lade dog neppelige en predicken komme frem paa papir / end sige / at de skulde scriffue Bøger. Der ere mange iblant dem / som dyppe icke en pæn i blickhornit det gantske aar igennem wden aleniste naar Bønder yde Korn oc føre Landgilde frem/ at de da scriffue dagen/ huor megit/ oc paa huad aar etc.

Huad for en Historie fører S. peder her ind?

Hand siger. Wi effterfølde icke kloge Fabel / der wi kundgiorde eder vor Herris Jesu Christi kraft oc tilkommelse/ Men wi haffue

haffue selff seet hans herlighed / der hand fick ære oc prijss aff Gud Fader / formedelst en røst / som skede til hannem aff den store herlighed / i saa maade. Denne er min elske-lige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelig-hed / oc wi hørde denne røst komme nid aff Himmelen / der wi vaare met hannem paa det hellige Bierge.

Huor er denne Historie bescreffuen i Euangelio?

Matthei xvij. staar saa. Jesus tog til sig Petrum / Jacobum oc Johannem hans broder / oc førde dem offuer en side op paa it høyt Bierge / oc bleff forklarit faar dem / oc hans Ansict skinde som Solen / oc hans klæder bleffue huide / som it liuss. Oc see / da obenbaredis Mose oc Elias faar dem / de talede met hannem. Da suarede Peder oc sagde til Jesum. Herre / her er got at vere / da ville wi giøre her tre Bolige / Dig en / Mosi en / oc Elie en. Som hād en nu saa talede / see / da offuerskuggede en klar Sky dem. Oc see en røst aff skyen sagde. Denne er min elskelige Søn / i huilcken ieg haffuer behagelighed / hannem skulle i høre. Der Disciplene det hørde fulde de nid paa deris ansict /

ansict/oc bleffue saa forferdede. Men Jesus traadde frem til dem / rørde ved dem/ oc sagde. Staar op/oc frycter intet. Men der de op løffte deris øyen / saae de ingen/ wden Jesum alene.

Huad vil S. Peder met denne Historie?

Hand vil saa meget sige. Det Euangelion som wi predicke eder om Christo/ tage wi icke eller optencke aff oss selff/ eller anammede det aff kloge fabels Dictere/ som kunde tale store/ stattelige oc pralende Ord om alle ting/som de Greker vaare paa den tid. Saadanne haffue wi icke hørt eller vilde efterfølge/ det er / wi predicke icke Menniskens paafund / men ere visse der paa/at det er Guds Ord/huilcket wi haffue seet met vore øyen / oc hørde met vore øern/ der wi vaare met Christo paa Biergit/saae der oc hørde hans herlighed.

Huorledis beslutter S. Petrus dette Epistel?

Met tuende deylige Sprock/ lerdome oc vnderuisninger.

Huilcket er det første?

Saa siger Petrus. Wi haffue it fast Propheteligt Ord / oc i giøre vel / at i giffue act der paa / som paa it liuss / der skin i en mørck sted / indtil dagen kommer frem / oc Morgenstiernen gaar op i eders hierter. Der giffuer S. Petrus tilkiende / at hans lerdom er aff Gud / oc hand taler her hart imod Menniskens lerdom. Som hand vilde sige. Der gaar det altsammen vp paa / huad som ieg predicker / at eders Samuittighed skal kunde vere tryg / oc eders hierte staa der fast paa / at det er Guds Ord wi predicke / oc at i skulle icke lade slide oc vende eder der fra. Paa det at baade ieg oc i kunde saa vere visse paa / at wi haffue Guds Ord. Thi det er en aluerlig handel met Euangelio / at mand skal anamme det rent oc klart wden tilsettelse / oc beholde det wforfalsket fra al anden lerdom.

Hui kalder hand Euangelion it liuss?

Det er met Euangelio / lige som det kunde vere met nogen / der bleffue greben met om natten i it mørck huss / der giordis det behoff / at mand skulde tende it Liuss / at see ved / indtil det bleffue dag. Lige saa

er oc Euangelion i denne Verden/ i mørck/heds Rige / i huilcket al Menniskelig fornufft er idel mørckhed / blindhed oc vildfarelse. J dette mørck haffuer Gud optend it Liuss/som er/hans hellige Euangelion/i huilcket wi kunde see / huad oss fattis / oc vandre wden skade her paa Jorden/indtil Morgenstiernen/ Herrens store dag opgaar.

Huilcket er det andet Sprock?

Dette skulle i først vide / at der skeer ingen Prophecie i Scrifften / aff egen vdleggelse. Thi der kom end nu aldri nogen Prophecie frem / aff Menniskens vilie/ Men Guds hellige Menniske ere dreffne til at tale/aff den hellig Aand. Her forskinder S. Petrus alle Gloser oc Vdleggelser/ som de gamle Fædre oc andre Scrifftens Vdleggere haffue aff deris egit hoffuit giort offuer Scrifften / oc forbiuder at bygge paa saadan vdleggelse. Du skalt icke selff vdlegge Scrifften / siger hand / men den hellig Aand skal det selff giøre. Naar som Patres oc Concilia kunde nu benise/ at deris Gloser oc vdleggelse er aff Scrifften/

ten/ da ſkal mand Tro dem / kunde de icke/ da ſkal mand icke Tro dem / der ſom det oc end vaare de aller ypperſte Lærere. Thi der kand ingen finde paa det rette forſtand formedelſt ſin egen vdleggelſe / Scrifften ſkal vdlegge ſig ſelff / oc den hellig Aand ſkal forklare den ene ſted i Scrifften met den anden.

Huad er Summa paa dette Epiſtel?

At mand icke ſkal predicke andet i Chriſtendomen/ end Guds Ord. Oc icke andet høre/ end Guds Ord. Faderen vil oc intet andet Ord haffue. Sagen er. At wi ſkulle haffue ſaadant it Ord / der er euigt/ oc bliffuer euindelige/ formedelſt huilcket vore Siele kunde priſis oc beuaris/ oc leffue til euig tid/

AMEN.

Den ſidſte Søndag effter Trinitatis / Epiſtel / j. Theſſa. iiij.

 KJere

Kiere Brødre / Wi ville oc icke døllie faar eder / om dem som soffue / paa det i skulle icke sørge / som de andre / der haffue intet haab. Thi at Tro wi / at Jesus døde oc opstod / da skal oc Gud / føre dem frem met hannem / som soffue ved Jesum.

Thi dette sige wi eder / som Herrens Ord / at wi som leffue oc offuerbliffue i Herrens tilkommelse / wi skulle icke komme for end de der soffue. Thi at Herren selff skal komme ned aff Himmelen / met it Anskrig oc offuer Engels røst / oc met Guds Basune / oc de Døde i Christo skulle først opstaa. Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue / ryckis til lige bort met dem i Skyrne / imod Herren i lucten / oc wi skulle saa altid bliffue hoss Herren. Saa trøster eder nu met disse Ord iblant huer andre.

Huad giør S. paulus i dette Epistel?

Hand handler besynderlige try stycke. Først formaner hand de Thessalonicker/ at de skulle icke sørge oc vere bedrøffuede/ græde oc hyle/ for deris bortdøde Foreldre/ Brødre/ Venner oc Nabo/ lige som det vaare nu aldelis wde/ oc haffde ende met dem/ oc lige som der vaare intet haab ydermere til opstandelsen/ men de skulle vide/ at de skulle paa den yderste dag opstaa igen/ oc leffue met Christo euindelige. Der nest beuiser oc stadfester hand de dødis opstandelse met Christi Opstandelse. Det tredie er/ At hand forklarer oc bescriffuer den skick oc maade/ huorledis de Dødis sidste Opstandelse skal gaa til.

Er det wret/ at sørge for de døde?

Scrifften tilsteder icke aleniste at græde/ men hun loffuer ocsaa oc priser dem/ som ere bedrøffuede/ oc sørge for de Døde/ besynderlige om det skeer til maadelighed.

Giff Exempel.

Abraham begræd sin Hustru Sara/ der hun vaar Død/ oc laa nogen stund sorgefuld oc bedrøffuit faar legemit nedre

paa Jorden Gene. xxiij. Der den Patriarke Jacob vaar Død/loed hans Søn Joseph det gantske Land Egypten begræde han⸗nem/Genesis i det sidste. Israelss Børn begræde den ypperste Prest Aaron/ trediue dage/ Nume. xx. Disligist Mosen/ Deute⸗ro. i det sidste Christus begræd Lazarum/ Johan. xj Oc Disciplene den hellige Ste⸗phanum / Acto. vij. Oc denne sorge offuer de Døde/ vaar saa herlig en ting hoss Jø⸗derne / at Gud oc truede de Ugudelige/at de icke skulde begrædis / oc icke begraffuis i deris Fædris begraffuelse / som det skede den Kong Joakim. Jere. xxij. oc mange andre.

Huad siger Jesus Syrach om den⸗ne sorge?

Hand siger saa i det xxij. Cap. Mand pleyer at sørge for der Døde / Thi hand haffuer icke mere Liussit. Men mand skal icke sørge for meget offuer den Døde. Thi hand er kommen til rolighed / Siu dage sørger mand for den Døde / Men offuer en Daare oc Ugudelig al hans Liffs tid. Oc i det xxxviij. Capit. siger hand. Mit Barn/ Naar nogen døer / da begræd hannem/oc

klage lige som dig vaare skeet en stor sor-
ge / Oc suøb hans legeme tilbørlige i Jor-
dekleder/ oc lad hannem erlige begraffuis.
Du skalt græde bitterlige / oc vere bedrøff-
uit aff hiertit/ oc sørge lige som hand vaar
til/ aller mindste en dag eller tho. Paa det
mand skal icke kunde tale ilde om dig. Oc
trøste dig igen/ at du bliffuer icke sorgefuld.
Tenck paa hannem / at lige som hand dø-
de/saa skalt oc du dø. J gaar vaar det hoss
mig/i dag er det hoss dig. Efftterdi den dø-
de nu ligger i rolighed / da lad oc aff at
tencke paa hannem / Oc trøste dig offuer
hannem igen effterdi hans Aand er skild
her fra.

Huad er det at S. Paulus siger. Wi ville
icke dølie faar eder om dem som soffue/
Paa det i skulle icke sørge/som
de andre / der haffue
intet haab?

Hand giør skilsmisse paa de Christ-
nis oc Hedningers / paa de Tro / oc van-
tro Menniskis sorge. Lige som hand vilde
sige. For de Tro Menniske / som ere døde/
skulle wi icke saa græde oc sørge / lige som
der vaare intet haab eller trøst mere for

hender. Fordi at de Christnis Død er ekon en søffn. De vndryckis en liden tid / oc tagis bort fra vore øyen / oc beuaris i Guds hand / der huilis de i fred / oc holde den rette Sabbath indtil den yderste dag / da skulle de staa op igen / oc leffue euindelige. Døden offuerfalder de Christne vel / men de bliffue der icke vti. Døden er dem en ende / paa al angist oc drøffuelse / en begyndelse til al glæde / oc en Port / Vey / Sti / Bro oc indgong til det euige Liff. Men offuer de vantro oc Wgudelige / som wden Guds Ord skillis her fra / maa mand vel græde. Fordi at de gaa formedelst den timelige Død / i den euige Død. Der er intet haab / ingen trøst mere / Døden offuerfalder dem / oc de bliffue der i til euig tid / Døden er dem en ende paa al Verdzlig glæde oc lyst / en begyndelse til al pine oc drøffuelse / oc en Port / Vey / Bro oc indgong til den euige fordømelse / Prouer. xj. Naar den Wgudelige dør / da er alt hans haab wde / Men den retferdige forløsis aff nød.

Hui giør S. Paulus denne formaning om sorge?

Maa vel ske / at de Thessalonicker begræde

begræde deris Døde / effter den Jødiſke ſeduane tredive dage. Fordi ſtraffer hand dem. Men huad monne hand nu vel ſkulle giøre / der ſom hand finge at ſee / i Kircker oc Kloſter hoſſ Papiſter / den pral oc bram de faare met offuer de Døde / den førſte / den ſiuende / den trediuende dag / Aarſſmeſſer / begengelſe / oc euig amindelſe / der ſom de huert aar / hoſſ lijgbaaren eller grafuen giorde ſaadant it bulder / met ſang ringen / røgelſe / met vijt vand at ſtencke / met liuſſ at optende / met mummel / leſſning oc ſkrig / lige ſom Gud haffde det gantſke aar tilforn verit døff / oc icke hørt deris bulder oc ſkraal. Mand ſagde / at de Døde / ſom laae i graffuerne / haffue vndertiden ædet. Jeg meen ia / De ode ſaa formedelſt de Aandeligis / Preſters / Munckis / Nunners munde / at en fattig Mand beholt neppelige it ſtycke Brød igen. Skeerſſild vaar Hine Offerpreſter / Altere Preſter / Calente Herren / der opode de Døde / it kierkommet Arſſmarckit / de ſkærede oc renſede punger oc Taſker / lofft oc kiſte / at huercken Bonde eller Borgere / ædel eller Wædel / beholt ager eller eng. De leffuende

vaare lade oc forsømmelige til at giffue/ saa skulle de Døde giøre det beste / de kunde bespise stegers oc kellere / oc fulde pung oc taske / Ja Verden vilde oc icke haffue det anderleds.

Huorledis beviser S. Paulus de Dødis Opstandelse / formedelst Christi Opstaandelse?

Hand siger saa. Der som wi Tro/ at Jesus er død oc opstod / saa skal oc Gud/ føre dem frem met hannem/ som soffue ved CHRIstum. Her beblander S. Paulus/ Christi søffn met vor søffn / oc Christi opstandelse met vor opstandelse / oc giør en søffn oc en Opstandelse der aff / som hand oc giør j. Corinth. xv. Er icke de dødis Opstandelse/ da opstod oc icke Christus. Lige som hand vilde sige. Saa vist som Christus opstod / saa visselige skulle oc de Døde opstaa.

Soffue da de Christne?

Naar en Christen døer / da er det icke andet/ end en søffn. Der faare skal hand oc staa op igen/ oc leffue / som Christus leffuer. Thi at effterdi Syndens skyld er borte/ da er ocsaa syndens straff/ som er / Døden/ borte.

borte. Oc in Summa. Dette er de Chriſtnis roſſ oc trøſt/ at wi ſkulle icke aleniſte ſoffue/ oc ſtaa op igen / men wi ſkulle ocſaa føris bort met Chriſto / til det euige Liff. Saa ſkal ocſaa vor Død oc ſøffn ſke i Troens oc den Guddommelige ſandheds bekiendelſe/ ellers bliffuer der intet aff. Naar ieg ſkillis her fra i det Guddommelige Ords bekiendelſe / da ſoffuer ieg i Chriſto / oc da tager Chriſtus mig paa ſin Guddommelige ryg/ oc fører mig ind i det Himmelſke Herbere. Men døer en Tiran / eller nogen ſom er den Guddommelige ſandheds fiende / en Euangelij forfølgere/ en wgudelig Papiſt/ en ond Chriſten / den ſoffuer icke i Chriſto/ Der faare fører oc Chriſtus hannem icke met ſig / men antuorder hannem hen i ſin løgnactige Guds Dieffuelens hender / paa huilcken hand forlod ſig/ oc trode paa efterfølde oc tiente.

Huorledis ſkal de Dødis opſtandelſe ſke?

Saa ſiger S. Paulus. Dette ſige wi/ lige ſom Herrens Ord / at wi ſom leffue oc offuerbliffue i Herrens tilkommelſe ſkulle icke komme før/ end de der ſoffue. Thi Her-

ren selff / skal komme nid aff Himmelen / met it Anskrig oc offuer Engils røst / oc met Guds Basune / oc de døde i Christo skulle først opstaa / Der effter skulle wi som leffue oc offuerbliffue / ryckis til lige bort met dem i Skyrne / mod Herren i lucten / oc skulle saa altid bliffue hoss HERREN.

Huad vil Paulus met disse Ord?

Hand setter oss her klarlige faar øyen / huorledis det skal gaa til paa den yderste dag. De Thessalonicker vilde gerne vide / om alle Menniske skulde staa op til sammen / eller først den ene saa den anden. Dette Spørssmaal forklarer S. Paulus dem / oc siger. Naar som Christus kommer at holde den yderste dom / da skulle der oc vere leffuende Folck paa Jorden / som Christus oc siger Luce xvij. Oc Matthei xxiiij. Thi den Artilckel skal bliffue sand. Hand skal komme / at døme de Leffuende oc de Døde. Men Opstandelsen skal saa ske / At Adam skal icke komme før end Abraham / men alle til lige i it øyeblick / skulle wi obenbaris faar Christi Domstol.

Huorledis skal Christus komme?

Met it Anskrig oc offuer Engelens røst/ oc met Guds Basune. Gud vil paa den tid beuise sin Guddommelige Maiestat/ at alle ting skulle røre sig oc opueckis/ skelffue oc beffue. Himmel oc Jord skulle vere alt fulde met ild. Lige som Liunit skiuder sig hastelige frem / saa skal oc denne dag komme hastelige paa i it øyeblick/ naar som Menniskene ere gantske trygge / oc mene at der er ingen fare paa ferde. Alle Mennniske skulle frem/ laae de end nederst nedre i Jorden/ eller vaare i Helffuedis affgrund. Naar Dommeren kommer / da skulle alle ting obenbaris/ alle øyen skulle see hannem. Hand skal komme skinbarlige i en gloende Sky/ oc fare frem met ild. Himmelen skal regne klar Ild/ rense de fromme oc pine oc Wgudelige. Christus skal selff komme/ dog met Drauantere oc Forridere/ de skulle giøre Anskrig/ Offuer Engelens røst skal skelde saa sterckelige oc veldelige / at oc de Døde skulle gaa frem/ oc leffue. Der skal vere en Guddommelig mact i denne røst / alligeuel at det skal vere en Engils røst / Saa/ at alt det som leffuer skal dø i dette anskrig/ oc alt det som død er / skal i it øyeblick leffue igen/

igen/ Oc de som høre Christo til/ skulle strax ryckis op i lucten/ oc føris met Christo / oc gaa ind i det himmelske Jerusalem/ det euige Liff. Men de Vgudelige skulle bliffue her nedre paa Jorden / oc naar Dommeren siger Dommen aff. Gaar bort i Formaledide i den euige Jld / der skulle de da falde ned met alle Dieffle i Helffuedis affgrund.

Huorledis beslutter S. Paulus dette Epistel ?

Hand siger saa. Trøster eder met disse Ord iblant huer andre. Lige som hand vilde sige. Naar Christus de Leffuendis oc Dødis Dommere/ kommer paa den yderste dag/ da vil hand komme / som de Christnis Beskermere/ Forsuar/ Patrone/ Fader oc Broder / Hand vil sige gantske venlige til dem. Kommer i min Faders Velsignede/ oc erffuer det Rige / som eder er beridt aff Verdens begyndelse. Men de Vchristne oc vantro Mennniske / skulle icke haffue andet end fryct / redzel oc forferdelse / oc høre den gruselige dom. Gaar bort i formaledide i den euige Jld.

Der faare kiere Christne/ Lader Dieff-
uelen / Verden oc Tyranner pucke oc trad-
ze/ buldre oc bruse/ lader dem laste/ straffe
oc fordøme/ eders Tro/ lerdom oc leffnit/
tage bort ære oc gods/ ia Legeme oc Liff/
det er paa en stacket stund at giøre / saa
kommer den rette Dommere/ som skal heff-
ne oss paa dem. Paa den dag skulle wi see
vore Fiender met meget andre øyen / Thi
de skulle bespendis oc omgiffuis met euig
angist oc pine. Men wi som ere i
Christo / skulle indgaa met
hannem/ i euig glæde oc
salighed / Der til
hielpe oss Gud/
Amen.

Paa Kirckeuielse/ Epis-
pistel/ Apoca. xxi.

OC ieg saa en ny Himmel / oc
en ny Jord / Thi den førs-
te himmel oc den første Jord
forginge / oc Haffuet er icke mere.
Oc ieg Johannes saa paa den hel-
lige

lige Stad/ det ny Jerusalem / fare hid ned aff Himmelen fra Gud/ tilberidt/som en prydet Brud til sin Mand. Oc ieg hørde en stor røst aff Stolen/som sagde. See der/ Guds Tabernackel hoss Mennisken/ oc hand skal bo hoss dem/ oc de skulle vere hans Folck / oc Gud selff met dem/ skal vere deris Gud. Oc Gud skal affto alle taare aff deris øyen / oc Døden skal icke mere vere icke heller sorge / oc ey skrig / oc der skal icke heller vere mere pine. Thi det første forgick / oc den som sad paa Stolen/sagde/See/ Jeg giør alting ny. Oc hand siger til mig/ Scriff / thi disse Ord ere sande oc visse.

Oc hand sagde til mig/Det er skeet. Jeg er A oc O/ Begyndelsen oc Enden. Jeg vil giffue de tørstige / aff det leffuende Vands kilde forgeffuis. Huo som offueruinder/ hand skal arffue det altsammen / oc ieg

Jeg vil vere hans Gud / oc hand skal vere min Søn. Men de mistrøstige oc vantro oc gruelige Mandrabere oc Bolere / oc Trolkarle / oc Aff-gudiske / oc alle Løgnere / deris del skal vere i Pølen / som brender met Ild oc Suolff / huilcket der er den anden død.

Huad lærer dette Epistel oss?

Try stycke. Først / at Gud vil bo hoss Menisken / Prouer. viij. Min lyst vaar hoss Menniskens Børn. Der nest / Huad Gud vil giøre i denne bolig hoss Mennisken / som er / at hand vil affto alle taare aff deris øyen. Det tredie / Huad der skal vederfaris de vantro / Gudsbespottere / Bolere / Mandrabere / Troldkarle / Affgudiske oc Løgnere / som icke begære / at Gud skal bo hoss dem.

Huad bolig haffuer Gud vdualt sig?

Gud vdualde sig aff begyndelsen tre bolige / Himmelen / Staden oc Jerusalems Tempel / oc it trofaste Menniskis hierte.

Huilcken er den første Guds bolig?

Himmelen / denne bolig kalder Scriff-

ten det Himmelske Jerusalem / det salige Rige / oc det euige Liff. Denne bolig taler Gud om / Esaie i det sidste Capitel. Himmelen er min Stol / oc Jorden min Fodeskammel. Denne bolig haffuer Gud opfyldet met vtallige mange Helgen / Engle oc Himmelske Aander / som wden affladelse loffue / prise oc siunge / Hellig / Hellig / Hellig / er Gud den Herre Zebaoth. I denne bolig skal CHRIstus føre alle fromme Gudfryctige oc vdualde Menniske i.id / Oc i denne bolig skal Gud bo met sine hellige Engle / oc alle Helgen oc Vdualde / oc leffue til euig tid / som wi bekiende i Troen / Jeg tror it euigt Liff.

Hulcken er den anden Guds bolig?

Salomons Tempel i Jerusalems Stad. Om denne bolig siger den første Kongelige Bog i det ix. Capitel / Gud obenbaredis Salomon / oc sagde til hannem. Jeg haffuer hørt din Bøn / der du giorde til mig / oc haffuer helliget dette Huss / der du bygde / at ieg vil sette mit Naffn der hen euindelige / Oc mine øyen oc mit hierte / skulle stedze vere der / oc huad

du

du beder om / det vil ieg giffue dig. Lige
saa siger oc den cxxxij. Psalme. Herren vd-
ualde Zyon / oc haffuer lyst til at bo der. J
dette Tempel bode Gud paa Naadesto-
len / oc huad der bleff handlet / vaare idel
vduortis Ceremonier / som / at giffue røgel-
se / bestencke / offre / huilcket der vaar alt-
sammen en skugge oc Figure / der betegne-
de den tilkommende Christum.

Huilcken er den tredie Guds bolig?

Jt Christet Menniskis hierte / oc
Siel / som Paulus siger j. Corinth. iij. Vide
i icke / at i ere Guds Tempel / oc Guds
Aand boer i eder. Forderffuer nogen Guds
Tempel / da skal Gud forderffue hannem /
Thi Guds Tempel er helligt / huilcket i ere.
Oc i det vj. Capitel. Vide i icke / at edert le-
geme er den hellig Aands Tempel / som er i
eder / huilcken i haffue aff Gud / oc ere icke
eders egne / Thi i ere dyre kiøbte. Der faare
skulle i prise Gud i eders legeme / oc i eders
Aand / som høre Gud til. Om denne bolig
siunger Kircken / Du Herre offuer alle ting /
som haffuer ingen Mands gods behoff /
Du vilde berede dit Tempel oc din bolig i

 off-

oss/ wi bede dig/ beuare dit Huss oc din bo-
ligs Tempel rent/ oc wbesmittet til euig tid.
At Gud oc vil bo i oss / giffuer Christus
til kiende / Johannis xiiij. Huo mig
elsker / hand skal holde mit Ord / oc min
Fader skal elske hannem/ oc wi ville komme
til hannem/ oc giøre en bolig hoss hannem.
Der aff glæder oc Christus sig/ at Zacheus
ocsaa vaar bleffuen saadan en bolig/ oc si-
ger i denne dags Euangelio / J dag er det-
te Huss salighed vederfaren/ effterdi hand
oc er Abrahams Søn. J denne bolig for-
arbeyder Gud idel naade oc salighed/ for-
medelst Christum. Saa er nu det Tempel i
Jerusalem ødelagd / oc de tro Menniskis
hierter ere oprette i steden. Men at Huss oc
Tempel byggis aff sten oc træ/ skeer fordi/
at de Christne skulle forsamlis til at høre
Guds Ord/ at bede / oc anamme Sacra-
mente.

Huor faare kalder Johannes de Christ-
ne hellige?

Fordi at de ere en hellig forsamling/
forsamlede formedelst den hellig Aand/ aff
den gantske Verdens Tungemaal/ huilcken
forsamling der er hellig giort formedelst
Christi Blod.

Der

Der ere alligeuel mange Vgudelige i Kircken?

De samme ere icke lemmer i den Christelige Kircke / men idel wrenlighed / som bleyner / bulde oc saar paa legemet / klinte oc knub i Korn / oc som skum iblant sølff oc kaaber.

Huor faare kalder hand de Christne en Stad?

Fordi at der skulde vere smuck enighed oc samdrectighed i Christendommen. Der aff kalder S. Paulus de Christne himmelske Borgere / oc Guds Indbyggere / huilckis omgengelse oc samtale / hierte oc sind / væsen oc leffnet / der skal vere offuen i Himmelen Coloss. iij.

Hui kalder hand den Christne Kircke Jerusalem?

Fordi at Jerusalem er fredens Stad / oc den hellige lerdoms som Euangelium er. Thi at huor saadan lerdom icke er / der er huercken Kircke eller Jerusalem / men it ret Zodoma til Dieffuelens lerdom oc løngn. Gud er sandru / Der faare vil hand oc haffue sandrue Disciple. Hand er ocsaa

fredens Gud / der saare vil hand oc haff-
ue fromme fredsommelige Børn.

Huor faare kalder hand dem en ny
Stad?

Den gamle Stad Jerusalem vaar
bygd aff Træ oc Sten/ forfengelig oc for-
gengelig / oc der bode idel Secter oc Par-
thier vti/Phariseer/Saduceer/Hannas/
Cayphas/Pilatus Herodes/oc andre saa-
danne vgudelige Kroppe/Oc dette Jeru-
salem er forstyret. Men det ny Jerusalem/
det er / den Christne Kircke / er bygd aff
leffuende Stene / aff fromme Tro Christ-
ne/ som der siungis i Hymnen.

Huor faare siger S. Johannes/ at hun kom
ned aff Himmelen?

Den Christne Kircke er icke aff Ver-
den / det er / icke Jordisk oc kiødelig/hun
kom icke aff Kiød oc Blod/ men aff Him-
melen / bleff født aff vand oc den hellig
Aand/ begrundet oc bygd paa den haarde
klippe oc grunduol Christum/imod huilc-
ken alle Helffuedis Porte haffue ingen
mact / Matthei xvj.

Huor faare siger hand tilberidt
aff Gud?

Det gamle iordiske Jerusalem vaar bygd aff Mennisken / oc Menniskens hender brøde det ned igen. Men dette Himmelske Jerusalem/det er/den Christne Kircke/ er bygd / begrundet oc vel Stadfest aff Gud / saa / at hun skal bliffue euindelige/ oc aldri falde. Som Engelen Gabriel sagde til Maria Luce j. Der skal icke vere ende paa hans Rige.

Huor faare siger hand/ Tilberidt som en prydit Brud til sin Mand?

Denne Mand er den himmelske Brudgom / huilcken Paulus taler om ij. Corinth. xj. Jeg er nidkier for eder met gudelig nidkierhed / Thi ieg haffuer troloffuit eder en Mand / at ieg kunde føre Christo en reen Jomfru til. Om denne troloffuelse taler Propheten Hoseas i det ij. Capitel. Jeg troloffuede mig met dig i Troen / i dom oc retferdighed / i naade oc barmhertighed. Thi Christus er den rette Brudgom / oc huer Christet Menniskis Siel en Brud/ Christo troloffuit i Daaben formedelst Troen. Naar som hun nu hører Guds Ord / oc anammer det met it trofast hier-

 te/

te / da bliffuer hun fructsommelig aff den hellig Aand / oc føder Christum aandelige. Men foracter hun Ordet / oc henger sig til Dieffuelens lerdom oc Menniskens paafund / da bliffuer hun sin Brudgom Christo icke Tro / oc bedriffuer aandelige hoer. Fordi at henge sig til Menniskens lerdom/kaldis i Scrifften/ at bedriffue aandeligt hoer/Psal.cvj.

Huor faare kalder hand hende Guds Tabernackel hoss Mennisken?

Lige som Gud befalede Mose i ørcken at bygge it Tabernackel / i huilcket hand vilde bo iblant Jsraels Børn / vere deris Fader/Beskermere oc Patrone/ oc befalede der effter / der de komme i det Land Canaan / Kong Salomon / at bygge it Tempel i Jerusalem / der som hand ocsaa vilde bo iblant dem. Saa haffuer hand oc opret den Christelige Kircke i Verden / iblant Jøder oc Hedninge / at hand vil bo iblant de Christne / formedelst sit Euangelion oc Sacramente/ vere deris Gud/ Fader/ Patrone oc Beskermere.

Huad vil Gud giøre i denne bolig hoss Mennisken?

Saa siger Johannes. Gud skal afftorre alle taare aff deris øyen / oc Døden skal icke mere vere / icke heller sorge / oc ey skrig / oc der skal icke heller vere mere pine / Thi det første forgick / Der skal oc ingen natt vere / de skulle oc icke haffue Solens skin behoff / Thi Gud skal opliusse dem. Fremdelis siger Johannes / Gud sagde til mig. Jeg er. A oc O / Begyndelsen oc Enden. Jeg vil giffue den Tørstige aff det leffuende vands kilde forgeffuis / oc ieg vil giffue den Hungrue atæde aff liffsens Træ / som er i Paradis / oc ieg vil tage al angist oc drøffuelse fra hannem / oc giffue hannem liffsens krune.

Huad er det hand siger / Jeg vil giøre alting ny?

Det er icke andet end som hand ocsaa siger formedelst Propheten Esaiam i det lxv. Capitel. Jeg vil skabe en ny Himmel oc Jord / oc i skulle glæde eder euindelige / lige som hand vilde sige. Alligeuel de Christne nu skulle lyde / oc bære kaarssit / saa skulle de alligeuel paa den tid trøstis igen / oc haffue euig glæde / lige som Christus oc siger Johan. xvj. I skulle hyle / oc Verden

skal glæde sig / J skulle vere bedrøffuede / men eders drøffuelse skal dog omuendis til glæde / oc der skal ingen tage eders glæde fra eder.

Huorledis skal det da gaa de Vantro / Gudsbespottere / Troldkarle/ som icke begære at Gud skal bo hoss dem?

Saa siger Gud / De Mistrøstige oc Vantro / oc gruselige Mandrabere / oc Bolere / oc Troldkarle / oc affgudiske / oc alle Løgnere / deris del skal vere i Pølen / som brender met Jld oc Suolff / huilcket der er den anden Død. Dauid vaar offuermaade omhyggelig oc bekumret for Templet at bygge. Thi det syntis hannem icke at vere smuct eller ret / at hand skulde for sin Persone / bo paa it smuct bygd Slaat paa Syons bierge / oc Gud haffde end nu intet Huss/ der hand kunde bo vti / oc hand beskaffede met al flid alt det / som giordis behoff der til / Tømmer / Steen / Jern / Staal/Sølff/Guld/Perler/dyrebar Stene/Fløyel / Silcke / som Kongernis første Bog giffuer til kiende / i det tiende Capitel. Men disse Gudsbespottere/Bolere/Man-

drabere oc Løgnere/ haffde aldri en tancke der om / at de vilde berede Gud it Huss eller bolig i deris hierte/ ia icke en liden Kircke eller Capelle. Men Dieffuelen i Helffuede bygge de vel store Domkircker oc Kloster/det er / de følge i alle maade hans vilie effter/ligge i al Synd/ last oc wdyd / forarge met falsk lerdom oc it wgudeligt leffnet alle Menniske/ tencke icke at de ville bedre sig/ bliffue døffue/ dumme / blinde oc halte til alt got / oc forderffuis i deris egen fortredelighed.

Huad giøre da de fromme Christne?

Naar de haffue syndet oc giort ilde/ da falde de Gud til fode/ sla sig faar deris bryst/ oc sige met den obenbare Syndere/ Gud ver mig arme Syndere naadig/ oc de bede i saa maade til Gud met den Christne Menighed / O min Gud / min HERRE/ huorledis skal ieg tacke dig/ oc bliffue bestandig faar dig / naar du nu kommer paa den yderste dag / at dømme aluerlige oc strengelige de leffuende oc de Døde / Thi ieg haffuer icke huldet mit hierte reent / Jeg haffuer besmittet min Siel/ der du gaffst mig ind i dette kiød / oc

ieg besmittede mit legemis Tempel met onde gerninger. Jeg beder dig min Gud/ min Herre/ forskiud mig icke/ men ver mig naadig/ Jeg haffuer alleniste syndet imod dig forbarme dig offuer mig. Huor saa=dant it hierte er/ der saa falder Gud til fo=de/ oc beder Gud om naade/ der vil Chris=tus lade finde sig/ som hand loed sig finde i Zachei Huss/ oc vil giøre aff syndige Men=niske/ retferdige Menniske oc Guds børn.

Huad er Summa paa dette Epistel?

Huo som vil haffue Gud til sin Siels besidere/ hand skal giffue sig til Guds byg=ning/ som en leffuende Sten/ lade sig be=hugge oc polere aff Gud/ oc lide taalmo=delige huad hans ypperste Prest Christus legger hannem paa. Fordi at lige som en Biscop handler met it vduortis Tempels vielse/ saa handler oc Christus met oss. Hand bestencker oss i Daaben met sit dyre=bar blod/ saluer oss met den hellig Aands Olie/ opliusser vore sind oc hierte/ met sin naade oc salige Ord/ signer oss met alle=honde velsignelse/ legemlige oc aandeli=ge. Forlener oss Troen/ kierlighed/ Haab/ taalmo=

taalmodighed / oc al naade / Syndernis forladelſe / oc det euige Liff / AMEN.

Ende paa Sommerdelen.

Regiſter paa de Epiſtler fra Aduente Søndag indtil Paaſke.

Saa

Huer Here ved det sind. Fo. cxviij.
Paa Skiertorsdag Epistel. j. Corint. xj.
Kiere Brødre / Jeg anamede det aff Her-
ren. Fol. xxiij.

J disse effterfølgēde vers / haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel / fra Aduente Søndag indtil Paaske.

Roma. 13. Hora est. Roma. 15. Sunt scripta. 1. Cor. 4. Sic nos.
Philip. 4. Gaudete. Gala. 4. Puellus.
Roma 12. Hostia. Roma. 12. Diuersas. Roma. 12. Prudentes.
Roma. 13. Debita. Coloss. 3. Sancti.
1. Corinth. 9. Currunt. 2. Corinh. 11. Suffertis. 2. Corinth. 13. Linguisq;.
2. Corinth. 6. Per arma. 2. Thessa. 4. Voluntas.
Ephe. 5. Estote gnati. Gala. 4. Lætare.
Hebre. 9. In sancta. Philip. 2. Rapinam.

Register paa de Epistler/ fra Paaske indtil Aduente.

J disse efftersølgēde vers/ haffuer du en kort Memorial paa alle Epistel / fra Paaske indtil Aduente.

1.Corinth. 5.	Iohan.5.	1.Petri. 2.
Fermentum.	Vincit.	Passus.
1.Petri 2.	Iaco. 1.	
Subiecto.	Domum.	
Iaco 1.	1.Petri.5.	Acto. 2.
Factores.	Sobri.	Lingue.
Roma. 11.	1.Iohan. 4.	
Iudica.	Amorq;.	
Iohan.3.	Petri 5.	Roma.8.
Mirari.	Exaltet.	Condigne.
1.Petri.3.	Roma. 6.	Roma.6.
Compatientes.	Qui baptisati.	Membra.
Roma.8.	1.Corinth.10.	1.Corinth.12.
Abba.	Ludere.	Gentes.
1.Corinth. 15.	2.Corinth.3.	Galat.3.
Mortuos.	Occidit.	Testament.
Ephes.3.	Galat.5.	Galat.6.
Flecto.genu.	Spiritus.	Alter.
Ephe.5.	1. Corinth.1.	Ephe.4.
Victus.	Pre uobis.	Sol super iram
Ephes.5.	Ephes. 6.	Philip.1.
Non uino.	Arma dei.	Qui cœpit.